IVRISCONSVLTORVM VITAE.

BERNARDINO RVTILIO AVTORE.

ROMAE.
APVD ANTONIVM BLADVM.
M.D.XXXVI. M. APRILI.
CVM PRIVILEGIO.

AVTORES ADHIBITI.

LATINI.

Cicero.
C. Iulius Cęsar.
M. Varro.
Liuius.
Oratius & interpretes
Valerius Maximus.
Paterculus.
Asconius Pedianus.
Seneca.
Persius.
Plinius Secundus.
Plinius Cecilius.
Silius Italicus.
Iuuenalis.
Quintilianus.
Cornelius Tacitus.
Suetonius Trãquillus.
Iulius Frontinus.
Iustinus.
Florus.
Aulus Gellius.
Spartianus.
Lampridius.
Capitolinus.
Lactantius Firmianus.
Aurelius Victor.
Eutropius.
D. Augustinus.
Orosius.
Macrobius.
Libri legum.
P. Victor.
Festus Pompeus.
Diomedes.
Nonius Marcellus.
Prisciaus.
Boetius.
Beda. & Cassiodorus.
Marmora. iscriptionũ.
Anastasius Bibliothe.
Politianus.
Cotta.
Riuallius Allobrox.
Zasius.

GRAECI.

Polybius.
Dionysius. Alicarnass.
Diodorius Siciliensis.
Strabo.
Atheneus.
Philo Iudęus.
Iosephus Iudæus.
Plutarchus.
Appianus Alexandri.
Dion.
Herodianus.
Eusebius.
Procopius.
Suidas.

VNiuersis & singulis præsentes literas inspecturis, salutē & Apostolicam ben, Cum, sicut dilectus filius Bernardinus Rutilius Vicētinus nobis nuper exponi fecit, ipse vitas Iurisconsultorum ab eo editas & aliquot libros Diodori Siculi de Græcorum historia & successoribus Alexandri Magni nūc primum ab eo e græco in latinum versos typis excusos emittere pararet, vereturq;, ne alii, sumpto postmodum inde exemplo, vitas & libros prædictos imprimant, seu imprimi faciant, atq; ex aliena industria & labore lucrū sibi concinnent, & propterea nobis humiliter supplicari fecerit, vt sibi in præmissis oportune prouidere, de benignitate Apostolica dignaremur, Nos huiusmodi precibus inclinati, omnibus & singulis nobis non subditis sub excommunicationis latæ sententiæ, nobis vero & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, mediate vel immediate subiectis, etiam sub librorum omnium amissionis, & cētum ducatorum auri de Camera, quorum

quinquaginta fabricæ Basilicæ princi-
pis Apostolrũ de vrbe. Reliquos vero
quinquaginta eidem Bernardino, & ac
cusatoribus ꝑ rata applicari volumus,
pęnis ipso facto per inobedientes in-
currendis, præcipimus & inhibemus,
ne intra quinquennium A DIE IM-
PRESSIONIS computandum, vitas
& libros prædictos imprimere, seu im-
primi facere, vel impressos vẽdere, aut
venales habere, vel vendendos tradere
vllis in locis, Absq; ipsius Bernardini li
centia, audeant vel præsumant. Mandã-
tes propterea vniuersis & singulis loco
rum ordinariis eorumq; Vicariis in spi
ritualibus Generalibus, necnon status
nostri ecclesiastici Gubernatoribus, ac
aliis Officialibus, vt præmissa omnino
obseruari faciant, & mandent; cõtrariis
non obstantibus quibuscuunq;. Datum
Romæ apud Sanctum Petrum sub an-
nulo piscatoris Die xviii. Octobris.
M. D. XXXV. Pontificatus Nostri
Anno Primo.

BLOSIVS.

AMPLISS. CARDINALI Nicolao Rodulpho, patrono suo opt. & beneficentiss. Bernardinus Rutilius. S.P.D.

Historiã, cuius laudes, a veteribus multis expositas, ego praetereundas mihi esse existimaui, quadrifariam tractari solere non ignoras. aut enim potissimum seriem temporũ sequimur, vt apud graecos diligentissime Thucydides, e nostris T. Liuius, aut locorum, vt Appianus, aut hominum, vt Suetonius & Plutarchus, aut actionum rerumque gestarũ formas similitudinesque coniungimus, vt latinorũ vnus, qui extet, Val. Max. Atque haec scribendi varietas a naturae videlicet initiis proficiscitur, cuius aeterna lege omnia, quae agimus, quadripartita sunt. quidquid n. agitur, & loco & tempore & personis & ipso agendi genere continetur. Earũ autem scriptionum omnium illa, quae vitiis atque virtutibus distinguitur, & pro ponendis exemplis, non solum officii

& facultatis, sed etiam copiæ ac frequentiæ, vno eodemq; loco abunde admonet, cæteris omnibus ad vtilitatē, meo quidem iudicio, antecellit. proxima est ea ratio, quæ certis hominibus adiūgitur, propterea quod nemo fere est, quin se ad alicuius vnius exemplum formare atq; instituere malit, quam ex vario & confuso ac dissito bonorū malorumq; moru n quodam quasi seminario salubria, & frugifera a perniciosis sterilibusq; excerpere. Inest tamen & reliquis duobus operibus suum emolumentum. Ac me interdum in ea cogitatione versantem atq; intentum admiratio subit, quid sit, quod, cum multi vitas principum & ducū, quorum nulla prope magna laus ferro vacat & sanguine, diligentissime cōscripserint, atq; inde genus hoc scribendi profectum, paulatim ad eos homines peruenerit, qui leniores quodammodo virtutes profitentur, Philosophos dico, Medicos, Oratores, Poetas (nā nostris idest christianis diuinæ cuiusdā virtutis hominibus neminem comparandū puto) donec ad Rhetores ac Grammaticos deuentum est, nemo adhuc extiterit,

rit, qui sibi legum latorũ & iuris prudẽ- ntum vitas in argumentum iusti & pe culiaris operis desumpserit. cũ præser- tim vnam omnium maximam maxi- meq́ necessariam humano generi vir- tutem iustitiam colant atq́ pertractent. vt reliquarum artium ac disciplinarum paucę cum hac cognitione conferri, nulla præferri possit. est enim tota pru- dentiæ, quam, vt tu præclare intelli- gis, peripatetici omnibus scientiis reli- quisq́ animi virtutibus, præter vnam sa pientiam, anteponunt. Iidemq́ dispu- tant ciuili intelligentiæ cæteras subesse & parere omnes. Neq́ immerito fons ille & caput philosophorum Socrates apud Xenophontẽ queritᷓ & miratur, multos fuisse Athenis cerdonũ, fabrũ, equitum eruditores atq́ magistros, le- gum & tractandæ iustitiæ, quam regiã virtutem appellat, nullos. Quod vitiũ cum Ro. veteres, qui multa ipsi excogi tauere, multa a græcis accepta fecere meliora, tum nostra pauloq́ superior ætas egregie fugit. iuris enim cõsultos ac pfessores maximis præmiis atq́ ho- noribus prosecuti sunt. Itaq́ indignum

& minime ferēdum erat, veterum iuris peritorum memoriam in obscuro esse. prçter enim Lycurgum, Solonem, & Numam, vix vllum habemus satis cognitum, & singulari argumento tractatum latorem legum aut interpraetem. Ro. aliquot, neq; tamen plurimos, quidam nostri homines strictim attigere, atq; ita strictim, vt nihil pene nisi operū eorum nomina collegerint, vnde nihil admodum, aut, qui fuerint, scire, aut exēpli tibi vel ad cauendum vel ad imitandū capere possis, qui fructus praecipue esse historiae debet. cum praesertim eiusmodi viri extiterint, qui apud Ro. iuris prudentiam professi sunt, vt non modo nulla litterarum studia omiserint, quae quidem essent personae & dignitatis, verum etiam officio fortis & boni ciuis atq; imperatoris, dum stetit Resp. abūde satisfecerint. Vtinamq; extaret Cincius, qui libros aliquot de officio iuriscōsulti fertur scripsisse, vt intelligeret, qui nunc isti disciplinae passim vacant, quā magnum munus, & quanti quamq; absoluti ciuis sustineant. Quod quia frustra desiderabamus, idemq; alia ratione

consequi

consequi licebat, nos pro præceptis ex
empla posuimus. omnes eni Ro. iuris
interpretes hoc opere diximus, & qui-
dem quam plenissime ea res scribi po-
tuit, sine tamen digressionibus, a quibus
magnopere abhorremus. argumẽtum
immensi atq; abditi operis, vt quod su-
pra bis millesimum repetatur annum,
& ab infinitis prope autoribus, iisq; ĩter
cisis & mancis (illi enim perpetui &
quasi ordinarii magna ex pte perierãt)
colligẽdum fuerit. vt mihi videar pos-
se non arroganter dicere, Esculapium
illum, qui est in fabulis, discerptum in
frustra Hippolytum, compactis mem-
bris vitæ restituisse, toties me esse imita
tum, quot hominum vitas (sunt autem
ad centum) cõfecerim. In quibus si
cui forte videbor veterum autorũ ver-
bis nimium inhæsisse, eaq; interdum pe
ne trãscripsisse omnia, is sic habeto, ma
iorem a me veritatis, quæ sæpe mutãdis
verbis amittitur, habitam esse rationẽ,
quam eloquentiæ. & si tantum mihi nõ
sumo, vt putem eadem omnia a me po
tuisse dici facundius aut ornatius, quã
sint ab antiquis scriptoribus exposita. Il
lud

lud quidẽ certe cauimus,quod ego so-
leo inter pręcipuas corruptę eloquẽtię
causas ponere,ne studio loquendi uoui
ter,antiquorum sententias,splendide ac
ꝓprie & optimis verbis expositas, mu-
tarem in deterius, maluiꝙ imitator dici
quam deprauator.erant.n.dicenda eadẽ
& si nollem eodẽ modo. Deniꝙ, si mi-
hi elocutionis gloria detrahatur (quãq̃
multa mihi videor quorundam dixisse
melius)facile patiar,& illa inuentarum
rerum,aut,si id quoꝙ adimant,colloca-
tionis compositionisꝙ vna laude contẽ
tus ero.ac ne eam quidem ipsã magno
pere exigam.fuit enim illud mihi hoc
labore propositum,quod omnibus esse
scriptoribus debet, non mihi comparã
di nominis,sed, siquid possem, vitę in
vniuersum consulendi.Quo etiam effe
ctum est,vt,siquid incidit, quod parum
vere ab aliis scriptum videretur,nec no
strorum hominum nec veterum auto-
rum nominibus pepercerim, non sugil
landi gratia,sed vt sic tracta in cõtrouer
siam veritas clarius elucesceret.quod ex
emplum si in me recidat,ęquissimo ani
mo laturus sum, modo citra amarulen

tiam

tiam atque acerbitatem fiat, & veri non contentionis studio. homines. n. sumus, credoque mecum certaturos posteros, vt & nos fecimus cum prioribus. Quod eo liberius apud te loquor, patrone opt., quo te huius animi mei testem laudatoremque habeo tuoque hoc iudicio & testimonio tutus, omnium obtrectatorum linguas facile contemnam. es enim mihi vnus, vt Ciceroni quondam Cato, pro centum millibus, vel potius, vt Plato Antimacho, pro omnibus. Vtinamque tibi tot (vt ita dixerim) viuas vitas, quot scriptas, darem. neque. n. paucioribus es dignus. Vale sęculi decus. Romę ex ędibus tuis, id. Apr. M.D.XXXVI.

SCIPIO BONCALLVS ABBAS F.

Ecce Catonum agmen, lucem, superosque reuisit,
Ecce redit legum, rursum animosa cohors.
Ad Rodulfum ideo tam recto tramite pergunt,
Nam, quæ illos ducit, Rutiliana via est.

INDEX NOMINVM IVRISCONSVLTORVM.

ERRATA	CORRECTA	
absoleta	obsoleta Pag.	25.
per magnum	permagnum	45.
Lenino	Leuino	85.
Tuberon	Tuberones	98.
Aelius sextus	Aelius Sextus.	112.
zarpeia	Tarpeia	162.
iis	Is	162.
P.ille	M.ille	197.
primum coss.	primum cos.	208.
facere noscitis	facere nescitis	209.
vagationes	vagantes	216.
fndum	inditum	290.
obtutricem	obrutricem	291.
reperi ocos.	reperio cos.	286.
eo quoq;	eum quoq;	333.

Erant & alia minus insignia, quæ diligentem ac candidum lectorem nihil offensura videbantur ideoq; omisimus.

PETRVS CVRSIVS.

Quot veterum iure insignes tegit Itala tellus,
Tot Rutili in lucem docta Minerua refert,
Horum clara licet iam facta aboleuerit ætas,
Et sua cum fastis nomina polluerit.
Et mirere, vni Hippolyto si reddita quondam,
Mille simul si nunc reddita vita viris.

IDEM.

Vt mors Rutilium sensit tot reddere vitę,
Styx vale, ait, vitę iam patefacta via est.

BARTHOLOMEVS CROTVS.

Exciri vt legum latores sensit ab Orco
Inuida mors, fusis protulit hæc lacrimis,
Quam vere eiusdem est inferre, auferreq; leges,
Lege horum cum lex pene refixa mea est.

IANVS VITALIS.

Viuitur in cartis, Rutili felicius ipsis,
Cum videat mortem marmora & æra suam,
Absumpsit priscos legum libitina peritos,
Tu facis in scriptis viuere & esse tuis.
Quam merito illi igitur dicent, æternior ære
Est tua, & æternis pagina marmoribus.

INCERTVS.

Phœbus tot iuris vates, tanto ante sepultos,
Rutilium vt vitæ restituisse videt,
Inuentæ pudet artis ait studiiq; medelæ,
Hic potuit cineri restituisse animas.

IVRIS CONSVLTORVM VITAE, PER BERNARDINVM RVTILIVM.

PAPIRIVS MAIOR.

Papirius, siue, vt tum loquebantur, Papisius inter Ro. iuris peritos principem locum obtinuit, licet, si iuris ipsos conditores recenseas, Numa Pompilius cæteriq; Reges ãtea ciuitatem legibus instruxerint. Eum Pomponius modo Sex. modo P., Dionysius nunc C. nunc Manium, vel (ut est in Greco Vaticano codice) Mamium Papirium appellant. AEque Pont. Max. ne, an Rex Sacrificulus fuerit, in incerto est. Nam Dionysius antiqui-

tatum autor diligentissimus eundem Papirium alibi Pont. alibi Regem Sacrificulum nominat. Etenim, cum, eiectiōe Regum mutato statu ciuitatis, rerum diuinarum cura haberetur, seu quia quędam publica sacra per ipsos Reges facti tata erant, necubi Regum desyderium esset; siue ut nomen Regum, qui profuisse plurimum Reip. videbantur, in perpetuum seruaretur (nam utrunq; traditur) iussi Pontifices atq; Augures ex senioribus aptissimum vnum deligere: qui nullius rei prætereq̃ diuini cultus potestatem haberet, ab omni alio ciuili bellicoq; munere liber, Regis Sacrificuli titulo, ita vt id sacerdotium Pontifici subiiceretur ne additus nomini honos aliquid libertati, cuius tunc prima erat cura, officeret. Ii ergo Mamium Papiriū gente iam tum patricia, virum honesto otio ac quieti deditum, primum regem sacrificiorum creauere. Is quocūq; præ nomine, quocunq; sacerdotio præditus (certe Papiriæ gentis fuisse constat, quā uis frustra apud Dionysium Glareanus ambigat, & de im mutanda lectione deliberet) in primis peritus iuris, leges o-

Glareani Lapsus

omnes Regias in unum contulit. Nam, cum antea Ancus Martius Rex Ro. leges sacras, a Numa latas, in desuetudinem iam abeuntes, reduxisset in Ciuitatem, easq; ex commentariis Pōtificum exscriptas, in foro, tabulis quernis scalptas, proposuisset, eiectis inde Regibus, Papirius hic sacras omnes prophanasq; leges, a Regibus latas, inusum publicum deduxit, conscripto codice; quem postea ius Ciuile Papirianum appellarunt, nō q ibi quidq̄ de suo Papirius adiecerit, sed quod leges uariis temporibus latas, & sine ordine apud Pontificum cōmentaria delitescentes, in unū corpus cōpositas inuulgauerit. Eæ paulo post, cum duodecim Tabulæ ferrent, tributa lege abrogatæ sunt. Vrbe inde a Gallis Senonibus capta atq; incensa, simul cum cæteris ex illo incendio cōquisitæ, & in vulgus editæ, nisi siquæ ad sacra pertinerent. Illæ enim a Pontificibus, maxime ut religione obstrictos haberent multitudinis animos, suppressæ. Liber vero ipse Papirii, uel ætate Pōponii Iurecōsulti extabat. Vixit Papirius Tarquinio superbo regnante, & sub ini

tia libertatis Ro. Quo fit, ut aliũ omnino hũc esse exstimẽ ab illis, Papirio prætextato (quẽ quidã Cursoris filiũ faciũt,) et L. Papirio, q pocillũ mulsi, uel (ut Plinio placet) uini Ioui vouit: (fuit. n. id Cursoris uotum) & Cn. Papirio cum denti-

Zasii error

bus nato, quamuis aliter Zasio cõtra tẽporum fidem atq; ordinẽ placuerit. Duæ etenim Papiriorum familiæ, patricia una minorũ gentium, altera plebeia Romæ fuerunt. Patricia variis cognominibus clarissimos edidit viros, Mugilãos, Crassos, Cursores, Massones, in quibus Cursorẽ illum, quem Alexãdro Magno bellicis atq; Imperatoriis artibus anteponere Liuius non dubitat. Plebei, minori gloria, nec sanẽ utiles Reip. Carbones, Turdi, Pæti, extiterunt. Vt Cicero quoq;

Ciceronis ĩdiligẽtia

non satis diligenter fecerit, q primũ patriciæ Papiriorum familiæ numeraverit. L Papirium Mugilanum censoriũ.

Appius Claudius Deceuir.

E Claudiorum patricia gente duo inter consultos iuris censentur; Appius. s. Claudius Deceuir, quẽm quidam

Regillanũ vocant, & is, qui Cæcus & erat & vocabatur. Ea familia Sabina origine fuit, ab eo propagata, qui Clausus apud suos dictus, cum ea gens bellum in Romanos moliretur, ipse pacis author a turbatoribus pressus, nec factioni par, abs Regillo oppido, magna clientiũ comitatus manu, Romã Sexto fere post axactos Reges ãno trãsfugit. Huius ex filio Appio Cõsulari, hoĩe acri & plebi infesto Nepos Appius hic iuris peritus, familiæ gloriam afflixit magis quam honestauit. Patri tamẽ ad populum reo, ante iudicii diem seu morbo seu sua manu extincto, pietatem egregie præstitit. Allato enim in forum cadauere, aditis Consulibus ac Tribunis postulauit, vt sibi de more laudare defunctum patrem pro concione liceret. Vocato a Consulibus ad concionem populo, cum Tribuni collaudationem impedire conarentur, denunciarentq; adolescenti, vt mortuum de medio tolleret atq; auferret, plebs fraudari solemni honore supremum diem tanti viri noluit, & laudationem tam æquis auribus mortui audiuit, q̃ viui accusationem audiue

rat. & exequias freques celebrauit. Extabăt & alia variis temporibus, in Remp. collata ab Appio officia. Cæterum post aliquot annos, cum propter intestinas discordias, q patres ferre plebiscita indignarentvr, plebei se nimium premi patrum decretis fremerĕt, placuisset Pŏpulo Ro. leges a Græcis peti ciuitatibus, eæq; per legatos Ro. allatæ essent, interea instabant Tribuni plebis, vt tandem scribendarum legum initium fieret. Cŏsules, vbi aliquandiu variis calumniis rĕ inuisam patribus extraxere, tandem, vt in alios transferrent onus, comitia ante diem indicunt, successuros sibi ad legitimum tempus consules creant Appium Claudium. T. Genutium. Ac, cum nihilo æquiore animo diem solemnem in eădis magistratibus plebes expectaret, Tribuni ad designatos, præcipue Appium confugiunt, modo in concionibus, modo semotis orant arbitris, vt plebi cŏsulant, addunt spem precibus, honores atq; ingentes a plebe opes pollicĕdo, donec peruincunt, vt legum conscriptio representetur. Cæperat Appium cupido extraordinarii magistratus, quo leges pa

triæ daret,futuras ciuilis cõcordiæ ac pa
cis,iã pridem inter ordines labefactatæ
perpetuum stabilimentũ, præclaro me
dius fidius consilio,si non mox,potesta-
tis magnitudine nimium delectatus,ani
mum ad tyrannidem cõuertisset. Igitur,
adducto in suam sententiam collega, vo
catus sæpe in concionem a tribunis ,ali
quando processit,multisq; verbis huma
niter disseruit,vehementer placere sibi
atq; item Collegæ ferri leges ,quæ oẽm
æqui boniq; contentionem dirimerent,
idq; se sententiæ loco dicere, si potestatẽ
inito magistratu habeant, creaturos lato
res fore,quando de legibus cõueniat,de
latore non esse diutius discrepandũ ,seu
de patrum,seu de plebis corpore place-
at. Quin agite(inquit)consules,comitia
creandis latoribus legum indicite,me ac
collega (vt pro eo etiam spondeã) non
modo non aduersantibus,quin ex patrũ
sentẽtia eligantur ,sed adiuturis etiã,gra
tiamq; insuper habituris singularem .
Quod si propter designatos nos nouũ
alium inducere consulari potestate in
Remp. magistratum veremini ,nihil im
pedimento sumus, sufficiendis in locũ

noſtrum honore cedimus,modo id ſe-
natus probet. Collaudãte Appii ora-
tionem vniuerſa concione,victus ſtudio
plebis Sextius Conſul,ſolus,quãdo mor
bus collegam domi detinebat,Senatum
vocat,de legibus ferendis refert. Dictis
compluribus in vtranq; partem ſenten
tiis,alii peregrinas reſpuebant leges,ac
manendum patriis inſtitutis cenſebant,
aliis tolli diſcordiarum cauſas placebat.
Vicit tandem Appii ſentẽtia, quam pri
mus rogatus dixerat aſſentiente colle-
ga.Placet creari decemuiros ſine prouo
catione,qui confeſtim magiſtratum ine
ant,& ne quis eo anno alius magiſtratus
eſſet,vtq; ii,ex patriis inſtitutis græciſq;
legibus optima quæq; deligentes inter-
pretanteſq;,Reip.futura commodo iura
conderent ac dirigerent.Ea ita rata ſan-
ctaq; futuris iudicibus & magiſtratibus
fore,ſi Senatus probaſſet,iuſſiſſetq; Po-
pulus. Admiſcerentur ne plebei,contro
uerſia aliquandiu fuit.Poſtremo conceſ
ſum patribus,modo ne lex Acilia de
auentino aliæq; ſacratæ leges abrogarẽ
tur.Perlecto ĩ vulgus decreto,Tribuni,
effuſi in Senatus atq; Appii laudes,co-

comitia indicunt. Ibi designati consules magistratũ sese abdicant. Ea adeo grata plebi moderatio fuit, vt legendis primo tribus præcipua sit Appii collegæq; ratio habita. Creatis primis octo additi nobilissimi collegæ. Ita post trecentesimũ alterum conditæ vrbis annum nouus in Remp. magistratus inductus. Eius totius regimẽ penes Appium erat fauore plebis, adeoq; nouũ sibi ingeniũ induerat, ut plebicola repente oĩsq; auræ popularis captator euaderet ꝑ truci seuoq; insectatore plebis. Ii cũ decẽ Tabulas legũ cõfecissent, eæq; apud Populũ sanctæ essent, vulgatur rumor, authoribus (ut quidam ferunt) ipsis Decẽuiris, duas deesse tabulas, quibus adiectis absolui posse uelũt corpus omnis Ro. iuris. Ea expectatio, cum dies comitiorum appropinquaret, desiderium Decẽuiros iterum creandi fecit. In maxima summorum hominũ contentione, Appius quoq; , cum diu dissimulasset ad excitandũ plebis studium, dimissa iam in discrimẽ dignitate, ea ætate, his honoribus actis stimulatus, in insequẽtẽ ãnũ eandẽ, quã gerebat, potestatẽ petit, tãta ambitiõe, vt

coitionem duobus Quintiis, Capitoli-
no,& Cincinnato,& patruo suo. C clau
dio constantissimo viro in optimatium
causa,& aliis eiusdem fastigii ciuibus, ne
quaq̃ splendore vitæ pares, obstrictos si
bi, Decemuiros creat, se in primis, quod
haud secus factum improbabant boni,
quam nemo facere ausurum crediderat.
Creati cum eo M. Cornelius Malugi-
nensis, M Sergius, L. Minutius, Q. Fabi
us Vibulanus, T. Antonius Merenda;
M. Rabuleius. Additi, vt quidam auto-
res sunt, plebei tres, Q. Petilius, Ceso
Duillius, Sp. Oppius Cornicem, dicen-
te Appio, cum vnus ille magistratus oĩ
um authoritatem teneret, haud exclud̃e-
dam honore plebem,& si contra Sena-
tus decreuisset. Ille finis Appio alienæ
personæ ferandæ fuit. Suo iam inde vi-
uere ingenio cæpit, nouosq; collegas iã
prius, quam inirent magistratum, in su-
os mores formare. Quotidie coibant re
motis arbitris, inde impotentibus instru
cti consiliis, quæ secreto ab aliis coque-
bant, iam haud dissimulando superbiã,
rari aditu, colloquentibus difficiles, ad
idus maias rem perduxere, Idus tũ Mar

Appium dicturum surrexisse. Tũ Ap-
pius, quod futurum erat, suspicatus, trã
seunti, non est, inquit, locus dicendi tu-
us Valeri, vbi rogandis ordine sẽtẽtiis
vẽtũ ad te erit: post eos, qui maiore æta-
te, maiore magistratu vsi sunt, dices. Cũ-
q; ille nihilominus postularet, vt de Re
pu liceret dicere, prohibentibus minaci
ter Decemviris, proditurum se ad ple-
bem denuntians, tumultum exciuit. M.
deinde Oratius Barbatus atq; alii qui-
dam atroces liberasq; sententias dicunt,
in Appium præcipue inuecti. Donec il
le, irritatum Senatum veritus, impetrato
precibus silentio, neminem, inquit, ve-
strum P.C. fraudamus dicendi potesta
te, si dicturi ordine estis, sed in tempesti
uos hosce atq; ĩportunos cohercemus.
Neq; est, quamobrem succenseatis. Erit
Valerio, erit Oratio, ac deinceps aliis
suus dicendi locus, tantum ex veteri in-
stituto ordine rogati, ad id, quod in pre-
sentia refertur, de bello dicant. q; si sedi-
tionem vagando serant, intelliges pro-
fecto. M. Orati nobis a populo Consu-
larem Tribunitiamq; potestatem datas.
Necdum magistratus tempus excessit.

decemuiri dicere prohiberent, Claudiũ interpellandi verecundia fuit, sententiã igitur peregit, nullũ placere senatus consultum fieri. Omnesq; ita accipiebant, priuatos eos a Claudio iudicatos, multiq; ex Consularibus verbo assenti sunt. Aliæ inde a Consularibus dictæ sententiæ, quorum L. Cornelius Maluginensis, M. Cornelii decemuiri frater, censuit, peracto demum bello, reddi ab Appio rationem oportere, vtrum in annũ decemuiros creasset commitiis suis, an donec leges, quæ deerant, perferrentur. Cæterum, Valerio atq; Oratio Senatoribus vociferantibus, anteq̃ de bello referretur, liberari Remp oportere, aliaq; in eam sententiam inuidiosissime disserentibus, Appius, iam prope efferatus, vt, ni violentiæ eorum pari resisteretur audacia, victum imperiũ esset, erit melius, inquit, nisi de quo consulimus, vocem non misisse, & ad Valerium negantem se priuato reticere, lictorem accedere iussit. Iam Quiritium fidẽ implorante Valerio, a Curiæ limine, L. Cornelius complexus Appium, non (quod simulabat) consulẽdo, diremit certamẽ

perio, ad vrbem ac tyrannidem tuen-
dam relinquitur. Rei foris cũ hostibus
male gestæ, cædes Siccii clari militis iussu
Decemuirorum addita, cum non desisterẽt Appius Sp. q; monere collegas
arcanis nunciis, vt quæsitis causis, aduersæ
factionis illustres clam, palam obscu
ros de medio tollerent. Arma interim,
pecuniæ, commeatus, cæteraq; oppor-
tuna omnia ad exercitus summitti, pu-
blicis simul priuatisq; bonis impotẽter
ablatis, succenturiatisq; ex omni tribu
atq; ætate, quæ ferre modo arma posset,
in cæsorum locum. Percommoda vrbis
loca occupari. Diligentissime animad-
uerti, nequid moliri factio Valerii atq;
Oratii, quæ domi creuerat, posset. Ac
nihilo scelesta minus in vrbe q̃ in ca-
strisfacinora edi. Post cædes Appium
Claudium plebeiæ virginis stuprandæ
libido cœpit. Pater eius. L. Virginius
honestum ordinem in Algido, vbi tum
erat bellum, ducebat, vir exempli recti
domi militiæq;, perinde vxor instituta
fuerat, liberiq; instituebãtur. Desponde
rat filiã. L. Icilio, viro acri, & pro cã ple
bis expertæ virtutis. Hãc virginẽ adultã,

forma excellentem conſpicatus in lu-
do literario Appius,amore ardens, cũ
vxorem ducere,alii deſponſam,ſibi ma
rito,plebeiam patricio neq; liceret, ne-
q; liberet,precioac ſpe per internunci-
as ad nutricem fæmellas,cælato nomi-
ne,iactãdis modo opibus, pellicere ad-
ortus,poſtq̃ omnia pudore ſæpta,& ma
iorem adhibitam puellæ cuſtodiam ani
maduertit,ad crudelem ſuperbamq; vĩ
animum conuertit. M.(alii.C.vocant)
Claudio clienti,modum edocto, nego
tium dedit,vt virginem in ſeruitutem
aſſereret,neq; cæderet ſecundum liber
tatem poſtulantibus vindicias, q; pater
puellæ abeſſet,fore locum iniuriæ ra-
tus. Virgini venienti in forum(ibi nã-
q; in tabernis ludi literarum erant) mi
niſter Decemuiri libidinis,ingenti ſimi
lium ſui confidentium.ſ.& ad omne pa
ratorum facinus, comitatus globo,ma
num iniecit,ſerua ſua natam ſeruamq;
appellans,ſequiq; ſe iubebat, cunctantẽ
vi abſtracturum.Alii iam ludũ ingreſ-
ſam vi abreptam tradũt. Pauida puella
ſtupente,ad clamorem nutricis, fidem
Quiritium implorantis,fit concurſus,

Virginii patris, sponsiq; Icilii populare nomen celebratur, notos gratia eorum, turbam indignitas rei virgini conciliat. Iam a vi tuta erat, cum assertor nihil opus esse multitudine concitata ait, se iure grassari, non vi. Vocat puellam ī ius. Autoribus, qui aderant, vt sequeretur, ad tribunal Appii, ius tum sine collega dicentis, conquirentisq; pecuniam, peruentum est. Hic alii ferunt, cum iam abduceretur a Claudio Virginia, concursu alienæ turbæ exortum clamorem ac fremitum postulantium expectari propinquos virginis. Id cum decreuisset Appius, affuisse breui auunculum puellæ (auum hūc alii fuisse scribunt) Numitorium, frequenti amicorum necessariorumq; stipatum manu, clarū ipsū inter plebeios, neq; multo post sponsū Icilium, magna & ipsum plebeiæ iuuē tutis caterua cinctum. Hunc, vbi ad tribunal pene exanimatus venerit, elata voce iussisse, quis virginem ingenuam attrectare esset ausus, quidq; sibi is vellet, effari. Cæterum, vbi discrepat, nos Liuii seriem sequimur. Igitur, silentio facto, ante propinquorum aduentum, notam

iudici fabulã petitor, quippe apud ipsũ autorem argumenti peragit, puellã do‑mi suæ serua natam, furtoq; inde in do‑mum Virginii trãslatam, suppositam ei per vxorem esse, id se nouo indicio cõ‑pertum afferre, probaturumq; vel ipso Virginio iudice, ad quem maior pars ĩ iuriæ eius pertineat, interim dominum sequi ancillam æquum esse. Vades datu rum se sistendæ quandocunq; virginis, seu repręsentari iudicium placeat, causã tum dicturum. Addit preces plurimas, ne, ꝙ cliens Decemuiri, ꝙq; humili lo‑co sit, eo minus suum ius contra poten tiores aduersarios teneat. Aduocati puel lę (aut secundum priorem sententiam Numitorius) cum Virginium Reip. cã dixissent abesse, biduo affuturum, si nũ‑ciatum ei sit, iniquum esse absentem de liberis dimicare, postulant, vt rem inte‑gram in patris aduentum differat, lege ab ipso lata vindicias det secundum li bertatem, neu patiatur virginem adul‑tam famę prius, q̃ libertatis periculum adire. Appius decreto pręfatus, quam libertati fauerit, eam ipsam legem de‑clarare, quam Virginii amici postula‑

tioni suæ prętendant, cæterum ita in ea firmum libertati fore præsidium, si nec causis, nec personis variet. in his n. qui asserantur in libertatem, quia qui uis lege agere possit, id iuris esse, in ea, quæ in patris manu sit, neminē esse aliū, cui dominus possessione cædat. Placere itaq; patrē accersiri, īterea iuris sui iacturam assertorem non facere, quī ducat puellam, sistendamq; in aduentum eius, qui pater dicatur, promittat, eius se rei, & vt ex æquo disceptetur, curam habiturum. Aduersus iniuriam decreti cum multi magis fremerent, q̄ quisq̄ ynus recusare auderet, P. Numitorius & sponsus Icilius interueniunt, dataq; inter turbam uia, cum multitudo Icilii maxime interuentu resisti posse Appio crederet, lictor decresse ait, vociferantē q; Icilium summouet. Placidum quoq; īgenium tam atrox iniuria accendisset, ferro hinc tibi summouendus sum Appi, inquit, vt tacitum feras, quod cælari vis. Virginem ego hanc sum ducturus, nuptamq; pudicam habiturus, proīde quoq;, omnes collegarum lictores conuocans, expediri virgas & secures iube,

non manebit extra domum patris sponsa Icilii, non, si tribunitium auxilium & prouocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ, ademistis, ideo in liberos quoque nostros coniugesque regnum vestræ libidini datum est. Sæuire in tergum & in ceruices nostras, pudicitia saltem in tuto sit. Huic si vis afferetur, ego præsentium Quiritium pro sponsa, Virginius militum pro vnica filia, omnes deorum hominumque implorabimus fidem, neque tu istud unquam decretum sine cæde nostra referes. Postulo Appi, etiam atque etiam consyderes, quo progrediare. Virginius viderit, de filia, vbi venerit, quid agat, hoc tantum sciat, sibi, si huius vindiciis cesserit, conditionem filiæ quærendam esse, me vindicantem sponsam in libertatem vita citius deseret, quam fides. Concitata multitudo erat, calumniator Claudius ad pedes Appii trepidus refugerat, certamenque instare videbatur, lictores Icilium circunsteterant, nec vltra minas tamen processum est. Appius primum, plebis rabiem veritus, consilii inops obstupuerat. Claudio deinde ad tribunal uocato, & cum eo

pauca summissim collocutus, indicto si lentio, conuersus ad turbam, non Virginiam defendi ab Icilio, sed inquietũ hominem, & tribunatum etiã nunc spirantem, locum seditionis quærere, inqt, non præbiturum se illi eo die materiam, sed, vt iam sciret, non id petulantiæ suæ, sed Virginio absenti & patrio nomini & libertati datum, ius eo die se nõ dicturum, neq͂ decretum ĩterpositurũ, a Claudio petisse, vt dcæderet d iure suo, vindicariq͂ puellam in posterum diem pateretur. q͂ nisi pater postero die affuisset, denunciare se Icilio similibusq͂ Icilii, neq͂ legi suæ latorem, neq͂ Decemuiro constantiam defore, nec se vtiq͂ collegarum lictores conuocaturum ad coercendos seditionis autores, contentum se suis lictoribus fore. Longiorem dilationem postulantibus puellæ defensoribus nihil respondit. Cum dilatum tempus iniuriæ esset, secessissentq͂ aduocati puellæ, placuit omnium primum fratrem Icilii, filiumq͂ Numitorii ĩpigros iuuenes pergere inde recta ad portam, &, quantum accelerari posset, Virginiũ acciri e castris, in eo verti puellæ salu

tem, si postero die vindex iniuriæ ad tẽpus præsto esset. Iussi pergunt, citatisq; equis nuncium ad patrem perferũt. Cũ instaret assertor puellæ, vt vindicaret, sponsoresq; daret, atq; id ipsum agi diceret Icilius, sedulo tempus terens, dũ præriperent iter nuncii missi in castra, manus tollere vndiq; multitudo, & se quisq; paratum ad spondendum Icilio ostẽdere. Atq; ille lachrymabũdus, gratum est, inquit, crastina die vestra opera vtar, sponsorum nunc satis est. Ita vindicatur Virginia spondentibus propinqs. Appius, vt alii tradũt, e vestigio, vt alii, paulisper moratus, ne eius rei causa sedisse videretur, postq̃, omissis rebus aliis præ cura vnius, nemo eũ adibat, sublata sella: domum se tristis, atq; inflammatus cupidine recipit. Ibi anceps rem animo volutat, quo pacto productam postridie virginem, si vadetur, viaq; armis abducat, maiori adhibita custodia, occupátisq; circa tribunal armatorũ clientum caterua locis, si forte vi atq; manu resistatur. Quod vt honestius, absente virginis patre, efficiat, ne is clam, re cognita, sese e vallo proripiat, collegis

in castra scribit, ne Virginio cõmea-
tum dent, atq; etiam in custodia habeãt.
Et, nequid ad intercipiendum hominẽ
deesset, ex vrbe emissi alii, ferentem ab
exercitu, viam insident. Improbum cõ
silium serum ac vanum, vt debuit, fuit,
& iam, commeatu sumpto, profectus
Virginius deuiis itineribus prima vigi
lia erat, cum postero die mane (alii pau
lopost eadem nocte autores sunt) de re
tinendo eo nequidq̃ literæ redduntur.
At in vrbe prima luce, cum ciuitas in
foro expectatione erecta staret, Virgini
us sordidatus filiã secum absoleta ueste,
comitantibus aliquot matronis, cum in
genti aduocatiõe in forum adducit. Cir
cumire ibi, & prehensare homines cæ-
pit, & non orare solum precariam opẽ,
sed pro debita petere, se pro liberis eo-
rum, ac coniugibus quotidie in acie sta
re, nec alium virum esse, cuius strenue
ac fortiter facta in bello plura memora-
ri possent, quid prodesse, si incolumi vr
be, quæ capta vltima timeantur, liberis
suis sint patienda? hęc prope conciona-
bũdus circumibat homines. similia his
ab Icilio iactabantur, comitatus mulie-

bris plus tacito fletu q̃ ulla vox moue
bat. Aduersus quę omnia obstinato anĩ
mo, Appius, indignatus euasisse insidi-
as Virginium (tanta vis amentię verius
q̃ amoris mentem turbauerat) ingenti
stipatus manu, in tribunal ascendit, ac p
propīquos produci puellam iussit. Ibi,
vltro querente pauca petitore, ꝙ ius si-
bi pridie per ambitionem dictum non
esset, priusq̃ aut ille postulatum pera
geret, aut Virginio respondendi dare
tur locus (etsi Dionysius longam aduo
catorum Virginię defensionem adscri-
bit) Appius interfatur. Quem decreto
sermonem prætenderit, forsan aliquem
verum autores antiqui tradiderint, quia
nusq̃ vllum in tanta fœditate decreti ve
risimilem inuenit Liuius, quod consta-
bat, nudum proposuit, decresse vindici
as secundum seruitutem. Dionysius Ap
pium tradit, quasi ab alienato per amo-
rem atq; impotentiam sensu, neq; defen
sorum puellę orationem satis animad-
uertisse, neq; lachrymis Virginię fra-
ctum, miserationem astantium indigna
bundum excepisse, prorsus quasi, in du
riorem ipse amoris seruitutem tractus;

maiore dignus omnium hominum mi
ſericordia videri debuiſſet. His percitũ,
atq; ad inſani morem extimulatum, im-
pudentiſſime ea prçlocutum, per quę fi
ctam a ſe calumniam aduerſus virginẽ
detegeret. Impetrato.n ſilentio, cum fo
renſis omnis turba, ſtudio decreti tandẽ
audiendi: ad tribunal vndiq; concurriſ-
ſet: ore huc illuc ſępe obuerſo: ac fami-
liarium: quibus forum repleuerat: cater
uas luſtrantem oculis: dixiſſe. Ego Vir-
gini: quiq; cum eo adeſtis: haud nũc pri
mum hoc factum audio: vt quod iam
diu: ante initum etiam Decemuiratũ: ita
cognouerim. Pater Claudii moriens
hunc mihi puerum in tutelam dedit: ꝙ
iam tum a maioribus familiam noſtram
coluerant. Per tutelę tempus manauit
ad me de puella iſta rumor: vt eã a ſerua
Claudii acceptam: Numitoria viro ſup
poſuerit: idq; diligentius exquirens: ita
ſe habere comperi. Cęterũ pręſtare du-
xi: Claudio: vbi in ſuam tutelam perue
niſſet: integrum relinquere: vtrũ abdu-
cere ancillam: an apud altores ſeu pre-
cio ſeu gratis eſſe mallet. Ego me inte-
rim ad Rẽp. conuerti. Claudius factus

pubes:rem:vt fit, rationemq; familiarē recognoſcens:in indicium:vt ego ātea: de ancilla venit. Aequum igitur poſtu- lat:cum ſeruam ſuam in ſeruitutem aſſe rit. Mallem equidem rem eſſe tranſactā: ſed:quando in controuerſiam & iudici- um venit:ego & teſtor:& iudico:Virgi niam ad Claudiū pertinere. Primo ſtu- por omnes admiratione rei tam atro- cis defixit:ſilentium inde aliquandiu te- nuit. Dein:cum Claudius circunſtanti- bus matronis:iret ad comprehendendā virginem:lamentabilisq; eum mulierū comploratio excepiſſet:Virginius:intē tans in Appium manus:Icilio (inquit) Appi:non tibi filiam deſpondi, & ad nu ptias:non ad ſtuprum: educaui. Placet pecudum ferarumq; ritu promiſcue in cōcubitus ruere? paſſuri ne hęc iſti ſint: neſcio:non ſpero eſſe paſſuros illos: q arma habēt. Cum repelleretur aſſertor virginis a globo mulierum circunſtan tiumq; aduocatorum:ſilentium factum per pręconem. Decemuir:alienato ad li bidinem animo:negat heſterno tantum conuicio Icilii, violentiaq; Virginii:cu ius teſtem Ro. Populū habeat, ſed cer-

tis quoꝗ indiciis compertum se habe-
re: nocte tota cętus in vrbe factos esse
se ad mouendam seditionem: itaꝗ se, ha
ud in scium eius dimicationis, cum ar
matis descendisse: non vt quemquā ęe
tum violaret: sed vt, turbantes ciuitatis
otium, pro maiestate imperii coerceret.
proinde quiesse erit melius (inquit) I li
ctor: summoue turbam: et da viam do
mino ad prehendēdum mancipiū, vos,
quibus nihil hic est negocii: secedite.
Cum hęc intonuisset plenus irę: multitu
do ipsa se sua sua sponte dimouit: deser
taꝗ pręda iniurię puella stabat. Tū Vir
ginius, vbi nihil vsq̄ auxilii vidit: quę
so: inquit: Appi: primum ignosce patrio
dolori: si quid inclementius in te sum in
uectus. Deinde sinas hic coram virgine
nutricem percunctari: quid hoc rei sit:
ut: si falso pater dictus sum: ęquiore hic
animo discedam. Data venia, seducit fi
liam ac nutricem prope cloacinam ad
tabernas: quibus post nouis fuit nomē:
atꝗ ibi ab Lanio cultro arrepto: hoc te
vno: quo possum: ait, modo filia in liber
tatem vindico: pectus deinde puellę
transfigit: respectansꝗ ad tribunal: te: in

quit: Appi, tuumq; caput sanguine hoc consecro. Clamore ad tam atrox facinus orto: excitus Appius: indecoro motu verbisq; comprehendi Virginiũ iubet. Ille ferro: quacunq; ibat, viam facere: donec, multitudine etiam prosequentium tuente: ad portam perrexit. Icilius: Numitoriusq; exangue corpus sublatũ ostentant populo. Scelus Appii, puellæ infœlicem formam, necessitatem patris deplorant, sequentes clamitant matronæ, eam ne liberorum procreandorum conditiõem? ea pudicitiæ præmia esse, cæteraq;? quæ ĩ tali re muliebris dolor, quo est mestior imbecillo animo, eo miserabilia magis querentibus subiicit. Virorum, & maxime Icilii, vox tota tribunitiæ potestatis, ac prouocationis ad populum ereptæ, publicarumq; indignationum erat. Concitatur multitudo partim atrocitate sceleris, partim spe ꝑ occasionem repetendæ libertatis. Appius, vbi hæc, quo se iam proripuerat, domi audiit, incensus ira, lictores aliquot mittit. per quos nunc vocari, nunc retractantẽ arripi, & cadauer e foro tolli, postremo, cum locus adeundi apparitori-

bus non daretur, ipse, cum agmine pa-
triciorum iuuenum, per turbam vadẽs,
in vincla duci iubet, &, quã placare iram
turbæ debuit, sæuius agendo incẽdit. Iã
circa Icilium non solum multitudo, sed
duces quoq; multitudinis erant L. Va-
lerius, &. M. Oratius, qui repulso licto
re, se iure agere, vindicare se a priuato
Icilium aiebant, si vim afferre conare
tur, ibi quoq; se haud impares fore. Hic
atrox rixa oritur. Valerium, Oratium
q; lictor decemuiri inuadit, franguntur a
multitudine fasces. In concionem Ap
pius ad vulcani ædem ascendit, sequun
tur Oratius, Valeriusq;, aut, si Dionysiũ
sequimur, alibi concionem habent, eos
cõcio audit, Decemuiro illos accusanti
&, vt de rupe Trpeia præcipitarent̃, cẽ
sẽti, obstrepit̃. Iã pro ĩperio Valerius
discedere a priuato lictores iubebat. cũ
fractis animis destitutus Appius, vitæ
metuens, in domum se propinq̃ foro, in
sciis aduersariis, capite obuoluto rece-
pit. Concitatis inde ea re militibus per
attrocissimas conciones, in vtrisq; ca
stris a Virginio, Numitorio, Icilio ha
bitas, occupatoq; Auentino, & mox sa

cro monte, ac viginti tribunis consula-
ri potestate creatis, missisque a senatu ad
milites legatis ad cætera, de supplicio
Decemuirorum agebatur. Sed persua-
sa plebs monitis legatorum cessit. Rela
tis ad patres plebis mandatis, alii Decē
uiri, quandoquidem, prçter spem ipso
rum, supplicii sui nulla mentio fieret, ha
ud quidq̄ abnuere. Appius truci ingē-
nio, & inuidia prçcipua, odiũ in se alio-
rũ suo in eos metiens odio, haud igna-
ro (inquit) imminet fortuna, video, do-
nec arma aduersariis tradantur, differri
aduersus nos certamen, dandus inui-
diæ est sanguis, nihil ne ego quidē mo
ror, quo minus Decemuiratu abeā. Fa-
ctum senatus consultum, vt Decemui-
ri se primo quoque tempore magistratu
abdicarent, Q. Furius Pont. Max. tribu
nos plebis crearet, & ne cui fraudi esset
secessio militum tribunorum plebisque.
His senatus consulto perfectis, dimisso
senatu, Decemuiri prodeunt in concio
nem, abdicantque se magistratu, ingen-
ti omnium lætitia. Post modo, reuoca
ta in vrbem plebe, creatis in decem tri-
bunis Virginio, Icilio, ac Numitorio,

fundata nouis legibus & potestate tribunitia & plebis libertate, tum tribuni, aggredi singulos tutum maturumq; iam rati, accusatorem primum Virginium, & Appium reum deligunt. Cum diem Appio Virginius dixisset, & Appius, stipatus patriciis iuuenibus, in forū descendisset, redintegrata extemplo est oībus memoria fœdissimæ potestatis, cū ipsum satellitesq; eius vidissent. Tū Virginius, oratio (inquit) rebus dubiis inuēta ē, itaq; neq; ego accusando apud vos eum, tempus teram q; a cuius crudelitate vosmetipsi armis vindicastis, nec istū ad cætera scelera impudentiam in defēdendo se adiicere patiar. Omnium igitur tibi Appi Claudi, quæ impie nefarieq; per biennium alia super alia es ausus, gratiam facio, vnius tantum criminis nisi te vindices, ab libertate in seruitutem contra leges vindicias non dedisse, in vincula te duci iubeo. Nec in tribunicio auxilio Appius, nec in iudicio populi vllam spem habebat, attamen & tribunos appellauit, & nullo morante arreptus a viatore, prouoco, inquit. Audita vox vna vindex libertatis, ex eo miss

ſa ore, quo vindiciæ nuper ab libertate dictæ erant, ſilentium fecit. Et, dum pro ſe quiſq; deos tandem eſſe, & non negli gere humana, fremunt, & ſuperbiæ cru delitatiq; ſeras non tamen leues venire pœnas, prouocare, qui prouocationem ſuſtuliſſet, & implorare præſidium po puli, qui omnia iura populi obtriſſet, ra piq; in vincula egentem iure libertatis, qui liberum corpus in ſeruitutem addi xiſſet: ipſius Appii, inter concionis mur mur, fidem populi Ro. implorãtis, vox audiebatur: maiorum merita in Rēp. domi militiæq; commemorabat, ſuum infœlix erga plebem Ro. ſtudium, cōq quandarum legum cauſa, cum maxima offenſione patrum conſulatu abiſſet, ſu as leges, quibus manentibus lator earũ in vincula ducatur, cæterũ ſua propria bona malaq;, cum cauſæ dicendæ data facultas ſit, tum ſe experturum, in præ ſentia ſe, cõmuni iure ciuitatis, ciuem Ro. die dicta, poſtulare, vt dicere liceat, vt iudicium populi Ro. experiri. Non ita ſe inuidiam pertimuiſſe, vt nihil in æquitate & miſericordia ciuium ſuorũ ſpei habeat, quod ſi indicta cauſa in vin

cula ducatur, iterum se tribunos plebis
appellare, & monere, ne imitētur, quos
oderint, quod si tribuni eodem fœdere
obligatos se fateantur tollendæ appella
tionis causa, in quod conspirasse Decē
uiros criminati sunt, ait se prouocare ad
populum, implorare leges de prouoca
tione & cõsulares, & tribunicias, eo ipso
anno latas. quem. n. prouocaturū, si sibi
indemnato indicta causa non liceat? cui
plebeio & humili pręsidium in legibus
fore: si Ap. Claudio non sit? se documē
to futurum, vtrum nouis legibus domi
natio an libertas firmata sit, & appella
tio prouocatioq́ aduersus iniuriam ma
gistratuum ostentatā tantum inanibus
literis, an vere data sit. Contra ea Virgi
nius, vnum Ap. Claudium & legum ex
pertem & ciuilis & humani fœderis es
se aiebat, respicerent tribunal homines,
castellum omnium scelerum, vbi Decē
uir ille perpetuus, bonis, tergo, sangui
ni ciuium infestus, virgas, securesq́ oī
bus minitans, deorum, hominumq́ con
temptor, carnificibus, non lictoribus sti
patus, iā ab rapinis & cædibus animo
ad libidinem verso, virginem ingenuā

in oculis Populi Ro. velut bello captã, a complexu patris abreptã, ministro cubiculi sui clieti dono vindiciis dederit, vbi crudeli decreto, nefandisq; vindiciis dexteram patris in filiam armauerit, vbi tollentes corpus semianime virginis sponsum auumq; in carcerem duci iusserit, stupro interpellato magis, q̃ cæde motus, & illi carcerem ædificatum esse, quod domicilium plebis Romanæ vocare sit solitus. Proinde, vt ille iterũ ac sæpius prouocet, sic se iterum ac sæpius iudicem illi ferre, vindicias ne ab libertate in seruitutem dederit, si ad iudicem non eat, pro damnato in vincula duci iubere. Vt haud quoq; improbãte, sic magno motu animorum, cum tãti viri supplicio sua & plebi iam nimia libertas videretur, in carcerem, non acceptis vadibus, est coniectus, Tribunus ei diem prędixit. C. Claudius perosus Decemuirorum scelera, & ante omnis fratris filii superbiæ infestus, Regillum antiquam in patriam se contulerat. Is magno iam natu, cum ad pericula eius deprecanda redisset, cuius vitia fugerat, sordidatus cum gentilibus clientibusq;

in foro prehensabat singulos, orabatq́, ne Claudiæ genti eam inustam maculã vellent, vt carcere & vinculis viderentur digni, virum honoratissimæ imaginis futurum ad posteros, legum latorẽ, conditoremq́ Romani iuris, iacere vinctum ĩter fures nocturnos, ac latrones. auerterent ab ira parumper ad cognitionem cogitationemq́ animos, & potius unum tot Claudiis deprecantibus condonarent, q̃ propter vnius odium multorum preces aspernarẽtur, se quoq́ id generi, ac nomini dare, nec cũ eo in gratiam rediisse, cuius aduersæ fortunæ velit succursum, virtute libertatem recuperatam esse, clementia concordiam ordinum stabiliri posse. Erãt: quos moueret sua magis pietate, q̃ eius, pro quo agebat, causa. Sed Virginius, sui potius vt misererentur, orabat, filiæq́, nec gentis Claudiæ regnum in plebem sortitæ, sed necessariorum Virginii, & trium tribunorum preces audirent, qui ad auxilium plebis creati, ipsi plebis fidem, atq́ auxilium implorarent. Iustiores hæ lachrymæ videbantur. Itaq́, spe incisa, priusq̃ prędicta dies adesset, Ap

pius sibi manũ laqueoue mortẽ conſci-
uit. Aliis placet: cũ Tribunorum iuſſu
extinctus eſſet, voluntariam vim ad
declinandam inuidiam tribunos inuul
gaſſe. Arrepto inde in carcerem, & eo-
dem fato functo collega Appii Oppio,
bona vtriuſq; a Tribunis publicata ſũt,
Cæteri Decemuiri, confiſcatis bonis,
exilii cauſa ſolum verterũt, & M. Clau
dius aſſertor Virginiæ die dicta damna
tus, ipſo remittente Virginio vltimam
pœnam, dimiſſus, Tibur exulatum abi
it, maneſq; Virginiæ, mortuæ q̃ viuæ
fœliciores, per tot domos ad petendas
pœnas vagati, nullo relicto ſonte, tan-
dem quieuerunt, ac Reſp post duorum
trium ue annorum Tyrannidem ſuum
ſtatum recepit. Reliquit Appius Decẽ
uir inter liberos filium Appium: q poſt
aliquot annos pręfectus vrbis fuit. &
eodem prænomine nepotem, cogno-
mento Craſſum, vel patrem, vel auum
Cæci, cuius vita ſubditur, ita vt e malo
patre haud pœnitendi patriæ poſteri p-
uenerit, omnes tamen pene hęreditario
odio plebi atrociter infeſti. Ab hoc De
cemuiro librum de vſurpationibus, qui

ad sua tempora nõ peruenerit, scriptũ dici autor est Pomponius, si tamen satis integer est ille locus.

Appius Claudius Cæcus.

EX eadem gente Appius Claudius, Crassus, Cæcus, centum circiter triginta post Decemuirũ ãnis floruit, eius pronepos, aut (parum enim constat) abnepos. Celebris maxime eius censura fuit L. Papirio Cursore. V. C. Iunio Bubulco. II. Coss. Collega ei datus C. Plaucius, in aliis L. Claudiũ, apud alios C. Fabium, qui ob inquisitas aquæ venas Venox cognominatus sit, inuenio. Tanta codicum varietas deprauatis propriis nominibus implicat. Nam, quod illis temporibus censura sesquiannalis erat, quibus etiam consulibus quidq́ gesserit, inter autores variat. Plures illis consulibus, alii sequentibus aquam Appiam inductam ab eo ferunt. Verum, (quocunq́ anno gesta res sit), cum per annos quadringentos quadraginta amplius Tiberinis aquis aut puteorum ac fontium contentus Po

pulus Ro. fuiſſet, primus Appius, ut po-
pulo gratam rem faceret, Appiam a ſe
dictam aquam in vrbem inuexit. Colle-
gam alii obſecutum Appio, alii nullam
partem operis tractaſſe, quidam venas
tantum adinueniſſe, priuſq̄ ſe magiſtra-
tu abdicaret, autores ſunt, attamē nomē
Appii gloriæ manſiſſe. Ea aqua decem
millibus amplius, aut (vt quidam) ſex,
aut octo, procul vrbe petita. Qđ opus
magno ſumptu conſtitit, ac ſine autori-
tate Senatus, inuita nobilitate, ab Appio
actum. Aquæductus formam, a Fronti-
no traditam, tranſcribere non libuit.
Viam inde Appiam, vnde & portæ no-
men, quæ aliter Capena, Roma Capu
am vſq; centū triginta quinq; millibus
paſſuum amplius muniit, eiuſq; partem
plurimam, lucis, qui eminerent, exciſis,
vallibus cauiſq; per opportuna exple-
menta complanatis, ſolido lapide ac ſili
cibus longe conuectis, quadratiſq;, ac
leuigatis: atq; interſe apte ac q̄ſi adnatu
ralem ſpeciem coagmentatis conſtra-
uit. In quo prouentus omnes publicos
inſumpſit, æternum ſui ea publici com-
modi curatione monimentum relictu-

rus. Siquidem ea deinde via Brundusiꝫ um vsqꝫ strata, itinere in Græciam atꝫ qꝫ orientem maxime frequentata ē. Neqꝫ tamen ab Appio vltra Capuam, vt Diodorus Siculus libro vigesimo, quē nos latinum fecimus, & Frontinus traꝫ dunt. Neqꝫ Strabo autorem eius monumenti Brundusium vsqꝫ facit Appium. in quo ridicula est Zasii interpretatio, parum interesse existimantis, vtrocunqꝫ vsqꝫ stratam dicamus, propter minimā locorum distantiam. cum longius absit Capua Brūdusium, q̄ a Roma Capua. Quod tamen negamus Strabonē scribere: tradit aperte autor eius opusculi: quod extat de viris illustribus: parum: vt mihi quidem videtur: certa in multis historiæ fide. Latitudo viæ certior, ita nā qꝫ patuit: vt plaustra duo sibi occurrenꝫ tia laxé peruadāt. Durantin hodiernum ferendo oneri pares viæ reliquię, adeo in tantis opibus nemo postea ęquare eius monumenti vel firmitudinem vel speciē potuit. Appius: ne non, quacūqꝫ in re posset: nobilitati insultaret: in legē go etiam Senatu plebeios quoqꝫ libertosqꝫ: vel: vt tradit Suetonius: ingenuos

Zasii error

Error autoris opusculi de viris illustrī bus.

libertinos ex manumissis ortos multos imiscuit: nobilibus honestisq; ciuibus: quorum is quasi solenis erat honos: prę teritis. ad hęc infamem nullum senatu mouit: quod facere censores solebant. Cuius inuidię verecundia victus colle ga magistratu sese abdicauit. Appius: inde antiquitus insitam pertinaciam fa milię gerendo: solus censuram obtinu it. Et eo autore, corrupta precio quinqua ginta millium grauis ęris Poticia gẽs: cuius ad arã maximam Herculis fami liare sacerdotiũ m: iam inde ab Euãdro dono Herculis ipsius: multis ante vrbẽ conditam ãnis: fuerat: seruos publicos, ministerii delegandi causa, solẽnia eius sacri docuerat. Traditur inde dictu mi rabile, & quod dimouendis statu suo sa cris religiõem afferre facile possit, cum duodecim familiæ ea tẽpestate Poticio rum essent, puberes ad triginta, omnes intra aunum trigesimũq; adeo intra diẽ: cum stirpe extinctos, nec nomen tantũ Poticiorum interiisse: sed censorem eti am Appium memori deum ira post ali quot annos luminibus captum. Quidã cum expleto magistratu: vt Senatus in

uidiam declinaret, cæcitatem simulasse, ac se domi continuisse: Autores sunt: q bus tamen in re Ro. haud plusq̃ lati nis habeas fidei. Sed insecuti Coss. initio anni, questi apud populum, deformatũ ordinem praua lectiõe Senatus, quã po tiores aliquot lectis prçteriti essent, ne gauerunt eam lectionem se, quæ sine re cti prauiq; discrimine ad gratiam ac li bidinem facta esset, obseruaturos, & Se natum extemplo citauerunt eo ordine, qui ante censores Appium Claudiũ & C. Plautium fuerat. Verum Appius, po steaq̃ eam lectionem nemo ratam habu it, nec in curia adeptus erat, quas petiue rat, opes vrbanas, humilibus p̱ omnes tribus diuisis, forum & campum corru pit. Potestatemq; omnibus, in qua quis q; tribu poni &, vbi censeri uellet, effe cit. Ea forensis factio quinto post anno C. Flauiũ Gn. Filium scribam Aedilẽ curulem dixit. Quæ comitia tantum in dignitatis habuerunt: vt plęriq; nobiliũ annulos aureos deponerẽt & phaleras. Apud quosdam creatum Aedilẽ ab Ap pio censore Flauium inuenio, eũq; Ap pii scribam fuisse, & hortatu eius fastos

dies excepisse, consultando assidue sagaci ingenio, promulgasseq́. Alii, cũ Ap. ipse composuisset, & ad formam redegisset legitimas actiones, subripuisse Flauium Appio librum ac populo tradidisse ferunt, ac, licet de suo nihil adiecisset, sed Ap. labore compositæ conscriptæq́ actiones essent: Ius tamen Flauianum esse appellatũ, fuisseq́ eius rei gr̃a non modo AEdilẽ, sed & Senatorem, & tribunum ac prętorem etiam factum. Sed nos Liuium pręcipue sequimur. His igitur rebus conflatam sibi apud clarissimos uiros ĩuidiam sentiens Appius, cauit, ne quem aliorum ciuiũ offenderet, propugnaculum sibi aduersus odia nobilium in vulgarium beneuolentia collocans. Recensendis. n. equitibus nemini equum ademit. Tibicines tantũ prohibuit in æde Iouis vesci, quod traditũ antiquitus erat. Illi ægre passi Tybur vno agmine abierunt, vixq́ per somnum in plaustris reuecti, restituto iure, auctaq́ licentia, retenti sunt. Illud mihi meambigitur, secundo censuræ anno, cum permulti iam anni essent, ex quo ĩter patricios magistratus tribunosq́ nul

la certamina fuerãt, ex ea familia, quę velut fatalis cum tribunis ac plebe erat, certamen ortum, cum.n. decem iam & octo legitimis censuræ mensibus exactis, nulla vi Appius ad deponendum eum magistratum compelli posset, P. Sempronius Sophus, qui tum tribunatum gerebat, longa habita oratione, minime parentem Appium præhendi & in vincula duci iussit. Approbantibus sex tribunis actionem, collegæ tres appellanti Appio auxilio fuerunt, summaque inuidia omnium ordinum solus censuram quinquenio (quod initio spatiũ eius honoris fuerat) gessit. Neque prius dimoueri honore potuit, quam Consul cum L. Volumnio est factus, interpellatis tamen comitiis per L. Furium Tribunum plebis, donec se censura abdicaret. Creatus Consul, ne imperium Fabio prioris anni Consuli in suum annũ a senatu prorogaretur, omni studio incassum anisus est. Et, cum collegæ nouum bellum Salentini hostes decernerentur, quando belli decus penes alios esset, Romæ administrandis rebus vrbanis mansit. Nec quidq̃ eo magistratu

memoria dignum ab eo gestum tradit. Quin Piso in digerendis ānalibus, hos Coss. & insequētes numero exemit, memoriæ ne lapsu, an ꝙ falsos putarit, incertum. Cæterum Sexto post anno, suscepta a Tribunis cōmunicandorū plebeis hominibus sacerdotiorum, quę ad eam diem propria nobilium manserāt, actione, præter cæteros certatum suadenda dissuadēdaq; lege īter Ap. Clau. maxime ferunt, & inter P. Decium Murē. ad extremum Decius obtinuit, vt Plebs quoq; in partem sacerdotiorū admitteretur, sicut antea consulatus, Censuræ, dictaturæ ius impetratum fuerat. tametsi is, qui vitas illustrium virorū conscripsit, falso tradat, eam contentionem de Consulatu fuisse, per multos. n. ante Appium Cæcum ānos ea disceptatio extiterat. Proximo anno Appius comitiorum gratia interregnum gessit, a quo tamen non habita comitia indicare videtur Liuius, sed a Sulpitio, qui successit in interregnum. Cæterum grauis autor Cicero in Bruto ait, īterrege Appio Cæco, diserto homine, comitia cōtra leges habente, cum de plebe consu-

Error autoris operis de viris illustribus.

ſem non accipiebat, Marcum Curium tribunum ple. patres ante autores fieri coegiſſe, quod fuerit per magnum non dum lege Mænia lata. Triennio poſt, cum Conſulum comitiis ſummo ſtudio Q. Fabius a cunctis centuriis crearetur, Appius conſularis candidatus, vir acer & ambitioſus, non ſui magis honoris cauſa, quam vt patricii recuperarent duo conſularia loca, cum ſuis tum totius nobilitatis viribus incubuit, vt ſe cũ Q. Fabio Conſulem dicerent. Cum ille recuſaſſet Conſulatum, L. Volumnius de plebe cum Appio Claudio Conſul eſt factus, priore itẽ cõſulatu inter ſe cõparati. Nobilitas ĩde obiectare Fabio, fugiſſe eum ne Appium Collegam haberet eloquentia ciuilibuſq; artibus haud dubie præſtantem. Eo anno Reſp. ĩ Samnio egregie geſta, multæ vrbes captæ, multa millia hominum ceſa captaq;. Cæterum, quia, cuius auſpiciis id bellum geſtum ſit, ac maior pars ſcriptorum ad conſules vtroſq; trahit, non eſt viſum Appio aſcribere, cum pręſertim certis ipſe rebus clarus illuſtriſq; abunde ſit. Eodem nanq; anno concitato in

Etruria quatuor maximorum per Ita
liam ea tempestante populorum, Sam-
nitium, Etruscorū, Gallorum, vmbro
rumq; bello, Ap. Claudium primo quo
q; tempore in Etruriam ire placuit, duæ
Romanæ legiones secutæ prima & q̄r-
ta; & sociorum duodecim millia, castra
haud procul ab hoste posita. Cæterum
magis eo profectum est, quod mature
ventum erat, vt quosdam spectantes iā
arma Etruriæ populos metus Roma-
ni nominis comprimeret, quam quod
ductu Cos. quidquam ibi satis scite aut
fortunate gestum sit. Multa prælia locis
& temporibus iniquis commissa, spesq;
in dies grauiorem hostem faciebat, &
iam prope erat, vt nec duci milites, nec
militibus dux satis fideret. Literas ad
collegam accersendum ex Samnio, mis
sas in trinis annalibus inuentum ē, piget
tamen incertum ponere, cum ea ipsa in
ter Coss. populi Ro. simul iā iterum eo
dem honore fungentes discrepatio fue
rit, Appio abnuente missas, Volumnio
affirmante Appii se literis accitum. Iā
Volumnius in Samnio tria castella cæ-
perat, in quibus ad tria millia hostiū cæ

ſa erāt, dimidium fere eius captum. Et Lucanorum ſeditiones, a plebeis & egētibus ducibus ortas, ſumma optimatiũ voluntate per Q. Fabium procōſulē, miſſum eo cũ veteri exercitu, compreſſerat. Decio populādos hoſtium agros relinquit, ipſe cum ſuis copiis in Etruriam ad collegam pergit. Quem aduenientem læti omnes accepere. Appiũ ex conſcientia ſua credo animum habuiſſe haud immerito iratum, ſi nihil ſcripſerat, illiberali, & ingrato animo, ſi eguerat ope, diſſimulantem. Vix. n. ſalute mutua reddita, cum obuiam egreſſus eſſet, ſatin ſalue, ĩquit, Luci Volumni? vt ſeſe in Samnio res habent? quæ cauſa, vt prouincia tua excederes, induxit? Volũnius in Samnio res proſperas eſſe ait. literis eius accitum veniſſe, quæ ſi falſæ fuerint, nec vſus ſui ſit in Etruriam, extemplo conuerſis ſignis abiturũ. Tu vero abeas (inquit) neq; te quiſq̃ moratur. Etenĩ minime conſentaneum ē, cum bello tuo forſitā vix ſufficias, huc te ad opem ferendam aliis gloriari veniſſe. Bene Hercules verteret, dicere Volumnius, malle fruſtra operam ĩ ſũ

D

ptam, quam quidq̃ incidisse, cur non satis esset Hetruriæ vnus consularis exercitus. Digredientem iam Cos. legati tribuniq; ex Appiano exercitu circunsistunt. pars imperatorem suum orare, ne collegæ auxilium, quod accipiendũ vltro fuerit, sua sponte oblatum sperneretur, plures abeunti Volumnio obsistere, atq; obtestari, ne prauo cum collega certamine Remp. perdat. Si qua clades incidisset, desertori magis quam deserto noxiæ fore, eo rem adductam, vt omnis rei bene, aut secus gestę ĩ Hetruria, decus dedecusq; ad L. Volũniũ sit delegandũ. neminem quæsituꝝ, quę verba Appii, sed quæ fortuna exercitus fuerit. dimitti ab Appio eum: sed a Rep. & ab exercitu retineri, experiretur modo voluntatem militũ. Hæc monendo obtestandoq; prope restitantes Coss. in concionem pertraxerunt. Ibi orationes longiores habitæ in eandem ferme sententiam, in quam ĩter paucos certatum verbis fuerat. Et, cum Volũnius, causa superior, ne infacundus quidẽ aduersus eximiam eloquentiam collegæ visus esset, cauillansq; Appius sibi

acceptum referri diceret debere, quod ex muto, atq; elingui facundum etiam Cos. haberent, priore consulatu, primis vtiq; mensibus, hiscere eum nequisse, nunc iam populares orationes serere, quam mallem (inquit Volumnius) tu a me strenue facere, q̃ ego abs te scite loquididicissem. Postremo conditionem ferre, quæ decretura sit, non, orator (ne q;.n. id desyderare Remp.) sed imperator vter sit melior, Hetruriam, & Samnium prouincias esse, vtram mallet, eligeret: suo exercitu se vel in Hetruria vel in Samnio rem gesturum. Tum militũ clamor ortus, vt simul ambo bellum Hetruscum susciperẽt. Quo animaduerso consensu, Volumnius, quoniã in collegæ voluntate interpretanda, inquit, erraui, non committam, vt, quid vos velitis, obscurum sit, manere, an abire me velitis, clamore significate. Tum vero tantus est clamor exortus, vt hostem e castris exciret. Armis arreptis in aciem descendunt, & Volumnius signa canere, ac vexilla efferri e castris iussit. Appium addubitasse ferunt, cernentem, seu pugnante, seu quieto se, fore collegę vi

ctoriam,deinde veritum,ne suę quoq; legiones Volumnium sequerentur,& ipsum flagitantibus suis signum dedisse. Ab neutra parte satis commode instructi fuerunt. Nam & Samnitiũ dux Gelius Egnatius pabulatum cũ cohorti bus paucis ierat,suoq; ĩpetu magis mili tes,quã cuiusq; ductu,aut imperio pu gnam capessebant.Et Romani exercitus nec pariter ambo ducti,nec satis tẽporis ad instruendum fuit, prius concurrit Volumnius,q̃ Appius ad hostẽ perueniret. Itaq; fronte inæquali concursum est,,&,velut sorte quadam mutante assuetos inter se hostes, Hetrusci Volumnio,Samnites parumper cũctati,quia dux aberat,Appio concurrere. Dicitur Appius in medio pugnæ discri mine,ita vt inter prima signa manibus ad cœlum sublatis cõspiceretur, ita pre catus esse,Bellona,si hodie nobis victo riam dederis,ast hic ego tibi templum voueo. Hæc precatus, velut instigante Dea,& ipse collegæ,& exercitus virtutem adæquauit ducis. Imperatoria ope ra exequitur,& milites,ne ab altera par te prius victoria incipiat,annitũtur. Et

gofundunt,fugantq; hostes, maiorem molem haud facile sustinentes, quam cum qua manus conserere assueti fuerant. Vrgendo cedentes, insequendoq; effusos compulere ad castra. Ibi interuẽtu Gelii cohortiumq; Sabellarum paulisper recruduit pugna. iis quoq; mox fusis, iam a victoribus castra oppugnabantur, &, cum Volumnius ipse portæ signa inferret, Appius Bellonam victricem identidem celebrans, accenderat militum animos. Per vallum, per fossas irruperunt, castra capta, direptaq;, pda ingens parta, & militi concessa ẽ. Septem millia ac trecenti hostium occisi, duo millia & centum viginti capti. Inde reuocatus nouis Samnitiũ tumultibus, Volumnius audaciores Tuscos fecit. Itaq; redintegratum bellum, Iidẽ populi sollicitati congregatiq;. Qua de re indictum Romæ iustitium, delectus studiose habiti. Crebræ afferebantur literæ Appii, monẽtis, ne regionis eius motum negligerent, quatuor gentes cõferre arma, Hetruscos, Samnites, Vmbros. Gallos, Iam castra bifariam facta esse, quia vnus locus capere tãtam mul

titudinem non posset: Ad hæc iam ap-
petebat tempus comitiorum. Igit, crea-
tis consulibus summis duobus viris in
Rep. sæpe alias collegis: ꝙ ex discor-
dia Cōsulum prioris anni magnopere
pereclitatum fuerat, Appius ad verbo-
rum linguæq; certamina quam armorꝫ
exptior, callidus, solersq;, Iuris atq; elo-
quentię consultus, vt Iuri ac foro prę si-
deret, prętor absens ad iura reddenda
creatus est. Fabius alter consulum, cui
Hetruria prouincia data, literis Appii
de periculo ac magnitudine belli sępe
recitatis, in Hetruriam proficiscitur, &
ad opidum Aharnam, vnde haud pro-
cul hostes erant, in castra Appii pręto-
ris pergit, paucis citra millibus lignato
ris ei cum pręsidio occurrūt, cumq; ius
si a Fabio retro redissent, terrorē in ca
stris atq; ipsi Appio fecerunt. Appius
prætor postridie Romam dimissus,
paulopost relatione sua: qua ad senatū
belli pondus auxit, Fabium eodem re-
traxit, vt quidā autores sunt, quasi dux
vnus suffecturus non esset, neq; exerci
tus vnus aduersus quatuor populos, pe-
riculosum esse, siue iuncti vnum pre-

mant, siue id diuersi gerant bellum, ne ad omnia simul obire vnus non possit, duas se ibi legiões Ro. reliquisse, & minus quinq; millia peditum equitumq; cũ Fabio venisse, sibi placere P. Deciũ consulem primo quoq; tempore in Hetruriam ad collegam proficisci, L. Volũnio Samnium prouinciam dari, Si Cõsul mallet in suam prouinciam ire, L. Volũnium in Hetruriam ad consulem cum iusto exercitu consulari proficisci. Cum magnam partem moueret oratio prętoris, placuit Consulem Romam ad belli molem exponendam acciri. Sunt, qui scribant Fabium absentem ab Appio ad populum criminatum esse, cumq; redisset, prętoris aduersus eum contumaciam. Eodem anno victis a consule Samnitibus, deductoq; exercitu, bellum redintegratum est. Aduersus eos Appius Claudius prętor cum exercitu mortui Consulis missus. Samnitum legiones cum partem Appius, partem L. Volumnius proconsul sequeretur, in Agrum Stellatem conuenerunt. ibi & Samnitium legiones omnes considũt. & Appius Volumniusq; castra coniun

gunt. Pugnatum infestissimis animis, hinc ira stimulante aduersus rebellantes toties, illinc ab vltima iam dimicantibus spe. Cęsa ergo Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti: ex Romano exercitu cecidere duo millia septingenti. Felix annus bellicis rebus, pestilentia grauis, prodigiisq; sollicitus, nam & terram multifariam pluisse, & in exercitu Appii plærosq; fulminibus ictos nuntiatum est, librique ob hęc aditi. Post aliquot deinde ãnos, quadringentesimo sexagesimo quarto. s. ab vrbe condita, Pyrrhus Epiri Rex, Alexandri magni successorum opibus adiutus, per speciẽ ferendi Tarẽtinis auxilii, bellum in Romanos gerens, cum eos ita profligasset, vt Prænestę vsq; milliario ferme ab vrbe vigesimo processisset, admiratus Fabricii cęterorumq; Ro. vt ferunt, constantiam, legatũ Cineã nomine missit, qui pacem ita peteret atq; offerret, vt partem Italię, quam iam armis occupauerat, retineret. Senatus clade perterritus, & grauiora metuens, ad pacem societatemq; eam iã propemodum inclinabat. Sed Appius

vir amplissimusquidem, cæterum sene
ctute & orbitate oculorũ a Reip. mu-
neribus vacans, auditis iis, quæ a Re-
ge nuntiabantur, ac rumore obtinente
Senatum pacem esse decreturum, tole
rare non potuit, sed in curiam se defer
ri iussit. Latus Igitur ĩ lectica per forũ,
vbi ad ianuam Curiæ peruenit, filii si-
mul. & gener suscipientes ipsum stipã
tesq; in senatum duxerunt. Cum patres
ad conspectum tanti Senatoris obmu-
tuissent, Ille, vbi suo loco constitit, ita
dicere est orsus. Equidem antea P. C.
meam hanc oculorum fortunã permo
leste ferebam, nunc autem doleo atq;
angor, quod nõ vltra cæcitatem ipsam,
surdus etiam sim, ne turpes consulta-
tiones ac sententias vestras, quæ huius
vrbis gloriam subuertunt, audire com
pellerer. Vbi enim illa est ferocia, quã
crebro verbis vsurpare soletis, affirmã
tes, si magnus Alexãder in Italiam pro
fectus nobiscum adolescentibus aut cũ
patribus nostris tunc florentibus gessis-
set bellum, nequaq̃ eum tunc vt inui-
ctum gloriam relaturum, sed aut fuga
aut morte sua maiorem huic vrbi glo-

riam nomenq; relicturum fuisse: hanc igitur verborum insolentiam nunc rebus ostendite. Chaones & Molossos, q semper Macedonum prȩda fuere, & Pyrrhum Regem eorum formidatis, q vnum ex Alexandri satellitibus semper secutus est ac coluit. Et nūc, nō tā Taretinis auxilium ferens, quā hostes domi fugiens, in Italia versatur, ausus profiteri principatum in Italia cum potentia, quæ ad exiguam Macedoniæ partē conseruandam sufficere non valuit. Itaq; nō hunc remouebitis, si amicū feceritis, sed alios contemptu nostri inuitabitis, quasi superare nos facile sit, si Pyrrhus abeat: nō mō pœna non data eorum, quæ contra nos gessit, verum etiā mercede accepta fœderis eo autore cū Taretinis Sānitibusq; recipiēdi. Itaq; acerba in patres oratione inuectus, pacē vt insalubrem diremit, & ad belli studiū animos traduxit. Neq; id modo, sed etiam admitti in vrbem Pyrrhum, inspiciēdi amice gratia id orantem, vetuit. Renuntiatum est igitur Pyrrho a Senatu, cum cum Ro. nisi ex Italia recessiset, pacem habere non posse, & quoad in ar-

mis esset, Populũ Ro. in eum gesturũ bella, vel si mille Consules vicisset. Ita q̃ Cineas legatus, admiratione plenus reuersus, quęrenti Pyrrho respondit regum se patriam, & consessum vidisse, talisq; Romę esse omnes sigillatim, qualis vnus Pyrrhus apud Epirum & reliquã Græciã putaretur, & aduersus Lerneam quandam hydram pugnari, tãtũ esse & militum & populi numerum. Salubre Appii consilium euentus cõprobauit, nã paulo post Pyrrhus vi victus atq; expulsus Italia est. Eius orationis initium Ennius in annalibus ita expresserat, Quo vobis mentes, rectæ quę stare solebant ante hac, dementi sese flexere ruina? sed & Appii oratio ipsa & nõ nullæ mortuorum laudationes vsq; ad Ciceronis extremã ætatem peruenerẽ, adeo non omnibus improbatæ, vt inuẽti sint, qui Appium quam Catonẽ magis imitarentur. Actiones etiam ab eo scriptas Pomponius tradit. Legimus & carmen quoddam ab eo relictum, a Pythagorçorum institutis non abhorrẽs, quod Panetius Stoicus philosophus q̃dam ad Q. Tuberonem epistola valde

laudarit. Ab eodem affirmare videtur Pomponius vsum R literæ ĩ multis nominibus traductum, quæ prius per S enunciabantur, vt pro Valesiis Valerii; pro Fusiis Furii essent. Quod verisimilius facere videtur Cicero, ad Pætũ scribens, L. Papirium Crassum, in cuius senectutem inciditiuuenta Appii, primũ desiisse vocari Papisium, & Papiriũ appellatum. Neq; tamen dissimulauerim haud satis integrum videri eum Põponii locum, eum enim ad tertium quẽdã Claudium Iurisconsultum quidam trahunt. Quod quando nobis adhuc parũ in comperto est, vitam eius non adiunximus, quem illi cognomento Cẽtinianum vel Centimalum (nam vtrumq; legitur) vocant. Ea de re nos apud Pomponium longius verba fecimus, ostendimusq; existimari posse, cognomen id aut toti Claudiorum familiæ, aut certe parti cuidam ex ea esse impositũ. Nã, quin de Cæco sentiat Pomponius, dubitari non potest, vel ex ordine enumerationis, vel ex rebus eius gestis paucis, quæ ab eo quasi noctæ loco ascribũtur, vel etiam ex Liuio. Illud quoq; (ni fal

lor)ad Cæcum pertinet, quod sapiẽter solitum dictitare Ap. Claudium accepimus, negociũ Populo Ro. meliusq̃ ocium committi, non ꝙ ignoraret q̃ iocundus tranquillitatis status esset, sed ꝗ animaduerteret præpotentia imperia agitatione rerum ad virtutem capessendam excitari: nimia quiete in desidiam resolui. Et sane negocium nomine horridũ ciuitatis Ro. mores in suo statu continuit, blandæ appellationis quies plurimis vitiis respersit. Infinitum prope annorum numerum orbatus luminibus exegit Ap. quatuor filios, quinq; filias, plurimas clientelas, rem deniq; P. fortissime, hoc casu grauatus, rexit, ita vt nec priuato nec publico muneri defuerit.

Inter filios duos reliquit Tib. Claudium Neronem (id cognomẽ lingua Sabina fortẽ ac strenuum significabat) & Ap. Claudium Pulchrum. Ab illo paternum, ab hoc maternum genus post multos annos Tiberius Augustus, ĩ familiam tamen Octauiam aut Iuliã asci tus, ducebat, cũ duobus aliis Augustis, C. Caligula, & Claudio, etiam inter diuos relato, aliisq; aliquot Cæsaribus, qui

bus præpropera mors ademit imperiũ; Drusis tribus, Germanico, Nerone, Britannico, in quo, Domitii Neronis adoptiui fratris fraude sublato, gẽs Claudia, imperatoria quidem, defecit. Vbi illud quoq; singulare contigit, ꝙ ante Neronem hunc Domitium Cæsarem, pestẽ humani generis, nemo vnq̃ p. adoptionem nomini Claudio insertus est. Legitur etiam C. vel Ap. Claudius Cæci F. Russus, qui cum Tuditano Consul fuerit anno post V.C. (vt quidam ferunt, nam inter autores non conuenit) quadringentesimo octuagesimo, quibus nõ nulli quinq; adiiciũt. Et P. Claudius Cęci N. Pulcher, vicennio post cum L. Iunio Pullo Cos.

P. Sempronius Sophus.

GEntẽ Sẽproniã antiquæ inter pr̃itias nobilitatis fuisse l nõ' ãbigit, vt in quam tertiusdecimus a regibus eiectis Consulatus venerit: Sed & plebeios quosdam Sẽpronios legimus. Primum eis cognomen Atracinũ (l. Atratinum, Atacinum habent varie codi

ces)tũ deinde Sophos, Tuditanos, Longos, Gracchos inuenio. Consulatus q̃tuor, totidem Tribunatus Consulari potestate, omniumq; adeo primus, vnum equitum Magisterium familiæ, perdiu futuræ nobili, ante iurisconsultum contigerant. Hinc igitur ortus P. Sempronius Longus, quẽ populus Ro. primum Græco sapientiæ nomine Sophum appellauit, Tribunus Pl. cum esset, in Ap. Claudium, qui postea Cæcus est dictus, censorem, circumactis decẽ & octo mẽsibus, (quod tẽporis AEmilia lege finitum cẽsuræ spatium erat) cum C. Plautius collega eius magistratu se abdicasset, summa contumacia, ne deponeret, recusantem, finiendæ intra legitimum tempus censuræ actionẽ suscepit, non popularem magis, quam iustam, nec in vulgus quã optimo cuiq; gratiorem. Is, cum identidem legẽ AEmiliam recitaret, autorẽq; eius Mamercum AEmilium dictatorem laudibus ferret: qui quinquennalem ante cẽsurã, & longinquitate potestatis dominantẽ, intra sex mensium & anni coegisset spatium: dic agedum (ĩquit) Ap. Claudi,

quidnam facturus fueris, si eo tempore, quo M. furius, & M. Geganius cẽsores fuerunt, censor fuisses? Negare Appius interrogatiõem Tribuni magnopere ad causam pertinere suam, nam, & si tenuerit lex AEmilia eos censores, quorum in magistratu lata esset: quia post illos censores creatos eam legem populus iussisset: quodque postremum iussisset, id ius, ratumque esset: non tamen aut se aut eorum quenquam, qui post eam legem latam creati cẽsores essent: teneri ea lege potuisse. Hæc sine vllius assensu cauillante Appio, en (ĩquit) Quirites illius Appii progenies, qui Decemuir in annum creatus altero ãno se ipse creauit: tertio nec ab se, nec ab vllo creatus, priuatus fasces, & imperiũ obtinuit: nec ante continuãdo abstitit magistratu, q̃ obruerẽt eum male parta, male gesta, male retenta imperia. Hæc est eadem familia Quirites, cuius vi atque iniuriis compulsi extorres patria Sacrum mõtem cæpistis. hæc, aduersus quam tribunitium auxilium vobis comparastis. hæc, propter quam duo exercitus Auentinũ insedistis hæc, quæ fœnebres leges, hęc, quę a

grarias ſemper impugnauit. hęc cō-
nubia patrū & plebis interrupit. hęc ple
bi ad curules magiſtratus iter obſepſit.
Hoc eſt nomen multo quā Tarquinio
rum infeſtius veſtræ libertati. Ita ne tā-
dem Ap. Claudi, cum centeſimus iam
ānus ſit ab Mamerco AEmilio dictato
re, tot cenſores fuerint nobiliſſimi, for-
tiſſimiq; viri: nemo eorum duodecī ta-
bulas legit: nemo id ius eſſe, quod po-
ſtremo populus iuſſiſſet: ſciuit? immo
vero oēs ſciuerunt: ideo AEmilię poti
us legi paruerunt, quā illi antiquæ, qua
primum cenſores creati erant, quia hāc
poſtremum iuſſerat populus: & qa, vbi
duæ contrarię leges ſunt, ſemper anti-
quæ abrogat noua. An hoc dicis Ap-
pi, non teneri AEmilia lege populum?
an populum teneri, te vnū extra legem
eſſe? Tenuit AEmilia lex violētos illos
cenſores M. Furium, & M. Geganium,
qui, quid iſte magiſtratus in Repu.
male facere poſſet, indicarunt: cum ira
finitæ poteſtatis Mamercum AEmiliū,
principem ætatis ſuæ belli dcmiq; ærar-
rium fecerūt, tenuit deinceps omnes cē
ſores intra centum annorum ſpatium

tenet C.Plautium collegam tuum,iisdē auſpiciis,eodem iure creatum. An hūc, non,vt qui optimo iure cenſor creatus eſſet,populus creauit? tu vnus eximius es:in quo hoc prçcipuū ac ſingulare va leat? En quem tu regem ſacrificioꝝ cre es,amplexus regni nomen,vt,qui opti mo iure rex Romæ creatus ſit,creatum ſe dicat. quem ſemeſtri dictatura, quē interregno quinqꝫ diebus contentū fo re putes? quem claui figendi,aut ludorū cauſa dictatorem audacter crees? quam iſti ſtolidos,ac ſocordes videri creditis, eos,qui intra viceſimum diem ingenti bus rebus geſtis dictatura ſe abdicaue runt? aut qui vitio creati abierunt magi ſtratu? Quid ego antiqua repetam? nu per intra decem annos C.Menenius di ctator,quia,cum quçſtiones ſeuerius, quam quibusdam potentibus tutū erat, exerceret:cōtagio eius,quod quærebat, criminis ipſi obiectata ab inimicis eſt: vt priuatus obuiam iret crimini,dictatu ra ſe abdicauit. Nolo ego iſtā in te mo deſtiam:ne degeneraueris a familia im perioſiſſima,& ſuperbiſſima: non die, non hora citius,quam neceſſe eſt,magi

ſtratu abieris:modo ne excædas finitum tempus. ſatis eſt aut diem aut menſem cenſuræ adiicere. Triennium,inquit,& ſex mẽſes, vltra quam licet AEmilia lege,cenſuram geram:& ſolus gerã, hoc quidem iam regno ſimile eſt. an collegam ſubrogabis? quem ne in demortui quidem locum ſubrogari fas eſt. Pœnitet enim,quod antiquiſſimum ſolenne, & ſolum ab ipſo,cui fit,inſtitutum deo, ab nobiliſſimis antiſtitibus eius ſacri ad ſeruorum miniſterium religioſus cenſor deduxiſti,ac gẽs antiqor originibus vrbis huius,hoſpitio deorum immortalium ſancta,propter te,ac tuam cenſurã intra ãnum ab ſtirpe extincta ẽ, niſi vniuerſam Remp.eo nefario obſtrinxeris: quod ominari etiã reformidat animus. Vrbs eo luſtro capta eſt: quo demortuo collega C. Iulio cenſore L. Papyrius curſor,ne abiret magiſtratu,M. Cornelium maluginenſem collegam ſubrogauit,& quanto modeſtior illius cupiditas fuit,quam tua Appi? nec ſolus, nec vltra finitum lege tempus L. Papyrius cenſuram geſſit:tamen neminem inuenit,qui ſe poſtea autorem ſequeretur :

omnes deinceps censores post mortē censoris collegæ se magistratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit cēsurę, nec quod collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor coercet: virtutem in superbia, audaciam in cōtemptu deorum hominumq; ponis. Ego te Ap. Claudi pro istius magistratus maiestate ac verecundia, quem gessisti, non modo manu violatum, sed ne verbo quidem inclementiori a me appellatū vellem: sed & hæc, quæ adhuc egi, peruicacia tua & superbia coegit me loqui, &, nisi AEmiliæ legi parueris, in vincula duci iubebo: nec, cum ita comparatum a maioribus sit, vt comitiis, nisi duo confecerint legitima suffragia, nō renuntiato altero, comitia differantur: ego te, qui solus censor creari non possis, solum cēsuram gerere patiar. Hæc taliaq; cum dixisset, prehendi censorem, & in vincula duci iussit, approbantibus sex Tribunis actionem collegæ, tres appellanti Appio Auxilio fuerunt: summaq; inuidia omnium ordinum solus censurā gessit. Sophus idem quinto post anno consul, cum P. Sulpitio Auerriōe fuit: quo tempore Roma

ni cum Samnitibus bellum gerebant. Qui cum eo anno legatos de pace Romam misissent, responsum est P. Sẽpronium Consulem cum exercitu breui in Samnio fore, eum;ad pacem bellum ue inclinarent animi, falli non posse. comperta omnia senatui relaturum: decedentem ex Sanmio cõsulem legati sequerẽtur. Itaq;, cum pacatum Samnium exercitus Ro. benigne prębito commeatu, peragrsset, fœdus antiquum, post annorum circiter vigĩti bellum, Samnitibus redditũ. Ad Aequos inde veteres hostes, cæterum per multos annos sub specie infidæ pacis qetos versa arma Ro. quod incolumi Hernico nomine, missitauerãt simul cum his Samniti auxilia, & post Hernicos subactos vniuersa ꝓpe gens sine dissimulatione consilii publici ad hostes desciuerat, &, postq̃, icto Romæ cũ Samnitibus fœdere, feciales venerant res repetitum, tentationẽ aiebãt esse, vt terrore incusso belli Romanos se fieri paterentur: quod quantopere eẽt optandũ, Hernicos docuisse, cũ, quibus licuerit, suas leges Romanæ ciuitati præoptauerint, quibus legẽdi, qđ

mallent,copia non fuerit,pro pęna necessariã ciuitatem fore. Ob hæc vulgo in conciliis iactata Romanus bellũ fieri Aequis iussit,consulesq; ambo ad nouum profecti bellum,quattuor millia a castris hostium consederunt. AEquorũ exercitus(vt qui suo nomine per multos annos imbelles egissent)tumultuario similis,sine ducibus certis, sine imperio,trepidare,alii exeundum in aciẽ, alii castra tuenda censent,mouet plęrosq; vastatio futura agrorum,ac deinceps cum leuibus pręsidiis relictarum vrbiũ excidia. Itaq;,post quã inter multas sententias vna,quæ, omissa cura communium,ad respectum suarum quenq; rerum auertisset,audita, vt prima vigilia diuersi e castris ad deportanda oĩa tuendaq; mœnibus in vrbes abirent: cuncti eam sententiam ingenti assensu accepere. Palatis hostibus per agros,prima luce Romani signis prolatis in acie consistunt: &,vbi nemo obuius ibat,pleno gradu ad castra hostium tendunt. Cæterum,post quam ibi neq; stationes pro portis,nec quenquam in vallo,nec fremitum consuetum castrorum animad-

uerterunt: insolito silētio moti, metu in sidiarum subsistunt. transgressi deinde vallum, cum deserta omnia īuenissent: pergunt hostem vestigiis sequi. Sed ve-stigia in omnes æque ferētia partes, vt inde lapsis passim, primo errorem facie bant: post per exploratores compertis hostium consiliis, ad singulas vrbes cir cunferendo bello, vnum & quadragin-ta oppida intra dies sexaginta omnia op pugnando cœperunt: quorum plęraq̧ diruta atq̧ incensa: nomenq̧ Aequorū prope ad internitionem deletū. deq̧ his celebri pompa triumphatum. exē-ploq̧ eorum clades fuit, vt Marrucini, Marsi: Peligni, Ferentini mitterent Ro mam oratores pacis petendæ amicitiæ q̧. iis populis fœdus petentibus datum. Hæc omnia ideo ascripsimus, ꝙ alii au spiciis Sēpronii tm̄ gesta memorāt, prę cipuam certe eius operam in eo fuisse bello id argumēto est, ꝙ & Senatus ho stibus responderat Sempronium in Sā nio fore. Tertio deinde anno. cū post magnam contentionem obtinuis set plebs, vt sui ordinis hominibus sa cerdotia quoq̧ communicarentur, Sem

illustres.nanq; P. Sempronium Sophū anno postsuperioris (patris opinor) cō sulatum circiter trigesimo quinto Consulem cū Ap. Claudio Russo, Cęci filio, in breuiariis reperio, tum Sempro. Blesum bis Cos. & M. Semproniū Tuditanum aliquāto post, mox T. Sempr. Gracchum, deinde T. Semproniū Longum anno primo secundi belli punici, postq; T. Sempr. Gracchū bis Cos. ante eū Sophū, cuius vitā hic addemus. Equidem non ignoro P. illum Sempr. Sophū iuris cōsultū, d quo supra scripsimus, nō posse eundē esse cū P. Sempr. Tutidano, cuius vitā subiecturi sumus; neq; is sum, qui erroris notā facile scriptoribus antiquis impingi velim, sed tamen, cum videam eum quoq;, quem centies amplius Tuditanum Liuius vocauerat, & sub eo nomine inter multas laudes etiā cognitiōe iuris pontificii honestauerat, nihil tale de primo illo locutus, eundem libro eius quarto & trigesimo Sophum appellari, putaui, siue deceptus esset Pomponius, corrigendum, siue is Tuditanus filius forte, aut certe inter posteros primi illius fuisset Sophi,

Locus Pomponii anceps.

coniungendos esse atq; ampliandos fa-
miliæ honores. Itaq; P. Sẽpronius Tu-
ditanus Sophus, cum bello punico se-
cundo Cãnẽsi acie afflictis Romanis,
qui superstites fuerant, alii in maiora ca
stra (nam bifariam metati erant) alii in
minora sese recepissent, ibiq; semier-
mis multitudo sine ducibus esset, nunti
um, qui in maioribus erant, mittunt, dũ
prœlio, deĩde ex lætcicia epulis fatigatos
quies nocturna hostes premeret, vt ad
se transirent. vno agmine Cannusiũ abi
turos esse. Eam sententiã alii totã asper
nari. cur enim illos, qui se accersant: i-
psos non venire: cum æque coniungi
possent? quia videlicet plena hostium o
mnia in medio essent: & aliorum, quam
sua, corpora tãto periculo mallent obii
cere. Aliis non tam sententia displicere,
quam animus deesse. P. Sẽpronius Tu-
ditanus Tribunus militum, capi ergo
mauultis, inquit, ab auarissimo & crude
lissimo hoste? æstimariq; capita vestra?
& exqri prçcia ab interrogãtibus, Ro-
manus ciuis sis, an latinus socius? vt ex
tua contumelia & miseria alteri honos
quæratur: non tibi. Nõ vos quidem L.

Aemilii, qui se bene mori, q̃ turpiter vi uere maluit: & tot fortissimorum viro rum, qui circa eum cumulati iacent: simi les estis. Sed, antequam opprimat lux: maioraq; hostium agmina obsepiant iter: per hos, qui inordinati, atq; incom positi obstrepunt portis: erũpamus. Fer ro, atq; audacia iter fit quam vis per con fertos hosteis, cuneo quidem hoc laxũ atq; solutum agmen, vt si nihil obstet: trãsibimus. Itaq; ite mecum, qui & vos metipsos, & Remp. saluam vultis. Hæc vbi dicta dedit: stringit gladium: cuneo q; facto per medios vadit hostes: &, cũ in latus dextrum, quod patebat: Numi dę iacularentur, translatis in dextrã par tem scutis, in maiora castra ad sexcẽtos euaserũt: atq; inde protinus alio magno agmine adiuncto Cannusium incolu mes perueniunt. Hæc apud victos ma gis impetu animorum, quem ingeniũ suum cuiq;, aut fors dabat: quam ex cõ silio ipsorum, aut imperio cuiusquã age bantur. Quarto inde anno, cum ædilis curulis esset, primusq; ludos scenicos per quatriduum cum collega edidisset. prætor est in sequentem annũ

designatus, & Ariminum prouinciam (ita tum Cisalpinam Galliam appellabant) habuit, ita vt duas legiones a M. Pōponio, cui succedebat, acceperit. In eo magistratu Aternum oppidum expugnauit: amplius septuaginta hominū cœpit: & æris argentiq; signati aliquantum. Itaq; prorogatum ei in annum cū suis copiis imperium est, atq; inde in alterum, neq; eo biennio quidq̄ gestū ab eo memoria dignum reperio. Biēnio post, antequam Consul fieret, censuram obtinuit cum M. Cornelio Cethego, vtq; agrum Campanum fruendum locarent, ex autoritate patrum latum ad plebē est: plebesq; sciuit. Senatus lectione contentio inter censores de principe legendo tenuit. Sempronii lectio erat. cæterum Cornelius morem traditum a patribus sequendum aiebat: vt, qui primus censor ex iis, qui viuerent, fuisset: eum principem legerent: (is T. Manlius Torquatus erat) Sempronius: cui dii sortem legendi dedissent: ius liberum eosdem dedisse deos. se id suo arbitrio facturum: lecturumq; Q. Fabiū Maximum: quem tum principem Roma-

næ ciuitatis esse, vel Annibale iudice, victurus esset. Cum diu certatũ esset verbis: concedente collega, lectus a Sẽpronio prĩceps in senatu Q. Fabius Maximus Consul. Inde alius lectus senatus: octo præteritis: inter quos L. Cæcilius Metellus erat, infamis autor deserendę Italiæ post cãnensem cladem. In Equestribus quoq; notis eadem seruata causa. Sed erant perpauci, quos ea infamia attĩgeret: Illis omnibus (& multi erãt) adempti equi: qui cannensium legionũ equites in Sicilia erant. addiderunt acerbitati etiam tempus: ne præterita stipendia procederent iis: qui equo publico meruerant: sed dena stipendia equis priuatis facerẽt. Magnum præterea numerum eorum conquisiuerũt: qui equo mereri deberent: atq; ex iis, qui principio eius belli sexdecim annos nati fuerant: neq; militauerant: omnes ærarios fecerũt. Locauerũt inde reficiẽda, quæ circa forum incendio consumpta erãt, Vii tabernas, macellum, atrium regiũ. At vero insequenti anno (nam sesquiannalis censura erat) lustrum condidit cũ collega, censa sunt ciuium capita centũ

populisq; orire tur: magnis itineribus Apolloniam contendit: quo Semproni us se receperat: misso Lectorio legato cum parte copiarum, &. XV. nauibus in Aetoliam aduisendas res, pacemq;, si posset, turbandam. Philippus agros Apolloniatum vastauit: & ad vrbē admo tis copiis, potestatem pugnæ Romano fecit. Quem posteaquam quietum muros tantum modo tueri vidit: nec satis fi dens viribus, vt vrbē oppugnaret, & cū Romanis quoq;, sicut cum Aetolis, cupi ens pacem, si posset: si minus, inducias facere, nihil vltra irritatis nouo certamine odiis, in regnum se recepit. Per idem tempus, tædio diutini belli, Epirotæ, ten tata prius Romanorum voluntate, legatos de pace communi ad Philippū misere, satis confidere conuenturam eam, affirmantes, si ad colloquium cū P. Sēpronio Imperatore Romano venisset. Facile impetratum, (neq; enim ipsius q dem Regis abhorrebat animus) vt in Epirum transiret. Penice vrbs est Epiri, ibi prius collocutus Rex cū Eropo, & Darda, & Philippo Epirotarum prætoribus, postea cum P. Sempronio con

punici belli erat) Brutii ei prouĩcia (ea nũc Calabria eſt) ita vt nouas ſcriberet legiones, decreta, vtq; P. Licinius prioris anni Conſul, qui eam prouinciã geſſerat, eandem cum duabus legionibus obtineret, quoad eum in prouincia cũ Imperio manere e Rep. Sẽpronio viſũ eſſet. Itaq; conſules delectum habere inſtiterunt, & ad nouas ſcribẽdas in Brutio legiones, & in cæterorum (ita enim iuſſi ab Senatu erãt) exercituum ſupplementum. Vbi id actum, eiuſq; rei ergo auxilia a coloniis acerbiſſime exacta, curatumq;, vt collatæ a priuatis in publicum pecuniȩ reſtituerẽtur, & Locrẽſibus, poſt deploratas longa oratione miſerias, tandem, per conſules rogatis patribus, inter varias ſententias remediũ malorum excogitatum eſt: egreſſus in Brutios prouinciam Sempronius, in agro Crotonenſi per æſtatem cum Annibale in ipſo itinere tumultuario prȩlio conflixit: agminibus magis, quam acie pugnatum eſt. Romani pulſi: & tumultu verius, quam pugna, ad mille & CC. de exercitu Conſulis interfectis, in caſtra trepidi rediere, neq; oppugnare

F

tamen ea hostes ausi. Cæterum silentio proximæ noctis profectus inde consul, præmisso nuntio ad P.Licinium procō sulem, vt suas legiones admoueret, copias coniunxit, ita duo duces, duo exercitus ad Annibalem redierunt. nec mora dimicandi facta est, cum consuli duplicatę vires, Pœno recens victoria animos faceret. In primam aciem suas legiones Sempronius induxit: in subsidiis locatæ. P.Licinii legiones. Cōsul principio pugnæ ædem Fortunæ primigeniæ vouit, si eo die hostes fudisset. Compos q; eius voti fuit. Fusi, ac fugati Pœni. supra quatuor milia armatorum cæsa, paulo minus trecenti viui capti, & equi. XL. & XI. militaria signa. Perculsus aduerso prœlio Annibal Crotonem exercitum reduxit. Eadem æstate in Brutiis, iam Petilia a consule deducta, Cosentia & Pandosia & ignobiles aliæ ciuitates voluntate in deditionem venerunt. Exacto anno, in insequentē annum ei prorogatum imperium est, ita vt in locum. P.Licinii succederet. nā eodem Gn.Seruilius Cæpio cum summo imperio mittebatur, Sempronius enim

bello quoq; bonus habitus, ac cætera, q
bus nemo ea tempestate instructior ci-
uis habebatur, congestis omnibus hu-
manis a natura fortunaq; bonis, nobilis
idem, ac diues erat, forma, viribusq; cor
poris excellebat, facundissimus habeba
tur, seu causa oranda, seu in Senatu, &
ad populum suadendi, ac dissuadēdi lo-
cus esset, iuris pontificii peritissimus. su
per hæc bellicæ quoq; laudes cōsulatus
compotem fecerant. In ea prouin
cia, q summum imperium cōsulis fuit,
quæ gesta sunt, nequaq̄ Sēpronio ascri-
buntur. Reuocatus inde Romam, Bien
nio post cum duobus collegis ad Pto-
lomęum Aegypti Regem missus est,
vt annuntiarēt victum Annibalem pœ
nosq;, & gratias agerent regi, quod ī re
bus dubiis, cum finitimi etiam socii Ro
manos desererent, in fide mansisset; &
peterent, vt, si coacti iniuriis bellum ad
uersus Philippum Macedoniæ Regem
suscepissent (quod futurum videbatur)
pristinum animū erga Populum Ro.
conseruaret. Alexandriam cum venis-
sent, peracta legatione, cum audissent, a
Philippo Rege Abydum oppugnari,

de collegarum cõsensu.M.Aemilius natu minimus ad eum venit. questusq; Romanorum sociis illatam iniuriam, apud superbum Regem nihil profecit. Significare videtur Liuius hunc Sempronium iterum censorem fuisse, atq; ædem primigeniæ fortunæ, quam consul vouerat, in colle Quirinali censorẽ locasse, sed eam censuram a Liuio suo loco expositam non reperio. Illum vero Sophum, quem supra quasi primi F. posuimus, patrem huius non absurde existimauerim, certe ille etiam censor fuit per secundum punicum bellũ cum. M. Valerio Max. ita tres magistri morum continua serie ex eadem petiti domo. illud nõ satis scias, adquẽ horũ ptineat, quod ĩter seueritatis exempla numeratur Sophus, qui coniugem repudii nota affecit, nihil aliud, q̃ se ignorante ludos spectare ausam.

T.Coruncanus.

Corũcanorum familia Camerio oriunda, Romæ illustris fuit, ex ea ortus Tiberius, vel (vt alibi

est) Titus coruncanus, publice primus ius professus traditur, superiores n. velut in latenti ius ciuile retinere cogitarant, solumq; consultoribus vacantes haud ferme discere volentibus se pręstabant. Qui & prius de plebe Pont. Max. Creatus ē, qngētis circiter ab vrbe cōdita annis. Sed prius annis plus minus quinq; ac viginti consulem fuisse eum cum P. Valerio Lenino apud quosdam īuenio, cuius temporis, quod Liuii annales deperditi sunt, sigillatim res gestas prodere non licet. Illud non ambigitur, constititq; vel ex commentariis pontificum, eum ingenio plurimum valuisse & peritissimum fuisse pōtificem, eoque de numero hominum, qui sapientiam cum eloquentia (quantum illa ferebant tempora, nam prae illis insecutis literariis saeculis aspere loquebantur, sed fuere contenti eloquentia suorum temporū) coniunxere, & se ad remp. gerēdam dederunt. nam & ea sapiētia fuit, vt ad eū de omnibus diuinis atq; humanis rebus referretur, idemq; & in Senatu, & apud populum, & in causis amicorum, & domi, & militiae, consilium suum fidemq;

præstabat, ac quotidie solebat trãsuerso ambulare foro: quod erat insigne, eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus liberaliter consilii sui copiam. ad quem olim & ita ambulantem & in solio sedẽtem domi, sic adibatnr, non solum vt de iure ciuili ad eum, verum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo. de omni deniq; aut officio aut negocio referretur. Huius iam tum ętate sua nullum extitisse scriptum Põponius ait, sed complura & memorabilia fuisse responsa, quorum autoritatem Seneca quasi suo sęculo extantium citat, itemq; Cicero illud in legibus: qui tantundem caperet: quantum omnes hęredes: sacris alligari. Ab eisdem inter paupertatis exempla ponitur: crediturq; facile ęquales suos Curium & Fabriciũ singulares viros omni virtutum genere assecutus. Male eum Põponius & Fabio & Nasicę posteriorem tradit: cum floruerit: si Ciceroni credimus, per Pyrrhi bella, in ipsumq; adeo cõsulatus eius annum prima cum Pyrrho pugna inciderit collegę eius Valerio Leuino.

Error Pomponii

Inuenio etiã apud autores, & Polybi

um:circa hæc tempora,cum Illyrii ma/
ria atq; italos mercatores infestarent, cũ
q; id ad se antea sæpe relatum contem
psissent Ro.tandem multis in senatu cõ
querentibus,legatos in Illyricum mis
sos C.& L.Corũcanos,quibus dato di
cendi,quæ vellent,a Regina Theuca tẽ
pore,de iniuriis sibi illatis disseruisse,
& a Regina superbe nimium atq; inso
lenter auditos,. cũque illi dicendi finẽ
fecissent,effecturam sese dixisse, nequa
ab illyriis iniuria publice Romanis in
ferretur,prohibere vero Illyriis, ne pri
uatim e mari,quam quisq; possit, vtilita
tem capiat,haud esse regii moris. ad ea
reginæ verba iunior legatus intrepide
quidem magnanimum responsum, sed
non satis pro tempore dedisse fertur. at,
quoniam(inquit)Ro. Theuca optimus
mos est, priuatas iniurias publice vlci
scendi,iuuandiq; iniuria affectos , dabi
mus operam,diis volentibus, vt nõ lon
ge post regias istas consuetudines coga
ris emendare . ad hæc Regina temere
sane ac muliebri ingenio eo iracundiæ
prorupit,vt,neglecto iure gentium , cũ
legati reuerterentur,miserit post eos, q

iuniorem illum autorem eiusmodi ver
borum obtruncarent. itaq; legatus ne
gladio quidem, sed, vt victima, securi p
cutitur. Patrato facinore, quidam alterũ
quoq; legatum & cæteros comites sibi
ipsos manum intulisse adiiciunt. sunt &
qui, cum legatos vtrosq; cæsos, tum au
torem eius iniuriæ non Teucam (tam
& si eam probatiores tradũt) sed Agro
nem virum eius etiam tum superstitem
ferant. Ro. summa rei in vrbem perla
ta, bello Illyriis illato, & domita ac sub
acta late gente, legatorum manibus lita
uere. statuasq; eis de more Populus Ro.
tripedaneas (ea mẽsura honorata tunc
erat) in foro posuit. Hæc tametsi mihi
parum adhuc constet, an ab hoc Co
runcano gesta sint, hic tamen ad scribẽ
da visa sunt, quod & is autor eorum es
se potuit. (Illis enim temporibus vigu
it) quamuis pręnomen: vt in plęrisq;: va
cillet: & ꝙ vel ad filios vel ad familiæ
certe dignitatem pertinebant. Neq; fer
mę plura de Coruncanis vllis inueni
as: vt credi possit: hoc Reginę scelere
vniuersam gentem adinternitionem es
se in iis duobus legatis extinctam.

HErculem Alcidem Fabia gens originis autorē ferebat, nomē q; a fouea, in qua ex coitu Etruscę virginis filiū genuerat, seu q; is primus captandorum foueis vrsorum luporumq; artem monstrauerat: principi generis fouio: mutatisq; post literis: Fabio inditum proditur. Quod alii malūt a Fabis (multa.n. a leguminibus Romanorum nomina) deducere Multa multorum Fabior egregia merita in Rép. extabant. Magistratum gessere, quod legerim, primum quęsturam per Cęsonem anno post eiectos reges quarto & vigesimo. Septē proximis, consulatus in tribus fratribus Cęsonis F. Q. Cęsone, M. alternis, tertio Cęsoni addito, continuauit Quo tempore vna familia Veiens bellum sibi priuatim deposcere ausa, trecentis ex Fabii, re aliq diu bene gesta, cęsi ad vnum omnes, atq; vnum modo prope puberem ętate Q. Fabium M F. relictum traditur, stirpem genti Fabię, dubiisq; rebus Populi Ro. sępe domi belliq; vel maximum futurum auxiliū. His omnibus, proximis

ꝙ cognomen Vibulanorum addit, posteri Ambusti, Maximi, Gurgites, Pictores, Buteones, Licinii, Verrucosi, Labeones, Pamphili, aliiſq; prçterea cognominibus nuncupati. perniciem patriç Ambusti pene attulerũt, cũ ad Gallos Clusium legati missi iniussu Reip. pugnauere, inde.n. irritati Senones captã urbẽ inflammarunt. Ex hac stirpe genus duxit Q. Fabius, quem tamen Pomponii plçraq; vulgata exemplaria. Q. Mutium falso vocant. Is belli punici secundi anno primo, aut, si Polybium sequimur, proximis ante Coss. duplici (ni fallor) legatiõe functus est. nã, cũ Annibal pçnus, serendis circa bellis, Sagũtum Hispanam vrbem contra fœdera Romanoꝝ & Carthaginiensium violaturus videretur, ac Saguntini bellum prouidentes, Legatos Romam petitum auxiliũ misissent. ac paulopost, omniũ spe celerius, Saguntum iam oppugnari allatum esset, P. Valerius Flaccus & Q. Fabius Pamphilus legati Saguntũ ad Annibalem atq; inde Carthaginem, si non absisterçtur bello, ad ducẽ ipsũ in pœnam fœderis rupti deposcen

dum, simulq; speculatum acta Annibalis, cui, si videretur digna causa, denunciaren, tvt ab Saguntinis sociis Populi Ro. abstineret, aut inde in Africam eorum querimonias deferrent, ac res sociorum inspicerent, missi sunt. Cum in Hispaniam venissent, duplex fama est: alii admissos ad Annibalem, quę voluerint, facta potestate, locutos, denũciasse scribunt, vt a Saguntinis abstineret quasi Populi Ro. sociis, deinde ne Iberum (quod id fœdere quodam caueretur) transcenderet, cum respõso accepto appareret non destiturum bello Annibalem, Carthaginem profectos. alii obuiam legatis ad mare missos ab Annibale, qui dicerent, nec tuto eos adituros inter tottam efferatarum gentium arma, nec Annibali in tanto discrimine rerum operæ esse legationes audire, Certe Carthaginem profectos cõstat, req; in senatu acta, iisdemq; denunciatis, perorante Valerio, parum amice responsum eẽ, itaq; vanaatq; irrita legatio fuit. Legati Romam reuersi, hostilia omnia retulerunt. Inde, nuncio expugnatæ Sagunti accepto, altera eodẽ an

nō legatio missa. Cuius quia Q. Fabiū Pamphilum verisimile est cognitione itineris & tractatæ rei caput fuisse, hæc quoq; adscripsimus huius Fabii vitæ, cum presertim Silius vtriusq; legationis sententiam in vnam concludat. Igitur, vt oĩa iusta añ bellū fierent, Fabius natu grandior a Ppl'o. Ro. dux legatiōis cū q̄tuor, puectæ ætatis collegis in Aphricam est missus, ad percunctandos Carthaginienses, publico ne consilio Annibal Saguntum oppugnasset, & si (id quod facturi videbantur) faterentur ac defenderent publico consilio factum, peterent, vt vel Annibal in pœnam rupti fœderis dederetur Ro. vel ĩdicerent populo Carthaginiēsi bellum. Legatis, postq̄ Carthaginem venerunt, cū Senatus datus eēt, & Q. Fabius nihil vltra, quam vnum, quod mandatū erat, non sine Carthaginiēsiū indignatione, percunctatus esset, Anno autem factionis Barchinę princeps, Annibalis fautor, longa oratione de iure fœderū disseruisset, ad extremumq; ita perorasset, proinde omittite Romani mentionem Sagunti atq; Iberi facere, & quod diu

parturit animus vester, aliquando pariat. tum Fabius legatorum natu Maximus. cum eam de iure fœderum disceptationem vt alienam a dignitate Populi Ro. atroci oratione respuisset, eam ita tolerari posse inquiens, si res Saguntinorum integra esset, nunc vero excisa sagũto, violatisq; iniquissime fœderibus, vel patratorem sceleris dedendum Romanis, vt appareret Saguntum publico Carthaginiensium consilio minime oppugnatam, vel, si id nollent, ac suo consilio expugnatam vrbem faterentur, vt se ad bellum pararent, vbi tergiuersantes pœnos animaduertit, verbum non addidit, sed sinum e toga factum senatui ostendens, hic, inquit, vobis bellũ pacemq; portamus vtrũ eligitis? vtrũ placet, sumite. sub hãc vocem haud minus ferociter, daret, vtrum vellet, vel (vt alii tradunt) bellum, succlamatum est. Fabius, iterum effuso in media Curia sinu, bellum dare se dixit, non sine horrore, quasi plane id in sinu ferret, accipere se illi, omnes alacri vultu responderũt, &, quibus acciperent animis, iisdẽ in esse gesturos, Pomponius rem omnẽ pau-

lo aliter explicat, sed nos vetustissimis
quibusque autoribus plurimum fidei ha-
bemus. quibus tamen ipsis hac in parte
non satis conuenit, nam M. Varro, Tes
serulas, in quibus simulachra fuerit ha-
stæ & caducei, belli & pacis signorum,
missas Carthaginem scribit, alii hastam
ipsam & caduceum. Illud inter omnes
peræque constat datam ab eo Carthagi
niensibus optionem belli pacis ve eligē
dæ, non acceptā ab illis, sed relatam si
ue Imperatori (nam & hic variant) siue
legato Ro. Fabio. Cæterum ea directa
percunctatio ac denūciatio belli magis
ex dignitate Populi Ro. visa est, quā de
fœderum iure verbis disceptare, cū an
te, tum maxime sagunto excisa. Legati
ab Carthagine, sicut his Romæ impera
tum erat: in Hispaniam, vt adirent ci-
uitates: ac in societatem pellicerent: aut
auerterent a Pœnis: traiecerūt: Ad Bar
gusios primum venerunt, a quibus be-
nigne excepti: quia tædebat imperii pu
nici: multos trans iberum populos ad
cupidinem nouę fortunæ erexerūt. Ad
Volcianos inde est ventum. quorum ce
lebrę per Hispaniam responsum cæte-

ros populos a societate Romana auer-
tit. Ita enim maximus natu ex iis in cõ-
cilio respondit. Quæ verecũdia ẽ, vos,
Romani, postulare, vti vestram Cartha
ginensium præponamus amicitiæ? cũ,
qui id fecerunt, Saguntinos, crudelius,
quam Pœnus hostis perdidit: vos socii
prodideritis. Ibi quæratis socios, cẽseo:
vbi saguntina clades ignota est. Hispa-
nis populis sicut lugubre, ita insigne do
cumentum Sagunti ruinæ erunt: ne qs
fidei Romanæ, aut societati confidat, in-
de ex templo abire finibus Volcianorũ
iussi, ab nullo deinde concilio Hispanię
benigniora verba tulere. Itaq; nequic-
quam peragrata Hispania, in Galliam
transeunt. In his noua, terribilisq; speci
es visa est: quod armati (ita mos gentis
erat) in concilium venerunt. Cum ver-
bis extollentes gloriam virtutemq; Po
puli Ro. ac magnitudinem imperii, pe-
tissent: ne Pœno bellum Italiæ inferen-
ti, per agros, vrbesq; suas transitum da-
rent: tantus cum fremitu risus dicitur or
tus: vt vix a magistratibus, maioribusq;
natu iuuentus sedaretur. adeo stolida, ĩ-
pudensq; postulatio visa est: censere: ne

in Italiam transmittant Galli bellum: ipsos id auertere in se: agrosq; suos pro alienis populandos obiicere. Sedato tādem fremitu, responsum legatis est: neq; Romanorum in se meritum esse: neq; Carthaginensium iniuriam: ob quæ aut pro Romanis, aut aduersus Pœnos sumant arma: Contra ea audire sese: gentis suæ homines agris, finibusq; Italiæ pelli a Populo Ro. stipendiumq; pēdere: & cætera indigna pati. Eadem ferme in cæteris Galliæ conciliis dicta, audita q;. Nec hospitale quicquam, pacatū ue satis prius auditum: quam Massiliam venerunt: ibi omnia ab sociis inquisita, cū cura ac fide cognita: præoccupatos iam ab Annibale Gallorum animos esse. sed ne illi quidem ipsi satis mitē gentem fore: (adeo ferocia, atq; indomita ingenia esse) ni subinde auro, cuius auidissima gens est: principum animi concilientur. Ita, peragratis Hispaniæ & Galliæ populis, legati Romam redeunt: haud ita multo post, quam consules in prouincias profecti erant. ciuitatem omnem in expectationem belli erectā inuenerunt: satis constante fama iam Iberum Pœ

nos transisse. Cætera, quæ ad hūc Q. Fabium pertinere possent, quia parum constat, qui fuerit, prætermittemus, ꝙ si cui forte placeat, hunc fuisse Q. illum Fabium Max. quinquies Cos. qui cunctator, qui verrucosus, qui ouicula sit dictus, qui Annibalem primus cessando restinxerit, quoniam e natu grandioribus misso sposteriores hosce oratores scribit Liuius, efficeret, vt non idem esset cum illo Fabio Pamphilo, qui priore legatione est missus. mouet me etiam, quod oratorem fuisse hunc Fabium Verrucosum testatur & Cicero & Plutarcus, quod facile fieri pt vt cum iuris cognitione iunctum fuerit. Si is igitur iure consultus ille ē Verrucosus, reliqua ad vitam eius pertinentia in vnum corpus a Plutarco collecta sunt, inde, qui volet, petat. fuerat autem ante secundum punicum bellum bis cō sul. quorum annorum res gestas & in Liuio amisimus, neq; Plutarcus attigit, sed & a Polybio, atq; Eutropio omnino præteriti, vt appareat in summa pace nihil memorabilis rei esse gestum. Quicunq; fuerit, eum perperam Pomponi- Error Pomponii

us & Nasicę postponit. & Corūcano anteuertit.

P. Aelius Pætus.

AElia gens quamquam inter plebeias futura illustris, sero tamen ad magistratus summos admissa est, consulatum quidem non nisi centesimo circiter trigesimo a Regibus eiectis anno in sua domo vidit, auguratū aliquāto post, quo primū tempore plebi cōmunicata sacerdotia. Cognomen pæti, quod a lasciuia oculorum traxit, cōmune illi cum Aemilia domo (nisi uocis propinquitas deprauat codices) Papiria, Cæsonia, Fuluia: nōnullisq; aliis fuit. Tuberones quoq;, Stilones, Galli, Aelii fuere. Neq; aliud significasse arbitror grammaticum Festum, cum ait gentem Aeliam appellari, quæ ex multis familiis conficiatur. Quinetiam Tuberone ex Aeliis Pætis fuisse indicat Tacitus, qui Aeliam Pætinam familiæ Tuberonum ascribit. Ex Pætis, orti Q. Aelio patre, eo (nisi me coniectura fallit) qui Pont. pugna Cannensi cecidit,

cecidit, duo fratres, excp uno eorum filius, celebre nomen in iuris scientia & Reip. administratione obtinuerunt. Horũ P. Aelius Pætus, quo anno ædilis Pl. erat, & per triduum ludos Plebeios cũ Collega dederat & Iouis epulũ, prætor creatus est, duobus Gn. Seruiliis Cepione, Gemino Cos. per bellũ Punicum secundum. in eo honore vrbanã iurisdictionem sortitus est, forte eo anno Scipio, qui post Aphricanus maior est dictus, Carthaginẽses magna clade prostrauerat, ac Regem Syphacem cõprehenderat, eo cum primioribus Numidarum captiuis per Lælium Romã missis, Prætor, coacto senatu, Lelium, quæ in Aphrica gesta essent, omnia ordine exponere patribus iubet, auditus est ingenti omnium, & in præsens lætitia & in futurum spe, consulti inde per Prætorem patres, Regem in custodiã mittendum Albam censuerũt, Lælium retinendum, donec legati Carthaginenses venirent. Supplicatio in quatriduũ decreta est, Prætor senatu misso, & concione inde aduocata, cum C. Lælio in rostra ascendit Ibi uero audiẽtes, fusos

Carthaginensium exercitus, deuictum & captum ingentis nominis Regem, Numidiā omnē egregia uictoria peragratam, tacitum continere gaudium nō poterant, quin clamoribus, quibusq; aliis multitudo solet, lætitiam immodicam significarent. Itaq; prætor extemplo edixit, vti æditui ædes sacras omnes tota vrbe aperirent, circumeundi, salutandiq; deos, agendiq; gratias per totū diē populo potestas fieret. Postero die legatos Masinissæ in senatū produxit. Gratulati primū senatui sunt, quod P. Scipio prospere res ī Aphrica gessisset, deinde gratias egerunt, quod Masinissam non appellasset modo Regem, sed fecisset, restituendo paternum regnum, in quo post Syphacem sublatum, si ita patribus uisum esset, sine metu & certamine esset regnaturus, deinde, quod collaudatum pro concione amplissimis decorasset donis, quibus ne indignus esset, & dedisse operam Masinissam, & porro daturum esse, petere, ut regium nomen, cæteraq; Scipionis beneficia & munera senatus decreto confirmaret, &, nisi molestū esset, illud quoq; petere

Masinissam, ut Numidas captiuos, qui Romæ in custodia essent, remitterent, id sibi amplum apud populares futurũ esse. Ad ea respõsum legatis datum, rerum gestarum in Aphrica prospere, cõmunem sibi cum Rege gratulationem esse. Scipionem recte, atq; ordine uideri fecisse, quod cum Regem appellauerit, & , quicquid aliud fecerit, qđ honori foret Masinissæ, ea patres comprobare, atq; laudare. Munera, quæ legati ferrent Regi, decreuerũt, sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis, & lato clauo, tunicis, equos duos phaleratos, bina equestria arma cum loricis, & tabernacula, militaremq; supellectilem, qualem præberi consuli mos est. Hæc Regi prætor mittere iussus, legatis in singulos dona ne minus quinã milliũ, comitibus eorũ mille æris, & uestimenta bina legatis, singula comitibus, Numidisq;, qui ex custodia missi redderentur Regi, adhoc ædes, libera loca, lautia legatis decreta. Multis præterea rebus cum felix annus fuisset, abitu prę sertim Annibalis in patriã reuocati, habito senatu conclamatũ ex oĩ pte curiæ

est, ut referret P. Elius Prætor de gratiis diis habendis, decretũq; est ut quinq; dies circa omnia puluinaria supplicaretur, uictimęq; maiores immolarẽtur cẽtum uiginti. Paucis post diebus Carthaginẽsium legatis ad vrbem Romam profectis, datoq; eis senatu, cũ lõga excusatione crimen omne in Annibalem transtulissent, prętor, more tradito a patribus, potestatem interrogãdi legatos, si quis uellet, fecit, cũq; illi parum constantet respõderent, negata pace dimissi sunt. Per eos quoq; dies Gn. Seruilius alter consulum, haud dubius, quin pacatę Italiæ penes se gloria esset (quod multę in Brutiis vrbes ad eum defecerant, ac leui quodam prælio Annibalem uicerat, secũdumq; id confestim Italia reuocatus excesserat) velut pulsum ab se Annibalẽ persequẽs, in Siciliam, inde in Aphricam transiturus, traiecit, quod ubi Romæ vulgatũ est, primo censuerunt patres, ut prętor scriberet cõsuli, senatui ęquum uideri, ut his reuerteretur ĩ Italiam. deinde, cũ Prętor spreturum eum literas suas dicere, dictator ad id ipsum creatus P. Sulpitius

pitius pro iure maioris Imperii consu-
lem in Italiam reuocauit. Sequēti
anno Aelius a Gn. Seruilio Gemino
dictatore magister equitū est dictus: vt
comitia haberētur: quibus vltra solēne
tempus (id erant tum idus Martię) per
tempestates dilatis: creati tandem cōsu
les P. ipse Aelius Pætus, & Cornelius
Lentulus. qui cum cupiditate Aphricæ
prouinciæ flagraret: nec quicquā prius
agi pateretur: quam sibi Aphrica decrę
ta esset: concedente Aelio moderato vi
ro & prudente: qui gloriæ eius certamē
cum Scipione: præterquā quod iniquū
esset: etiam impar futurū cernebat: res
ad populum agitata: postremo senatui
permissa est. patres igitur iurati (ita cō
uenerat) censuerunt uti cōsules prouin
cias inter se compararēt sortirenturue:
vter Italiam, vter classem nauium quin
quagīta haberet: multis additis: quæ al
terutrum gerere oporteret. Aelio Italia
prouincia fuit, & cum collega duas vr-
banas legiones scribere iussus, vt quat-
tuordecim legionibus eo anno cētum
nauibus longis respublica administra-
retur. Eo anno finitum secūdum puni-

cum bellum, paxq; petentibus Carthaginensibus data. Eodem anno cũ Romæ de bello Macedonico consultaretur, res integra ad Aelium cõsulem, qui tunc in prælio cum Boiis erat, reiecta est, nã per id tẽpus P. Aelius Cos. in Gallia cum audisset a Boiis ante suũ aduentum incursiones in agros sociorũ factas, duabus legionibus subitariis tumultus eius causa scriptis; additisq; ad eas quatuor cohortibus de exercitu suo C. Appium præfectum socium hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sappiniam uocant, agrum Boiorum inuadere iussit, ipse eodem apto itinere per mõtes duxit. Appius ingressus hostium fines, primo populationes satis prospere, actuto fecit, delecto deinde ad castrum Mutilum satis idoneo loco, ad demetenda frumenta (iam enim maturæ erant segetes) profectus neq; explorato circa, nec stationibus satis firmis, quæ armatæ inermes, atq; operi intentos tutarentur, positis, improuiso impetu Gallorum cum frumentatoribus est circũuentus, inde pauor fugaq; etiã armatos cepit, ad septem millia hominum

num palata per segetes sunt cæsa; inter quos ipse C. Appius præfectus; cæteri in castra metu compulsi, inde sine certo duce consensu militari proxima nocte, relicta magna parte rerum suarum, ad consulem per saltus prope inuios peruenere. Qui, nisi qd' populatus est Boiorum fines, & cum Ingaunis Liguribus fœdus icit, nihil, quod esset memorabile, aliud in prouincia cum gessisset, Romam rediit. Cum primum senatum habuit, vniuersis postulantibus, ne quā prius rem, quā de Philippo, sociorūq; querelis ageret, relatum extemplo est, decreuitq; frequens senatus, vt P. Aelius Cos. quem videretur ei, cum Imperio mitteret, qui classe accepta, quam ex Sicilia Cn. Octauius reduceret, in Macedoniam traiiceret. M. Valerius Leuinus propraetor missus. Exitu anni, cū crearentur decemuiri, qui agrum Samnitē atq; appulum (P. enim populi Ro. erat) metirentur, & militibus, qui cum Scipione bellum Punicum confecerāt, diuiderēt, ī his & P. Aelius creatus est, decretumq; vt, quot quisq; miles annos in Hispania aut Aphrica militasset, in

ſingulos annos Bina iugera acciperet, cum agrum decẽuiri aſſignarunt. Aelius per eoſdem dies comitia creãdis magiſtratibus habuit. Biennio poſt, querentibus Narnienſium Legatis ad numerum ſibi colonos non eſſe, & immixtos quoſdam non ſui generis pro colonis ſe gerere, earum rerum cauſa triumuiros creare Cornelius conſul eſt iuſſus, creatus P. Aelius cũ Sex. fratre & P. Cornelio Lentulo. Eodem anno, cum cenſores crearentur, multis claris petentibus viris, ipſe prælatus cæteris, ac P. Cornelio Scipioni Aphricano collega eſt datus, ii magna inter ſe concordia & ſenatum ſine vllius nota regebant, & portoria venalium Capuę Puteoliſq; item caſtrorum portorium, quo in loco poſt oppidum fuit, fruẽdũ locarunt, colonoſq; eo trecentos (is enim numerus finitus ab ſenatu erat) adſcripſerũt, & ſub Tifatis Capuæ agrũ vendiderunt. Binnnio poſt, cum decem legati in Macedoniam mitterentur, de quorũ cõſilio T. Quintius inibi Imperator leges pacis Philippo Macedoniæ Regi victo daret, ĩ iis & P. Aelius

us fuit, itaqꝫ secuto anno, profectis legatis, leges datæ, singula eius legationis ꝑcurrere, quia caput eius Aelius non fuerit, haud est visum, certe legatos ꝑterea regum gentiumqꝫ audiuere, & ab iis omnium earum prouinciarum status formatus est. Cū deinde munia inter legatos diuiderētur, vel diuisa prius a senatu essent, quam quisqꝫ gentem regemqꝫ ordinaret, ad dirimēda inter Antiochum Syriæ & Ptholomeum Aegypti reges certamina missum cum quatuor collegis P. Aelium Sesymbriam in quibusdā locis inuenio, vnde re infecta discessum est, & Legati Romam sequenti anno rediere, ac senatui, quo in statu res orientis & Greciæ essent, quidqꝫ egissent, retulerunt. Sequēti anno, postulāte T. Quintio, qui Philippum deuicerat, ut de iis, quæ cum decem legatis ipse statuisset, senatus audiret, eaqꝫ, si videretur, auctoritate sua confirmaret, Græciæ legatis ī senatū introductis, auditisqꝫ, benigne omnibus responsum, cum Antiocho quia longior disceptatio erat, decem legatis, quorum pars aut in Asia, aut Lysimachiæ apud

regẽfuerant,delegata eſt;Quintio mã-
datum,vt adhibitis iis, legatorũ Regis
verba audiret,quibus auditis, re ꝗ iterũ
ad ſenatum delata,legatos mitti ad regẽ
eoſdem,qui Lyſimachiæ apud eum fue
rant,placuit P. Sulpitium P. Iulium P.
Aelium ,iiꝗ e veſtigio profecti ſunt.
Cogor tamen de Liuiani codicis fide
ſubambigere,nam,quamuis in poſtre-
ma hac legatione fuiſſe P. Aelium aper
te tradat,non tamen ,vbi Lyſimachiæ
primum cõgreſſum cum rege exponit,
affuiſſe Aelium dicit,& in hac ipſa po-
ſteriore legatione exponenda, poſtquã
ad Regem ventum eſt, nullã Aelii mẽ
tionem facit,& duos tãtum legatos cõ
memorat,niſi quod ex Claudio fuiſſe
in ea legatione Aphricanum ſcribit.
Vndeuigeſimo inde anno P. Aelium
triumuirum inuenio in coloniam Lu
nam duo Millia ciuium Ro.cum colle
gis deduxiſſe,ac quingena & ſingula iu
gera & ſemiſſes agri ĩ ſingulos dediſſe,
de Ligure captus is ager erat,Hetruſco
rum,antequam Ligurum,fuerat,incer-
tum tamen facit non additum Pæti co-
gnomẽ,an ad hunc ea deductio pertĩ-
neat,

neat, quod fuit per ea tempora alter P. Aelius cognomine Ligur. Sequẽti demũ anno Pætus, cũ Augur esset, pestilentia obiit. In cuius locum, ne honos de familia exiret, Q. Aelius Pætus suffectus est, quem Q. Aelium ne illũ esse putem, qui a Pomponio inter iuris peritos ponĩt vt Publii huius aut Sexti filius, facit, quod hũc Q. Aelium cõsulatũ gessisse reperio, quem adimere Pomponius illi filio videtur.

Sex. Aelius Pætus.

SEx Aelius Pætus, publii frater, ædilis curulis cum M. Claudio Marcello, anno ab vrbe condita quingẽtesimo quadragesimo primo, frumẽti vini magnam ex Aphrica aduectam binis æris in modios populo diuisit, & ludos Romanos cum magno apparatu fecit, diem vnum instaurauit, signa ænea quinq; ex mulctaticio argento, in ærario posuit. Sequenti anno ad supplendos Narniensibus Colonos secernendosq;, qui non sui generis immisti pro Colonis se gerebant, triumuir a

cõsule

cõsule cum P. fratre & P. Cornelio Lẽtulo creatus est. Consul anno proximo creatus cum T. Quintio Flaminio, cum quo ex senatus cõsulto in Capitolio scripto sortitus prouincias, Italiam obtinuit, cum nouo omni exercitu, nã delectum habuit. Attali inde Regis legatos in senatũ cum Collega introduxit, eisdẽmq; senatus iussu, vt optabant, respõdit. Cũq; prodigia multa nunciarentur, supplicatio unum diem habita, & consules rebus diuinis operã dederunt, placatisq; diis in prouincias profecti sunt, Aelius cum Aelio prætore in Galliam insubrium, exercitumq; ab L. Lentulo acceptum, quem dimittere debebat, prætori tradidit, ipse nouis legionibus, quas secum adduxerat, bellũ gesturus. Neq; memorabilis rei quicquam gessit, cum duos exercitus in prouincia habuisset, vnum retentum, quẽ dimitti opportebat, cui L. Cornelius proconsul præfuerat (ipse ei C. Aeliũ prætorẽ præfecit) alterum, quẽ in prouinciam adduxit, totum prope annum Cremonensibus Placentinisq; cogẽdis redire in Colonias, vnde belli casibus dissipati

dissipati erant, consumpsit, itaq; Gallia eo anno præter spem quieta fuit. Inde comitiorũ causa Romam reuersus, creauit cõsules Gn. Corneliũ Cthegum & Q. Minuciũ rufum. biduo post prætorum comitia habuit. Quadriennio post creatus censor cũ C. Cornelio Cethego, prĩcipẽ senatus P. Cornelium Scipionem Aphricanum, tunc iterum consulem, quem & priores censores legerant. legit tres omnino senatores, neminem Curuli honore vsum præteriit, gratiam quoq; ingentem sibi apud eum ordinem peperit, quod ludis Ro. imperauit ædilibus Curulibus, autore Aphricano consule, vt loca senatoria secernerent a populo, nam antea in promiscuo spectabãt, itaq; senatus tum primũ secretus a populo ludos spectauit cũ magna plebis indignatione, nec sine Aphricani autoris pœnitẽtia, mos tamẽ inualuit, equitibus quoq; perpaucis ademit equos, nec ĩ vllum ordinem sæuiit, atrium libertatis & villa publica ab eo refecta amplificataq;, ver sacrum ludiq; votiui, quos vouerat septennio ante Seruius Sulpitius Galba consul,

facti, omnia cōmuniter cum collega, nā sequentibus sex mēsibus lustrum a collega conditum. Is Sex. Aelius ex illis est, qui more veteri transuerso foro ambulantes, ciuibus omnibus consilii sui copiam faciebant, ad quos olim & ita ambulantes & in solio domi sedentes de rebus omnibus referebatur, de quo more nos latius in Coruncano diximus. Habitus est enī Aelius nō modo omnium æqualium suorum iurisperitissimus, sed etiam ad dicēdum paratus, vt non immerito Ennius poeta eū ita laudauerit, Egregie cordatus, homo catus, Aelius sextus. Extabat liber eius Pomponii tempore, qui tripartita inscriptus erat, quod lege. xii. tabularū proposita, iungebatur interpretatio, dehinc subtexebatur legis actio, ita veluti cunabula iuris continebat, & ius Aelianum appellabatur. Eiusdē tres alii esse libri ferebantur, quos tamen quidā eius negabant esse. Cicero certe ad Trebatium scribens, auctorē Sex. Aelium facit eius sentētiæ, quod possit hæres recte furti agere de furto, quod antea factū esset. Sed & in libris de Oratore &

Topicis cõmentarios Sexti Aelii citat, & aliquot præterea autores vetustissi- mi, vt appareat vehemẽter scripta Aelii ea tempestate in manibus hominũ esse versata.

Aelius Pætus, filius.

AElii filiũ inter Iureconsultos ponit Pomponius, sed ita, vt nescias Publii ne an Sexti filium intelligat, neq; prænomẽ adiicit, cæterum, cum in Liuii annalibus duo iuniores p P. & Sex. Aeliorum tempora, Aelii nominentur, nos vtriusq; vitam in incertũ collegimus, quæ alioqui non nihil attinere ad gloriã patris ac patrui poterat; quandoquidem ne grauissimis quidẽ philosophis displicet, partem fœlicitatis in posterorũ, vtiq; proximorũ, successibus esse positam. C. igitur Aelius, ædilis plebis cum esset P. Cornelio Lentulo P. Iulio Appulo consulibus, ludos plebeios cũ collega instaurauit, epulum ludorum gratia Ioui fecit. Eodemq; anno in insequẽtem prætor creatus, Galliã insubrium prouinciam sor-

titus est, & eo cum Sex. Aelio consule patre vel patruo (vt quidem nos opinamur) profectus, nihil memorabile gessit, vt in vita Sex. Aelii scripsimus. Nouennio post C Aelium siue Heluium (nã vbiq; ea ambiguitas est) auspiciis Gn. Manlii volsonis consulis militasse in bello aduersus Gallogręcos ĩuenio. legatum arbitror consuli datum. in eo bello, cum ad Olympum pugnaturus consul esset, trifariam diuiso exercitu, Aelium cũ tertia parte circuire sensim per infima mõtis, deinde ab æstiuo occasu erigere agmen iubet. ille, vt & alter legatus ab alia parte, cum, quoad viam colles obliqui dederunt, ascẽdisset, posteaquam ad inuia ventum est, flexit iter in partem mõtis, quæ vna habebat iter, & sequi cõsulis agmen velut ex cõposito cepit, quod primo optimum factu fuisset, in id necessitate ipsa compulsus. subsidia enim in talibus iniquitatibus locorum maximę spei suis fuerit, vt primis forte deturbatis, secundi & tegant pulsos, & integri pugnam excipiant. itaq; hostes fusi, capta castra. a quorum direptione cum consul milites ad

insequendum hostē diuertisset, C. Aeli us cum tertio agmine aduenit, nec continere suos a direptione castrorum ualuit, prędaque eorum, qui pugnę non interfuerant, iniquissima sorte facta est. Sequenti etiam anno in eadem legatione fuit. M. vero Aelius anno post Caium ędilis plebis cū fuisset, creatus in insequentem quartus est prętor, quo primum anno sex pretores creari cepti, crescentibus iam prouinciis, & latius patescente imperio. In eo magistratu vlteriorem Hispaniam prouinciam sortitus, cum Gn. Sempronius Tuditanus collega eius, qui cum etiam ędilitatem gesserat, citeriorem obtinuisset, a senatu terminare iussi sunt, qua vlterior ceteriorque prouincia seruaretur. militum octo millia peditum socium ac latini nominis & quadrigentos equites accepit, vt e prouincia sua veterem mitteret militem. forte ingēs eo anno in vlteriore Hispania coortum est bellum. M. Aelius literis senatum certiorem fecit, Culcam & Luscinonem regulos in armis esse, cum Culca decem & septē oppida, cū Luscinone fidas vrbes Cer

donem & Bardonem & maritimã orã omnem, quæ nõdum superioribus bellis animum mutauerat, ad finitimorũ motus cõsurrecturam, literis lectis, successuro prętori bellum decretum est. necquidquam prętcrea ab eo in ea prouincia memorabile gestum reperio, cũ triẽnium in ea fuisset. nam finito anno, in quem ei data fuerat, retentus ibi longo & graui fuerat morbo. Cęterum decedenti inde Aelio cum præsidio sex millium militum, a prętore dato, Celtiberi agmine ingenti ad oppidum Iliturgim occurrerũt. viginti millia armatorum fuisse Valerius scribit, duodecim millia ex iis cæsa, oppidum Iliturgim receptum, & puberes omnes interfectos, ĩde ad castra Catonis Cos. Aelius peruenit, &, quia tuta iã ab hostibus regio erat, prę sidio in vlteriorẽ Hispaniam remisso. Romam cõtendit, & ob rem fœliciter gestam ouans est ingressus. argẽti infecti tulit in ærarium quatuordecim millia pondo, septingenta triginta duo, & signati bigatorum decem septem millia viginti tria, & oscensis argẽti centũ viginti millia quadringẽta triginta

triginta octo causa negati triumphi fuit, qđ alieno auspicio & in aliena prouincia pugnasset. Sequenti anno cũ duobus collegis Triumuir coloniç deducendæ, Sypuntum in agrum, qui Arpinorum fuerat, coloniam ciuium deduxit.

Attilius Sapiens.

L. Attilius, siue, vt est ĩ Pomponio, P. (nã ego plus fidei ĩ hoc Ciceroni adhibendum puto) qui sapiens primus a populo Ro. appellatus est, quod prudens esse in iure ciuili videbatur, is (opinor) est, qui cum M. Aelio prçtor postremus creatus Sardiniam prouinciã sorte obtinuit. Vbi nihil, quod magnopere memoria dignũ sit, ab eo gestum reperio. Familia, quã quam plebeia, ingentium virorũ ferax, principem in ea cõsulatus inuenio M. Attilium Regulum (nam eo potissimũ cognomento Seraniq; & Calatini Balbi ac Glabrionis inclyta) collegam M. Valerii Coruini quarto consulatu. multo ante Tr. militum Cos. potestate bis

L. Attilium, prętorem longo interuallo M. Attilium. Secutus est Regulus ille Seranus bis cos. qui raro fauere fortunã summę virtuti docuit. captus enim a Carthaginensibus per primum bellum punicum, Romamq; ad cõmutandos captiuos, data redeũdi fide, dimissus, eã permutationem in senatu dissuasit. & ad hostem reuersus, miserabili tormẽtorũ cruciatu disperiit. His aliquotq; prętérea maioribus illustris Attilius noster, familię titulis, sapientię cognomen adiecit, ne sola auorum gloria niteretur: sed vt posteris, qui plurimi & clarissimi extitere, hac vera humani animi laude praeluceret. Quam eandem Gręco cognomine Sempronius ante obtinuerat: in quo Accursius & Zasius frustra torquentur.

Accursii & Zasii error

P. Cornelius Scipio Nasica

Patricia gens Cornelia nobilitatis antiquę fuit, vt quę vigesimũ quintum ab eiectis regibus consulatum, & decemuiratũ gesserit. inter cognomina primum Maluginense, ab origine

origine (ni fallor) prioris patriç, obti- nuit. Cossi dein, Scipiones, Scapulç, Barbati, Lentuli, Dolabellç, Rufini, Mercdç, Blęsi, Falcones, Cethegi, Merulç; Leuini, Cinnç, Syllç. Scipiones quoq; variis agnominibus distincti, Aruinç, Asinç, Calui, Nasicç, & a deuictis prouinciis Aphricani, Asiatici. Eorum primus legitũ P. Cornelius Scipio magister equitum M. Furii Camilli primum dictatoris, idemq; anno sequenti Tr. militum Cos. po. quinquẽnio fere ante captam a Gallis vrbem, diuq; post primum Cos. L. Cornelius Scipio Aruina; Nasicam neminem ante hunc, cuius nunc vitam scribimus, dictum reperio. Igitũ P. Cornelius Scipio Nasica, Gn. Cornelii Scipionis in Hispania occisi filius, frater patruelis fuit Aphricano maiori. eum inter Iureconsultos nominat Pomponius. Is, cũ bello punico secundo, M. Cornelio cethego, P. Sempronio Tuditano, Consulibus, vel pximis prioribus, Scipione. s. APhricano, & P. Licinio (nam vtrũq; Liuius diuersis locis a se ipse differẽtes scribit) vt alienigena hostis ex Italia

pelleretur, monitu Sibyllini carminis, Idea mater magna deũ Cybele e phrigiç oppido pessinunte Romam aduecheretẽ, ac iam Tarracinam aduenisset, & recipi eam hospitio optimi in ciuitate viri, cõsecrariq; ex oraculo Pithyo oporteret, haud paruç rei iudicium senatum tenebat, qui vir optimus in ciuitate esset. Veram certe victoriã eius rei sibi quisq; mallet quã vlla imperia honoresve, suffragio seu patrũ seu plebis delatos. Patres conscripti iurati P. Scipionem Nasicam adoloscentem nõdum quçstoriũ (quibus virtutibus non traditur) iudicauerunt in tota ciuitate virum optimũ esse. Quæ laus vni huic a condito æuo contigit. Itaq; explica totos fastos, constitue omnes currus triumphales, nihil tamen in eorũ principatu speciosius reperies. Igitur cum omnibus matronis Hostiam ire iussus obuiam Deç, isq; eam de naue accipere, & in terram delatam: tradere referẽdam matronis. Postquã nauis ad hostiũ amnis Tyberini accessit, sicut erat iussus, in salum naue euectus, ab sacerdotibus deam accepit, extulitq; in terram,

lapis,

lapis erat, quem matrem deum incolæ dicebant, ab Attalo rege Asiæ Romanis traditus. Matronæ primores ciuitatis, inter quas vnius Claudiæ Quintiæ insigne est nomen, accepere, cui dubia (vt traditur) antea fama, īducta Romã deorum matre, cum nauem, qua vehebatur aduerso Tyberi, repente in vado cõmoratã, & nullis uiribus mobilẽ, zona pertraxisset, precata deam, ut, si pudicam se sciret, sequeretur, clariorẽ ad posteros tam religioso ministerio pudicitiam fecit. Eæ per manus succedentes deinde aliæ aliis, omni effusa ciuitate obuiam, thuribulis ante ianuas positis, qua præferebatur, atq; accenso thure, ꝓcantibus vt volens propitiaq; vrbẽ Romam iniret, in ædem victoriæ, quæ est in Palatio, pertulere deam pridie idus Aprilis, isq; dies festus fuit, populus frequens dona deæ in Palatio tulit. lectisterniumq; & ludi fuere Megalesia appellata, Alibi Liuius ab ipso Nasica delatam Romam a mari deam in Palatium scribit, quod tamen opera mulierũ, præeunte ipso, quasi ab eo factum intelligi potest. Quidam addunt deam ab

ipso

ipso priuatis etiam ædibus exceptam. Decennio inde prætor factus(nihil enĩ inter hæc scriptum de eo comperi,nisi is fuerit, qui quinq; ante annis triũuir ad supplendum Venusinis colonorum numerum cum C. Terentio Varone T. Quintio flaminio est datus, colonosq; ascripsit. Quod & ad Aphricanũ pertinere potest. Nam vterq; P. Cornelius Scipio dicebatũ,neq; est aut Aphricani,aut Nasicæ agnomen additum, vt celebriorem accipi Aphricanum par sit)vlteriorem Hispaniam sorte obtinuit. Ibiq; trans Hiberum multa secunda prœlia fecit.Quo terrore nõ minus qnquaginta oppida ad eũ defecerunt.prætor hæc gessit. Postero anno proprætor Lusitanos,peruastata vlteriori prouincia,cum ingenti præda domum redeuntes in ipso itinere aggressus,ab hora tertia diei ad octauam incerto euẽtu pugnauit,numero militum impar,superior aliis,nam & acie frequenti armatis aduersus longum & impeditum turba pecorum agmen, & recenti milite aduersus fessos longo itinere occurrerat. tertia namq; vigilia exierãt hostes, hu

ic nocturno itineri tres diurnæ horæ accesserant, nec vlla quiete data laborē viæ prœlium exceperat. Itaq; principio pugnæ vigoris aliquid in corporibus animisq; fuit. & turbauerāt primo Ro. deinde æquata paulisper pugna est. In hoc discrimīe ludos Ioui, si vi fudisset excidissetq; hostes, proprætor vouit, tandem gradum Ro. acrius intulerūt. cessitq; Lusitanus, deinde prorsus terga dedit, & cum institissent fugientibus victores, ad xii. millia hostium sunt cæsa, capti quingēti quadraginta, omnes ferme equites. & signa militaria capta centum triginta quatuor, de exercitu Ro. septuaginta & tres amissi. Pugnatū inde haud procul Ilipa vrbe est, eo victo rem opulentū præda exercitum P. Cornelius reduxit, ea omnis ante vrbem exposita est, potestasq; dominis suas res cognoscendi facta. cætera uendenda quęstori data. quod inde redactum est, militi diuisum. Quæ res eo opportuniores euenere, quod Sex. Digitius citerioris Hispaniæ prætor crebra aduersa prœlia fecerat, & dimidium acceptorū militum amiserat, vt, nisi Scipio Hispa

nos contudisset, omnis Hispania subla tura animos fuerit. Inde Romã reuersus, in maximo Consulatus ambitu, cõpetitore ex patriciis L. Quintio Flamĩnio, & C. Mallio Volsone in Campũ descendit, sed omniũ oculi in Quintiũ & Cornelium coniecti, nam & in vnũ locum tendebant patricii ambo, & rei militaris gloria recens vtrũq; cõmendabat. Cæterum ante omnia certamen accendebant fratres candidatorum, duo clarissimi suæ ætatis Imperatores, maior gloria Scipionis, &, quo maior, eo ꝑpior inuidiæ, Quintii recẽtior, vt qui eo anno triũphasset. Accedebat, quod alter decimum iam prope annum assiduus in oculis hominum fuerat. quæ res minus verendos magnos homines ipsa satietate facit. Consul iterum post deuictum Annibalem Cẽsorq; fuerat. in Quintio noua & recentia omnia ad gratiam erant, nihil nec petierat a populo post triumphũ, nec adeptus erat. pro fratre germano nõ patruele se petere aiebat, pro legato & participe administrati belli, se terra, fratrẽ mari rẽ gessisse. Is obtinuit, vt præferretur can

didato

didato, quem Aphricanus frater ducebat, quē Cornelia gens, Cornelio Consule comitia habente, quem tantum prę iudicium Senatus, virum e ciuitate optimum iudicatum, qui matrem Ideam pessinunte venientem in vrbem acciperet. L. Quintius & Gn. Domitius Aenobarbus Coss. facti, adeo ne ī plebeio quidem Consule, cum pro C. Lelio nīteretur, Aphricanus valuit. Sequentis tamen anni consulatum in magna rursus competitorum cōtentione accepit, vt delatum priore anno tali viro, nō negatum honorem appareret. Inito magistratu, Consules a patribus, priusquā de prouinciis agerent, res diuinas facere maioribus hostiis iussi sunt in omnibus phanis, in quibus lectisterniū maiore parte anni fieri solet, precariq;, qđ Senatus de nouo bello in animo haberet, vt ea res Senatui Populoq; Ro. bene atq; feliciter eueniret, ea omnia sacrificia lęta fuerunt, primisq; hostiis perlitatum est, & ita aruspices responderūt, eo bello terminos populi Ro. propagari, victoriam ac triumphum ostendi. Hęc cum renunciata essent, solutis re

ligione

ligione animis, patres rogationē ad populum ferri iusserunt, vellent iuberent ne cum Antiocho rege, quiq; sectam eius secuti essent, bellum iniri. si ea perlata rogatio esset, tum; si ita videretur Consulibus, rem integram ad senatum referrent. P. Cornelius eam rogationē pertulit. Tum Senatus decreuit, vt Cōsules Italiam, & Grçciā prouincias sortirentur. cui Grçcia euenisset, vt prçter eum numerum militū, quē P. Quintius in eam prouinciam ex autoritatē Senatus scripsisset imperasset ve, cum exercitum acciperet, quem M. Bebius prçtor anno priore ex S. C. in Macedoniam traiecisset, & extra Italiā permissum, vt, si res postulasset, auxilia ab sociis ne supra. v. millia numero acciperet. L. Quintium superioris anni consulē legari ad id bellū placuit. Alter cos. cui Italia prouincia euenisset, cum Boiis iussus bellum gerere vtro exercitu mallet ex duobus, quos superiores Coss. habuissent, alterū vt mitteret Romam, eçq; vrbanç legiones essent paratç, quo Senatus censuisset. His ita in Senatu, ad id, quç cuius prouincia foret, decretis

decretis, tum demum sortiri Consules placuit; Attilio Græcia, Cornelio Italia euenit. Certa deinde sorte, Senatusconsultum factum est, quod populus Ro. eo tempore duellum iussisset cum rege Antiocho esse, quiq; sub Imperio eius essent, vt eius rei causa supplicationem imperarent Consules. Supplicatio paulo post ab duobus Consulibus edicta per biduum fuit. Cum instaret in Græciam & Antiochum regē Syriæ bellum, adeo in apparatū curāq; eius belli ciuitas īrenta fuit, vt P. Cornelius Consul ediceret, qui Senatores essent, qbusq; ī Senatu sententiam dicere liceret, quiq; minores magistratus essent, nequis eorum ab vrbe Roma longius abiret, quam vnde eo die redire posset, ne ve vno tempore qn q; Senatores ab vrbe Roma abessent. Deinde, priusquam in prouinciam suam ad bellum, quod cum Boiis gerendum erat in Cisalpina Gallia, proficisceretur, postulauit ab Senatu, vt pecunia sibi decerneretur ad ludos, quos prætor in Hispania inter ipsum discrimen pugnæ vouisset. Nouum atq; ini
quum

quum postulare est visus. Censuerũt ergo, quos ludos inconsulto Senatu ex sua vnius sententia vouisset, eos vel de manubiis, si quam pecuniam ad id reseruasset, vel sua ipse impensa faceret, eos ludos per dies decem P. Cornelius fecit. Per idem fere tẽpus ędes matris magnę ideę dedicata est, quam deam is P. Cornelius aduectã ex Asia in Palatium a mari detulerat. Locauerant ędem faciendam M. Liuius C. Claudius Cẽsores. M. Cornelio T. Sempronio Coss. Tertiodecimo anno postea, quam locata erat, dedicauit eam M. Iunius Brutus, ludiq; ob dedicationem eius facti, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est autor Megalesia appellatos, quidam ab ipso Nasica factam dedicatamq; ferunt. Cũ adhuc Romę maneret, nunciatis prodigiis, iussus a Senatu est, vt q̃bus diis quibusq; hostiis ędixissent decẽuiri, sacrificaret. placatis diis nunc votis rite soluendis, nunc prodigiis expiandis, in prouinciam proficiscitur, atq; inde Gn. Domitium proconsulem dimisso exercitu Romã decedere iussit, ipse in agrũ

Boiiorum legiones induxit. ac duobus fere post mensibus cum Boiiorum exercitu signis collatis egregie pugnauit. duodetrigīta millia hostium cæsa Antias Valerius scribit, capta tria millia & quadringentos, signa militaria cxxiiii. equos mille ducentos triginta, carpēta ducenta quadraginta septem, ex victoribus mille q̄dringentos octoginta quattuor cecidisse. vbi in numero scriptori parum fidei sit quia in augendo eo non alius intemperatior est. magnam tam ē victoriam fuisse apparet, q̄ & castra capta sunt, & Boii post eam pugnam extemplo dediderunt sese, & q̄ supplicatio eius victoriæ causa decreta ab senatu, victimęq; maiores cæsę. Inde primo obsidibus a Boiiorum gente acceptis, agri parte fere dimidia eos multauit, quo, si vellet, Populus Ro. coloniā mittere possit. Inde Romam vt ad triumphum haud dubium decedens, exercitum dimisit, & adesse Romæ ad diem triumphi iussit. ipse postero die, quam uenit, senatu in ædem Bellonæ vocato, cum de rebus ab se gestis disseruisset, postulauit, vt sibi triumphanti liceret in

in vrbem inuehi. P. Sempronius Blæsus Tribunus plebis non negandum Scipioni sed differendum honorem triumphi censebat, bella Lygurum Gallicis semper iuncta fuisse, eas inter se gētes mutua ex propīquo ferre auxilia, si P. Scipio deuictis acie Boiis aut ipse cum victore exercitu in agrum Lygurum trāsisset, aut partem copiarum Q. Minutio misisset, qui iam tertiū ibi annum dubio detineretur bello, debellari cum lyguribus potuisse. nunc ad triumphum frequentādum deductos esse milites, qui egregiam nauare operā Reip. potuissent, possent etiam, si senatus, qd festinatone triūphi pretermissum esset, id restituere, differendo triumpho, uellet, iuberent Cos. cum legionibus redire in prouinciam, dare operam, vt lygures subigantur. nisi illi cogantur in ius ditionemq; populi Ro. ne Boiios quidem quieturos. aut pacem aut bellum utrobiq; habenda. deuictis lyguribus paucos post mēses procōsulem P. Cornelium multorum exemplo, qui in magistratu non triumphauerunt, triūphaturum esse. Ad ea Consul, neq; se lygu

res

res prouinciam sortitũ esse ait, neq; cũ lyguribus bellum gessisse, neq; triumphum de iis postulare, Q. Minutium confidere breui subactis iis merito triũphum postulaturum atq; impetraturũ esse. se de Gallis Boiis postulare triumphum, quos acie vicerit, castris exuerit, quorum gentem biduo post pugnam totam acceperit in deditionem, a qbus obsides abduxerit pacis futuræ pignus. Verum enimuero illud multo maius esse, quod tantum numerum Gallorũ ceciderit ĩ acie, quod cum tot millibus certe Boiiorum nemo ante se imperator pugnauit, plus partem dimidiam ex quĩquaginta millibus hominũ cæsam, multa millia capta, senes puerosq; boiis supe sse. Itaq; id quoq; mirari posse, cur victor exercitus, cum hostem ĩ prouinciam neminem reliquisset: Romam venerit ad celebrandum Cos. triumphum? Quorum militum si & in alia prouincia opera vti Senatus velit, vtro tãdẽ modo promptiores ad aliud periculũ nouumq; laborem ituros credat. si persoluta iis sine detractatione prioris periculi laborisq; merces sit? an si spẽ pro

re ferentes dimittant, iam semel in pri-
ma spe deceptos? Nam, quod ad se at-
tineat, sibi gloriæ in omnem vitam illo
die satis quæsitum esse, quo se virũ optĩ
mum iudicatum ad accipiendam ma-
trem Idæam mi[illegible]sset Senatus. hoc titu-
lo, & si nec Consulatus nec triumphus
adiicitur, satis honestam honoratamq;
P. Scipionis Nasicæ imaginem fore.
Vniuersus Senatus non ipse modo ad
decernendum triumphum cõsensit, sed
etiam tribunum ple. autoritate sua com
pulit ad remittẽdam intercessionem. P.
Cornelius Cos. triumphauit de Boiis,
in eo triũpho Gallicis carpentis arma
signaq; & spolia omnis generis transue
xit, & vasa ænea Gallica, & cum capti-
uis nobilibus equorum quoq; captorũ
gregem traduxit, aureos torques tran-
stulit M. cccclxx. ad hæc auri pondo.
ccxlv. argenti infecti factiq; in Gallicis
vasis non infabre suo more factis duo
milia. cccxl. põdo: bigatorum numum
ccxxxiiii. militibus, qui currum secuti
sunt, centenos vicenos quinos asses di-
uisit, duplex centurioni, triplex equiti.
Postero die, concione aduocata, de re-
bus

bus ab se gestis, & de iniuria tribuni, bello alieno se illigantis, vt suæ victoriæ fructu se defraudaret, cum disseruisset, milites exauctoratos dimisit. Habitis inde comitiis sub anni exitum, Consules L. Cornelium Scipionem, quem ipse competitorem in cõsulatu habuerat, C. Lælium creauit. Biennio inde cẽsuram cum multis magnæ dignitatis viris cum petisset, repulsum tulit. Iterũq; quinquẽnio post petitam cum octo cõpetitoribus, haud obtinuit. Anno proximo triumuir ad Aquileiam coloniam latinam deducendam creatus, & cũ T. Quintio Flaminio, ac L. Scipione Asiatico ad Prusiam Bithyniæ regem est missus, vt quidã autores sunt, nam variant. satis constat in gratiam Populi Ro. contendere legatione, effectũ a Prusia, vt Annibal pœnus imperator, qui apud eum forte tum erat, obseptis præsidio militum omnibus cubili exitibus, sumpto veneno occumberet. Biennio post Nasica cum collegis coloniam Aquileiam deduxit tria millia peditum, quibus data quinquagena iugera, centurionibus centena, centena

quadragena equites acceperunt. Intercesserant anni vndecim, cum Hispanis, qui per legationem se spoliatos uexatosq́ a magistratibus Ro. apud senatum querebantur, facta ab eo potestas est, vt apud datos recuperatores quattuor patronos eligerēt, qui suam causam tuerenť. dissensione inter duarum prouinciarū legatos orta, citerioris Hispaniæ populi M. Porcium Catonem & Nasicam sumpserūt patronos, vlterioris L. Paulum & C. Sulpitiū. ac duobus prætoribus repetundarum reis in exilium expulsis, cæteri silentio obliterati, in futurum Hispanis consultum ab Senatu. P. is noster Nasica Iurisperitus maiorē natu e duabus P. Aphricani maioris: patruelis sui filiam a patre collocatam in matrimonio habuit. Huic etiam publice domus in sacra via data est, quo facilius consuli posset. Huius esse arbitror illud dictum, simulatiōe stultitiæ bellū, cum enim ad poetam Enniū venisset. eiq́, ab hostio quærenti Ennium, Ancilla dixisset, domi non esse; Nasica sensit, illam domini iussū dixisse: & illum intus esse. paucis post diebus, cū ad Na

sicam

sicam uenisset Ennius, & eum a ianua quæreret, exclamat Nasica, se domi nõ esse. tum Ennius, quid? ego nõ cognosco vocem (inquit) tuã? hic Nasica, homo es (inquit) impudens, ego, cum te quærerem, ancillæ tuæ credidi, te domi non esse, tu mihi non credis ipsi?

Iuuat post iocos inserere hoc loco ueteris paupertatis cum summa gloria cõiunctæ exemplum. Sororem is Nasica habuit, cuius iam adultæ virginis doté cum pater Hispaniæ præfectus senatui scripsisset sine se expediri non posse, ac proinde peteret, vt sibi successor mitteretur, Senatus, ne Resp. bono duce careret, patris sibi partes desumpsit, consilioq; vxoris ac propinquorum Scipionis constituta dote, summã eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptui dedit, dotis modus quadraginta millia æris. qua parsimonia vixisse tũ priuatos putemus, cum Ro. Resp. quæ iam tum vniuersam Italiam, Hispaniam, Siciliam, Sardiniã, & circũiectas insulas numerabat in censu, haud amplius quam aureos nostrates. cccc. filiabus suis in dotem daret? Plinius de nostro hoc

scriptum reliquit, bis in toga candida a populo repulsa notatum esse, quod potest ad illas duas cẽsuræ, quas diximus, petitiões pertinere, tametsi antea quoq; in petitione consulatus semel repulsus erat. sed, quod adiungit, non licuisse ei in patria mori: vereor ne per errorem ex alio Nasica ortum dixerit, nam ille Gracchanæ cædis inuidia cedere Italia coactus apud Pergamum Asię interiit. Plures enim (nequid cuipiã forte præteritum a nobis in huius vita videat̃) post hũc fuere Nasicæ cognomine, primus ille, quem appellatum Corculum ait Cicero, qui bis Consul & Censor fuit, & habitus est eloquens; quem ego prope est, vt huius nostri filiũ existimẽ, licet eum cũ hoc iurisperito Cotta Mediolanensis eũdem esse falso tradat. Inde Nasica Serapion, q Gracchum perculit, quem nepotem, & alium inde P. Nasicam, qui Iugurthæ bellum ĩdixit: quem pronepotem fuisse puto ex Bruto Ciceronis. ostendit id Paterculus planissime libro posteriore, cum de occisore Gracchi loqueret̃, P. Scipio Nasica (inquit) eius, q optimus a Senatu iudicatus

Error Cottæ

dicatus

dicatus erat: nepos, eius, q censor porti-
cus in capitolio fecerat, filius, pronepos
autem Gn. Scipionis celeberrimi viri,
P. Aphricani patrui, tametsi falso scri-
ptum est patruus, apud paterculũ. Hoc
ĩ genere etiam a Valerio Maximo pec
catum est, qui putauit eundem esse hũc
nostrum Nasicam cum eo, qui Cos. Iu
gurthæ bellum indixerit, & qui multas
& pestiferas seditiones oppresserit, qui
aliquot annos princeps senatus fuerit.
Itaq; non videt Valerius duorum triũ
ve hominũ ac forte quattuor res ĩ vnũ
congeri, & Consulatus, annorum inter
se octuaginta ĩteruallo distantes, ĩ vnũ
hominem conferri. Sed &, quod addit
de repulsa, vereor ne non adhunc perti
neat, eiusq; errorem forte secutus sit &
Plinius in vniuersa illa laudatione. Id
vero tale est (nam adscribere in incertũ
libuit) cum ædilitatem curulem adule-
scens peteret, ac manum cuiusdam ru-
stico opere duratam, more candidatorũ
tenacius apprehendisset, ioci gratia in-
terrogauit eum, num manibus solitus
esset ambulare. Quod dictum a circun
stantibus exceptum ad populum mana
uit,

Locus paterculi emẽdatus.

Val. max. lapsus.

Plinii peccatum.

uit, causamq; repulsæ Scipioni attulit. omnes namq; rusticæ tribus, pauperta tem sibi ab eo exprobratam iudicãtes, iram suã aduersus contumeliosam eius vrbanitatem distrinxerunt. Igitur ciui tas Ro. nobilium iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos & vtiles ciues fecit, honoribusq;, non patiendo eos a scurris peti, debitũ autoritatis põ dus adiecit. Ne illud quidem omittẽdũ, in quorũdam breuiariis nostrum hunc M. dici non P. quod ego magis mendo librarii, quam autoris mendacio, factũ interpretor. Hæc sunt, quæ de Nasica viro optimo ab optimis relata autori bus inuenias. Cęterũ, qa Cicero cõ iecturam prębet, & autor leuis opusculi de viris illustribus plane indicat, iuris scientia excelluisse illum, q propter hãc cognitionem & eloquẽtiam & prudẽs ingenium sit cognominatus Corculũ, quem nos supra huius viri optimi filiũ fuisse ostendimus (licet eundem cũ pa tre filium idem autor inscite faciat.) fit, vt verear, ne Pomponius patrem pro filio ĩ hũc censum retulerit, vtq; ea, quæ sparsim de Nasica Corculo apud auto res

Error autoris de viris illustribus.

Error Pomponii

res leguntur, tamq̃ ad Nasicam iurisperitum vel suo nomine magis, vel patris non multo minus pertinentia, duxerim colligenda. Sed illud in primis testatū relinquam, quæcunq; apud autorem Liuianæ epitomes libro xlvii.xlviii.xlix. scripta sunt de Scipione Nasica, nos a Corculo gesta esse existimare, quāuis autor ille ea ex professo Scipioni viro optimo a senatu iudicato ascribat. mouet me, φ ad illa vsq; tēpora peruenisse nō opinor virum optimum, futurum, si peruenisset, supra octuagenarium, cū tamen nō sit eius senectus celebris, & φ, si eas res Corculo adimas, nihil relinquetur, quod ab eo in tantis honoribus gestū scripsisse Liuius dici possit, quod quidem in illam epitomem sit relatum, quod mihi verisimile nō fit. hæc autē fere sunt. Priore Cōsulatu Dalmatas domuit. addit Appianus, & Scordiscos gentem Illyricam a L. Scipione prope ad īternitionem esse deletā, ipsū deinde, cū Medis & Dardanis sacri auri, quod illi, expoliatis templis atq; oraculis, prædati fuerant, pactione corruptum iecisse fœdus, quæ sacrilegii contagio

Error autoris Liuianæ epitomes.

tagio

tagio Remp deinde ꝑpetuis ciuilibus bellis ad tyrannidē vsq̨ īuoluerit, quod tamē, a Corculo ne, q P. non. L. fuerit, gestum sit, nondum satis constitutum habeo, vt Corculo attribuā, facit, q̨ scriptor virorum illustrium ab eo consule expugnatam tradit Delminium vrbem Dalmatarum, additq̨ imperatoris nomen a militibus & triumphum a senatu oblatum recusasse. Illud igit̄ certius, quod traditur, cum ī finibus Carthaginensium maximus Numidarum exercitus, Archobazane Duce Syphacis nepote, diceret̄ esse: & M. Cato suaderet, vt Carthaginensibus, q exercitū specie contra Masinissam regem, sed re vera contra Ro. accitum ī finibus haberent, bellum īdiceret̄, cōtradixisse Nasicam, effectūq̨, vt legati mitterent̄ Carthaginem, q specularent̄, qd ageret̄: qbus missis, neq̨ satis benigne acceptis, cum Gulussa Masinissæ filius denunciasset Carthagine delectus agi, classem comparari: & haud dubium bellum strui, Catone suadente, vt iis bellum indiceret̄, Nasica dixit, nihil temere faciūdū. Itaq̨ rursus legati exploratum missi, q

cum

cum reuersi legationem retulissent, Catone & aliis principibus senatus suadētibus, vti Aphricam cōfestim transportaret exercitus: Nasica sententiam dixit, nondum sibi iustam causam belli videri, quamuis exercitus & classis Carthagine deprēhensa esset. Itaq; placuit, vt bello abstineret, si Carthaginenses classem exussissent, & exercitū dimisissent, sin minus, proximi Coss. de bello punico referrent. Interim, cum censores theatrum lapideum in vrbe, ad floralium cęterorūq; ludorum spectacula construendū locassent, is, ne fieret, grauissima oratione obstitit, persuasitq;, ne Gręcā luxuriam humilibus patriæ moribus paterent obrepere, inimicissimū hoc fore inquiens bellatori populo, ad nutriendam desidiam, lasciuiamq; commentum: adeoq; autoritate sua mouit senatum, vt non solū vendi omnia theatro comparata iusserit, sed etiam subsellia, quibus ad breue horæ spatiū cōgestis, in ludorum spectaculo, iam vti ciuitas ceperat: udis poni intra vrbē propius ve mille passus prohibuerit, quod factum traditur anno ab vrbe condita

circiter

circiter sexcētesimo.vt.s.remissioni aīo rū iniuncta standi virilitas propria Ro. gentis nota esset. Sed reclamat hic rursus D. Augustinus,vir, vt cęterarum literarū, ita historiæ quoq; peritissimus, q hanc theatri iterpellationem Nasicæ Pon. max tribuit,id autem sacerdotium gessit nō Corculus, sed filius eius Serapiō,autore Cicerone atq; aliis. Deinde,cum Cato non desisteret, quacunq; de re ageret ī senatu,ad extremum sententiæ exclamare delendam esse Carthaginē, Nasica dissentiens īstitit ī hūc modum contrariam tueri sententiam, vt semper haberet ī ore,e Rep sibi videri,Carthaginem nō euerti,potissimū quoniam populus Ro. secundis rebus elatus & īsolēs a multis iam sceleribus contineri non posset,q prosperitate rerum adeo luxuriaret, vt, quo impetus aīorum ferret,eo per vim atq; impotentiam grassaret,hunc ergo metum moderatorem & salutarem quasi frenum quoddā temeritati multitudinis retinendum censebat.Carthaginenses enī,quēadmodū Romanos supare nō possent, sic satis esse ad populum Ro.ītra mode

D.Aug. Lapsus.

rationis

gationis terminos continendum ad extremum tamen peruicit Catonis snia, non multo magis, si ex euetu rerum iudicandum est, Reip. salutaris, quã Nasicæ. placuit tamen, vt vrbs tantum loco moueretur, nihil. n speciosius visum, quã esse Carthaginẽ, quæ nõ formidaret. Idẽ aliũ quoque cõsulatũ gessit, & cũ se aduersis auspicia consulem a Graccho nominatũ comperisset, magistratu se abdicauit. a Tiberio enim Graccho, ad collegium augurũ literis ex prouincia missis, quibus significabat, se, cũ libros ad sacra populi pertinentes legeret, animaduertisse vitio tabernaculum captũ, comitiis consularibus, quæ ipse fecisset: eaque re ab auguribus ad senatum relata: iussu eius C. Figulus e Gallia, Scipio Nasica e Corsica Romam redierunt, & se consulatu abdicauerunt. Quod inter cultæ religionis exempla ponitur. id tamen priore eius consulatũ gestũ existimo, in quo habuit collegam Figulũ, in posteriore M. Claudiũ Marcellũ ii. Censor etiam fuit. & statuas, quas sibi quisque per ambitionẽ in foro ponebat, sustulit, porticusque, vt diximus, in capito

lio

lio fecit. Multa alia scripta de Nasica reperias, quæ neq; adhunc, neq; ad patrem eius referri possint: quale illud, quod scribit Valerius, maxima libertate ad populum dixisse Nasicam, plus se quam Quirites, quid Reip. expediret, intelligere. quod ad Serapionem pertinere facile discas ex Epitome Liuii lib. lv. multa: in quibus dubites: vt quod tradit Plinius Nasicam censorem collegã Lanati primum Romæ aqua diuisisse horas æque noctium ac dierum: idq; horologium sub tecto publice dicasse. L. etiam quẽdam Porciũ Nasicã apud Ciceronem reperio.

Q. Fabius Labeo.

Q. Fabius, qui primus ĩ familiã Labeonis cognomen attulit, tametsi a Pomponio prętereatur, a Cicerone iuris & literarũ atq; antiquitatis bene peritus esse exstimatus dicitur, iccirco vitam quoq; eius inserẽdam putauimus, fuit enim vir ĩ Repu. magnæ dignitatis. Is quęstor vrbanus cum L. Aurelio, anno ab vrbe condita

Dxxxxiiii.

Dxxxxiiii. magnũ certamen cum omnibus sacerdotibus habuit. Pecunia enim opus erat, q̃ vltimam pensionem pecuniæ in bellum collatæ persolui priuatis placuerat. quęstores ab auguribus Põt. q̃, qui stipendium per bellum non contulissent, petebãt, illi nequicq̃ tribunos appellauere, omniumq; annorum, per quos non dederant, exactum est.
Septẽnio post prætor classem sortitus, ĩ Asiam ad mare venit. quod pacatum adepto, cogitantiq; Fabio, cui rei potissimum ĩsisteret, ne ociosam prouinciam habuisse videri posset, optimum visum est ĩ Cretam ĩsulam traiicere. Cydoniatæ bellum aduersus Gortynios Gnosiosq; gerebãt, & captiuorum Ro. atq; Italici generis magnus numerus ĩ seruitute esse per totam insulã dicebãt. Classe ab ęphęso profectus, cũ primũ Cretæ litus attigit, nuncios circa ciuitates misit, vt armis absisterẽt, captiuosq; in suis quemq; vrbibus agrisq; cõquisitos reducerent, & legatos mitterent ad se, cum quibus de rebus ad Cretenses pariter Ro. q; pertinentibus ageret. Nihil magnopere ea Cretenses mouerũt,

captiuos præter Gortynios nulli reddidere. Valerius Antias ad quatuor millia captiuorum, quia belli minis timuerint, ex tota insula reddita scripsit, eamque causam Fabio, cum rem nullam aliam gessisset, naualis triumphi impetrādi ab senatu fuisse. A Creta Ephesū Fabius rediit, inde tribus nauibus in Thraciæ orām missis, ab Aenio & Maronia præsidia Antiochi reduci iussit, vt in libertate eæ ciuitates essent. Sequentis anni Cos. mādat Fabio, qui adhuc classi pērat, vt Patara extēplo proficisceretur, quæque ibi naues regiæ essent, cōcideret, cremaretque. Profectus ab Epheso, quinquaginta tectas naues aut concidit, aut incēdit. Telmessum ea dem expeditione, territis subito aduentu classis oppidanis, recepit. ex Lycia protinus, iussis ab Epheso sequi, qui ibi relicti erant, per insulas in Græciam traiecit. Athenis paucos moratus dies, dum Piræeum ab Epheso naues venirēt, totam inde classem in Italiam reduxit. Quidam autores sūt, cum ipse Antiochum bello vicisset, pactusque esset in fœdere, vt sibi dimidia nauium regis pars daretur, medias omnes

secuisse

ſecuiſſe, vt eum tota claſſe priuaret. Romã inde delatus, petito triumpho, cum obſtarent Tri.pl. iactarentq; non modo non iuſtum bellum ab eo geſtũ, ſed hoſtem omnino non viſum, a ſenatu deterriti ſunt. ita ille triumphauit.

Quadriennio poſt eum cõſulatum petiſſet, tanta ambitio exarſit, vt e quattuor plebeis cõpetitoribus P. Claudius Conſulis tum Ap. Claudii frater, Conſulem ſecum ſine lictoribus toto foro circũducens, Fabium deiecerit, opinione omnium iam Conſulatui deſtinatum, clamitantem cum maiore parte ſenatus, meminiſſe Ap. Claudium debere prius, ſe Conſulem populi Ro. quam fratrẽ P. Claudii, eſſe. quin ille ſedens pro tribunali aut arbitrum, aut tacitum ſpectatorem comitiorum ſe præberet. coherceri tamen ab effuſo ſtudio nequiuit. magnis contentionibus Tribunorũ quoq; pl. qui aut cõtra Conſulem aut pro ſtudio eius pugnabant, comitia aliquoties turbata, donec peruicit Appius. Eo anno Fabius Polẽtiam in Picenum, Piſaurum ĩ Gallicum agrum colonias cũ collegis deduxit, ſingulis ſena iugera

diſtribuit. Conſul anno proximo, cum de prouinciis cum collega ad ſenatum retuliſſet, Lygures cum iiſdẽ exercitibus, quos proximi Conſules habuerant, ipſe & collega decreto obtinuere. qui, priuſq̃ eo proficiſcerẽtur, legatiões transmarinas in ſenatum introduxerũt, quæ tantæ nunq̃ Romæ fuerant. Tum profecti. ſed Fabius in Lyguribus nihil admodum memorabile geſſit. Eodem anno deductam coloniam Ro. ciuium a Q. Fabio Labeone cũ collegis triũuiris Saturniam ĩ agrum Caletranum; & iugera ĩ ſingulos data dena, inuenio; ſed, idem ne fuerit, qui Conſul, autores non tradunt. cæterum veriſimillimum videtur diuerſum eſſe, ꝙ Conſul ĩ prouincia perſeuerauit, ita, vt, cum Romã ſcripſiſſet Apuanos ad rebellionẽ ſpectare, periculumq; eſſe, ne impetum in agrum Piſanum facerẽt, cum exercitu, quem habebat, ei prorogatum in annũ imperium ſit. verum ne tum quidem, quia eodem profecti ſunt cum imperio Conſules ambo, quidquã auſpiciis aut conſilio Labeonis geſtũ reperio. Põtifex in demortui locum triennio poſt

ſuffectus

suffectus est. De Q. Fabio Labeone id quoque traditur, cum arbiter Nolanis & Neapolitanis de finibus agri constituendis datus esset a senatu, & ad locum venisset, cum utrisque separatim locutum, nequid cupide agerent, nec appeterent, atque utregredi, quam progredi mallent, id cum utrique moti autoritate viri fecissent, aliquantum agri in medio relictum est. itaque illorum fines, sicuti ipsi dixerant, terminauit, in medio relictum quod erat, populo Ro. adiudicauit, si id iudicare fuit, non decipere. videlicet imitatus est Scaptium illum senem concionalem de plebe, qui po. Ro. persuasit, ut agrum, de quo Ardeates, atque Aricini po. Ro. iudicem sumpserant, sibi adiudicaret. Verum, idem ne cum Consule, an tidem ne Cõsul, & triumuir ille, quique iurecõsultus, nõ satis cõpertum habeo.

Q. Fabius Pictor.

QVi primus Fabii generis dictus e Pictor, ideo appellatus creditur, quod pingeret, tametsi ea res tum viro nobili apud Ro. non satis

daretur. Autor eius cognominis post vibulãos, ambustos, maximos, familiæ multis titulis nobilissimæ fuit Q. ille Fabius, q sua manu parietes pinxit in æde Salutis, quam C. Iunius Bubulcus dictator dedicauerat, eisq; nomen suũ inscripsit anno. V.C.cccel. vnde ad huius nostri præturam centũ amplius anniintercessere. quem nostrum q quidã maximum etiã vocant, indicio est principem agnominis filium fuisse Q. Fabii Rutiliani, qui primus est Maximus cognominatus per Bubulci tempora. Pictores duos sub bella Pyrrhi ĩuenio, vt appareat cognomen id Fabiæ genti a primo illo mansisse. Itaq; Q. vel Ser. Fabius Max. Pictor, quem ne ipsũ quidem numerat Pomponius, iuris & literarum & antiquitatis bene peritus, Prætor eodem, quo Fabius Labeo: anno fuit ab V.C.Dli. flamen Quirinalis eo anno inauguratus fuerat. Sardiniam prouinciã sortitus, anteq̃ eo proficisceretur, certamen cum P. Licinio Pont. Max. habuit, tenebat enim Fabium, ne in prouinciam exiret, & in senatu, & ad populum magnis contentionibus cer-

tatum

tatum est, & imperia inhibita vltro citroq;, & pignora capta, & mulctæ indictæ, & Tribuni appellati, & prouocatũ ad po. est. religio ad postremũ vicit, vt dicto audiens esset flamen Pontifici, & mulctæ ex iussu Po. remissæ. Ira puinciæ ereptæ Prætorem magistratu abdicare se conantem patres autoritate sua deterruerũt, &, vt ius inter peregrinos diceret, decreuere. Neq; aliud ab eo gestum in Rep. sed anno quarto ac vigesimo post vitam obijsse apud Liuiũ cõperio, tametsi corrupte. M. pro Q. scriptum est. solet enim mortes sacerdotũ diligenter colligere, quã Pictoris nunq̃ antea tradidit. Versatum hunc in punicis bellis & Pontificẽ fuisse quidam autores sunt, certe annales conscripsit. in quibus cætera quidem breuiter, sui vero temporis res gestas, quo tempore se natui intererat, bello scilicet punico secundo, fusius psequebaẽ prin usq; Ro. scripsisse res dicĩẽ. scripsit autem græce, vt fragmenta illa duorum librorum, quæ sub eius nomine circũferunt, collectitia sint ex variis autoribus, q Fabii testimonio sint vsi, qualia & nos multa

collegimus, quæ fragmentorum titulo aliquando fortasse edentur.

M. Porcius M. F. Cato.

Mille Porcius Cato Censorinus princeps Porciæ familiæ, quæ inter plebeias subsistit, Tusculo oriundus, ita inter suæ ætatis iurecõsultos est habitus (quamuis & eloquẽtiæ laudibus & impatoriis senatoriisq; excelleret) vt, præterq̃ ꝙ laudaẽ a Pomponio, non dubitet scribere Cicero fuisse eum iuris ciuilis omnium peritissimum: sed, ꝙ de vita eius est Plutarchi libellus diserte conscriptus, ac etiam in latinum sermonem iampridem versus: actum (quod aiunt) non agam: tametsi haud sane pauca adiici illis posse videãtur ex Cicerone: Liuio: aliis autoribus. ex quibus duo illa quin ponam: temperare mihi nõ possum: ꝙ dicere solebat literarũ radices amaras esse: fructus iucundos: item leges neruos esse ciuitatum. Is Cato filios duos genuit: vnum ex priore vxore: alterum ex Salonina. Prior ille a Pomponio in

numerum

numerum iurisprudẽtum refert. Is ex matre longe magis antiquitate generis quam diuitiis nobili natus, & materno lacte nutritus, tãtopere a patre dilectus est, vt e foro, quoties lauaretur puer, pãnisq; inuolueret, domum (nisi quid maioris publici negocii impediret) visum veniret. quoq; gratior seruis dominus foret, ancillarum quoq; suarum pueros mater vberibus admouebat. Hunc, vbi primum per ætatem capere literas potuit, pater ipse erudiuit, quamuis Chilonem grãmaticum celebrẽ inter seruos haberet, qui etiam tum pluribus pueris ludum aperuerat, indignum ratus, natũ suũ, si forte discẽdo tardiusculus esset, a seruo castigari, & vulsis auribus distorqueri, & doctrinæ insuper gratiam mancipio debere. itaq; ipse filio literarũ præceptor fuit, ipse leges docuit: ipse exercendi corporis magister, nõ modo iaculandi, tractandi arma, equitãdi, sed etiam pugno dimicandi, & calorem ac frigus tolerandi, ac rapidos fluuios & asperrimos gurgites tranãdi artibus instruxit, quin & propria manu historias maiusculis literis exarasse tradit, vt anti

quæ

quæ virtutis exẽpla filiolo esse vsui atq; adiumento domi possent. Eo presente sic a verborum obscenitate abstinuit, quasi cum vestalibus virginibus loqueretur, nec cum eo vnquam lauit. vt cęteri solebant. omnia deniq;, quæ ad ingenium ac mores pertinerẽt a patre filius percepit. Cuius cũ corpus natura mollius esset, quã vt bellicis laboribus suffecturum videret, stricte ac castigate viuẽdi leges sibi remisit. studio tamẽ atq; industria, adeo in re militari excelluit, vt, cum in pugna Pauli Aemilii aduersus Persea regem Macedoniæ multa fortitudinis atq; audaciæ facinora ediderit, tandem, dum iter confertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus, pedestre prœliũ adolescẽs aggrederetũ; nam cadentem manipulus hostium cũ horrido clamore, velut iacentem obtrũcaturus, circũsteterat. at ille, citius corpore collecto, magnas strages edidit. Cũ ad vnum opprimendum vndecũq; hostes conuola: ẽt, dum procerum quemdam petit, gladium e manu præ sudore in ictu prolapsum traditur amisisse. qui cum in mediam cohortem hostium ce-

cidisset,

cidiſſet,ipſum,vt egregii animi adoleſcentem,multiſq; diſciplinis prędítum, & magno patri magnæ virtutis debitorem,nequaquam ſibi viuendum exiſtimaſſe,ſi eius ſpolio potiretẽ hoſtis.Itaq; per prœlium diſcurrentem , vbi quem amicum aut familiarem cõſpexiſſet, eũ ſibi in auxilium adiunxiſſe,atq; ita collecta iuuenum manu,impetuq; in hoſtes facto, multiſq; vulneribus ac cædibus repulſo hoſte,nudatoq; circũloco, gladium quæſiſſe. ſunt,qui vmbone ſe protegentem ,inſpectante vtroq; exercitu, inter ĩfeſtos hoſtiũ mucrones irruiſſe, ac multa vulnera accepiſſe ſcribãt.Quẽ poſtq̃ tandem in magno armorum & cadauerum aceruo inuenerit,exultatem lætitia cum ſodalibus rurſus maiore impetu in hoſtes irrupiſſe,cęteriſq; audaciam eius imitatis partam eſſe victoriam. Quo audito Paulum imperatorem ſocerum eius (nam filiam ſuam adoleſcẽti nuptui dederat) magna eſſe cum admiratione tum voluptate affectum. extabat & patris ad filium epiſtola,in qua ſtudium id recipiendi enſis magnopere laudabatur, ſcilicet imitatus in eo patrẽ

fuerat,

fuerat, qui cũ ab hoste in acie vehementi periculo peteret̃, vagina gladius eius elapsus decidit, quem subiectum prœliantium globo, atq; vndiq; hostilibus pedibus circũdatum, post quã abesse sibi animaduertit, adeo constanti animo in suam potestatem redegit, vt illum non periculo oppressus rapere: sed metu vacuus sumere videretur. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacẽ petentes venerunt. Fuit igitur ea indole virtutis hic Cato filius, vt, præterquã q; sua magis dignitate, quã splendore patris, affinitatem Aemilii sibi compararat, sedulitate, industria, diligentia, & paternæ, & omnium hominũ expectationi satis respondisse videatur. Illud præterea, quod ad rem militarem attinet, de eo traditur, cum in exercitu Popilii imperatoris Tyro militaret, visumq; Popilio esset legionẽ, in qua Cato militabat, dimittere, eum inter alios exautorasse: sed cum is amore pugnãdi in exercitu remansisset: scripsisse ad Popilium Catonem patrem, vt, si filium suum pateretur in exercitu remanere, secũdo eum obligaret militiæ sacramẽto,

quia priore remisso, iure cum hostibus pugnare non posset, & extabat senis Catonis ad filium epistola, ĩ qua scribebat, se audisse, eum missum factũ esse a Cõsule, cum in Macedonia bello Persico miles esset, monebat igitur, vt caueret, ne prœliũ iniret, negabat enim, ius esse qui miles non sit, pugnare cum hoste. adeo summa erat Ro. populi obseruatio in bello mouẽdo. Scripsit prætera ad eum cõmẽtarios pater, in qbus eum admonebat, vt omne medicorum genus deuitaret, ĩstruebatq;, quo pacto incolumitatẽm vel tueri posset, vel recuperare, quo ĩ opere de valitudinis obseruatione, vt ex oraculo aliquo prodidit, seni em iuuentam præmaturæ mortis esse signum. Sed & ĩ medicinam prę sertim Græcorum ita inuehebatur, dicã de istis Græcis M. fili, quid Athenis exquisitum habeam, & quod bonum sit illorum literas aspicere, non perdiscere. vincam nequissimum & ĩdocile genus illorum, & hoc puta vatem dixisse, quã docunq; ista gens suas literas dabit, omnia corrumpet: tũc etiam magis, si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros

Catonis uerba i græcas literas & medicos.

barbaros omnes necare medicina. sed hoc ipsum mercede faciunt, vt fides his sit, & facile disperdant. Nosquoq; dicti tant barbaros & spurios, nosq; magis q̃ alios opicos appellatione fœdant. ea viuendi austeritate cum aliquandiu familiam in sanitate continuisset, tandẽ vxorem amisit, cum iam vxorem filio tradidisset. Tum delectatus senex puellæ cuiusdam coloni sui clientisq; filiæ, coitu, quæ ad eum ventitabat, vtebatur, id facile propter domus angustias deprehẽsum est. filius, cum mulierculam impudentius ac tumultuosius ad patris thalamum profectam ĩtellexisset, verbum nullum fecit, sed quasi rei turpitudine affectus, grauius in eam oculos coniecit, quod vbi pater intellexit, nihil questus, nullo doloris vestigio vel vultũ vel fronte ædito, cum in forum descendisset, nouercam filio superinduxit. Audita re filius, ægre passum patrem arbitratus, collectis sodalibus hominem cõuenit, veniam orat, q; cum sua cõtumacia senem ad secundas nuptias impulisset. cui pater, meliora quæso, inquit, fili, tua me omnia voluptate afficiunt, neq;

est quidquam, quod tibi succenseam, verum id consilii cæpi, vt tui similes multos mihi filios, patriæ ciues relinquere. Post aliquot annos filius hic designatus prætor, vel, vt alii scribunt, cum i imperio rem gereret, patre superstite, vita excessit. cuius funus tenuissimo: vt valuit (nam pauper erat) pater sumptu fecit, eiusq; : vt viri optimi memoria a patre multis est scriptis celebrata. Hic: cum esset patris disciplinam secutus: cõplures egregios de iuris scientia libros reliquit: vnde illud annotat miraturq; Cicero: vel apud eum L. Crassus orator: nominatim fere referri: quid alicui de iure viro aut mulieri responderit: quasi in nominibus non in re consultationis aut dubitationis causa esset: quo tamen in exemplo etiam insecutus iurisperitorum ordo pseuerauit. vt: quidquid quantumuis generaliter: aut disputent: aut respondeant, prępositis personarum propriis nominibus tractent: quod non videtur satis intellexisse Zasius: prętera q̃ q; de paternis libris accepit. extãt hodie in libris legũ regula catoniana ad legata ptinẽs, & de diuidẽdis stipulationibus p subtilis Error zasii

subtilis doctrina, aliæque aliquot sententiæ. Reliquit & filiũ: q nõ leuis orator fuit, multasque orationes ad exẽplũ aui scriptas reliquit: & vir clarissimus ac potentissimus, Consul cum Q. Martio Rege, ĩ Aphricam profectus, ibi extinctus est: relicto & ipse filio: qui cum ædilis currulis & prætor fuisset: in Galliã Narbonensem profectus moritur: hæc proles per gradus ex Catonis filio iureconsulto progenita est. Ex secundis nuptiis tulit Cato pater filium, qui materno cognomine Salonianus est dictus: is: cum esset imperator, moritur superstitibus filiis L. & Marco: ex M. qui tribunatu plebis functus, præturæ candidatus interiit, natus est Cato ille: qui se vtieæ bello Cæsariano manu sua ĩterfecit: cuius vitam Plutarchus idem conscripsit: quamuis Plutarchus hunc Marcũ scribat Vticensis auum non patrem: & Cõsulatu etiã esse functũ: sed potior est apud nos in Ro. rebus Latinorũ fides, nã & Cicero Pliniusque & alibi Plutarchus ipse & Solinus: Catonẽ illũ primũ Censoriũ: proauũ dixit esse Vticẽsis, & id diligentissime Gellius confirmat.

NObilissima iter patricias gẽs Manilia, eademq; Manlia & Mallia, decimum ab eiectis regibus consulatum in M. Manlio Tullo, cui quidam addunt agnomen Longi, assecuta plurimos deinde summos honores gessit. Inter cognomina Tullos, Cincinnatos, Volsones, Capitolinos, Torquatos Vitulos, Regulos, Atticos, Lucrones, Accidinos, Maximos habuit. Multa eius familiæ egregia in Remp. merita produ͂tur, inter quæ nobile Capitolini adolescentis factum, cui tumultu Gallico detractus ĩ singulari certamine ferocienti hosti torquis cognomen Torquati dedit. Idem antea patrem, quãuis in se acerbissimum, &, vt vocabatur, imperiosum, ab insectatione Tr. pl. audaci consilio exemerat. admissus. n. domi a Tr. quasi accusationẽ instructurus, stricto ferro iusiurandum haud vltra vexãdi patris extorsit. Idem iii. Consul, cum latini populi per Annium Setinum legatum in senatu peterent, vt consulem vnum ex suis Romano collegam quotannis darent, & senatus pars æqua

vtrinq; esset, vnus po. vna Resp. fieret, adeo non tenuit iram, vt, si tanta demẽtia P.C. cepisset, vt ab Setino homine leges acciperent, gladio cinctum in senatum se esse venturum, palam diceret, ac, quemcũq; latinum in curia vidisset, sua manu interempturum. & ad secutũ inde bellum imperator missus, filium contra sua edicta cum hoste pugnare ausum atq; victorẽ securi percussit. vnde Maniliana imperia in prouerbium seueritatis venere. Ex eadem domo fuerat M. Manlius Capitolinus, qui capitolio a Gallis seruato, tyrannidẽ dein affectare visus, de rupe tarpeia præcipitatus est, adiectaq; præter publicam notam, ne quis patricius in arce aut capitolio habitaret, gentilica quoq; ꝙ gẽtis Manliæ decreto cautum est, ne quis dein M. Manlius vocaretur. & si quidã non M. prænomine, sed cognomine capitolini interdictum familiæ tradunt. vt cunq; est, (ego tamen abolitum longo tempore domesticum decretum interprætari malim) is, cuius vitam scribimus, M. est dictus, & ex Capitolinis Torquatis fuit, iis (vt quidam autores

ferunt)

ferunt cęso matris vtero ĩ lucẽ editus, cũ L. Martio, vel (vt apud Eutropiũ & alios) Mallio, Censorino, consul fuit, anno ab vrbe condita sexcentesimo, vt quidam, secundo, vt alii, quinto, vt Cicero, sexto, nam apud Paterculum, vbi est Dcxxxxi, mendũ esse suspicor, hũc vt pro eo accipiam, quem vt iurecõsultũ Pomponius & alii plærique celebrãt, suadet, quod nullum præterea M. Maniliũ per hæc tempora cõsulem reperio, nã quod Zasius quasi ex Ciceronis Bruto Catonem Censorinum cum M. Manilio cõsulem facit, errore labitur, Catonisque nomen de suo falso adiicit, neque erat, cur Censorinum dictum fuisse solum Catonem interprætaretur, cum significet, sicut consularis, qui consulatum, sic Censorinus, qui censuram gessit, neque enim Cato cum Manilio consulatum, sed, illo & Martio Censorino coss. mortem obiit, vt est in eodem Bruto Ciceronis. Iis igitur consulibus tertium bellum punicum exortum est, & vterque eo M. Manilius pedestribus copiis L. Martius equestribus præfectus, missi sunt eis clam mandatum a senatu

Locus paterculi mẽdosus.

Error zasii

erat, ne prius Carthagine exercitũ deducerent, quam vrbem euertissent. Peractis sacris, e Sicilia soluentes vticam versus nauigare pergunt, quinqueremes quinquaginta, sexquiremes centũ vnam ducentes, has onerariæ & rostratæ naues quãplurimæ sequebanẽ, quæ octoginta millia peditũ, equitum quattuor millia ex habitis vndecunq; delectibus secum vehebãt, cum omnes ferme ciues, omnes socii, veluti ad insignem quandam militiam & speratam victoriam vltro accederent. Territis nouitate rei Carthaginẽsibus, legatisq; cõfestim Romam destinatis, responsum a senatu est, si consulibus in Sicilia existentibus intra diem trigesimum trecentos pueros e nobilissimis obsides dedissent, fore, vt cæteris, quæ dicturi essent, aurem pberent. Sed aliud clam ad Cos. scribunt patres, placere sibi. itaq; pueri aduecti in Siciliam, Romam a consulibus missi sunt, & ab eisdem responsum Carthaginensibus, se cis ad finem belli cætera ad vticam dicturos. ita classe delati in Aphricam, castra locãt, pedites, vbi antea sub Scipione, tabernacula ponunt.

nunt.naues in vticæ portu stant.profe-ctis inde ad eos Carthaginensium lega tis.Coss.in ædito quodam loco conse-dere,ducibus ac tribunis militum eos circunstantibus,quos vniuersus dein-de exercitus longo ordine insignibus obibat armis,vexilla recta stetere,vt co ram legati multitudinem copiarum in-tuerentur.postremo Coss. indicto per tubas silentio, accedere legatos per tu bicinem iussere.illi per ingentia profe-cti agmina, neutiq̃ ad Consulum tribu nal admissi sunt,sed eo tabernaculo,q̃d in medio situm erat,perstitere.Inde, si quid vellent,faria Coss. iussi, longa & miserabili oratione habita,datoq; a L. Martio Consule responso, vt omnia Carthaginis arma,nauesq; traderentur. iisq; traditis ad eum numerum, vt faci-le Aphrica ex his tota armari potuerit, cum omnibus instrumentis belli,siqua Carthagine erant, atq; incensa in ipso vrbis conspectu,uniuersa classe,cũ pe-tisset cõsul,vt vrbs dederetur, quo pro senatus iussu funditus dirueretur, mul-tis vltro citroq; habitis orationibus (tã gebat enim etiam Coss. tanti excidii mi

ſericordia) cum permitteretur a Coſſ. euocatis principibus, vt, ſi ſalui eſſe vellent, migrãtes finibus, aliam vrbem decem a mari millibus paſſuum, nec minus, vbi liberet, conderent, inq; ea liberi ſuis legibus viuerent, neq; ea conditio a Carthaginienſibus acciperet̃, neq; ſpacium daretur mittendi Romam legatos, dolore apud Carthaginiẽſes pro atrocitate rei atq; indignitate in iras & deſperationem verſo, comploratũ publice ſtatim, & pari voce clamatum eſt ad arma, ſeditq; ſentẽtia quoquomodo rebellandum, non quia ſpes vlla iam ſupereſſet, ſed quia patriam ſuam mallẽt hoſtium, q̃ ſuis manibus euerti, ſeſeq; & propter ipſam & cum ipſa vno eodemq; funere contumulari. Itaq; ducibus creatis duobus Aſdrubalibus, ad bellum itum eſt, tãto ſtudio ac furore, vt ad fabricanda arma, deficiẽte iam ferro atq; ære, in officinis, aurum & argentum cõflaretur. tecta domuſq; in vſum nouæ claſſis reſciſſæ ſint. matronæq; in tormentorum vincula crines ſuos contulerint. Coſſ. pænitentiam eorum deſperationemq;, quaſi obſidentes, oppe-

riebant̃

nebant. Masinissa interim non sat apto animo cum Coss. agens, cum ab eo illi auxiliū petissent, tum se missurū respō dit, cum eis opus fuisset. paulo deinde post: cum ad Coss. misisset, siquid opus esset, paratum se fore, Coss. superbiam eius non ferentes, & quasi iā præ senio desipienti minus cōfisi: respondere: missuros se: cum indiguissent. exercitui interim commeatum omni cura studioq; parabant: ex oppidis: quæ Romanæ ditionis erant. Paucis inde diebus Carthaginem versus mouere copias: partito inter se exercitu ad pugnam instructi: Manilius a mediterraneo supra collum vrbis: repleturus fossam: ferebatur: vt breui murum: q illi imminebat: & ab illo altiora mœnia inuaderet: Cēsorinus a mari aggressus est. Situs Carthaginis huiusmodi fuisse dicit̄. viginti duo, vel: vt alii: vigītitria millia passuū muro amplexa: cingebat̄ pene tota mari præter fauces: quæ trium milliū spatio a continente patebāt. Is locus murum triginta pedes latum habuit saxo quadrato: altum cubitos quadraginta. Arx: cui Byrsæ nomen fuit: paulo am-

plius quam duo millia passuum amplexa: murum ex parte vna communē vrbi habuit imminentem mari, quod stagnum vocabant, quoniam obiectu protentæ linguæ tranquillabatur. Igitur Coss. ambo, veluti iter inermes pugnaturi, quippe traditis antea armis, grassabantur: donec nuper armatis occurrentibus inopina virorum multitudine deiecti repelluntur, ita ea soluta oppugnatio est. sed, cum pugnam iterassent, rursusq; pellerentur, Carthaginiēsibus creuere animi. Itaq; Asdrubalem ducem Carthaginiēsium, qui extra vrbem erat, veriti (nam post eos haud magno interuallo supra stagnum castra habebat) exercitus ambo vallo muniunt. Censorinus prope stagnum ac sub ipsis mœnibus, Manilius supra collum ad viam, quæ in mediteranea vertit, insederat. cōfectis a Censorino machinis, iterum vrbem ambo oppugnant, iterato pelluntur. Manilius, cum aliquātam muri partem machinis diruisset, ab incepto destitit: neq; multo amplius cum profecisset collega: reparatis noctu per Carthaginienses mœnibus, ad inuadenda etiā

cum

cum facibus atq; igni castra Ro. erupe re, ac magnam eorum partem absum⸗psere. Sed succurrentibus Ro. in vrbē, vastatis magna ex parte castris, reuersi sunt. Postero die vix illucescēte, Romani, qui cum Manilio erant, qua mu⸗rus corruerat, nondum firmiter refectis mœnibus, inuadunt, vrbemq; vi ingre di conātur. campus interiore pomerio ad pugnam accommodus late patebat, in hoc Carthaginienses primum arma tos a fronte constituunt, a tergo horum inermes lignis lapidibusq; īstructi erāt. plurimos etiam super īminētes campo & viis domos collocarunt, qui hostes ingressos desuper impeterent. Romani ad pugnam acrius incensi, prorsus qua⸗si ab inermibus despicerētur, audacius in eos feruntur, & cū neglectos ab vna parte muros duo tribuni, frustra recla⸗mante Aphricano minore, qui tunc tri bunatum gerebat militum, temere cū cohortibus irrupissent, & ab oppidanis grauiter cedentibus pellerent, Aphri⸗canus, qui suas cohortes, plurifariā di⸗stributas, per interualla in muro statue rat, eos, repulso intra mœnia hoste, in⸗

columes

columes recepit. Cuius rei gratia, & q̄ castellum, quod nocte ab hostibus oppugnabatur, paucis equitibus adiuuantibus, castraq; etiam ab alio nocturno impetu defenderat, donatus est a Manilio obsidionali corona, simul q; tribus cohortibus eductis, tres alias ab hostibus obsessas, vt suo loco dicetur, sospites reduxerat, quod statuæ eius in foro suo Octauius Augustus, postea inscripsisse fert̄. Sed (vt ad ordinē reuertar) eodem tempore Censorinus a mari re haud quaq̄ fœliciter gesta, paulo post Romam ad comitia decessit: relicto penes Manilium, vniuerso belli pōdere. itaq; hinc rem omnem quasi eius auspiciis gestam peragā. Carthaginiēses solito audacius soli Manilio insultabant, alii noctu armati cum plurimis inermibus congestos asseres iniicere castrorum fossis, alii vallum transcendere agressi. Romanis nocturno pauore perterritis, Scipio p eas portas, quæ auersissimæ ab oppugnatione erant, cū equitibus accurrit, inde in Carthaginiēses prouectus tātum terroris iniecit, vt relictis castris, retro in vrbem redire

compulerit

compulerit, rursusq; seruasse exercitũ Ro. sic visus. Manilius exercitum munire, producto ante vallum muro, diligentius cœpit, & nauale præsidium ad cõmeatus custodiam a mari imposuit. ipse ad mediterranea conuersus: cum decem millibus peditum, equitum duobus millibus duces emisit, qui oram popularentur, ligna, pabulum, commeatũ omnem in castra conferrent. Ductabãt tribuni vnus post alium frumẽtatores. Sed erat Phanias quidam Himilconis præfectus equitum Carthaginiensium, vir fortis, & cuius præcipua opera pœnitebant, qui paulo ante auctis prospera pugna animis, cũ equis paruis atq; agilibus & gramine tantum pasci solitis vteretur, quibus famẽ sitimq; pati, cum oporteret, perfacile esset, in syluis delitescens ac conuallibus, nec opinato pabulantes aggrediebat Romanos, & in morem aquilæ ingruens subinde, ac fugiens, deprædabat. cæterum, vbi Scipio ductaret, nusquã apparebat. Is enim pedites in ordinem dispositos & paratos equites in promptu habere, in metendo non prius solui ordines pati,

quam

quam campum, in quem eũdum esset, peditibus occupasset, eqtibus circũmunisset, ipse cum aliis equitum turmis pͤsens astitisset, quippe qui in egressum ordine aut corona militẽ grauiter animaduertere soleret. Itaq; Phanias cum Scipione congredi nevtiquam audere, ex ea re crescere ĩ dies Scipiõis gloria. Quod cum cæteri intelligerẽt tribuni, per inuidiam detrahere homini, quasi necessitudinẽ inter Scipionem & Phaniam iam inde ab auo perdurante, non desistere. eueniebat etiam, vt pœnos intra oppida & castella, qbus abundabãt, se se recipiẽtes cæteri tribuni simulatis fœderibus circũuenirent, Scipio autẽ seruata fide domos quosq; suas dimitteret. Itaq; nemo dedere se ante audebat, quam interuenisset Scipio. tanta illi virtutis ac fidei opinio breui etiam apud hostes creuerat. Sed, redeũtibus aliquãdo a pabulatione Romanis, Carthaginienses nauium custodiam inuaserant, clamor quoq; varius ac multiplex ciuium, ad tumultum conclamãtium, in vrbe audiebatũ. Manilius cũ strepitus causam ignoraret, copias intra vallum con

tinuit.

tinuit. Scipio, pauidas secum duces co-
hortes, præire cũ accẽsis facibus iubet,
neq; per noctem cõgredi hostibus, sed
cum igne huc illuc discurrentes ingen
tis agminis præbere speciem, metumq;
hosti incutere, quo pauore vtrinq; per-
culsi Carthaginienses in vrbem refuge
re. Scipio omnium in ore esse, dignus
Paulo patre, dignus auo adoptiuo Sci-
pione existimari. Paulo post Manilius
aduersus Asdrubalem, qui cum altera
manu iniquum saltum insederat, mouẽ
dum censebat. Nepheris iugo nomen
erat. Scipio, qui per rupes & conualles
præruptaq; loca iter esse faciendum vi-
debat, suasit primo Consuli, ne tam ini
quo loco confligeret. Ille tamen pro-
cessit. cumq; iam haud amplius quingẽ
tis passibus ab Asdrubale abessent, &
transmitti fluuium oporteret, vereri rur
sus, & suadere de reditu cepit, quasi alio
tempore atq; ordine in Asdrubalẽ eun
dum esset. Sed victus complurium tri-
bunorum sententiis, qui & prudentiæ
eius & virtuti inuidebãt, ignauiæq; nõ
consilii esse dicebant, si in cõspectu ho
stium cederent, qui, fugam opinati, ex

templo

templo se a tergo inuaderent, monerē eos institit: vt saltem vallum ante amnē iacerent, vt, si forte pellerent, tutus receptus superesset, cùm fugæ nullus aliunde relinqueretur locus. Id vero irridere tribuni, vnus etiam abiecturū se ensem iracunde minatus est, si non Manilius, sed Scipio esset imperator. Igitur Manilius ex plurium sententia trāsmisit exercitum, & saltum sequente etiam Scipione īgressus est. cui statim Asdrubal ex aduerso occurrit. cedes vtrinque magna exoritur. Asdrubal, postquam intra vallum se receperat, nihil aduersi pati poterat. tantum vt abirēt Romani, operiebaṫ, quo eos a tergo inuaderet. Romani, sera erroris pœnitentia adducti, regredi incipiūt. cum fluuio appropinquassent, & sub ordinibus transire vado angusto atq; aspero non possent, necessario turbant ordines. quod conspicatus Asdrubal, sūma alacritate eos eos aggressus, plærosq; fœda pstrauit strage, cum omnibus in fugam versis, nulla pars exercitus alteri subueniret. Tribunos tres occubuisse cōstat, ex iis, qui ducem in primis ad prœlium impulerant,

pulerant: Scipio trecentos circiter equites, quos secū habuit, additis aliis, quotcunq; cogere in vnum potuit, in duas diuisit acies, easq; in hostē emisit, iussas celeri cursu, per vices iaculando, incurrere: vt pars īcesseret: pars regrederet, & cōtinue iaculandis missilibus sese in uicem quodam quasi circulo commutarent. Id cum illi assidue ac sine intermissione fecissent, pœni, in eos conuersi, in Scipionē ferebant. Ita abeūtes Romani, minus infesto hoste, Scipioneq; iugiter in eum adequitando dimicāte, traiicere flumen permissi. Interea quattuor Romanorum cohortes (tres alii, quidā duas, alii octo scripsere) pugnæ initio per hostem a fluuio īterclusæ, ad tumulum quemdam confugerant. quē Asdrubal obsidere cœpit. ea res nō prius, quam in castra redierint, animaduersa, tum demum vehementer omnium animos perculit. nonnullis deserendas cohortes cēsentibus, ne totus exercitus paucorum causa indiscrimen veniret, Scipio aperte ostendit, priusquam inciperent, consilio & prudentia, in illo suo rū periculo, si boni fortesq; essent, ma-

nuum

nuũ atq animi prõptitudine esse opus, ipse cum nonnullis delectis equitibus aut alacriter rediturum in castra:aut cũ cæteris læto animo occasurum se polli citus, sumptis duorum dierũ cibariis, cunctis de reditu eius desperãtibus,iter peregit.cum ad tumulum peruenisset, assensum quẽdam,qui tumulo præmi nebat,superat cursu,sic vt vna dũtaxat vallis inter illum & hostes ĩtercederet. tũ vero pœni obsessos acrius vrgere, ac prædicare neutiq̃ a Scipione pro pter itineris difficultatẽ auxilium suis afferri posse.at Scipio, radices vtriusq tumuli & interiacentem contemplatus vallem,extẽplo per eã in hostes fert. qui statim vtrinq circũuenti,in fugam vertuntur.eos Scipio numero militum haud quaquam par(nam aut tres tantũ cohortes,aut,quod alii tradũt, exiguas equitum turmas eduxerat) libere abire passus,obsessos in castra incolumes re duxit. quem cæteri a longe venientem cum sociis,præter spem saluum adesse conspicati,clamoribus maximis ingen tiq lætitia excepere, non sine opinione fauentis ei numinis,a quo etiã Scipioni maiori

maiori auo eius futura sæpe numero prænunciata esse vulgo ferebātur. Manilius in castra vrbi proxima reuersus, multam comminatus est, siquis in recipiendis copiis Scipioni dicto audiens non fuisset. cæterum mœrebat vniuersus exercitus, ꝙ cæsi ad Nepherim Tribuni & milites insepulti iacerent. Scipio captiuū quēdam dimitti ad Asdrubalem iussit, qui iusta cadaueribus impetraret. Asdrubal perquisita corpora & ex annulis agnita (aureis enim tribuni, cæteri ferreis vtebantur) sepulturæ tradidit, seu communem mortalitatis conditionem miseratus, seu ꝙ Scipionem iam tum reueritus, inire ab eo potissimum optatit gratiam. Euenerat etiā, vt, Romanis ab Asdrubale redeuntibus: Phanias recenti clade perculsis occurreret, & ab alia parte Carthaginiēses facta eruptione inuaderēt. Ibi aliquot, qui cum impedimentis & sarcinis erant, occisi sunt. Interea Senatus in Aphricam miserat, qui diligentissime omnia, quæ gererentur, cognoscerent, apud quos Manilius cæteriꝙ pro se qsꝙ duces Tribuniꝙ omni

deposita inuidia: exercitusque omnis Scipioni ob res ab eo fortissime fœlicissimeque gestas testimonium virtutis præbuit. quæ cum legati Romam renunciassent, Senatũ gaudio repleuere. Sed, quia plæraque haud sane ꝓspere ĩ Aphrica euenerant, placuit ad Masinissam inuisendum legatos mitti, qui illum hortarentur, & ad bellum strenue in Carthaginienses gerendum incitarent. verum ille, propterea quod senio ac valetudine confectus iacebat, a legatis adiri nõ potuit. rogatu eius Manilius Scipionẽ, quem ille instanti iam fato curatorem liberis dare præsentem cupiebat, ad regem transmisit. Is, post Masinissæ mortem, compositis inter regulos rebus familiaribus, cum rediret ĩ castra, Gulussam regis filium in societatem belli secum duxit, cuius consilio potissimum Phaniæ insidias, quibus Romanos assidue infestos habebat, repressit. forte cõtigit, vt Scipio & Phanias per crepidinem quandam, quæ vastam in medio habuit & inaccessum vallem, ducerent, ita se alter alterum aggredi non posset. vericus Scipio, ne quis locum ponendis

dis insidiis antecaperet, progressus tri bus dumtaxat comitantibus, cuncta ri matur. Id conspicatus Phanias, vnico ex suis comite, processit obuiam. ratus igitur Scipio esse, quod ille communicatum vellet, vnico & ipse comitatus accedit. ibi cum appropinquassent, vt se inuicem audire possent, Scipio audacter (praeiuerat enim & Phanias Carthaginienses) cur (inquit) de salute tua non cogitas Phania, quando communem desperatam vides? at ille, quid est, qđ mihi salutis sperare possim hoc rerum nostrarum statu, qui tanta mala vobis intulerim? tum Scipio, spondeo (inquit) & praestabo, veniam tibi apud Romanos & gratiam non defuturam. annuit Phanias, &, cum se minime dubitare dixisset, quin tantum apud suos valeret Scipio, dirempto colloquio vterq; recessere. Manilius pudore cladis ab Asdrubale acceptae, sumptis quindecim dierum cibariis, rursus ad Nepherim mouit. &, cum appropinquasset iugo, castra posuit, vallum fossa muniit, & cum nihil opportuni omisisset, pa

uere tamen actrepidare videbatur, ne abeuntibus a tergo instaret Asdrubal. Interim nuncius ab exercitu Gulussæ epistolam Scipioni reddit, eã acceptã, sicut erat, obsignatam imperatori tradidit, cum aperuissent, in hanc sententiã scriptum inuenere, hoc ipso die eo loci veniam, tu, cum quibus placuerit, accedito, custodibus impera, vt ad se veniẽtem noctu accipiant. nihil plus literis ne nomen quidem autoris inerat. Quã obrẽ Scipio a Phania missam esse credere, Manilius Scipionis saluti metuere, callidum & ĩsidiosum pœnum dicere, ad extremum mittĩ Scipionem placuit, qui Phaniæ incolumitatem polliceretur, honorem aut beneficium nullum certum, sed pro meritis, quæ ille apud suos renunciasset, non defuturam ei apud Ro. gratiam. Sed ne id quidem expectauit Phania, sed, vbi primum in Scipionis conspectum venit, satis se ei de sua salute fidei habere professus, quã tum sibi a Ro. gratiæ referrẽt, in eorũ potestate fore affirmauit. hæc fatus, postero die aciem instruit, & cum cæteris ducibus progressus in medium, quasi aliud

aliud cõsultaturus, cum suos hortatus esset, vt, quando communi nõ possent, saluti suæ cõsulerent, seseq; imitarent, cum equitatu suo & præfectis aliquot ad summam equitum duum milliũ du centorum amplius ad Ro. transiit, quos & Hanno cognomine Leucus imitatus est. reuertẽti Scipioni cum Phania obuiam profectus exercitus, quasi triũphantem lætis clamoribus excepit. Manilius imperator gaudio elatus, cum haud amplius periculosum iter arbitraretur, nec Asdrubalem metu territum vlterius a tergo insecuturum putaret, tã dem necessitate rerum compulsus, recessit. septimum enim ac decimũ agebat diem, & defecto bidui cibariis triduum insuper in reditu absumendum erat, famesq; perferenda. Verum Scipio cum Phania, & Gulussa cæterisq; suis, Italica præmissa manu, ad campũ processit, quem magnum Barathrum incolæ vocant, ingentemq; vim frumẽti & commeatus exercitui per noctem supportauit. Cognito deinde Manilius successorem sibi Calphurnium Pisonem cum imperio mitti, Scipionem

cum Phania Romam dimisit. qui incre dibili dolore militum profectus in vrbē, honoribus muneribusq; a Senatu vt Phanias exciperetur, effecit. Manilius paulo post & ipse tradito Pisoni imperio, cum, præter res superius expositas, Tenzagā quoq; vrbem, cæsis duodecim millibus Aphrorum, sex millibus captis, expugnasset atq; diripuisset, Romam ex prouincia decessit. Biēnio post a Scipione consule victa ac deleta Carthago, quam primus Ro. Manilius per vim cum exercitu intrauerat, vt supra demonstrauimus. Is prudens etiā orator est habitus. tres libros de iure ciuili scriptos reliquit, ex qbus multa, præsertim de venalium vendendorum legibus, & actionibus, ac veterum verborum proprietatibus a Cicerone & Varrone citantur. Deniq;, præter egregia multa raræ dignitatis, sacrorum quoq; Pontificalium peritissimus fuit, & ex illis, qui transuerso foro ambulantes consilii sui copiam omnibus facerēt, quiq; omnia, quæquidem tum Ro. ciuitas nosset, vt sapientiæ gloria excellerent, complecti solebant. fuit P.
Sceuola

Sceuola æquali suo oratione copiosior nec multo minus prudens. Pater næ etiam seueritatis insigne exemplum edidit. Nam, cum ad Senatum Macedonia de filio eius, qui a patris nomine cui in adoptionem datus fuerat, Decius Syllanus dicebatur, qui eam prouinciã prætor obtinuerat, querelas per legatos detulisset, ꝙ pecunias cæpisse arguerẽt, a P.C. petiit, nequid ante de ea re statuerent, quam ipse Macedonum filiiq; sui causam inspexisset. summo deinde tum amplissimi ordinis, tum etiam eorum: qui questum venerant, consensu, cognitione suscepta, domi consedit, solusq; vtriq; parti per totum biduum vacauit, ac tertio die, plenissime, diligentissimeq; auditis testibus, ita pronunciauit, Syllanum filium meum pecuniasa sociis accepisse mihi probatum sit, neq; talem fuisse in imperio, quales maiores mei fuerint, & Rep. cum & domo mea indignum iudico, protinusq; e conspectu meo abire, nec redire vltra iubeo. tam tristi patris sententia perculsus Syllanus, lucem vlterius intueri non sustinuit, suspendioq; se proxi-

ma nocte consumpsit. Peregerat iam Torquatus seueri patris, religiosi iudicis, partes, satisfactum erat Reipu. habebat vltionem Macedonia, potuit tam verecundo obitu filii, patris inflecti rigor. attamē ille neq; adulescentis exequiis interfuit, & cum maxime funus eius duceretur, consulere se volentibus domi de more sedens vacuas aures accōmodauit. uidebat enim se in eo atrio consedisse, in quo illius imperiosi Torquati seueritate cōspicua imago posita erat. prudentissimoq; viro succurrebat, effigies maiorum suorum cum titulis suis idcirco in prima ædiū parte poni solere, vt eorum virtutes posteri non solum legerent, sed etiam imitarētur. Hæc quasi de iurecōsulto scribi a Valerio Maximo dubitari nō potest. quem cum Titum prænominet, Cicero vero Lucium, eiq; collegam in consulatu Cn. Octauium ascribat libr. i. de finibus, magnopere verebar, ne M. ille Manilius, cui res multas bellumq; præsertim punicum tertiū attribuimus, nihil omnino ad numerū iurisperitorum pertineret. sed tamē, cū

videam

videam apud eundem sæpe Ciceronẽ, M. Varronem, & in libris iuris ciuilis perpetuo M. Manilium autorẽ respõsorum & rerum legitimarum nominari, fit, vt temerẽ putarit Valerius, seuerũ illum Sillani patrem, collegã Octauii, eum extitisse, qui studio rerum ciuiliũ & iuris claruerit, & facilius possis iure consulto hanc grauitatis laudem: quã belli decora, & superiorem gloriam detrahere. Ne illũ quidem arbitror fuisse iurisperitum, quem tradit Plinius senatorem maximis nobilem doctrinis doctore nullo, qui primus atq; diligentissimus rogatorum de phenice prodiderit, neminem extitisse, qui viderit vescẽtẽ. scripsit enim ille P. Licinio M. Cornelio Coss. quĩquaginta annis post nostri consulatum. Vale. max. incuria.

M. Brutus.

IVniæ familiæ celebris antiqtas nostræ scriptionis præconia parum desiderat, quippe cum Ilio oriunda, in Italiam cũ Aenea uenerit, affinitateq; Ro. reges cõtigerit. & ille liberator po.

Ro.

Ro. L. Iunius cognomento simulatæ stoliditatis Brutus, M. patre V.C. genitus, matrē habuerit Tarquiniam Tarquinii prisci regis filiam, qui quidē necati fraude regia patris fratrisq́ꝫ, simul & violatæ pudicitiæ vīdex accerrimus, Tarquinum superbum regem, auunculum aut amitinum suum regno deiecit. neqꝫ minus fortis vltor tentatæ libertatis, non modo vim Hetruscam ad mortem vsqꝫ sustinuit, sed etiam duos filios insidiantes patriæ virgis cæsos securi ꝑcussit. Supstitibus ne liberis aliis decesserit, incertū facit autorū dissensio. Plutarchus ei alios ꝓterea fuisse filios tradit. Dionysius & antiquior, neqꝫ minus diligēs, testimonio etiam certissimoꝛꝫ autorū negat, Iuniosq́ꝫ & Brutos, qui postea extiterint: plebeios fuisse, hunc patricium, scribit, nisi forte, vt de Octauis quoqꝫ traditur, ad plebem se sponte cōtulerint. certe ab eo Iuniorum nemo per prope ducentos annos ædilitatem aut tribunatum excessit, donec Iunius Brutus a P. Philone dictatore magister equitum dictus, & duodecim post annis T. Iunius Brutus Sceua consul est

factus

factus, cum iam plebeis quoque is honos pateret. Successit vir insignis, Iunius Brutus Bubulcus, vilia nomina, sed in sordidis titulis honestæ virtutes latebãt. Libones dein, Peræ, Pulli, Syllani, Iuliani ex adoptionibus. Hinc itaque genitus M. Brutus iurecõsultus; præturam, vt Pomponius putat, nõ excessit, ideo difficilius: & quis fuerit, & & quid gesserit, dictu est. Ab eo relictos septem libros de iure ciuili idem est autor, quorum tamen tres tantum vere fuisse Bruti Cæsar apud Ciceronem se ex Scæuola audisse, & alibi Cicero ipse confirmat. Inde illi L. Crassi oratoris ioci nam, cum is Brutus, M. filium reliquisset (qui magistratus nõ petiuit, sed fuit accusator vehemens & molestus, vt facile cerneres naturale quoddam stirpis bonum, pater enim vir optimus & iuris peritissimus fuerat, degenerasse vitio deprauatæ voluntatis, accusatoriam enim artẽ profitebatur) cum igitur eũ filiũ reliquisset Brutus, magnum generi dedecus, eum in quodam iudicio ex his libris mirifice vexauit Crassus, nam, cum Brutus

duos

duos lectores excitaſſet, & alteri oratio nem Craſſi de colonia Narbonenſi le gēdam dediſſet, alteri de lege Seruilia, & cum contraria inter ſeſe de Rep. ca pita contuliſſet, Craſſumq; ꝙ primus peregrini marmoris columnas Romā ad palatinas ædes ſuas inſtruendas ad uexerat, Venerem Palatinam appellaſ ſet, Craſſus faceti ſſime tres patris Bruti de iure ciuili libellos tribus lectoribus legendos dedit. in libro primo ita erat, forte euenit, vt ego & M. filius in Pri uernati eſſemus, tum Craſſus, Brute, te ſtificatur pater ſe tibi Priuernatem fun dum reliquiſſe. deinde ex libro ſecūdo, in Albano eramus ego & M. filius. hic Craſſus, ſapiens videlicet homo cum primis noſtræ Ciuitatis norat hunc gur gitem, metuebat, ne, cum is nihil habe ret, nihil eſſe ei relictum putaretur. tū ex libro tertio, in Tiburti forte aſſedi mus ego & M. filius. Craſſus hoc loco, vbi ſunt ii fundi Brute, quos tibi pater publicis cōmentariis cōſignatos reliqt. ꝙ niſi puberem te (īquit) iam haberet, quartum librū compoſuiſſet, & ſe etiā in balneis locutum cum filio ſcriptum

 reliquiſſet

reliquisset, nam forte nuper Brutus filius Balneas paternas vendiderat. Vnde ille etiam eiusdem Crassi iocus, cũ enĩ se Brutus sine causa sudare in facili & aperta causa diceret, minime mirũ (inquit Crassus) modo enim existi de balneis. Hæc, quæ ad fortunas, filium, cõmentarios M. Bruti iureconsulti pertinebant, non putaui indigna, quæ adscriberentur, vt sunt apud Ciceronem. Illa quoq; sententia de actione furti testato ii facti danda hæredi apud hunc erat, sicut apud Sex Aelium, M. Manilium. sed & sedulitatẽ adhibuit, vt multa verba, quæ iã maioribus fugitiua obliuione præreptafuerant, retraheret. Tenuit is Brutus nonnullum etiam inter oratores locum, neq; honorem vllum (vt diximus) præturia maiorem gessit, pudendo Zasii apud Pomponium errore. M. etiam Brutum, M. Bruti diuini hominis, qui C. Iulium Cæsarẽ tyrannum interfecit, patrem existimat Cicero non modo acutum oratorem, sed etiam iuris publici, & priuati sane peritum fuisse: eum Pomponius non numerat. Is Marianus secutus partes, Error zasii

primo cum Cn. Pompeio etiam tum adoleſcente conflixit:quo in prælio tur batis equitibus Bruti, peditatus quoq; in fugam eſt verſus.ita fuſus fugatuſq; Brutus.Prætor inde cum eſſet, Mario intra vrbem incluſo,Senatum conuocauit, in quo a Mario multi diuerſæ factionis principes occiſi. Aliquot poſt annos,mortuo Sylla, Lepidoq; Marianas partes rurſus capeſcente,eum ſecta tus eſt Brutus. Galliam Ciſalpinam is a Lepido victā tenebat contra eos miſſus eſt Pompeius magnus,qui cum cætera facile viciſſet,Brutum ī reditu diutius Mutinæ obſedit,ſed ille ſiue a militibus proditus, ſeu ſponte mutato ad defectionem animo,ſalutem ſuam ac militum Pompeio commiſit,deinde equitibus quibuſdā præmiſſis ad caſtellum quoddam iuxta Padum conſedit, eo poſtridie cum Geminius Pompeii iuſſu ueniſſet,Brutus apud Regiū occiſus eſt.cuius cædes magno crimini Pōpeio fuit.cum enim initio captæ Mutinæ ad Senatum ſcripſiſſet, volūtariam a Bruto deditionem eſſe factam, poſt cædem deniq; eu per alias literas apud

Senatum criminatus est, in quo perfidiam prius ac crudelitatem exercuerat. Neq; vero a Cæsare fœlicius Bruto fuit, siqdē Cæsar (vt impudicitiæ & adulteriorum cupiditate flagrabat) vxorem Bruti Seruiliam etiam tum viuo viro, adolescens turpissime ante alias adamauit. cuius etiam post viri mortē allatas ad se in Senatum literas, Catoni Vticēsi uterino Seruiliæ fratri, dum is vehemētissime in Catilinæ coniurationem inueheretur, Cæsar legendas præbuit, cum eum Cato ex earū lectione in suspitionem traheret. eidem Seruiliæ primo suo consulatu sexagies sestertium margaritam mercatus est, & bello ciuili sup alias donationes amplissima prædia ex auctiōibus hastæ nummo addixit. cum quidem plærisque vilitatem mirantibus: facetissime Cicero, quo melius (inquit) emptum sciatis, tertia deducta est, existimabatur enim Seruilia etiam filiam suam Tertiam conciliare Cæsari. quo adulterio & quod eum Cæsar inter vulnera filium appellauit, quidam natum esse Brutum suspicati sunt, illum tyrannicidam.

IN Sceuolarum familia complures iuris cognitione celeberrimi extitere, vt non immerito quasi hæreditaria eius gentis existimata sit. Origo Sceuolæ nominis sub initia Ro. libertatis a Mutio iamtum nobili familia spectatæ virtutis adolescēte, qui, cum, Porsenam Etruscorum regem interfecturus, in castra eius, Romam obsidentis venisset, voti impos in volam idest manum, quæ pro rege scribam obtruncasset, igni impositā seuierit. Ex hac gēte primus P. Mutius P. F. Sceuola iuris scientiæ gloriam est adeptus. Is P. (tametsi C. pro P. ī breuiariis reperio) anno ab vrbe condita Dcxxi. vel (vt apud alios, nam tota hæc consulum series triennio fere aut non multo secus apud autores variat) vndeuicesimo, cō sul, cum L. vel, Cn. Calphurnio Pisone fuit, vere enim tradi quidquā propter depditos hinc Liuii annales vix licet. In eo magistratu, cū Tiberius Gracchus Tribunus plebis legem agrariam ferre vellet, ei in consilio fuit, sed obscurius, non vt seditionem suscitaturus, sed

ſed legis æquitatem inueni aſſentiens. atq; ex ea re ciuitate commota, conuocatoq; per Mutium Senatu, in ædem fidei publicæ,& īterrogatis patribus, qd nam in tali tempeſtate faciendum eſſet, (nam ea lex patres vt diuites offendebat) Scipio Naſica Serapion cunctiq; patres conſulem ad Remp.capeſſendā cohortati, id ab eo reſponſum accepere, ſe nec autorem inteſtini belli fore, nec ciuem Ro.in dicta cauſa necaturū, nec,ſiquid per vim ad populum Gracchus tuliſſet,pro lege habiturum,quod Zaſius per errorem Q.Mutio Auguri attribuit.quinetiam tribus coegit, cum ille leges ferret. Idem tamen,qui in gerenda Rep.putabatur fuiſſe ſegnior cōſul atq; lāguidior,geſta, multis ſenatuſ. conſultis Naſicam, qui Gracchum interfecerat,extemplo reum factum non modo defendit,ſed etiam ornauit,& iure optimo ſumpta eſſe vel a priuato in tribunum arma contendit. ita maiorē. iuſtitiæ quā fortitudinis ex eo negocio laudem reportauit, Pontifex etiam maximus fuit,poſt q; eum ait Cicero deſitum eſſe a Pontificibus maximis conſi

Error zaſii

ci annales maximos,quos ab initio rerum Ro.ad eum conscripserant, vt res singulorum annorum mandarent literis,publicæ memoriæ retinẽdæ causa, afferreq; in album solebant,& tabulam domi proponere,potestas vt esset populo cognoscendi. In pontificatu illud gestum ab eo traditur,cum Licinia virgo vestalis,summo loco nata,sanctissimo sacerdotio ꝓdita T. Flaminio Q. Metello cons.aram,& ædiculam & puluinar sub saxo sacro dedicasset, eam rem ex autoritate senatus ad collegium pontificum Sex. Iulius prætor retulit.tum P. Sceuola pontifex maximus pro collegio respondit,ꝙ in loco publico Licinia C.F. iniussu populi dedicasset,sacrũ non videri esse. Senatus prætori vrbano negocium dedit,vt curaret,ne id sacrum esset,& vt,siquæ essent incisæ aut inscriptæ literæ,tollerentur,adeo autoritas Mutii valuit. Is Mutius, cum P. Crassum Mutianum oratorem fratrẽ adoptiuum haberet,iuris eum doctrina imbuit,quantum esse oratorio muneri necessarium existimauit. Sceuola ipse nonnullum inter oratores locum

tenuit,

tenuit, dicebat enim valde prudenter, & acute, & paulo etiã, quam multi æquales sui, copiosius. Iudex iniuriarum cõdemnauit eum, qui L. Acciũ poetam ledendi gratia in scena nominauerat, cũ C. Cælius absoluisset eum, qui Lucilliũ poetam in scæna nominatim læserat. Reliquit de iure ciuili libellos .x.

Huic illud etiam ridicule contigit, q, cum eum Scipioni multis probris onerato M. Flaccus iudicem tulisset, eiero, inquit Scipio, iniquus est. cumq; esset admurmuratum, ah (inquit) P. C. non ego mihi illum iniquum eiero, verum omnibus. Is P. pila etiam & duodecim scrupis atq; alea optime lusisse dicitur, ita vt illo duodecim calculorũ lusu tanta diligentia fuerit, vt, cum aliquando calculum promouisset, essetq; victus, dum rus tendit, repetito totius certaminis ordine, quo loco errasset recordatus, redierit ad eum, qui cum luserat, isq; ita factum confessus sit. Ita nõ vno diuerticulo animũ forensibus ministeriis fatigatum recreare cõtẽtus fuit, sed, cum bene ac diu iura ciuium & deorum cerimonias ordinasset, & in re-

bus ſeriis Sceuolam egiſſet, in iocoſis agebat hominem. quamquam hæc ma- Vale. Max. error. gno errore Valerius Maximus de Q. Mutio augure memoriç prodidit, vt in eius vita longius demonſtrabitur.

P. Licinius Craſſus Mutianus.

PLebeia gẽs Licinia prima ſuo ordini tribunatum militum cos. poteſtate dedit in P. Licinio Caluo, poſt multas cõtentiones vix extortum patribus. eundem ipſa primum ex patriciis antea honoribus nacta, & , cum idem P. quadriẽnio poſt reficeretur, impetrauit a tribubus, vt ſua vice filium legerent. idemq; (opinor, nam apud Liuium variant prænomina P. C. q;. atq; inde ſcriptoribus breuiarii coſſ. errandi occaſio, & Caluos cum Stolonibus cõfundendi) ipſe P. F. Caluus primus de plebe magiſter equitum dictus, breuiq; Glareani error. poſt cos. Eadem domus C. Liciniũ Stolonem dedit virum in cauſa plebis expertæ virtutis. qui Tr. pl. decimum refectus, collega L. Seſtio, tandem rogationes pertulit, frementibus patribus, de

ære alieno minuendo, de finiendo modo agrorum, deq; consulatu plebi communicãdo. quo munere delinita plebs vtrunq; deinceps vno interposito primos ex suo corpore coss. fecit. Inter cognomina gentis fuere & Vari, & Crassi. Crassum primum inuenio dictũ eum, qui per secũdum punicum bellũ, nondum ædilitius Q. Fuluium Flaccum & T. Manlium Torquatum bis coss. & cẽsorios, ĩ petitione pont. Max. deiecit. cum ante intra centum & viginti annos nemo præter vnum creatus esset pont. max. qui sella curuli non sedisset. idem postea magister equitum & coss. fuit. accessit genti ex opulentia diuitum agnomẽ, multiq; ex ea principẽ locum in Rep. tenuerũt. inter quos P. ille Crassus, qui conspiratiõe cũ Pompeio & Cæsare inita, cæsus deĩde a Parthis, optimatium dignitatem illis debilitatam reliquit. illustrauit gentem & Licinius Macer vetus annalium Ro. scriptor. Quidam & Lucullos Liciniis annumerant. Igi P. Licinius Crassus Mutianus, cognomine diues, naturalem ortum e Crassorum gẽte habuit,

ſed adoptione ĩ familiam Mutiam trã ſijt. Is ſexcenteſimo circiter ab vrbe cõ dita anno, quæſtor eſt factus. Ac trien nio poſt, cum nondum a Cenſoribus in ordinem ſenatoriũ lectus eſſet (quo vno modo etiam iis, qui iam honores geſſerant, aditus in curiam dabatur) & rure domum reuerteretur, Q. Fabius Max. ignarus Craſſum Senatorem nõ dum eſſe, narrauit in itinere, quod ſecre to in curia de tertio bello punico indi cendo actum erat. Quamobrem a con ſulibus obiurgatus ẽ Fabius. Craſſus a P. Scæuola fratre domeſticã iuris diſci plinã hauſit, & valde probatus eſt oia tor habitus. nam ingenio præterea va luit & ſtudio, & ſummo oratori Ser. Galbę, cuius filio Caio filiam ſuam col locauerat, affinitate ſeſe deuinxit. In eo induſtriam ſummam conſtat fuiſſe, ma ximamq; gratiam, cum & conſuleretur plurimum, & diceret. Itaq;, etiam cum ædilitatem peteret, de iure conſulebat̃, &, cum ruſticanus quidam conſulendi gratia acceſſiſſet, eumq; ſeduxiſſet, atq; ad eum retuliſſet, reſpõſumq; ab eo ve rum magis, quam ad ſuam rem accom

modatum

modatum abstulisset, Galba, qui Crassũ in petitione affectabatur, vbi tristem ru sticanum vidit, nomine appellauit, quæsiuitq́ꝫ, qua de re ad Crassum retulisset. ex quo vt audiuit, commotumq́ꝫ vt vidit hominem, suspenso (inquit) animo & occupato Crassum tibi respondisse uideo. deinde ipsum Crassum manu ꝑhendit, &, heus tu, (inquit) quid tibi in mentem venit ita respondere? Tum ille fidenter, homo peritissimus, cõfirmare, ita se rem habere, vt respõdisset, nec dubium esse posse. Galba autem alludens varie, & copiose, multas similitudines afferre, multaq́ꝫ pro æquitate cõtra ius dicere, Crassus, cum differendo par summo oratori Galbæ esse non posset, ad autores confugit, & id, quod ipse diceret, & in P. Mutii fratris sui libris, & in Sex. Aelii commentariis scriptũ protulit, ac tamen concessit, Galbæ disputationem sibi probabilem, & prope verã videri. Edilis itaq́ꝫ factus functus est edilicio maximo munere. primus enim argento auroq́ꝫ folia imitatus coronas dedit, accesserunt lemnisci quoq́ꝫ, quos adiici ipsarum coronarum honos erat,

propter Hetruſcas, quibus iungi niſi aurei non debebant. Is quoq; Tiberio Graccho legem agrariam ferenti, q filiam ſuam alteram C. Graccho fratri Tiberii in matrimonium locauerat (id enim & a pluribus tradi ait Plutarchus, & Cicero affirmat, cui ego maxime credo, quam q̃ alii Bruti putent) palam in conſilio fuit. quo interfecto ſenatus, iram plebis leniturus, impugnare legem deſtitit, & in Tiberii locum diuiſorem P. Craſſum legit. Cōſulatū inde cum L. Valerio Flacco geſſit, anno ab V.C. Dcxxiii vel, vt alii, ſecūdo .i. biēnio poſt P. Sceuolam fratrem. in quo magiſtratu, cum ferretur ad populum, quem ei bellum contra Ariſtonicum gerere placeret, Craſſus, qui tum pont. max. erat, Flacco collegæ, q erat flamen Martialis, & eam prouinciam ambiebat, mulctam indixit, ſi a ſacris diſceſſiſſet, quam mulctā populus Ro. remiſit, pontifici tamen flaminem parere iuſſit. neq; tamē ad priuatum detulit bellum, quamquā erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat. qui cum longe omnes belli gloria

& virtute

& virtute superaret, duas tantum tribus
tulit, & popu'us Ro. cōsuli potius Cras
so, quam priuato Aphricano bellū ge
rendum dedit. igitur in Asiam ad debel
landum Aristonicum, qui mentitus re
giæ stirpis originē (sunt, q Eumenis re
gis nothum filium tradāt, & Attali fra
trem, eius, qui Asiam populo Ro. testa
mento reliquerat) eam prouinciam oc
cupauerat, cum imperio, & instructissi
mo exercitu est missus, cum esset Con
sul & idem pont. max. quod nunquam
antea factum erat, vt pont. max extra
Italiam proficisceretū habebat Crassus
infinita regū auxilia, nam & Bithyniæ
rex Nicomedes, & Mithridates Pon
ticus, & Ariarates Cappadox, & Pile
menes Paphlagon Romanos iuuere.
ibi, cum obsidionem oppugnationēq;
Leucatis oppidi moliretur, opusq; esse
firma ac procera trabe ad arietem mu
ris quatiendis conficiendū animaduer
tisset, recordatus duos a se opportunos
ei rei malos Athenis visos, Architectū
Atheniensium armamētarii per literas
monuit, vt maiorem ad se mitteret. ille
re causaq; eius perspecta, commodiorē
arbitratus

arbitratus minorem, misit. accitum eũ Crassus, iterrogatumque, quid ita alium, quam quem petierat, malum misisset, excusationem eius rationesque non accipiens, nudatum virgis cædi iussit, corrũpi ac dissolui omnẽ imperatoris dignitatem atque officium ratus, si quis ad id, quod facere est iussus, nõ obsequio sed consilio irrequisito respondeat. Illã etiam incredibilem ĩ eo magistratu laudem est memoriæ consecutus, vt quinque græci sermonis differẽtias sic breui penitus perdidicerit, vt, qua quisque apud eũ lingua ad tribunal eius postulasset, eadem ius sibi & decreta referret. quæ res maximum ei sociorum amorem cõciliauit. Sed, cum bellum gereret, vel, vt aliis placet, e prouincia decederet, ab hostibus prælio victus est. sunt, qui Attalicæ predæ quam bello intentiorem, extremo anni tempore inordinata acie prælium conseruisse afferãt. cæso igitur exercitu, Thraces, quorum magnum numerum Aristonicus in præsidio habuit, recipiẽtem se Crassum inter Eleã & Smyrnam intercepere. Sed ille memor, & familiæ, & nominis Romani,

ne in ditionem hostis perueniret, dedecus accersita ratione mortis fortiter effugit. virgam enim, qua ad regēdū equū vsus fuerat, in oculum custodientis se barbari direxit, ita vt eccæcarit. ille, vi doloris accensus, latus Crassi mox sica confodit, dumq; se vlciscitur, imperatorem Ro. maiestatis amissæ turpitudine liberauit. itaq; ostēdit fortunæ Crassus, quam indignum virum tam graui contumelia afficere voluisset, quando quidem iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudēter simul & fortiter rupit, seq; iam Aristonico donatū dignitati suæ reddidit. Caput tamē mortui Aristonico oblatū est, corpus Smyrnæ sepultum. sed breui post Crassi successor Perpenna stragē eius, capto Aristonico & Romæ in carcere strangulato, vindicauit. Traditur Crassus Mutianus multis ac præcipuis bonis ornatus fuisse, qnq; præsertim, q diritissimus, q eloquentissimus, q nobilissimus, q iurisconsultissimus, q Pont. Max. Sane P. ille Crassus, quem bello ciuili Syllano, sua manu interfectum Cicero scribit, Lucanus vero & florus

Florus laceratum a fimbria cum patre, alium ab hoc Mutiano fuisse temporũ etiam ordo indicat. Putarem citius Mutiani filium, si patris mors concederet, aut si alioqui relictũ a Mutiano filium constaret. nam de morte facilius Ciceroni accedam. Sed & alius P. Crassus fuit, quem veterem appellat Cicero, q cum superiore Africano Cõsul fuit, & ipse diues vocatus. nam eorum, quæ

Zasii error. Zasius Mutiano apud Pomponium tribuit, nihil ad eum pertinet.

C.Liuius Drusus.

Liuiorum familia quamquam plebeia, seroq; ad magistratus patricios admissa, tamen & ipsa admodum floruit, octo cõsulatibus, censuris duabus, triumphis tribus, dictatura etiã & magisterio equitum honorata, clara & insignibus viris, ac maxime Salinatore Drusisq;. princeps in ea cõsulatus M. Liuius Denter anno ab V. C. cccdii. dein M. Liuius post duos consulatus & dictaturam Salinator dictus, q in cẽsura nouum vectigal ex salaria annona

cõmentus

commentus putabatur ex odio populi, ꝙ iniquo eius iudicio post consulatum multa irrogata se damnatum dolebat. qua quidem etiam indignitate vniuersas tribus, præter vnam Meciã, leuitatis nomine notauit, & ærarias reliquit, ꝙ & innocentem se condemnassent, & condemnatum, iterum consulem ac cẽsorem fecissent, neq; inficiari possent, aut iudicio semel, aut comitiis bis ab se peccatum esse. collegam quoq;, qui se dempto equo inter ærarios retulisset, pari nota affecit. Post C. Liuius Drusus, hostium duce Druso cõminus trucidato, sibi posterisq; suis cognomen inuenit. traditur etiam proprętor ex prouincia Gallia retulisse aurũ, Senonibus olim in obsidione capitolii datum, nec (vt fama est) extortum a Camillo. is & coss. fuit cũ Africano minore. eius abnepos, ob eximiam aduersus Gracchos operam, patronus senatus dictus: filiũ reliquit, quem in simili dissensione multa varie molientem diuersa factio per fraudem interemit. Ex hac stirpe natum C. Liuium Drusum tanta laude iuris scientię celebratũ a Valerio Max. depręhẽdi,

Pomponii incuria.

deprçhendi, vt, licet a Pompouio prçteritum, inuolui silentio passurus non sim. ea namq; industria ac studio fuisse hominem tradit, vt & çtatis viribus & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benignissime interprçtatus sit, vtilissimaq; discere id cupientibus monimẽta composuerit, nam, vt senem illũ natura, & cçcum fortuna facere potuit, ita neutra interpellare valuit, ne nõ animo & videret, & vigeret. Sane, quinam prçcipue is fuerit, aut quibus temporibus, pro certo non posuerim. Cicero tres in oratorum numerũ Drusos refert, M. Drusum C. F. qui in Tribunatu C. Gracchum collegam iterum tribunum fecit, virum & oratione grauẽ, & autoritate, eiq; proxime adiunctum C. Drusum fratrem, & M. Drusum patritium, auunculum magnum M. Bruti eius, qui Cçsarem occidit, qui fuerit grauis orator, ita dũtaxat, cum de Rep. diceret. quem ego illũ esse opinor, quẽ post multa Paterculus in Tribunatu iuuenem occisum tradit. Ex his ego illũ Caiũ C. F. opinor iuris consultũ fuisse, quem secundo loco posui, M. Drusi fratrem.

trem. video enim Drusum cęcum ab eodem Cicerone alibi Caium vocari, tametsi in iis maxime pręnominibus mendosi codices sunt. Idem Cicero de hoc iureconsulto scriptum reliquit, domum eius (vt acceperit) compleri consultoribus solitam, &, cum, quorum res esset: sua ipsi non viderent: cęcum adhibebãt ducem. Durauit genus ad imperatoria vsq; tẽpora. Fuit enim M. Drusus consul cum Calphurnio Pisone: anno Dccxxxix. ab V.C. vt apud quosdã inuenio: principatu. C. Octauii Cęsaris. Sed & Liuius Drusus in hanc familiã per adoptionem insertus: cum naturale genus ab Ap. pulchro Ap. Claudii cęci filio duceret, Liuię Drusillę pater (tãetsi apud paterculum mendose scriptũ est Iulię) eius, q̃ postea Octauius vxorẽ duxit qui partibus Bruti & Caßii, in qbus fuerat, victis, ne tentata qdẽ hostis misericordia, ipse se in tabernaculo interemit. filia augustũ honorẽ p maritũ Liuiæ genti addidit, Tiberio filio, pronepote Caio Caligula, nepote D. Claudio fastigium imperatorię dignitatis adeptis.

Locus paterculi emendatus.

C. Martius

ANcum Martiū regem Ro. Numę Pompilii ex filia nepotem, principem Martii generis ferūt. cuius filii duo prope puberes relicti, necęsso quidem Tarquino prisco successore patris, regnare potuerunt. sed suessā pometiam in exilium sponte profecti damnatiq; subsistere. regii tamen tituli honos durauit in gente, Romam (opinor) exactis regibus reuersa. sunt enim dicti Martii Reges. eorum nemo coss. legitur prȩter vnum Q. Martium collegam M. Catonis nepotis, anno ab V. C. Dcxxxvi. adeo summi generis amplitudo semel prostrata, diu interdū iacet. ea tamen prope reuixit in Iulio Cȩsare. siquidem auia eius paterna huius nominis fuit. Legimus & Martios Rutilios, & Tremulos, & Philippos, & Figulos, & Rallas, de plebe omnes. Ex Figulis primū coss. reperio C. Martium cū Nasica Corculo, anno ab V. C. Dxcii. & septennio post iterum cum Cornelio Lentulo. Is filium genuit C. iuris ciuilis studio celeberrimum. qui cur a Pomponio prȩtermissus sit, equidem satis mirari non possum. eum etsi

Pomponii incuria

māsuetissimi

mansuetissimi ingenii, ira tamen prudẽtiæ ac moderatiõis aliqñ ĩmemorẽ reddiderũt. nã, cũ in petitione consulatus repulsam tulisset, tanto dolore accẽsus est: atq; eo magis, q illum honorem bis patri suo datum meminerat, vt, cum ad eum postero comitiorum die multi cõsulendi causa venissent, omnes dimiserit, ita pręfatus, omnes consulere scitis, consulem facere noscitis. dictum grauiter & merito, sed tamen aliquanto melius non dictum. Nec quidquam vltra de eo comperi.

P. Rutilius Rufus.

NAutia gens, quæ Rutiliorũ cognomen assumpsit, Troiane originis fuisse prodit̃. Nautius nãq; autor generis, cum Aenea domo profugus, sacerdos Palladis vrbium custodis fuit, eiusq; simulachrum in Italiam transtulit. quod inde Nautii per manus traditum custodiuere. Neuii quoq; (nisi fallũt codices Liuii) Virginii patriciæ gentes, & Martii plebeia eodem cognomine fuerũt, vt non falso grammatici, quibus ista consectari curæ fuit, scribe-

re videantur, antiquas mulieres, ꝙ stu-
dioſæ rufi.i.rutili coloris fuerint, primū
Rutilas Ruriliaſq; dictas, quaſi valde
rufas, itēq; viros Rutilios. Ex Nautiis
& Virginiis Rutiliis multi ſub initia
Ro.libertatis cōſulatus ſummoſq; alios
honores geſſere, primus Sp. Nautius
V.C.annis duobus & viginti poſt pul
ſos reges. plurimi deinde Nautii, Virgi
nii, Martii, quorum omnium titulos
exequi longum eſt. Cæterū qui primus
Rutilii nomen, non cognomen, habue
rit: legitur Sp. Rutilius Craſſus, gente
patricia, tribunus cōſularis anno ab. V.
C.cccxxxix. Fuit & M ille Ruti-
lius Cenſorinus, qui iterū creatus cen-
ſor, ad cōcionem vocatum populum,
quam potuit grauiſſima oratione, corri
puit, ꝙ eam poteſtatē bis ſibi detuliſſet,
cuius tempus, quia nimis magna vide-
retur, maiores coartādum iudicaſſent.
vterq; recte, & Cenſorinus, & populus
alter enim vt moderate honores crede-
rēt, præcepit, alter ſe moderato credidit.
Inſertus eſt familiæ & Q. Fabius Ruti
lianus (tametſi quidam Rollianum ma
lunt) qui primus ex Fabiis ob virtutē
Maximi

Maximi cognomen adeptus, hæreditariū generi reliquit. qui cōsulatus quinq; tres triumphos, dictaturam, censuráq; vnam gessit, alterā repudiauit. cui mortuo tantum æris liberalitate populi congestum est, vt inde filius visceratonem & epulas publice dederit. Inter cognomina & Calui fuere. Familiā iis honoribus illustrem, excepit P. Rutilius Rufus hic iure consultus, non minus dignam seriem posterorum, vt in seruiēte Rep. post se habiturus. Is itaq; P. Rutilius Rufus M. F. adolescens P. Mutium Sceuolam sectatus est, ab eoq; & iuris scientiam & innocētię morūq; opinionem hausit. Tribunus plebis, cum prius eius honoris candidatus repulsam tulisset, C. Mancinum procōsulem, Numantinis ex senatusconsulto in pęnam turpis cum illis initi fęderis deditum, neq; acceptum, domū reuersum, & in senatum venire ausum, extrahi iussit, q eum ciuē negaret esse, quia sic esset memoriæ proditum, ei, quem populi Ro. iussu pater patratus dedidisset, nullum esse ius postliminii. Cōsulatum inde cum petisset cum M.

Aemilio Scauro, acri homine, & vehementi, repulsusq; esset, non modo accusauit ipse ambitus competitorem Scaurum designatum cõsulem, sed & a Scauro absoluto vocatus est ipse in iudiciũ. in quo illud acute atq; concinne coniectura explanatum est, aliter, quã esset. Nam, cum accusator Scaurus ostenderet in Rutilii tabulis literas A.F.P.R. idq; ita interpretaretur, actum fide P. Rutilii, Rutilius autem ita, ante factum post relatum: C. Cannius eques Ro. qui Rutilio aderat, exclamauit, neutrũ illis literis significari. &, cum Scaurus ĩterrogasset, quid ergo? Aemilius fecit, plectitur Rutilius, inquit Cannius. Postea tamen consul fuit, cum C. Mallio, anno ab V C. Dcil. quo in magistratu armorum tractãdorum meditationem militibus tradidit, ac, nullius ante se imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelii Scauri doctoribus gladiatorũ accersitis, vitandi atq; inferẽdi ictus subtilitatem ac rationem legionibus ingenerauit, virtutemq; arti, & artem rursus virtuti miscuit, vt illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

Idemq;

Idem quoq; de iure tribunorum militarium, vt a consule non a populo fierent, legem tulit. vnde illi Rufuli Rutiliq; dicti. neq; aliud quidquā propter scriptorum paucitatem ab eo dignum memoria gestum in cōsulatu reperio. Asię inde proconsul fuit. Sed & in Saturnini tumultu Remp. adiuuit. Admirabile etiam exemplum constantiæ, grauitatis, innocētiæ prębuit. cum enim aliquādo amici cuiusdam iniustę rogationi resisteret, isq; indignatus dixisset, quid ergo mihi amicitia tua, si nihil abs te impetro, opus est? respondit Rutilius, immo quid mihi tua, si propter te inhonesti aliquid facturus sum? Nec tamen quamuis innocētissimo fortunæ & improborum vim effugere licuit. in iudicium enim ordinum magis dissensione, quam sua culpa reus a M. Scauro repetundarum nomine vocatus est, conspirantibus in eum publicanis, propterea quod legatus C. Marii proconsulis ab eorum iniuriis Asiā defenderat, quamuis eorum ordini adolescens ipse reo aliquando non defuerat: sed plus valuit recens iniuriarum me-

moria. quo quidem in iudicio mirifice Rutilii virtus cōstantiæ enituit. nā nec mutare vestem sordidamq; induere sustinuit, neq; insignia senatoris deponere, neq; capillum barbam ve ad cognitionis vsq; diē summittere, nec supplices ad iudicum genua manus tendere, nec dicere quidquam, quod non splendori præteritę ætatis suæ, & gestorum magistratuum responderet, & , cum ea tempestate florerent in rep. eloquentissimi viri L. Crassus, & M. Antonius consulares, adhibere eorum neutrum voluit. dixit ipse pro sese, & pauca C. Cotta, q; sororis eius erat filius, & is quidem tamen vt orator, quamquam erat admodum adolescēs, & Q. Mutius, enucleare ille quidē & polite, vt solebat, nequaquam tamen ea vi atq; copia, quam genus illud iudicii & magnitudo causæ postulabat. Igitur pertesus iudicium cū multa, tametsi falso, se īdigna, quæ ad suspitionem stuprorum ac libidinū pertinerēt, audire cogeretur, vir totius æui non modo sui sæculi inter Ro. optimus, innocentissimus, sanctissimus, tēperatissimus, Mariana seditione & iudi

cum

cũ,qui cãm dicẽt oĩbus sæculis,piurio victus,ab ingrata ciuitate in exiliũ abire maluit,damnatusq; est equitum sentẽtiis, qui tum Gracchanis legibus iudicia obtinẽtes,in optimum quemq; maxime seuiebant, præsertim si publicani qui ex eodem erant ordine, anniterentur. Cæterum il!o Rutilii iudicio cõuulsam pęnitus esse remp. existimatũ est. Illam certe in maximo gemitu ciuitatis laudem tulit,vt Socratem,quo neminem vnquam in terris vixisse meliorẽ hominem philosophi putant, egregie imitatus homo Ro. & consularis videretur. Sic enim damnationem suam tulit,tanquam illi nihil molestum esset aliud,quam q̃ male iudicaretur. Asiã igitur petenti vt exuli,triumphare contigit,siquidem omnes illius prouinciæ ciuitates legatos ei obuiam miserunt. orantes,pro se quęq;. vt tanti viri hospitio atq; exilio ornarentur.ipse Smyrnã incoluit.ibiq;, cum ei reditum in patriã Syllana victoria præstaret, in exilio, nequid contra leges faceret, aut ciuili seditiõe reuocatus videretur, quamuis reuocãte Sylla,substitit, ei reditum suũ

negare ausus, cui nihil tũc negabatur. neq; tantum solus dictatori aliquid negauit, & reuocatus non rediit, sed longius etiam fugit. viderint, inquit, hoc isti, quos Romæ depræhẽdit fœlicitas tua. videant largum in foro sanguinem: & supra Seruilianum lacũ (id enim proscriptionis spoliariũ est) Senatorũ capita, & passim vagationes per vrbem, percussorum greges, & multa millia ciuium Ro. vno loco post fidem, immo per ipsam fidem trucidata. videant ista, qui exulare nõ possunt. Itaq; passus est iniquiore animo eripi sibi exilium, quã se patriæ. Ergo literarũ studiis vacans ĩ Asia Smyrnæ consenuit, & ciuitatis dono vltro affectus ciuis eẽ Ro. desiit. quin &, cum ab amico quodam prius consolaretur, diceretur q; instare arma ciuilia: breui futurum esse, vt cum exulibus cæteris reduceret, qd tibi (inqt) mali feci, vt mihi peiorem reditum q̃ exitum optares? malo vt patria in exilio meo erubescat, quam reditum mœreat. Ibi dum esset, versaretur q; ĩ Asia, exorto inter Mithridatem regem ac Romanos bello, Mytilenis a rege depræhensus

ſus,cum rex vno die Ro omnes,qui in Aſia erāt,per literas occidi iuſſiſſet,crudelitatem eius in togatos veſtitus mutatione vitauit,ſibiq; ſoccos & palliū græco more īduxit,quod erat homini Ro. alioqui dedecori. Sylla inde ī Aſia res gerente,cum fimbria,deſperatis omnibus,colloquium Syllæ expetiſſet,ille Rutilium(hunc opinor)ad fimbriā miſit,qui oranti veniā fimbriæ pollicitus eſt,fore,vt a Sylla vſq; ad mare tutus dimitteretur,ſi ex Aſia, cuius procōſul Sylla eſſet, enauigare vellet. quod ille ęgreferens,paulo poſt manus ſibi ipſe intulit. Eodem Mithridatico bello, cum Marius & Eumachus duces a Mithridate aduerſus Lucullū miſſi eſſent, magno exercitu breui congregato, cū P. Rutilio(neſcio an hoc noſtro)apud Chalcedoniā cōgreſſi, eum plurimāq; exercitus ejus partem ceciderunt. Hæc in vita & moribus,illa in doctrinis præſtitit Rutilius. Inter oratores nō obſcurum locum tenuit, ſed in quodam triſti ac ſeuero genere dicendi verſatus eſt, & natura vehemens, & acer, & ſtudio etiā ſtoicæ philoſophiæ,cui pręceptore

Panetio

Panetio operã dedit, græcis literis non modo eruditus, ac doctus, sed prope in stoicis perfectus, quorum peracutũ & artis plenum orationis genus, sed tamẽ exile, nec satis populari assentioni accõ modatum. itaq; illa, quæ propria est hu ius disciplinæ, philosophorum de se ip sorum opinio, firma in hoc vno & sta bilis inuenta est. In forensibus actioni bus ac patroni munere multa opa, mul taq; industria fuit, quæ erat propterea gratior, q; idem magnum munus de iu re respondendi sustinebat. ergo oratio nes reliquit Ciceronis iudicio ieiunas. multa insuper præclare de iure scripta composuit, quorum interdum testimo nio posteriores vsi sunt, & habitus est ĩ stoicis oratoribus. eum ita doctum exi stimauit Lucillius, vt ĩ suis illis publicis eruditorum reiectionibus, Tarentinis, Cõsentinis, Siculis se scribere diceret, propterea quod Rutilii, Persii, Scipio nis iudicium reformidaret. Inter oratio nes vnam reliqt de modo ædificiorũ, q̃ postea Augustus recitauit Senatui, & notam populo per edictũ fecit, quo ma gis persuaderet, eam rẽ non a se primo

animaduersam,

animaduersam, sed antiqs iam tũ curę fuisse. Neq; vero sibi tantũ seuerus Rutilius fuit (quamuis hoc præcipua laude dignum) sed & alios oratoriis fucis in iudicio vtentes non dubitabat vituperare, & fures flagitiososq; dicere: vt L. Crassum: & Galbam cæterosq;. Panetio præceptori suo plurimum tribuit: itaq; solebat dicere, vt nemo pictor esset inuentus: q Veneris eam partem: quam Apelles incohatam reliqsset: absolueret (oris.n. pulchritudo reliq corporis imitandi spem auferebat) sic ea: q̃ Panetius ĩtermisisset: & nõ perfecisset: propter eorum: quæ fecisset: præstantiã neminem esse prosecuturum. reliquit etiã historias & libros de vita sua: quorum nihil ad nostram ætatem seruatũ est. Peruenit vsq; ad Ciceronis tẽpora: vt a quo visus audituſq; sit. fundum in Formiano habuit. Sane nõ satis cõstat: an is sit P. Rutilius: quẽ tradit̃ leui morbo ĩpeditum: nũciata fratris in petitiõe consulatus repulsa, illico expirasse: nam tres P Rutilios hoc tempore intra triginta prope annos repio consules: hũc Rufũ: & eũ: qui aliquãto ante cũ Popilio

lio Lenate Consul fuit, alium P. Rutilium Lupum, qui post Rufum hunc nostrum annis quindecim honorem eundem gessit. Certe constat hunc iurisperitum in exilio ĩdignissime mortuum, vt qui maleuolentiæ immerito non sacer, fortunæ aduersæ impetum non ad imminutionem virtutis sed ad experimẽtum contulit. Sororem habuit Rutiliam; quæ pari virtute C. Cottam filiũ, cum is depulsus per inuidiam tribunatu, non multis ab eo tempore mẽsibus, eiectus esset e ciuitate, secuta est in exilium, & vsq; eo fuit indulgentia constricta, vt mallet exilium pati quam desyderium, nec ante in patriam quam cum filio rediit. Eũdem iam reductum & in Rep. florentem tam fortiter amisit, q̃ secuta fuerat, nec quisquam lachrymas eius post elatum filium notauit. ĩ expulso virtutem ostendit, in amisso prudentiam. nam & nihil illam a pietate deterruit, & nihil in tristitia superuacua stultaq; detinuit. Fuit & Rutilius Lupus, q; Gorgiæ Græci rhetoris sui temporis, quatuor libros de figuris ĩ vnũ suũ trãstulit, qui nunc versatur in manibus.

Q. Aelius

TVberonū, quos ex Aeliis Pætis fuisse supra ostendimus (nam & posthumios Tuberones & Tubertos legimus) primum inuenio P. Aelium prætorem sub finem belli punici secūdi. Ea quoq; familia haud vno fuit iureconsulto contenta. E duobus, qui sane ætatibus distincti sunt, maior, Q. Aelius Tubero, natus est ex Q. vel vt alibi est C. Aelio Tuberone cognomento Catelio (vel vt est apud Plinium, Caso Aelio. & si fere suspicor vtrunq; deprauatum ex C. Aelio: neq; enī hic fuit ille Catus Aelius Sextus) & Aemilia L. Pauli, qui Persem deuicit, filia. itaq; auunculum habuit P. Africanum minorem, qui Pauli & ipse filius, in Scipionum familiā per adoptionem venerat. Pater Tubero, vir fuit optimus, & magnæ in Rep. autoritatis, sed ita tenui patrimonio, vt sex & decē viri ex Tuberonum familia simul vnis ædibus, & quidem modicis, cum coniugibus & liberis habitarent, eodem loco, quo postea fuerunt Mariana monumēta erariis vnus ī agro veiente fūdus multo pauciores cultores desiderans, q̄ habere

Plinii locus suspectus.

haberet dominos: inq; maximo circo Flaminio spectaculi locus: quæ qdem loca ob virtutem publice donata possidebant. eadem gens nullum antea scrupulum argenti habuit, quam Paulus, Perse rege deuicto, huic Q. Tuberoni genero suo phialam quinq; pondo argenti ex prȩda donaret. in talē tamē domum princeps ciuitatis Aemilius collocare filiam suam non recusauit, ipse quoq; gloria quam pecunia ditior. Tuberoni vero iureconsulti patri hoc quoq; gloriosum contigit, quod, cum in expeditione contra Persem esset, socerū comitatus, dedenti se Perseo & ī castra Ro. proficiscenti obuiam missus est a Paulo, Tuberoniq; custodiendus traditus est rex, magni Alexandri inter successores inclytus. Eidem cōsulatum gerenti, in quem socero successerat, cum Aetolorum gens omnis vsus vasa argentea magno pondere, exquisita arte fabricata per legatos misisset, q superiori tempore gratulandi causa ad eū profecti, retulerant: fictilia se in eius mēsa vasa vidisse, monitos, ne continentiæ, quasi paupertati succurrēdum putarēt,

cum suis sarcinis abire iussit, quã bene Aetolicis domestica ptulerat, si frugalitatis eius exemplũ posterior ætas sequi voluisset. Sed quo paulo postea ventũ est ! a seruis vix ĩpetrari poterat, ne eã supellectilem fastidirẽt, qua vti consul nõ erubuerat. Plinius.n. eundem hunc esse tradit, q fuerit Aemilii gener. Ex hoc patre ortus Tubero iurisperitus, vita seuerus durusq; fuit, & congruens cũ stoica disciplina, quã colebat, & a Panetio græco philosopho dies noctesq; studiose hauserat, adeo vt in triũviratu cõtra Africani auunculi sui testimonium nõ dubitauerit iudicare, vacationem auguribus, quo minus iudiciis operã darent, non competere. Eundẽ tñ Africanũ post mortẽ funebri laudatione a C. Lelio, vt ferũt, cõscripta de more laudauit, ipse.n. nullo in oratorum numero est habitus, sed, vt vita, sic & oratione durus, incultus, horridus, deniq; mediocris ĩ dicẽdo, doctissimus ĩ disputãdo, qd fere stoicis oĩbus pp nimiã ĩ arguta illa & arida dialectica cõsuetudine cõtigit itaq; honoribus maiorũ paupta:e orõnis rñdere nõ potuit, tãetsi ad cõsulatum

latũ puenisse eũ, scribit Põponius, qđ ego ĩ breuiariis non comperi, constans alioqciuis, & fortis sũmaq; virtute & prudentia, & in primis Graccho molestus, quamobrem & Gracchi in eum oratio, & Tuberonis in Gracchũ plures relictæ sunt. cognitione vero iuris non modo nõ cessit maioribus suis Tubero, verum etiam doctrina præcelluit. Scripsit etiã historias, vnde multa citant Liuius, Dionysius, Gellius, & librũ ad C. Oppium, & de officio iudicis. existimabat etiam nullum senatusconsultũ fieri posse, non facta discessione, & ius esse præfecto vrbis latinarum causa relicto, senatus habendi. De eo illud quoq; traditur, cum esset a Fabio Max. epulum populo Ro. nomine P. Africani patrui sui defuncti dante, rogatus, vt tricliniũ sterneret, lectulos ligneos punicanos pellibus hedinis strauisse, & pro argenteis vasis samia exposuisse, cuius rei deformitate sic omnes esse cõmotos, vt, cum alioqui vir egregius haberetur, cõmitiisq; prætoriis cãdidatus in campum L. Paulo auo, & P. Africano auunculo nixus, descẽdisset, repulsa

inde

inde ne tatus abierit, nam, vt continentiam semper priuatim probabant, ita publice maxima cura splendoris habebatur. quo circa Ro. ciuitas non vnius conuiuii numerum sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens, ruborē epuli suffragiis suis vindicauit. Sed qd cum populo bellua multorum capitū agas? qui sapientius æstimant, hoc vno facto Tuberonē cuiuis optimo ac sūmo viro comparare non dubitant, & Leliis ac Catonibus inserunt, quibus videtur censura illa fuisse non cœna inde illa Senecæ conquestio, o q̄ ignorant homines cupidi glorię: quid illa sit, aut quemadmodum petenda, illo die populus Ro. multorum supellectilem spectauit, vnius miratus est. omnium illorum aurum argētumq; fractum est, & millies conflatum, at omnibus sæculis Tuberonis fictilia durabunt. paupertatem enim se dignam & capitolio iudicauit, cum fictilibus in publica cœna ante ipsius Iouis cellam vsus, ostendit debere his hominem esse contentum, quibus dii etiam tum vterentur. Hunc (vt diximus) etiā Cos. fuisse autor est

Pomponius, quod equidem apud alios non inuenio. vir certe fuit & eruditus, & honestus, & nobilis, ciuis optimus, atq; integerrimus. Quædã ad eum scripsit præceptor eius Panetius, vt de dolore patiẽdo, & epistolas, quibus inter cætera præcipiebat, vt Crãtoris veteris academici libellum de luctu aureolũ ediſceret ad verbum. Discipulus quoq; Panetii Hecaton Rhodius, de officiis ad Tuberonẽ scripsit. Idem Tubero L. Lucullum Xersem togatum appellabat propter ea ædificia, & moles, quas in Campania mari imposuerat, quæ Tubero haud sane admirabatur.

Paulus Virginius.

PAulum quoq; Virginium hoc fere ordine Pomponius enumerat, de quo ipso nihil memini scriptum legisse. Virginia gens antiquissima patricii ordinis, vt ex qua Opiter Tricostus Ostricatus ve cognomine octauum a pulsis regibus consulatum tenuerit is, qui Cameriã vrbem euertit. Multi deinde Virginii insignes viri, variis

variis cognominibus, Tricosti, Celi-montani, Rutilii. Fuit & alia plebeia, quam illustrauit ille interfector filiæ. ex vtra ortus iureconsultus, incertum.

Sex.Pompeius.

SEx.Pompeius Sex.F.Cn.Pompei magni patruus, præstantissimum ingenium contulit ad summam iuris ciuilis, & ad perfectam geometriæ ac rerum stoicarum sciẽtiam. Fratrẽ habuit Cn.Pompeium in aliquo oratorũ numero. ipse ad Ciceronis vsq; adolescẽtiam peruenit. De maioribus eius haud sane multa prodita monumentis legimus. consulatum primus intulit in familiam Q. Pompeius cognomento Nepos, anno ab V.C. Dcxiii. nec qsq̃ postea traditur cos. in gente ante Cn. Pompeium Strabonem, huius nostri germanum, magni patrem. qui Syllanas partes acriter sustinuit. dignitas generis a filio ad summum concessæ in libera ciuitate amplitudinis gradum prouecta, in nepotibus frustra Cæsarianæ tyrannidi obluctatis, pene funditus cõ-

cidit.duo tamē Sex.Pompeii per Octa uii principatum longo interuallo in numerum coss.referūtur. fuerat & Q. Pompeius Rufus,Strabonis in consulatu successor.inuenio etiam Sex.Pompeium prætorii viri patrem, Hispaniæ citerioris principem, cum horreis suis ventilandis præsideret,correptum dolore podagræ mersisse in triticum sese supra genua,leuatumq; siccatis pedibus, mirabili modo, hoc postea remedio vsum esse.

L.Cælius Antipater.

L. Cælius Antipater, quāuis inter iuris peritos numeretur,maiorē tamen eloquentiæ q̄ scientiæ iuris operam dedit, neq; tamen ita, vt sit magnus orator habitus,aut nimis facūde historiam conscripserit. paululū modo se supra Pictorem, Pisonē, Catonē, Fannium, Vennonium, antiquiores rerum Ro. scriptores erexit: & addidit historiæ maiorem sonum vocis, nam illi non exornatores rerum,sed tantummodo narratores fuerant.ita is illos quidē vicit

vicit, sed ne ipse quidem distinxit historiam varietate locorum, neq; verborũ collocatione, & tractu orationis leni, & æquabili perpoliuit illud opus, qđ Salustius postea, & T.Liuius egregie absoluit, sed, vt homo neq; ualde doctus, neq; maxime aptus ad dicendum, sicut potuit, dolauit, & paulo inflauit vehemẽtius, habuitq; vires agrestes ille qui dẽ atq; horridas, sine nitore ac palestra, sed tamen admonere reliquos potuit, vt accuratius scriberent. & tamẽ Adrianus imperator, vetusti generis dicendi studiosus, hunc Salustio præferebat. Deniq;, vt temporibus illis, luculentus scriptor fuit, iuris valde peritus, multorum etiam, vt L.Crassi summi oratoris, non P.Crassi Muciani (in quo Zasius fallitur) magister, & cum eodẽ Crasso familiariter vixit, estq; vir optimus existimatus. De huius quoq; maioribus pauca comperi, nec nisi circa eius tempora C.Cælium Caldũ cos. nam, quẽ alii antea P. Cælium Ligonẽ numerãt, est apud Liuiũ sæpe Aelius Ligur. Addidit deinde familiæ nonnullum decus M.Cælius Rufus, vir prætorius, non

Error zasii

leuis orator, pro quo extat Ciceronis oratio, & eius epistolarum liber inter Tullianas. vixit. n. cũ eo familiarissime.

Q. Mutius Sceuola Augur.

Q. Mutius Sceuola Augur, is est, quem Cicero in libris de Oratore facit cum L. Crasso genero suo, quem & ius ciuile docuit, de oratoris officio differentẽ, & in dialogo de amicitia disputãtem, meminit & in Bruto, multisq́; præterea locis. eũ enim adolescẽs Cicero coluit, ad eũq́; frequentissime ventitauit, & ius ciuile ab eo didicit. Is Mutius in oratorũ quidem numero nõ fuit, sed, quod pro se opus erat, ipse dicebat, vt de pecuniis repetundis cõtra T. Albutium, quo in iudicio, cũ esset absolutus, belle obiurgauit Albius Granium, cũ enim Granii tabulis quiddã Albutius in Sceuolam probasset, valdeq́; absoluto Sceuola gauderet Granius, nõ ĩtelligis (inqt Albius) contra tuas tabulas Grani esse iudicatum? Iuris autem ciuilis intelligentia, atq́; omni prudentiæ genere, &

stoica

ſtoica philoſophia, vt Panetii auditor, præſtitit.quo magis miror a Pōponio iureconſulto in cōmemoratione iuriſperitorum eſſe præteritum,cum & domum eius quottidie maxima conſulentium frequentia,& maximorum hominum ſplendore celebratam legamus, ita vt prope habita ſit totius oraculum ciuitatis,niſi ꝙ forte ſcripti nihil reliqt. Habitus eſt etiam perconis, & facetus vt in eūdem accuſatorem ſuum T. Albutium,qui quū vt videretur,Græcus, vſq; ad ineptias affectaret,a Sceuola eſt prætor ſalutatus Athenis. quem quidē locum cum multa venuſtate & omni ſale poſuit Lucillius.apud quē præclare Sceuola.Græcum te Albuti, quam Romanum atq; Sabinum,municipem Pōti:Titi, Anni,Centurionum præclarorum,hominum ac primorum, ſignif erūq;,maluiſti dici.Græce ergo prætor Athenis,ꝙ id maluiſti,te, cū ad me accedis,ſaluto. inquā,Tite, lictores,turma omnis,cohorſq; hinc hoſtis Muti Albutius, hinc inimicus. Eū etiam pedibus laboraſſe cōſtat, & tamen Sceuolam optime pila

Pomponii incuria.

lusisse in certo est. in quo tamé (si fas est dicere,) suspicor hallucinatũ Valerium Maximum, hæc nostro huic auguri tribuenté, quæ videtur Cicero sub Antonii persona de P. Mutio Sceuola, cuius vitã suprascripsimus, prodidisse lib. i. de oratore, his verbis. nã si (inqt) quisq;, vt in aliqua arte, & facultate excellens, aliam quoq; arté sibi assumpserit, is perficiet, vt, quod præterea sciet, id eius, in quo excellet, pars quædã esse videatur. licet ista ratione dicamus pila bene & xii. scrupis ludere propriũ esse iuris ciuilis, quoniam vtrũq; eorum P. Mutius optime fecerit. hæc Cicero: & quo minus ambigat̃, illa præsente Q. Mutio hoc augure dicta sunt. de quo augure non sensisse Valerium, ne suspicandum quidem est, cum eum & Lelii generum & socerum L. Crassi dicat, tametsi pro L. Crasso P. Crassum exéplaria mendosa Valerii habeãt, lib viii. cap. viii. Itaq; hæc de P. illo Sceuola ego accipio, q decem libellos reliquit, de quo supra diximus, fratre P. Crassi Mutiani. Habuit igitur Q. Mutius Lelii filiam maiorem ĩ matrimonio, ab

Val. max. lapsus.

Locus Val. Max. emendatus.

coq;

coq; in augurum collegium cooptatus est, C. Fannio altero genero præterito grādiore. Filiam suam Mutius ipse nuptui dedit summo oratori L. Crasso. a quo ita est reueritus, vt magistratus petens, cum omnium cādidatorum more circa forum supplex ambire populum cogeretur, nunquam adduci potuerit, vt id præsente socero suo grauissimo, & sapientissimo viro faceret. itaq; rogabat eum Crassus, vt a se, dum ineptæ rei inseruisset (quod erat blandius petere) discederet, maiorem uerecundiam dignitatis eius, quam candidæ togæ suæ respectum agens. Idem Mutius tāta moderatione erat, vt, cum de iure prædiatorio consuleretur, homo peritissimus consultores suos non nūquam ad Furium & Cassellium prædiatores reiiceret, q; putabat negocium ab his aptius explicari posse, qui quottidiano eius vsu callebant. Prætor Asiam obtinuit, in qua cum esset Rhodi, sæpe cum dicendi magistris, præsertim clarissimo Apollonio contendere consueuerat, philosophiam oratoriæ facultati anteponens. Consulatum etiam gessit

anno

anno ab V.C.Dcxxxvii. in quo magistratu de Dalmatis victis cum collega triumphauit, alii collegam solum, idq; sine causa, triumphasse scribunt. Cum Sylla, depulsis prostratisq; inimicorum partibus, Remp. occupasset, senatumq; armatus coegisset, & sūma cupiditate ferretur, vt quamcelerrime senatus C. Marium hostem patriæ iudicaret, nec quisquam senatorum voluntati eius resistere auderet, solus Sceuola de re iter rogatus dicere sententiam noluit. quin etiam truculentius sibi minitāte Sylla, licet (inquit) agmina militū, quibus curiā circūsedisti, mihi ostētes, licet mortem identidem miniteris, nunquam tamen efficies, vt propter exiguum senilemq; meum sanguinem, reip. hostem Marium iudicem, a quo vrbs, & Italia conseruata est. Bello etiam Marsico cum esset summa senectute, & perdita valetudine, quotidie, simul atq; lucebat faciebat omnibus conueniendi sui potestatem, neq; cum quisquam illo bello vidit in lecto, senexq; & debilis primus veniebat in curiā. Idem confectus iam senectute, præpeditus morbo, man-

cus,

cus, & membris omnibus captus, ac debilis, cũ propter Saturnini tumultum senatus capiẽda esse arma decreuisset, hastili nixus, & animi vim, & infirmitatem corporis ostentauit, nec patriæ, ne extremo quidem in spiritu defuit. Habuit Mutius subiratum Lucillium poetam satyrarum autorẽ, a quo etiam carminis licentia impetitus est, & quidem patientissime, unde illud est Iuuenalis.

Quid refert, dictis ignoscat Mutius, an non.

Irridens autem Mutium Lucillius, sic loquentem faciebat in Albutium aduersarium suum,

Quam lepide lexeis compostæ, vt tesserulę omnes,
Arte pauimento atq; emblemate vermiculato.
Crassum habeo generum, ne rhetoricoteros tu sis.

Q. Mutius Sceuola Pont. Max.

P. Mutii, a quo decem de iure ciuili libellos esse relictos supra demonstrauimus, filius Quintus cognominẽ

cognominem habuit Mutium augurẽ, cuius item vita ſupius ſcripta eſt. Itaq; ſacerdotio diſtinguuntur, ille etenim Augur, hic Pont. Max. fuit. quo ſacerdotio patrem quoq; eius Publium functum oſtendimus. Cæterum is filius tribunatum geſſit, eoq; tũ in roſtris ſedẽte ſuaſit Seruiliam legẽ L. Craſſus, qui cum viro eloquentiſſimo poſtea cõſulatum geſſit Sceuola, cæteroſq; omnes magiſtratus, præter tribunatũ, quẽ anno poſt, & cẽſuram, quam aut ſemp̱ ſpreuit, aut certe nũquã aſſecutus eſt. in conſulatu legem tulit, ne eſſet pro ciue, qui ciuis non eſſet. traditur etiam (hunc enim opinor) Q. Sceuola P. filius primus omnium Romæ plurium ſimul leonum pugnam in ſpectaculis curulis ędilitatis ediſiſſe. Proconſulatum quoq; Aſię obtinuit, quo exituro illud peruenuſte dictum contigit per diſſimulantiam: quã ironiam gręci vocãt: nam, cũ rogaretur a Septumuleio Anagnino, cui pro C. Gracchi turbulentiſſimi ciuis capite erat aurum repenſum, vt ſe in Aſiam præfectum duceret, qd tibi vis (inquit) inſane? tanta malorũ

eſt

est multitudo ciuium, vt tibi ego hoc confirmem, si Romæ manseris, te paucis annis ad maximas diuitias esse venturum. Prouinciam tam sancte tamq; fortiter administrauit, vt non modo, si quis integrum magistratum dicere vellet, Q. Mutiū eum appellaret, sed etiā senatus deinceps in eam prouinciā ituris magistratibus, exemplum, atq; formā officii Sceuolam decreto suo proposuerit. illud sigillatim traditur, nullū ibi iudicem ex cohorte sua iudicandis rebus dare solitum. Edicto quoq; nescio cui exceptionem illam addidit, extra quam si ita negocium gestum est, vt eo stari non oporte:t ex fide bona. Illud quoq; edixit, vt Græci inter se legibus suis disceptarent, atq; alia multa quæ quam plurimi postea magnę integritatis viri in sua transtulerunt. Inimicissimos vero habuit propter seueritatem suam publicanos, genus hominum morosum, & nihil non sibi pecunię studio indulgeri cupiens, Romę tamen, q; splendidissimum ex equestri ordine esset nimio plus, quā oportuisset, potens, Sceuola autem ita seuerus, vt a iure

vt a iure ęquoq; & bono nullius causa dimoueri, ne transuersum quidem (qđ aiunt) vnguem vnquam potuerit. gloriam iustitię, & abstinentię eo illustriorem ex prouincia retulit, ꝙ cito decessit. nam solos nouem menses Asię pręfuit. Ciuili quoq; tumultu Saturnini armatus pro patria accurrit. Omnino moribus ornatissimis fuisse tradit̃, nam & parcorum elegãtissimum, & in multa seueritate comem fuisse, & multis pręterea rebus elegãtem hominem constat. fundum habuit, pertenui villa, vt vix messem caperet, cum eadem ętate villa Luculli fundum desyderaret. itaq; vterq; ab agriculturę peritis in eo reprehensus est. Studia hęc maxime coluit. Habitus est pręter iuris ciuilis cognitionem in patronorũ atq; oratorũ quoq; numero. erat.n. & disciplina iuris eruditissimus, & ingenio prudentiaq; acutissimus, & oratione maxime limata atq; subtili, verbisq; ad rem summa cum breuitate explicandam mirabiliter accommodatis, vt eum non immerito collega eius Crassus iurisperitorum eloquentissimum, eloquentium

iuris

iuris peritissimũ existimauerit. Clarissima eius oratio fuit in iudicio M. Curii, & M. Coponii apud centum uiros. cum enim ita substitutus esset Curius posthumo, si is antea moreretur, quam in suam tutelam peruenisset, Sceuola Coponium ab intestato hęreditatem petentem defendit, negauitq;, si posthumus natus non esset, locum substituto factum. ita enim scriptum esse, vt & nasci eum oporteret, & pupillum decedere. Contra collega eius L. Crassus, ex bono, & ęquo. autore Mutio Augure socero suo, substitutum admittendum esse contendit, etiam non nato Posthumo, ꝙ id sensisse testator videretur, vt, etiam si non natus esset Posthumus, admitti tamen substitutum vellet. vterq; vero ita se in ea causa iactauit, vt omnium iudicio laudatissimi discesserint. multa dixit Sceuola de testamentorum iure, de antiquis formulis, quẽadmodũ scribi oportuisset, si etiã nõ nato posthumo substituere testator Curiũ voluisset, q̃ captiosũ esset populo, qđ scriptũ eẽt, negligi, &

opinione quęri voluntates, & interpretatione disertorum scripta simplicium hominum peruertere. multa etiam de autoritate patris, qui semp id iuris esse defenderat, multa quoq; de conseruãdo iure ciuili. quę quidem omnia tam perite, scienter, breuiter, presse, ornate explicuit, vt nemo in populo fuerit, qui aut expectaret, aut fieri posse quidquã melius putaret. Cuius tamen sententia D. Marci & Veri constitutione reprobata tandem est. dixit & pro P. Rutilio repetundarum reo, enucleate, & polite. & orationes aliquot scriptas reliquit. eiusdem multa in iure ciuili feruntur dicta. nam & formulam iurisiurandi cõdidit, quo in arrogationibus vterentur. & dicere solitum ferunt, non esse vsurpatam mulierem, quę, cum Cal. Ianu. apud virum matrimonii causa esse cępisset, ad diem quartum Cal. Ian sequẽtis anni vsurpatũ isset. non enim posse impleri trinoctium, quo abesse a viro vsurpandi causa ex xii. tabulis deberet, quoniam tertię noctis posteriores sex horę alterius anni essent, qui inciperet ex Cal. summam vim esse dicebat in omnibus

omnibus arbitriis, ĩ quibus ageretur ex fide bona. fideiq; bonæ nomen existimabat manare latissime, idq; versari in tutelis, societatibus, fiduciis, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis, quibus vitæ societas continetur. In his magni esse iudicis statuere, præsertĩ cum in plęrisq; essent iudicia cõtraria, quid quemq; cuiq; præstare oporteret. Ipse cum aliquando postulasset, vt sibi fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur, idq; venditor ita fecisset, dixit se pluris estimare, addidit centum millia: adeo a viri boni officio nõ discedebat. pontifices ab eo dictos interprętabat, q; possent facere, nexum, quicquid per ęs et libram fieret, aut obligaretũ, pręter quã si daretur mancipio, multorumq; præterea verborum etymologias conatus est sedulo retrahere, quę fugitiua obliuio maioribus iã tum ademerat. dicebat, vt ex patre etiam audisset, pont. neminem bonũ esse, nisi qui ius ciuile cognoscet. Primus ius ciuile constituit generatim in libros decem & octo redigendo, plurimosq; auditores habuit, sed præcipuę autoritatis, Gallum Aqui

lium,Lucilium Balbum, Sex. Papiriũ, C.Iubentium. ei & Cicero adolescens operam dedit post Sceuolę Auguris mortem, ab eoq; multa didicit, quorũ meminit pręcipue de legibus, cum de iis agit,qui sacris defuncti ailigentur. eum ita probauit Sceuola,vt diceret fore,vt Mariana quercus ĩ Arpinati, quã Cicero carmine celebrasset, canesceret sæculis innumerabilibus. is quamquã nemini se dabat ad docendum, tamen, consulentibus respondendo, studiosos audiẽdi docebat.fit autem, vt quum tot sint Sceuolę, multa circũferantur,quæ ad quem pertineant,incertũ sit, nisi aut prænomen, aut signũ aliud adiiciatur. nam,& si põtifex dicitur,nescias patrẽ, ne an filium accipi oporteat,vt illud,qđ est apud Macrobium,solitum Sceuolã pontificẽ dicere,qui feriis indictis cõceptis ve opus fecisset prudens, expiare non posse,quod tamẽ Varro innuit ad filium ptinere, quum scribit,prętor,qui illis feriis prudẽs sit fatus, ex Q. Mutii sententia ambigi eum expiari, vt impiũ nõ posse.Itẽq; illud,Sceuola (inquit) consultus,quid agi feriis liceret,respondit.

dit, quod prætermissum noceret, tam etsi hæc promiscue dicta libentius ad filiũ retulerim, q est celebrior habitus, iuris præsertim cognitiõe, nisi quæ aut temporũ aut alia impediat ratio. Illud vero, quod legitur, pertulisse Q. Mutiũ multa aspere, & ferociter, & libere in se dicta, ad vtrum referemus? Augurem: in quo genuinũ fregit Lucillius? an põtificem? qui proconsulatu Asiæ, ac reliqua seueritate inimicitias sibi publicanorum conflauit? & illud, quod inter moderationis animi exẽpla in Q. Sceuola excellentissimo viro adnotatũ est. testis namq; in reum productus, cum id respondisset, quod salutem periclitãtis magnopere lesurũ videbatur, discedẽs adiecit, ita sibi credi oportere, si & alii idem asseuerassent, quoniam vnius testimonio aliquem credere pessimi esset exempli. & religioni igitur suę debitã fidem, & communi vtilitati salubre cõsiliũ reddidit. Sed (vt ad huius certa & propria reuertamur) orta inter Syllam & Marium contentione, quũ pro Sylla sensisse crederetur, Marianiq; vrbem inuasissent, sub specie habendi senatus, in

stigante Mario filio tum cos. Damasippi prętoris iussu (alii Damam; quidam Damascium tradunt) omnis nobilitas conuenit. obsessaque curia, sic de senatu, quasi de carcere, qui iugularentur, educti tum Sceuola fugiēs, & vestales amplexus aras, ad Marii funus ī curia Hostilia a C. Fimbria iam grādis natu trucidatus est ita, vt sanguine suo sacrariū, & simulachrū vestę respergeret. Quē cum ex vulnere aliquantisper recreatū fimbria, ac posse viuer̄ cōspexisset, adiecit sceleri ludibrium. Sceuolam .n. apud populum accusare instituit, eique diem dixit. interrogatus deinde, qd de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morū, satis digna laudatio reddi non posset, ille (vt erat furiosus atque insanissimus) respondit, se obiecturum illi, quod parcius neque totū corpore telum recepisset. Attamen Sceuola obiit, corpusque inde in Tyberim proiectum est. Hunc vir optimus, temperantiæ ac prudentiæ specimen, infęlicissimū exitum fortunæ iniuria est perpessus. mors eius tantum potuit, vt omnes ciues suos perdiderit, quos quia seruare per compositionem

volebat:

volebat, ipse ab eis ītereemptus est, neq; id imprudens, nam, cum dicere soleret, se id fore videre, quod factum est, possetq; suas partes extra vrbem sequi, se id malle prædicabat, q̄, cum discessisset, armatum ad patriæ mœnia accedere.

Lucanus tamen, ante Marii patris mortem significare videtur extinctū eē Sceuolam, illis versibus.

Te quoq; neglectum violatæ Sceuola dextræ,
Ante ipsum penetrale deæ semperq; calentes
Mactauere focos. paruum sed fessa senectus
Sanguinis effudit iugulo, flammisq; pepercit.
Septimus exequitur repetitis fascibus annus.
Ille fuit vitæ Mario modus.

Quam necem Blondus magno errore Mutio Auguri ascribit. vt contra Mediolanensis Cotta huic illud de reiicien dis ad Furiū & Casselliū consultoribus, qd̄ nos supra Auguri tribuimus: necq; minus īperite Zasius ab Augure ad hūc trāsfert illud de domo eius a Cicerone Error Blondi Error Cottæ Error Zasii.

scriptũ in personam L. Crassi, quæ fuerit habita totius oraculum ciuitatis, & de seditione Gracchana, cuius tempore non hic, sed pater eius P. Mutius cos. fuit. Hunc antiquissimum ferunt inter eos, quorum ex libris confecerit Iustinianus pandectas iuris ciuilis, vnumq; tantũ ibi librum eius acciri definitionũ.

C. Aquilius Gallus.

AQuilii generis nobilitas vtinam tam egregio quam veteri facinore constaret. Siquidem inter coniuratos reducendi Tarquinii regis per proditionem, Aquilii ex sorore Collatini cos. nati, legũtur, & cos. C. Aquilius anno xxiii. post pulsos reges, aliquotq; deĩde Corui, Floriq; Galli cognomine primus inuenitur L. Aquilius, qui prætor Siciliã obtinuit anno ab V. C. DI xxviii. Hac ortus familia C. Aquilius Gallus eques Ro. a Q. Mutio pont. Max. ius ciuile didicerat, cũq; acutus eẽt & exercitatus, promptam & paratã in agendo, & respondẽdo celeritatem obtinuit, fuitq; maximę autoritatis apud

po. Ro.

po. Ro. & res multas iudicabat, transactionibusq; sese interponebat, & peritissimus existimatus est. itaq; regnũ quoddam. eius iudiciale erat, cuius gratia a petendo etiam consulatu abstinuit, cũ præterea morbum iurasset. Ipse Seruiũ Sulpitium ius ciuile docuit, & ab eo illustratus est, nã alioqui scripta eius nõ talia fuere, quæ ĩ posterorum manibus magnopere versata sint, atq; expetita. Celebre illud est æquitatis eius exemplum, nã cũ C. Visellius Varro graui morbo correptus, trecẽta millia numũ ab Octacilia Laterensi, cum qua cõmercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus eẽt, eo cõsilio, vt, si decessisset, ab hæredibus eam summã peteret, quã legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando, euasit deinde ex illa tempestate aduersus vota Octaciliæ. quæ offẽnsa, quod spem prędę suę morte non maturasset, ex amica obsequenti subito districtam fęneratricem agere cępit, numos petendo, quos vt fronte inuerecũda, ita inanĩ stipulatione captauerat. de qua re C. Aquilius vir magnæ autoritatis, & sciẽ

tia iuris ciuilis excellēs, iudex adductus adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit. quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset, eius quoque non dubito quin turpem & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. nunc priuatę actionis calumniam ipse conpescuit, adulterii crimen publicę quęstioni iudicandum reliquit. Remp. etiam attigit, & optimatium partibus adhæsit. i. iis, q diligere patriam videbantur. Domum habuit in colle Viminali, consensu omnium, multo cęteris omnibus Ro. ędibus illo ęuo pulchriorem, vt existimari possit, secūdum nostrorum hominum in veteribus pecuniis æstimandis diligentiam, ducentis circiter millibus nostratium aureorum habitasse Gallus. eius nonnulli hodieque ostendi fundamēta apud Susannę autores sūt, qd an ad iurisperitum referendū sit, frustra dubitat Zasius. Inter repētinę mortis exempla numeratur P. Quintius Scapula, qui apud hunc cęnās repēte animam efflauerit. Filium etiam habuit Gallus. quē
viuens

viuens amisit. Vixit cum M. T. Cicerone familiariter, collegę. n. in prętura fuerunt, eumque orantem iudex non semel audiuit. iurisdictionem etiã de ambitu exercuit. Solebat Gallus: cũ de littoribus ageretur, quęrentibus iis, ad quos ea res pertinebat, quid esset littus, ita definire, qua fluctus eluderet, describens. s. per translationes verbi ex similitudine cum quadam suauitate, vt oratores, & poetæ solent. Ac, si quando aliquis ad eum quid tale retulerat, vt de facto quęreretur, quia id nihil ad ius pertinebat: ad Ciceronem: inquibat Gallus oratoris munus esse interprętans. Cũque Gallus de dolo malo formulas protulisset, euerriculum malitiarum omniũ (nam antea in tutela tantum xii. tabulis & circũscriptio adolescẽtium lege Plectoria, & sine lege: iudiciis: ĩ quibus ex fide bona agebatur: dolus malus erat vindicatus) quęrente de eo Cicerone: quid esset dolus malus, respondebat luculenter: vt homo peritus definiendi: cũ esset aliud simulatum: aliud actum. Huius viri prudentiam populus Ro. in cauendo: non in decipiendo perspexit: iuris

iuris enim ciuilis rationem nunquam ab ęquitate seiungebat. Multos annos ingenium, laborem, fidem, suam populo Ro. promptam expositámq; præbuit. Deniq; ita iustus, & bonus vir fuit, vt natura non disciplina consultus esse videretur, ita peritus, ac prudens, vt ex iure ciuili non scientiam solum quãdam, verum etiam bonitatem ei natam appareret. Eius tantũ fuit ingenium, & prõpta fides, vt, quidquid inde haurires, purũ liquidũq; te haurire sentires, ideoq; responsa eius maximę apud iudices autoritatis erant: ex quibus multa adhuc in libris digestorum extant, celeberrimum illud de posthumis nepotibus hęredibus instituendis.

L. Lucillius Balbus.

L. Lucillius Balbus, doctus, & eruditus ac peritissimus homo, & ipse Seruium Sulpitium instruxit in iure ciuili. In agendo, & respondendo considerata tarditate vtebatur. Eius quoq; scripta parum versata sunt in posterorum manibus, sed a discipu-

lo

lo Seruio maxime illustrastus ẽ. Is plurimum cõsulebatur. Dedit & stoicę philosophię operam, qua in disciplina tantos progressus habebat, vt cum excellentibus in eo genere gręcis compararetur. Itaq; etiã Antiochus gręcus philosophus ei opus suum quoddam misit. ex quo eum Cicero partes stoicorũ in suis libris defendentem fecit. P. ẽt quendam Octauium Balbum iurisperitissimum, ingenio prudẽtissimum, fide, religione, officio diligẽtissimum, nominat in oratione pro Cluentio Habito, & in Verrem, qui aliquando iudex fuerit. Vt idem esse possit, ratio temporis, vt non possit, varietas nominum facit. De origine aut antiquitate gentis vix quicquam comperi, vt inter nouos homines numerari Lucillius possit. fuit eodem nomine poeta satyrarum apud latinos autor, & qui primus condidit stili nasum, ętate paulo superior Balbo: ex Aurũca.

Cn. Aufidius, aliiq;.

CN. etiam Aufidium significat Cicero inter iuris peritos fuisse, licet cum omiserit Pomponius.

Is, cum esset cæcus, tamen & in senatu sententiam dicebat, cum esset prætorius, nec amicis deliberantibus deerat, & græcam scribebat historiam, multūq; videbat ī literis. Et, vt vna defūgamur opera, idē Cicero aliquot sparsim enumerat circa hac tempora, aut paulo ante, a Pomponio prçteritos, credo q̄ nihil scripti reliquerant. in iis est C. Aculeo matertere Ciceronis vir; qui cum L. Crasso oratore familiariter multūq; vixit, filiusq; eius C. Visellius Varro cōsobrinus Ciceronis. C. Fimbria, Q. Lucretius Vispillo, C. Bilienus, P. Quintilius. M. Marcellus. L. Valerius ille facetissimus, Ciceroni familiaris, cum quo p literas festiuissime iocatur, & sodalē suum nuncupat, sed & P. consa. quē facetissime irrisit Cicero, nam, quum in iudicio de re quadam testis interrogatus, negasset se quidq̄ scire, fortasse de iure interrogari te putas, inquit Cicero. alios prçterea recēset non tam ciuilis quam aut pontificii, aut publici, vt L. Posthumium, aut Auguralis iuris peritos, vt Ap. Claudium çqualem suum, a quo scriptos ad se libros de iure Augurali

gurali idicat. Hos igitur omnes nobis non est visum longius attingere.

C. Iuuentius.

C. (vel, vt apud Ciceronem est) T. Iuuentius, Q. Mutii Pont. Max. & ipse auditor fuit, pcipuę autoritatis, nam & oratoriam exercuit, & in priuatis causis multum versabat̃, nimis ille quidem lentus in dicendo, & pene frigidus, sed & callidus, & in capiendo aduersario versutus, & prętcrea necindoctus: & magna cum iuris ciuilis intelligentia. Cuius auditor P. Orbius, Ciceronis fere ęqualis, in dicendo non nimis exercitatus, in iure autem ciuili non inferior, quam magister, fuit. Itaqne huius quidem Iuuẽtii scripta valde ĩ manibus hominum versata sũt. Hunc etiam Seruius Sulpitius audiuit, & crebram in libris suis mentionẽ eius faciebat. Familiæ non in postremis claritas. Primum legi T. Iuuentium prętorem anno V.C. Dlx. qui peregrinam iurisdictionẽ habuerit, necp multo post cos. M. Iuuentium, tum eiusdem prę-

nominis prętorem, qui sita pseudoPhilippo in Macedonia cũ exercitu cæsus: & post iurisperitũ ille, vita & morte cõsentaneus, & merito appellatus vir sanctissimus Iuuẽtius Lateranẽsis, q bello ciuili Antoniano, cum diu egregiam reip. operam præstitisset, & se tandem deceptũ perfidia M. Lepidi intelligeret, cui valde suaserat, ne se cum Antonio cõiungeret, gladio se ipse transfixit, vir & fidei & animi in patriã singularis. fuit p idẽ tẽpus is quoq;, cuius mellitos oculos lasciuo carmine celebrat Catullus. cognomen omnibus vnum propemodum datur, sed inconstantia codicum varium. Talpas enim, Taluas, Caluas, Heluas, dictos reperias.

Sex. Papirius.

INter auditores eiusdem Q. Mutii, quorum summa extitit autoritas, fuit & Sex. Papirius, quem etiam Seruius Sulpitius & audiuit, & scriptis suis, parum per sua ipsius monumenta celebrem, illustrauit. originẽ gentis & titulos ĩ Papirio maiore executi sumus.

Huius

Huius Papirii pręnomen ex Sex. in L, mutare nititur Zasius, ratiõe imbecilli. Error Zasii

P. Seruius Sulpitius.

SVulpitiorum familia Romæ nobilissima antiquissimaq; fuit, vt ex qua oriundus Galba Imperator, paternam originem ad Iouem, Minoemq; retulerit, proposito etiam stemmate, in atrio palatinę domus. relictam in Hetruria sobolem ferũt ex Glauco Minois filio, qui bello illis gẽtibus illato captus Vetulonię substiterit. Multi tamẽ Sulpitii, sub liberatam a regibus Romam illustres cognomento Cametini coniecturam faciũt gentem Cametio oriũdam fuisse. vtcunq; , varia gẽtis cognomina atq; honores exequi hoc loco non vacat. Illud non prętereũdũ, ex Sulpitiis Calbis Augustum patrẽq; eius inter iurisperitos a nonnullis numerari. nam pater modicę in dicendo facultatis, causas industrie actitauit. filius inter liberales disciplinas attendit & iuri. Sed res corũ gestas eleganti libello Suetonii inter Cęsares relatas reperi

superuacaneũ

ſuperuacaneum eſt. Itaq; redeo ad Seruium Sulpitium, cui quidam prænomē P. addunt, Cicero ēt Rufi & Lemoniæ cognomina. Rufum quidem Sulpitiū primum dictum inuenio poſt Camerinos, Coſſos, Cornutos, trib. conſularē anno, quo vrbs a Gallis capta ſit, vt ide durarit in gēte. Cæterum ſignificare videtur Cicero quodam loco, gentē Seruiam præcipuam quandam & a Sulpitia diuerſam fuiſſe, cum ait ad alluſionē nominis fingi poſſe, originem a Seruio rege Ro. traxiſſe. Vt cunq; ſit, auus Seruii huius nulla illuſtri laud celebratus: pater Q. Seruius equeſtrē locū non exceſſit. Itaq; P. Seruius Sulpitius Rufus Lemonia, cuius nūc vitā ſcribimus, memoriam generis ſui prope intermortuam virtute renouauit. Is adoleſcentiæ ſuæ annos eloquentiæ exercitationibus philoſophiæq; impendit, eiuſq; adipiſcēdæ gratia Rhodum eſt cum Cicerone profectus, quo melior eſſet, & doctior. & inde vt rediit, cum in eloquentia, & patronorum numero principi cuiuis par eſſe poſſet, maluit tamen in iure ciulli primum, q̄ in eloquentia Ciceroni

proximū

proximum locum obtinere. Scribit autem Pomponius, cum in causis orandis Seruius primum locum aut certe post M. Tullium obtineret, dici ad cōsulendum Q. Mutiū Pont. Max. de re amici sui venisse: cūq; responsum Mutii de iure Seruius parum intellexisset, iterumq; Mutium īterrogasset, ne secūdum quidem responsum percepisse, itaq; obiurgatum a Mutio, q dicere turpe esse patricio, & nobili viro, & causas oranti, ius, in quo versaretur, ignorare. ea veluti contumelia tactum Seruium, ait Pomponius iuri operam dedisse, sub Gallo Aquilio, Lucillio Balbo, Sex. Papirio, C. Iuuentio. Iuris aūt scientia ita excelluit, vt omnes nō eiusdem modo ętatis, sed eos etiam, qui antea fuissent, lōge superauerit. & si enim iuris ciuilis magnum vsum multi ante Seruium habuerant: is tamē primus arte quadam eam scientiam pertractauit. dialecticam enim adhibuit, qua confusum antea ius in partes distribueret, definiret, interpretaretur, distingueret, regulam deniq; haberet, qua vera a falsis dignosceret, videretq;, quæ quibus pro

positis essent, queque non essent cõsequetia. adiunxit & literarum scientiam, & loquendi elegantiam. cumque discendi causa duobus peritissimis operam maxime dedisset, L. Lucillio Balbo, C. Aquilio Gallo, Galli hominis acuti, & exercitati, promptam & paratam in agendo, & respondẽdo celeritatem, subtilitate, diligẽtiaque superauit, Balbi docti & eruditi hominis in vtraque re consideratam tarditatem vicit expediendis conficiendisque rebus. sic & habuit, quod vterque eorum, & expleuit, quod vtrique defuit. Itaque sapientissime, cum duę ciuiles artes ac forenses plurimum & laudis haberent, & gratię, perfecit, vt altera pręstaret omnibus, ex altera tãtum assumeret, quantum esset, & ad tuendum ius ciuile, & ad obtinendam senatoris dignitatem satis. Reip. quoque assidue se dedit. in qua, quod memorię proditum sit, hęc fere egit. Quęsturam cũ L. Murena petiit, priorque renunciatus est, & sortitus prouinciam Hostiensem, non tam gratiosam, & illustrem, quã negotiosam & molestam, in ea fere nomen eius consedit, nullum. n. ei sors campũ dedit,

dedit, ĩ quo excurrere virtus & cogno-
sci posset. Inde se ad iuris exercitationẽ
cauendi, respondendi, scribẽdi cõtulit,
plenũ sollicitudinis & stomachi ius ci-
uile didicit, multũ vigilauit, laborauit,
p̃sto multis fuit, multorũ stultitiã ppes-
sus est, arrogantiã ptulit, difficultatẽ ex
orbuit, vixit ad aliorũ arbitriũ, nõ ad su
um, multas indignitates deuorauit. Prę
turam inde longo interuallo cum eodẽ
Murena petiit, ac prior designatus est.
in qua casu nullos ludos edidit, cum col
lega magnificentissimos exhibuisset.
Quęstionem peculatus sorte habuit, in
q̃ Reip. gr̃a multos & ledere nõ ĩfimos
viros, q publicã pecuniã auerterant, &
scribã dãnare necesse habuit. Fũctus p̃-
tura exire ĩ puinciã noluit. Cũ Cicero
ne ĩ oĩ cõsuetudine, & reip. administra
tione vixit cõiũctissime. studiosũ ẽt sui
habuit M. Catonẽ Vticensẽ. Ciceronis
cõsulatu, ipse Seruius ĩ insequẽtẽ annũ
petiit: sed declaratis Syllano ac Murena
repulsam ipse tulit, accusauitq; ambitus
Murenẽ Seruius p filiũ, qd̃ flagrãtibus
comitiis tã cõstãter denũciarãt, vt mini
tari iterim nõ destiterit, se, q̃sqs collega

rum ambitum exercuisset, accusaturũ: legem etiam ferri de ambitu nouã fla-gitauit: lata est grauiore, q̃ cęterarum, in reos pęna, ita vt ne morbi quidẽ excu-sationem admitti voluerit, quin ad co-mitia iretur. confusionem etiam flagitio rum flagitauit, prorogationẽ legis Ma-nilię, ęquationem gratię, dignitatis, suf-fragiorum: ędilitios iudices esse voluit, loca non dari in circo aut foro amicis aut tribubus, denique, abiecto propemo dum petitoris munere, accusatoris par-tes assumpsit. Quę omnia tametsi irri-deat Cicero, eique forte apud imperitam plebeculam offecerint, negari tamẽ nõ potest iusti ac grauis & incorrupti ciuis fuisse, & qui ipse plus glorię ex repulsa, q̃ corruptores ex adepto cõsulatu, retu lerit. Post octo deinde annos, cũ tur bata rep. neque Coss. creatis, res sępe ad interregnum redisset, ipse interrex ad extremum creatus, autore senatu, cõsti tuendę ciuitatis, tumultusque sedãdi cau sa, dedit operam, vt Cn. Pompeius Ma gnus solus Cos. crearetur, ipsumque ad v. Cal. Mart mense intercalario Consu lem renunciauit. Ipse sequẽti anno,

cum

cum se in consulatu competitorem M. Catoni professus esset, ingrati nomen apud plerosq; non effugit. Catoni tamē nimia seueritate ī ea petitione vso, neq; ambire populum de more sustinenti, iā in petendo cautior, sine vlla tamen, vel ipsius Catonis testimonio, corruptela, prelatus est, collegāq; habuit M. Marcellum. In eo magistratu hæc fere memoratu digna ab eo gesta esse tradunt. Ciceronem ī Ciliciam prouinciam cū imperio profecturum, legionibus militum, quibus ea contra Parthorum īcursiones defendebatur, supplementum in Italia cum scribere senatus cōcederet, Seruius Cos. non permisit. Et, cum primis temporibus collega eius adimere prouincias Gallias C. Iulio Cęs. ante tempus vellet, idq; ad senatum retulisset, neue absentis in petendo consulatu ratio haberet, Seruius, bellum ciuile cōmoueri hac Marcelli acerbitate intelligens, restitit, senatumq; accuratissime monuit, collectis omnibus bellis ciuilibus, vt & illa timerent, quę ab aliis inflicta Reip. uulnera intestinis seditionibus meminissent, scirentq; cū superiores,

nullo tali exemplo antea in Rep. cogni to, tã crudeles fuissent, quicunq; postea Remp. oppressisset armis, multo ĩtolerabililiorem futurũ, quod. n exemplo fieret, id etiam iure fieri existimari, addi ꝑterea afferriq; a nouis multa de suo. neq; toto consulatu destitit ꝑdicere, q̃ esset pestiferum futurum bellum. vicit tamẽ vel dignitas vel fatũ Reip. factũq; est. S. C. pridie Cal. Oct. vt proximo anno circiter Cal. Mart. de prouinciis ageretur. Re inde sępius dilata, multis conditionibus vtrinq; propositis, neq; cõuenientibus, tandem ciuile bellum, carnis cõplutę, neq; putrefactę, sed ab auibus direptę, prodigiisq; aliis præmõstratũ, erupit, initio anni ab V. C. septingentesimi tertii. In quo Seruius eã est moderationẽ secutus, vt &, quoad licuerit, a bello abesset, neq; tamẽ destiterit, & cõciliare pacẽ, & Reip. dignitatem defendere. nam, cũ, pulso ex italia Põpeio, Romam Cęsar cum exercitu venisset, senatu paucorum habito, in quo Seruius, valetudinis impedimento retentus Romę, interfuit, ita est locutus, vt diceret (tantafuit hominis constantia) neq;

 placere

placere sibi Cęsarem cum Rep. bellum gerere, neq; in Hispanias, vt facturum apparebat, ad Pompeii legatos exercitusq; oppugnandos proficisci, tentandā pacem, & Pompeium Senatumq;, qui cum eo magna ex parte ab vrbe fugerat, in Italiam Romamq; reuocandos, nihil deniq; prętermisit aut querelarū aut monitorū, quę cum frustra dixisset, Cęsare in Hispanias profecto, ipse cū Cicerone, etiā tū in italia circa sua pdia cōmorāte, locutus, tandē est, ne Reip. deesset, in Africā profectus. ibi Iubā regē, partes Reip. secutū, C. Curione Cęsaris legato fuso, fugato, cęso, Vticā deduxit. Sequēti anno, Cęsare, post victum pharsalico pręlio Pompeium, potito rerum, Seruius finem sibi belli fecit, & in Gręciam se contulit. in Italiam enim neq; audebat, neq; (q; M. Antonio Cęsar Alexandria scripserat: prohiberet omnes senatores italia: nisi quorum ipse causas cognouisset: vt, scilicet vafer tyrānus eam indulgentiæ vmbrā suo sceleri nefario pienderet) licebat. Ibi aduentu Cęsaris in Italiam, diutius expectato: nunc se Athenis: nūc,

Sami

Sami aliisq; Græciç locis cõtinuit, scho
lisq; etiam Græcorum more habitis pa
tricios Ro. inq; his M. Brutum frequẽ
ter auditorem adhibuit, cum de iure põ
tificio, qua ex parte cum ciuili coniun-
geretur, disputabat, solatia tanti mali in
terim a studiis petens. Cum Cæsar
tandem reuertisset, nõ modo restitutus
ab eo, sed Græciç quoq; prçfectus est.
Quam prouinciam aliquãdiu ille sum-
ma moderatione, summaq; iustitia, ac
prudentia singulari administrauit. Ibi
M. Marcello collegç suo per Magiũ
Chilonem clientem interfecto, funus
nobilissimum, monumentumq; Athe-
nis in Academiæ gymnasio faciundũ
curauit. Reuersus in Italiam, Cçs. tã
dem interfecto, autor Senatui decernẽ
di fuit, ne qua tabula post Idus Mart.
quo die cçsus ille fuerat, vllius decre-
ti Cçsaris aut beneficii figeret. Mox ta-
mẽ tumultuãte Antonio Cçsarianisq;,
desperata Rep. iacebat, & ad tẽpus ab-
fuit Roma. Octauio inde, qui postea
Augusti honorem, ab oppressa Repu.
extorsit, magis q̃ meruit, in Seruii sentẽ
tiam decretum a Senatu est, vt omnes
magistratus

magistratus ei ante tempus annalium legum petere liceret, quòd is Antonio, cōcitatis veteranis ad vrbem diripiendā properanti, restitisset. Cūq; menses aliquot summa autoritate, & optime de Rep. sentiens Seruius viguisset, bello tandem per M. Antonium triumuirū scelestissimum ciuem in Remp. renouato, cum ille Mutinę D. Brutum obsideret, creatus a senatu Seruius legatus cum L. Philippo. & L. Pisone consularibus, ad M. Antonium, si fieri posset, a perditis consiliis ad sanitatem, pacemq; reducendum, legationis eius curā, quo ad potuit, valetudinis excusatione vehementer deprecatus est. quod cum non impetrasset, itinere iam, sed nondum legationis munere confecto, ingrauescēte morbo, extinctus est, vxore ac filio superstitibus, Hircio, & Pansa Coss. Ei de more, quòd in legatione mortem obiisset, Cicero pedestrem ex ęre statuam faciendam & in rostris collocandam, funusq; & sepulchrum, Romam relato amplissimum sumptu publico condendum grauissima oratione cōtendit. positam statuam & ętate sua extitisse pro

rostris

roſtris Augusti, corpuſq; eius publico funere elatum Pomponius: & D. Hieronymus apud Euſebium autores ſūt. Cęterū: φ adhuc benignitate fortunę orationem Ciceronis in manibus habemus: eaq; ſingulari viro grauiſſimū & virtutis: & doctrinę teſtimoniū praeſtat: nos plura de eo ſcribere ſuperſedebimus. cōſtet modo hominem iuſtitia: fide: pudore: temperantia: grauitate: virtutibus deniq; omnibus excelluiſſe. Vxorē habuit Poſthumiam: quā adulterio a C. Cęſare corruptam: conſtans opinio eſt: filium Seruiū: ſtudiis (ſi Ciceroni credimus) deditiſſimum: moribuſq; & virtute pręſtantē: cuius etiam operum autoritate Feſtus nō raro vtitē. Eumſcribit idem Cicero militaſſe cū Cęſare: & ad obſidendū Brunduſii Pōpeiū a patre miſſum, quod poſtremū p iracundiā. ſ. dictū eſt. Reliquit & filiā: q̄ in matrimoniū duxit Q. Tubero iure cōſultus: cuius vita paulo poſt ſuo loco ponetē. Scripta ſua de iure Seruius pater multa iā tū viuus edidit: quibus nulla fuiſſe ſimilia Cicero tradit. plęraq; eorum ſcripta ad Cercinnā īſulā, eūq; ibi aliquādiu

aliquãdiu vixisse Põponius significare videtur: ambiguis tamẽ neq; sat integris verbis. nã de Sicyone quod ait Zasius: nõ puto ad illa tempora aut peruenisse Aquiliũ, aut Seruium didicisse ab eo ciuile ius: q ipse iã tũ grãdis natu mor ti q̃ disciplinę aptior erat. sunt, qui & versiculos ab eo: & quidẽ interdum lu dricos: & lasciuiusculos: factitatos scri ptũ reliquerint. Festus eũ in duodecim sępe citat. Põponius centũ ꝓpe octua ginta libros a Seruio relictos tradit: in his duos ad Brutum per quam breuis simos: ad edictum inscriptos: quam par tem iuris ille primus scripto attigit. Pli nius addit commentationem ab eo fa ctam, quãobrem mẽsa linquẽda nõ sit. quod addit Zasius: commentationem & librum ab eo compositum de claris iurisconsultis, exemplo Ciceronis: cu ius extat de claris oratoribus opusculũ: vtinam vere diceretur: & ille labor exta ret: melius dignitati huius ordinis quã nostra hac opera consultum esset: sed Zasius nimirum fallitur, neq; Pompo nius aliam q̃ pręceptorũ suorũ habitã a Seruio i eius opibus mẽtionẽ ondit.

Error Zasii

Error Zasii

Cuius

Cuius tamen ex tam multis monimentis nihil ad nos puenit, prӕter epistolas duas ad Ciceronem scriptas, sed eas ea prudentia, eaq; verborum, ac sententiarum elegantia, & subtilitate, vt de toto homine iudiciū inde facere possimus. Illud ad extremum addemus, tātam ei curam omnis iuris percipiendi fuisse, vt non dubitauerit diligentissime per literas interrogare M. Varronem, quid fauissӕ verbum in iure censorio significaret, vt discant nostrates hi iuris professores, non tam pro nihilo cognitionem proprietatis verborum, & literarū politiorum professionem ducere. eas ostēdit Pompeius Festus fuisse locum iuxta templa, in quo fuerit īclusa aqua: aut in Capitolio cellis cisternisq; similes, vbi reponi ea consueuerint: quæ facta essent ī templo vetustate inutilia. Reliquit etiam Seruius ingentem discipulorum numerum: qui post Trebatium ordine referentur.

C. Trebatius Testa.

C. Trebatius Testa, eques Ro. iureconsultus, nullis, quod sciam, maioribus illustris: adolescens

in amicitiā

in amicitiam, fidemq; M. Tulli Ciceronis oratoris V. C. se contulit, eoq;, dũ vixit, patrono fortunarum suarum & honoris est vsus. nam primum, cum se Cicero Pompeio Magno annonę per omne imperium pręfecto legari passus esset, eum secum ĩ prouinciam ducere, domumq; cõmodis, & ornamentis omnibus honestissimum reducere in animo habuit. Deinde, vbi id longius fieri mutariq; fere sententiam suam videret, Cęsari, Gallias tunc cum imperio obtinenti, Trebatium cum literis misit, & sępe per literas diligentissime cõmendado, effecit, vt in familiaritatẽ Cęsaris intimam perueniret, vtq; ei Cęsar tribuni militum stipendia, dempto etiam militiæ labore, deferret. Quam ab vrbe absentiam initio, q; in loca inamęna, & barbara venisse sibi videbatur, vix ferebat Trebatius; miroq; vrbis & vrbanitatis desiderio tenebat. paulatim tamẽ & Ciceronis adhortationibus, & Cęsaris gratia retentus in castris, in patriam non sine magnis emolumentis redijt. Quo magis miror, Zasium credidisse, Trebatiũ insigniter optimates dignitate, Error. Zasii

tate,

tate, secutum Pompeianas partes, interuentu Ciceronis restitutionem a Cęsare impetrasse, ac tum demum, quę diximus, cōmoda consecutum. Fuit igitur postea Trebatius semper ex intimis familiaribus Cęsaris. Orto ciuili bello Cęsariano, qd Ro. Remp. ad extremū funditus euertit, orare, obtestariq; Ciceronem Trebatius literis non destitit: vt vel se Cęsari coniungeret, spe certa successus, & cōmoda belli omnia cū Cęsare cōmunia habēdi, vel, si senectutis excusatione in detrectando bello vti vellet, in Gręciam se longe a bellis ad solitudinem otiumq; conferret. iniquo animo passus Cicero a Cęsare secū p Trebatii potius: quam per eius literas agi, nihil aliud respondit, quā se nihil neq; dignitate sua, neq; rep. idignū esse factu rū. Cęsare inde ex vrbe ad Hispanias profecto, tētatoq; p Trebatium Seruii Sulpitii cū Cicerone colloquio, tandē Cicero ad Pompeiū in castra ex Italia profectus est. Occupata deinde per Cęsaris tyrannidē Rep. fretus eius beneuolentia Trebatius, adeūte quondā Cęsarem cum pluribus honorificentissimisq;

simisque decretis senatu, sedentem eum pro ęde Veneris genitricis admonuit, vt P.C. assurgeret. quod ille ita ęgre tulit, vt subirato vultu Trebatiũ respexerit. Quam tamen despecti senatus cõtumeliam autores inter pręcipuas Cęsarianę necis causas commemorant.
Fuit Trebatius in iure ciuili singulari memoria, summa scientia. Pręceptorẽ habuit P. Cornelium quendam maximum, non satis celebrem suo nomine iurisperitum, quo fit, vt nihil sit, quod de vita eius pręterea tradi possit. Natura fuit Trebatius familiaris, & iocosus, vt ex epistolis ad eum Ciceronis, quibus nihil fieri possit festiuius, ostendit. Familiares multos habuit, sed, vt diximus, Ciceronem in primis, a quo etiã impetrauit, vt Aristotelis topica, quæ extant, in latinum verteret, sibique dicaret, exemplis etiam ex iure ciuili adiectis. Ei, si quid Ciceroni inter orandũ aut etiam amicorũ gratia incidisset, in quo esset iure ciuili opus: sũministrare, cũque eo interdũ etiã disceptare cõsueuerat. Aedes Romæ habuit in lupercali, fundos, villamque Veliæ in Lucania:
domũque

domumque etiam Papirianam, oppidũ ipsum, & Vlubras multaque praeterea in patrocinio. In honore fuisse etiam Octauii Augusti tẽporibus, significat Horatius Flaccus poeta, cum ad eũ satyram scribẽs, patrem optimũ appellat, & doctũ. Deniq; Augustus dicit, cũ deliberaret, an vsum codicillorũ ante ea tempora insolitum sanciret, cõuocasse sapientes viros, inter quos Trebatium quoq;, cuius tũc autoritas maxima erat, & quęsisse, an posset recipi hoc, nec absonus a iuris ratione codicillorũ vsus esset, & Trebatium suasisse Augusto, quod diceret, vtilissimũ, & necessariũ hoc ciuibus esse, propter magnas & longas peregrinatiões, quę apud veteres erãt, vbi siquis testamentũ facere nõ posset, tamẽ codicillos posset. Sunt, qui locũ ei etiã inter poetas fuisse scribant, quod & Horatius innuit. libros certe multos de iure ciuili composuit, & de religionibus nouem. sed eius opera non nimis lectitari solita scribit Pomponius. Fuit autem peritior iuris quam eloquentior. Auditorem habuit Antistium Labeonem, eumq; ius docuit.

SEruientis iam hinc ciuitatis homi num, ac proinde minus in gerenda Rep. illustrium, vitas peragam, quorum ostendi maiores nequeãt, aut certe quã paucissimi. quot n. familias, quantum floreni nobilitatis cum bellis ciuilibus tum dominatu ac tyrannide illa triumuirorum esse extinctum putamus? Sed ab intempestiuis ac nimiũ seris querelis ad historiã reuertamur. A. igitur Offilius eques Ro. Seruii Sulpitii auditor, ab eo ius ciuile didicit. vixit Octauii Cęsaris imperio, ita vt iam tum viuo Seruio (quod cõiectari ex Cicerone licet) de iure responderit. Floruit omnino his temporibus, quibus & Trebatius. eo autem & Cassellio, æquali itẽ suo, habitus est doctior. Apparet ab eo etiam re pecuniaria adiutum Ciceronem, aut omnino aliquid intercessisse inter eos cõmercii. Perseuerauit omnino ĩ equestri ordine, quamuis esset Cęsari familiarissimus. Libros de iure ciuili plurimos, & q oẽm parte operis fundarent, reliquit, nam de legibus vicesimę primus conscripsit, de iurisdictione. idem edictum prętoris primus

diligenter composuit, instruxit etiã iuris ciuilis scientia Q. Tuberonem.

A. Cassellius.

A. Cassellius, vel, vt ĩ plerisq; locis est, Cesellius, & ipse eques Ro. Q. Mutii Volusii opera ius ciuile didicit, æqualis Trebatio, atq; Offilio. sed, cum vtroq; esset minus & doctus, & peritus, eloquentia ambos ante ibat. Itaq; cum vt venustum ẽt laudat Quintilianus, consulenti. n. mercatori, ac dicenti, nauem cum socio diuidere volo, perdes, (inquit) ex ambiguitate iocatus, q̃ diuisæ nauis perdatur vsus. vrbanitatis enim miræ libertatisq; est habitus, præcipue tamen is iocus eius innotuit. lapidatus a populo Vatinius, cum gladiatorium munus ederet, impetrarat, vt ædiles edicerent, nequis in arenam aliud quam poma mitteret. forte iis diebus a quodã cõsultus Casellius, an nux pinea pomũ esset, respõdit, si ĩ Vatiniũ missurus esset, pomũ esse. qđ Zasius ĩmemoriter ad L. Ciciliũ refert, rem omnem peruertens. neq;. n. is fuit

Error Zasii

iocus

locus Cecilii, sed ille, ꝙ cum C. Cęsar aliis, qui secum pila lusitabant, centena sestertia, illi vni quinquaginta dari iussisset, quid? ego (inquit) vna manu ludo, non duabus, vt tantundem accipiã? Optimum tamẽ iuris cõsultum quoq; significare videtur Horatius Flaccus, cum ait, nescit, quãtũ Cassellius Aulus, Sed tamen in precio est mediocribus esse poetis

Non dii, non homines, non concesse re columnę.

Fuit autem questorius, nec vltra progredi voluit, cum Octauius Cęsar illi etiam consulatum efferret, credo, ꝙ eũ Reip. statum, accipiendis a tyranno magistratibus, probare nollet, vir in libera ciuitate, & natus, & ad virilem vsq; ętatem innutritus. dedit.n. singulare pręclarissimę libertatis exemplum, cũ nullius, aut gratia, aut autoritate compelli potuit, vt de aliqua earum rerum, quas Triumuiri Reip. euertendę (non, vt ipsi se appellabant) constituẽdę, Lepidus, Antonius, Octauius, dederant, componeret formulam, hoc animi indicio victorię eorum beneficia extra omnem

ordinem legum ponens. &, cum multa de tẽporibus Cęsaris liberius loquere, amiciq́ue, ne id faceret, moneret, duas res, quę hominibus amarissimę viderentur, magnam sibi licentiam prębere respondit, senectutem, & orbitatem. Huius etiam opera vsum se Cicero sub extrema vitę tempora significare videtur. Sane Q. Mutium Volusium, quẽ non tam inter iuris consultos quam vt Magistrũ Casselii nominat Pomponius, satis non scio, an in hunc censum referam, satisq́ue integra sit codicis fides, sed tamen ostendimus apud Pomponium etiam Casselii Magistrum, tametsi a Plinio Volcatius dicatur, corrupto forte codice, Volusium esse debere. de quo illud scribit Plinius, Asturcone e suburbano redeuntem, cum aduesperauisset, inuasum a latronibus, a cane esse defensum. Illud certe cõstat, a moriente Cassellio Q. Mutium nepotem praeceptoris sui Mutii in honorem eius, testamẽto haeredem esse relictum. Nihil aliud e scriptis Casselii extitisse suo tempore Pomponius scribit, quam vnum librũ benedictorum. Alius fuit paulo antiquior

Plinii locus, suspectus

quior Cassellius ille prędiator, quẽ tamen Cotta per errorem cum iurisperito cõmiscet, & Furium prędiatorem iuris prudentibus annumerat. Alius itẽ Ceselius ille vindex, cuius frequenter Gellius cõmentarios citat rerum antiquarum, fuit enim ille, quantum apparet, grammaticus. Error Cottæ

Q. Aelius Tubero.

Q. Aelius Tubero, illustri familia, L. Tuberone patre, ingenioso, ac docto homine genitus, patritio Ro. qui quondã legatus Q. Ciceronis proprętore Asiam obtinentis, fuerat, ꝙ esset Ciceronibus propinqua cognatione coniunctus, primũ orator fuit. itaq; adolescens, cum bello ciuili Cęsariano pater eius a rep. staret, & S. C. ad obtinendam pro patribus Africam missus esset (quod quidẽ munus ille æger pene inuitus susceperat) cum eo filius in prouinciam contendit. Sed nauibus vticam petens, cum prohibitus esset pater a Q. Ligario, qui prius eam prouinciam obtinuerat, eaq; in

de ab Actio Varo occupata, orę maritimę perat, ac neq; applicare littori neq; haurire aquam ęgrum fuiſſet, aut filium valetudine affectũ exponere in terram, ſublatis anchoris recedere ide eſt compulſus, & in Macedoniam in Cn. Pompei caſtra, a quo miſſus in Africã fuerat, reuerſus cum filio eſt. Ibi vterq; bello accerrime, ꝓlio etiam pharſalico interfuit. Apud victorẽ deinde Cęſarem, finito bello, Tubero filius Ligarium accuſauit, ꝙ patrem ſuum cum imperio proficiſcentem in Africam repuliſſet, nõ tam cauſa, apud illum ꝑſertim iudicem, quã offenſa in illum Cęſaris, fretus, nam & Ligarius cum Rep. cõtra Cęſarem ſenſerat, eoq; nomine patria etiam tum carebat. dixit autem Tubero tanta vehementia, vt Cęſar, certo iã conſilio damnandi Ligarii, defenſorẽ eius: delectationis potius gratia, quam cognoſcendæ cauſæ: auditurum ſe dixerit. ad extremum tamẽ Ligariorum fratrum bene de Cęſare meritorum: ac Ciceronis ꝑces: & facundia plus apud Cęſarem, quam crimen Q. Ligarii: aut oratio Tuberonis valuere: itaq; abſo

lutus

lutus est Ligarius. Q. Tubero inde a causis dicendis ad ius ciuile transiit: & A. C filio operam dedit, doctissimusq; habitus est iuris publici: ac priuati: & cõplures vtriusq; operis libros reliquit: sermone etiam antiquo affectauit scri bere, & ideo parum grati ad posteros li bri eius fuere. Is (opinor) est, qui Octauii dominatu consulatum cũ Pau lo Fabio Maximo gessit, anno ab V. C. septingentesimo quadragesimo tertio: qui fuit: vt quidam computant: annus nonus ante exortum xp̄i Dei. Quo in magistratu qd gesserit ab autoribus nõ traditur: serua quippe iam ciuitate ima go consulatus non potestas permanse rat. Inuenio tamẽ de curatoribus aqua rum facta esse in sententiam eius colle gæq; senatus consulta plurima, quæ: q3 apud Iulium Frontinum extant, non apponam. Seruii Sulpitii filiam in matrimonium duxit: exq; ea filiam su scepit. Habuit & superior & insecu ta proxime ætas alios quosdam Tube ronum nomine, quorum, quia ab hoc diuersi sunt: res prætermittimus.

P. Alphenus Varus, auditor & ipse Seruii Sulpitii, plurimum īter æquales autoritatis habuit. cum Vafrum appellat Horatius, cognomine ne gentili pro Varo, vt Horatianis interpretibus placuit, an totius iuris adiectiōe, quod ipsum idem alibi uafrū nominat, incertum. Is, quocūq; cognomine, Cremonę natus, in eo municipio diu sutrinam exercuit, tandem, vt poeta iocose testatur, abiecto instrumento artis clausaq; taberna, Romā se contulit, & Seruio operam dedit, eoq; iuris ciuilis cognitione atq; exercitatione peruenit, vt vel consulatū adipisceretur. fuit n. (vt quibusdam placet) cū P. Vinitio Cos. Octauii Cęsaris domi natu, triēnio post natum in terris Christum. Rerum antiquarum non incuriosus habitus, reliqt digestorū libros: quorum vel quartum, & trigesimum citat Gellius, idemq; collectaneorum secundum. quo magis miror, fuisse, qui scriberēt ex Lampridio, Alphenū Alexandro principe iuri operam dedisse, nisi vero alter ille sit eodem nomine, & studio celeber. satis constat Alphenum

publico

publico funere esse elatum. Fuit & alius eo nomine Bebriacensi tumultu prę fectus castrorum, & alius, de quo multa Cicero in oratione pro Quintio, sed nihil ad hunc.

Caius.

INter Seruii auditores Pomponius numerat & Caium, cuius non modo nullum extat nomē; sed nec qui fuerit quidē satis scitur. certe perabsurdum est, quod quidam fecerunt, credere hūc illum esse Flauium scribam, qui cornicum oculos confixerit, arcanis actionum & iuris inuulgandis. ille.n. & lōge antiquior, quippe A p. cęci scriba, & Cn. pręnomine fuit, neq; minus inepte C. Drusum accipias, a Cicerone in iuris consultis positum; nam & ille Seruio antiquior & a nobis dudū suo loco relatus. ætate mea venere in lucē Caii institutionum libri duo, vnde Iustinianus multa in suas transtulerat. sed is ne fuerit Seruii auditor, incertum. illud satis mirari nequeo, eum, quicunq; tādem fuerit, adeo aut ignobilē genere

ac maioribus

ac maioribus, aut p̄stāti gloria extitisse, vt solo prænomine innotuerit, & si fere suspicor nomē eius in præfatione Iustiniani scriptum, vitio exemplarium in nostri dictionē deprauatum. quid.n. ita suum appellet Iustinianus præcipue hunc Caium tot ante sæculis demortuum? Sunt, qui Caium floruisse per imperium Caracallæ tradāt. quod si recipimus, duos fuisse iurisperitos Caios temporum interualla fateri coegerint. quæ Riuallius parum animaduertit, quum huius posterioris septimum librum de origine vocabulorum ab A. Gellio citari prodidit. neq̄.n. ad illa vsq̄ tēpora peruenit Gellius, & iurisc̄osultum Caium non tam vocat, quam innuit. Cæterum, siue vnum modo, seu duos numeremus, q̄ neuter satis est notus, & illa scripta, quibus conferti sunt legum libri, vtrius fuerint, in ambiguo est, ea hoc loco a nobis referent̄, vt sunt apud Politianum, cui hanc quoq̄ lucubrātionem nostri homines debent. sunt autem hæc, ad edictū prouinciale libri xxxii. ad leges xv. ad edictum publicum xv. q̄ solitū reperti fuerūt, aureorum septē.

Locus Iustiniani suspectus.

Riuallii error

dodecadelti

dodecadelti.i.xii.tabularum, sex. institutionum tres, quos tamen Boetius duos tantum fuisse significat, quum posteriorem cōmentarium Caii institutionū citat. de manumissionibus tres. fideicōmissorum duo. de casibus vnus. regularum vnus. dotaliciorum vnus. hypothecariæ vnus: nominat Iustinianus eius cōmentarios etiam rerum quotidianarum præterea, quod diximus, Gellius de origine vocabulorū opus, cuius ex septimo libro testimonium citat, si modo ille est iurisperitus. illud ad extremū testabor, prænomen hoc Caii apud Pomponium videri suppositititium, nisi vero gemino prænomine C. Offilium C. A. vocemus. quem morem duplicandi prænominis an veteres vsurparent, nōdum satis obseruaui. est tamen apud Liuium (nisi codices fallunt) non semel Q. P. Philo. mouet, q Seruii auditores Pomponius decem numerat, plures exponit, quod cum & Zasius videret: exuberantia tamen nomina neque expunxit, neque ad decem homines cōtraxit. id quod ita fiet, si, abolito, aut ad Offilium proximum ve Titium (C enim Titium in

Locus Pomponii mendosus.

Zasii obseruatio inaccurata.

Cicerone & Macrobio legimus) trãſla to C. prænomine, C. deinde Atteium Pacuuium pro vno eodemq; acceperi mus. duę namq; hominum appellatio nes decuriam illam auditorum Seruii perperã in Pomponio augẽt. Ita vnus ille relinquet̃ poſterior Caius, ſolo præ nomine, & modo enumeratis operibus illuſtris, hoc ipſo loco, ad expurgandũ pomponii codicem, paulo ante tempus a nobis expoſitus.

Titius Cæſius.

EIuſdem Seruii auditor a Pompo nio in numerum iuriſprudẽtum refertur Titius, incerto ex varie tate codicum cognomine, varie .n. Cęſi us, Celſuſq; dr̃. de quo quidquam tradi vix licet. Titii duo C. & Sex. fere æqua les apud Ciceronem in oratoribus ha bentur, ſed paulo etiam, quam Seruius ætate ſuperiores, vt nihil, niſi aliqua for ſitan neceſſitudine, ad hunc petineant. quorum C. eques Ro. iudicio Cicero nis eo eloquentiæ peruenit, quo potuit fere latinus orator, ſine græcis literis & ſine

fine multo vsu,puenire. eius orationes tantum argutiarum,tãtum exemplorũ, tantum vrbanitatis habebant, vt pene attico stilo scriptæ esse viderẽtur. easdẽ argutias in tragedias, satis quidem ille acute,sed parum tragice, transtulerat, quẽ studuit imitari L. Afranius poeta. Sex.vero Titius orator fuit loquax sane & satis acutus, sed tã solutus & mollis in gestu,vt saltatio quædam nascere tur, cui saltationi Titius nomen esset. adeo cauendum est, nequid in agendo dicendo ve facias,cuius imitatio rideatur.Scribit idem Cicero ad P. Cæsium literas,sane quasi ad iurisconsultum: & patronum,seq; natu minorem.rogat.n. hominẽ & pro sua & pro paterna amicitia, vt P. Messenium familiarem suũ in fidem recipiat, eiusq; rem famamq; tueatur.cõmẽdat etiam Titio L.F.Rufo prætori vrbano, cum esset in cilicia procos,L.Custidium tribulem, municipem,& familiarem suum,& T.Titio T.F.legato annonę C.Auianum Flaccũ,&(nequid prætereã) extat eius epistola,qua Titiũ nullo prænomine quasi virum doctum cõsolatur, super morte

liberorum,

liberorum, oppressa iam Rep: illud lõge a iurisconsulto alienius duco, quod ex eisdem epistolis Zasius de T. Fabio aut fadio annotat. Titium etiam Festus citat, & Seruius, & Macrobius, super feriis. Horatius Titium lyricum & tragicum poetam nominat sodalem suũ, & Claudii Tiberii, qui postea imperauit, comitem, eum Porphirio doctissimum fuisse, & scripsisse lyrica ad Pindari imitationem testatur.

Aufidii duo.

EX eodem Seruii auditorio prodiere Aufidius Tuca, quem alii Suram nuncupant, Aufidius Namusa, Mamusave, magno annorũ numero vtriq; ab illo Cn. Aufidio cæco, quem supra retulimus, disiuncti, & a tribus aliis Aufidiis, quos Zasius diligenter collegit, quibus, vt totum prope gẽtis nomẽ peragatur, adiungi potest ille T. Aufidius, qui vixit ad summã senectutem, & bonus vir & innocens, qui orator fuit per Syllæ dictatoris tẽpora, sed dicebat parũ, iuris autem intelligen

tia callidus, T. Iuuentio & P. Orbio, quos diximus, volebat esse similis. Idē ne fuerit T. Aufidius, ambigo, qui cum asiatici publicani exiguam admodū particulam habuisset, postea totam Asiam proconsulari imperio obtinuit, nec indignati sunt socii, eius parere fascibus quem aliena tribunalia adulantem viderant. gessit se etiam integerrime ac splēdissime, miroq; id modo demōstrauit, pristinum quæstum, suæ fortunæ, præsens vero dignitatis incrementum, moribus suis assignari debere. legimus & Aufidium Bassum, & Gn. Aufidium Orestem solum in familia cos. anno V.C.Dclxxxiii. vtriusq; Aufidii in legum libris nō raro laudatur autoritas. Namusa etiam dicitur volumina & scripta octo æqualium & cōdiscipulorum suorum collecta in centum quadraginta libros distribuisse.

C. Atteius Pacuuius.

IS quoq; a Seruio instructus est. quē vt pro vno accipiam, facit illa numeri ratio, in Caio inita. de quo pauca

dicenda

dicenda sunt, quia nulla vel aliena vel ipsius de eo monumenta loquūtur, ne maioribus quidem eius, quod sciam, claris. nullum.n.legimus Atteium curuli honore functum, ante Capitones, quos paulopost suo loco referam.

Flauius Priscus.

A Seruio fuit Flauius quoq; Priscus, nihilo, quam Atteius, notior aut suo aut maiorum splendore, aliamq; etiam opinor fuisse gentē Flauiam Reate oriundam, tribus augustis Vespasiano, Tito, Domitiano postea illustrem. fuerat quidem longe antea Gn. ille Flauius Libertini generis, scriba Ap. cæci, ad quem stemma atq; originem Flauii Prisci referre, putidū existimo. Sed quis antiquitatem omnium aut stirpem teneat? cum noui quoti die homines ac repentini ad summam euadant gloriam, nec virtus aliam, quā animi, quem incolit, nobilitatem desyderet. Macrobius, ybi de intercalandi ratione agit, Flauium nominat, & aliū M. Flauium scribam, qui, C. Cæsare tyranno,

tyranno corrigẽte annum, ſcriptos dies ſingulos ita ad eũ retulerit, vt ordo eorum inueniri facillime poſſet, & inuẽto certus ſtatus perſeueraret.

Cinna.

AVdiuit & Cinna Seruium Sulpitium. ita. n. legi apud Pomponium mihi jam pridem placuit, potiuſq̃ aut Cecinna, qui ſtudio augurali & diſciplina Hetruſca, nõ ciuili claruit, aut porcina, vt reponit Zaſius. M. enim ille Aemilius Lepidus, q eſt porcina dictus, a Priſciano laudatus, apud Ciceronem inter oratores, ſine vlla intelligentię iuris mentione numeratur, quam tamen ſolet accurate in illis ſuis oratoribus ponderare. adde ꝙ & Seruium multis annis pręceſſit: deniq; codex noricus, cuius autoritate crebro vtitur Zaſius, Cinnam habet, idemq; non raro in libris legum accitur. Familiam gentis Corneliæ fuiſſe ſupra demõſtrauimus. primum, qui Cinna ſit dictus: inuenio illum quater cos. Marianarum partiũ, patriæ ac libertatis pene oppreſ-

sorem.&,quod ad iurisperitum magis forte pertineat, per eius tēpora Cinnā poetam autorem Smyrnæ: quem celebrat Catullus,& Virgilius, Lucretium quoq; Cinnā cos. āno V.C. Dccxxxv. Octauii dominatu,& C. Cinnam magnum septennio post natum in terris christum. De ipso iurisperito,an ex his vnus fuerit,aut certi quidquam tradere non habeo.

P.Cecilius.

DEdit operam Seruio & P. Cecilius:cuius perfrequens in digestorum libris citatur autoritas. Cecilia gens antiquissima primū trib. cos.habuit T. Cecilium cognomēto Siculum,anno V.C.cccx: in quo tamen arbitror viciatos Liuii codices,& pro Cloelio Cecilium indum. eundem.n. Dionysius Clęlium vocat: & aliquanto ante idem cognomen Quinto tribuit, qui apud vtrosq; Clęlius dicitur. sed & Clęlium alium Liuius ipse Siculū vocat. Itaq; rectius Cecilii generis primus nominabitur L. Cecilius Metellus cos. anno

Castigatus Liuii locus

T

anno V.C.cccclxix.multi deinde Cecilii Metelli variis agnominibus celebres extitere,quos sigillatim enumerare longum est, cum præsertim nesciã, an quidquam ad hunc nostrum pertineant:nam ne ipse quidem satis cõstat, quis aut vnde fuerit,tantam iacturam librorum fecimus,prçter vetustatem, rerum omnium,quamuis illustrium,obstetricẽ. Sane huius ille fuisse iocus creditur,quem Macrobius L.tamen nõ P. Cecilio tribuit,trallatitio.s.illo & frequenti prænominum errore.nam,cum C.Cæsar cçteris collusoribus suis pilç cẽtena sestertia dari iussisset,soli Cecilio quinquaginta,quid ego,inquit,vna manu ludo,vt nequeam tantundem capere ? Fuit & alius sex.Cecilius per Traiani & Hadriani principatus,i disciplina iuris ac legibus po.Ro.noscendis interprçtandisq; scientia,vsu,atq; autoritate illustri.extat eius & Phauorini Philosophi perelegans apud Gellium disputatio de legibus xii.tabularum . purgat enim Cecilius illa vitia , quæ fuerant a Phauorino illis legibus imputata,Lenitatem,duritiem,obscuritatem,remissio-

nem. Eundem cum hoc putat fuisse Riuallius illum Cecilium, quem Gallum cognominat Macrobius, & virum doctissimum appellat, qui scripserit de significatiõe verborum, ad ius ciuile pertinentium, libros aliquot: in quo ego subdubito.

Sulpitius Galba.

HOrum temporum æqualis Sulpitius Galba, poterat, vt a Põponio, præteriri: nisi eum inter iureconsultos ponerẽt, qui de personis Horatianis scripserũt. idq; & nos supra promiseramus, sed dignitas hominis mutare sententiam coegit. Huic abauus fuit Sergius Galba cõsularis, temporum suorum eloquentissimus: quem tradunt Hispaniæ propretorem, xxx. Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli causam extitisse: auus ob consulatus repulsam infensus Iulio Cęsari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspirauit in cędem eius cum Bruto & Cassio. propter quod pedia lege dãnatus est. patrem habuit clariorem studio

dio quam dignitate. nõ enim egressus prçturç gradum, multiplicem, nec incu riosam historiam edidit. ipse ad consu latum peruenit. quem tamen in breuia riis non reperio. neq;.n. is fuit P. Sulpi tius Quirinus, cum M. Valerio Messa la ii. cos. quem nihil ad veterem & pa triciam Sulpitiorum familiã pertinuis se, affirmat Cornelius Tacitus, sed ortũ municipio lanuuino. vnus relinquitur Q. Sulpitius camerinus, quinquennio ante mortẽ Octauii principis, collega C. Poppei Sabini. & si Porphirio Serui um Galbam vocat. nam C. Sulpitium, qui cum Hario cos. fuit decennio ante eum Galbam, qui postea principatum tenuit, facilius crediderim iurisconsulti filium. id.n. & Tacitus & Suetonius si gnificant. quanti tamẽ id refert ? eorum temporum vix habemus historias, an nales certe nullos, nec nisi ministrorũ principis res gestas. satis tum erat coss. notare annũ, imperatore pro libitu rẽp. administrante. itaq; res hominis priua tas psequar corpore fuit per breui, atq; etiam gibbo, & ad omnium cauillos ex posito. Octauius agẽti apud se causam,

atq; identidem repeteri, corrige in me, siquid reprehẽdis, ego te, inquit, monere possum, corrigere non possum. in eũdem M. Lollii vox circũferebatur, ingenium Galbę male habitat. ne grãmatici quidem dicacitatem euasit vir inter ciuitatis principes. siquidem, cum Orbilius iudicio frequenti testimonium diceret, interrogatus a Galba, diuersę partis aduocato, cui vel ĩcognitus erat, vel dissimulabatur ad ruborem iniiciendum, quidnam ageret, & quo artificio vteretur, respondit, a se gibbos in sole fricari, atq; inde in vmbram transferri solere. quod tamẽ in libris Suetonii minus accurate scriptis, ad Varronẽ & Murenam incõstanter pro Galba relatum legimus. nã Macrobius plane de Galba tradit, quem alibi idem ipse & Suetonius gibbosum produnt. Modicę in dicẽdo facultatis, vt diximus, causas tamen industrię actitauit. Vxores habuit Mumiam Achaiam, neptem Catuli, pronepremq; L. Mũmii, qui Corinthum excidit. ex qua liberos, C. & Sergium procerauit. quorum maior G., attritis facultatibus, vrbe cessit, prohibitusq; a Tiberio

Locus Suetonii vitiosus.

rio principe sortiri anno suo proconsu sum, voluntaria morte obiit. Sergius ad imperium vsq; peruenit, sed nõ diutur nius septimestri. in secundis nuptiis habuit Liuiam Ocellinam: ditẽ admodũ & pulchram, a qua tamẽ nobilitatis causa appetitus vltro existimabatur; & aliquanto enixius, postq̃ subinde instanti, vitium corporis, secreto, posita veste detexit, ne quasi ignaram fallere videretẽ. Laborasse hominẽ adulteriorũ ĩfamia, significat Horatius Flaccus illis versibus, quin etiam illud accidit, vt quidã testes caudamq; salacem demeteret ferro, iure omnes, Galba negabat quasi & ipse sectator matronarum. habuit & villam suppositam colli prope Tarracinã, sinistrorsum Fundos petẽtibus. in qua natus est filius postea imperator. qui & ipse, vt supra quoq; memorauimus, iter liberales disciplinas, attendit & iuri.

Antistius Labeo, pater & F.

VEtus Antistiorũ familia, Gabiis (nisi me coniectura fallit) oriunda, ibi plurimũ polluit. habuit, n.

Petronem Antistium virum pace bel-
loq́ clarissimum, quem Sex. Tarquini-
us regis superbi filius, quasi insidiantem
sibi, dolo sustulit, in illo simulato exi-
lio & paternis simultatibus, cum decu-
tiendis papauerum capitibus summis,
cædem principum Gabinę ciuitati
nuncio filii tacitus indicasset. ea calami-
tate multis Gabinorum in exilium pul-
sis, multis spōte profectis, capta deinde
vrbe, & pace inita, labente paulatim
Gabina re, verisimile est, Antistios mi-
grasse Romam. Ibi inter plebeos reten-
ti, primum curulem magistratum in L.
Antistio tribuno cōsulari tenuere, ante
impartitum plebi cōsulatum, anno V.
C. ccclxxvi. in libera ciuitate nullum re
peri ocos., dominatu Octauii C. Anti-
stium veterem, biennio ipso ante natū
in hominibus Christū, aliquot deinde
Antistios veteres. Labeonis cognomi
ne primus extat is, qui prętor Siciliam
sorte habuit, bello Philippi Macedoni
co. Ex hac prosapia ortus Q. vel (vari
ant. n. in pręnomine, vt solent, exempla
ria autorum) M. Antistius Labeo, pa-
trem habuit Antistium Labeonē virū
sapientia

sapientia illustrem, qui inter occisores Iulii Cęsaris tyranni fuit, perstititqꝫ cõstantissie in partibus, donec pharsalica acie, M. Bruto, cuius erat legatus, ab Antonio & Octauio iniquitate fortunæ superato, vbi eum mortuum, se ab eo cum suspirio cõmemoratũ, hostes victores cognouit, locum in tabernaculo ad corporis sui modum effodit, ac mandata, quę ad coniugem, & liberos ferrentur, seruis ex ordine tradidit, epistolasqꝫ etiam ad familiares dedit. vnũ deinde ex seruis fidissimũ dextra apprehensum, & ad se versum (quod moris fuit in danda libertate Romanis) tradito gladio, oblatoqꝫ vltro iugulo, vt se necaret, iussit. sic illi tẽtorium pro sepulchro fuit, atqꝫ ita manus hostium deuitauit. Hunc quoqꝫ prope est, vt putem, a Pomponio inter iuris professores & Seruii discipulos numerari, cum ꝓferti videam ab Appiano huic sapiẽtiæ laudem attribui, tametsi celebriorem iuris scientia filium facere videatur. Eo parẽte genitus Labeo, gloriam patris adauxit. nam & philosophiæ operam dedit, & ius ciuile a plęrisqꝫ suę ętatis natu

grandioribus,

grădioribus, sed a Trebatio pręsertim didicit. Plurimam studiis operā dedit, & totum annum ita diuiserat, vt Romę sex mensibus cum studiosis esset, & secederet sex mensibus, & conscribendis libris operam daret. itaq; reliquit quadraginta volumina, vel (vt alibi castigatius) quadringenta, ex quibus plurima in manibus posterorum ad multos annos versata sunt, & frequenter accita. Is primus veluti sectam quandam iuris cum Atteio Capitone exercuit, nā, illo in veteribus pceptis permanēte, Labeo doctrina atq; ingenio fretus, innouare instituit. quo minus fidei in nōnullis habeas scribēti Atteio apud Gellium, hominem hunc libertate quadam nimia, ac vecordia eē vexatū, vsq; eo, vt Octauio iam principe, ac rempub. opprimēte, nihil tamen faceret, quod non iustum sanctumq; esse, in Ro. antiquitatibus legisset. quid .n. hic repręhendere iure possit Atteius? Sane cōstat Labeonem seu iniuria paternę cædis, seu ingenua libertate cōmotū, quasi in libera ciuitate vixisse. nā & ea senatus lectiōe, qua vir virū legebat (Sic.n. emendādi

codices

codices tranquilli) P. & Cn. Lentulis Coss. legit M. Lepidum hostem olim Octauii, & tunc exulantē, interrogatusq́ ab eo, an essent alii digniores, suū cuiq́ iudicium esse, respondit, autores sunt. Octauiū ea de re suppliciū hcī in terminatū, puerū eū appellasse, cūq́ ille dixisset, qd n. cō misi, si hoīnem, quē tu pōtificē esse pmittis, ī senatū asciui? placatiorē sese Labeōi exhibuisse. cōcupiuerat. n. id sacerdotiū Octauius Cęsar, neq́ tamē eripere viuo Lepido, iā reliqua oī dignitate ac patria spoliato, vnq̄ sustinuerat. Verbis aliqñ ī senatu habitis, vt senatoribus ea dignitas ī successionē seruaret, Labeo, cū neq́ assentiri vellet, neq́ aduersari apte posset, rogatus sñiam, sterto (inqt) neq́ tñ mihi me dormitū cōferre ante eū licet. Ea cōtumacia effectū ē, vt Octauio parū pbaret. iccirco ī iniuriā eius cōsulatū Capitoni accelerauit, vt Labeonē, eisdē ciuilibus studiis pcellētē, dignatiōe eius mag ratus Capito anteiret. nā illa ętas duo pacis decora simul tulit, sed Labeo īcorrupta libertate, & ob id fama celebratior; Capitonis hoīs lōge minus sui capitis obsequiū

Emendatus Suetonii locus.

obsequium dominantibus magis pro-
babatur. Igitur Labeo intra prętura m
stetit, atq; ex ea iniuria cõmendationẽ
assecutus est. tametsi nõ desunt, qui scri
bant oblatum ei ab Octauio cõsulatũ,
vt suffectus fieret, & honorẽ susciperet,
a Labeone recusatum. Exemplum liber
tatis eius illud quoq; fuerit, quod Atte-
ius vecordiam interp̄tabatur. Cũ a mu-
liere quadam tribuni plebis, aduersus
eum aditi, Gellianũ viatorem ad eum
misissent, vt in ius veniret, & mulieri re
sponderet, iussit eum, qui missus erat,
redire, & tribunis dicere, ius eis nõ eẽ,
neq; se, neq; alium quemquam in causã
vocandi, ꝙ more maiorũ Tribuni ple-
bis pręhensionem haberent, vocationẽ
non haberent. posse igitur eos venire,
& pręhendi se iubere, sed vocãdi absen
tem ius non habere. constanter itaq; fe
cit homo liberi animi, qui, qđ iuris esse
putabat, ab eo decedere noluit. tametsi
Horatius satyrica petulantia hominem
hunc insanum vocauit, in gratiam ni-
mirum Octauii. quàm notam Flaccus
ne a suis quidem interprętibus tacitam
tulit, nam, ꝙ ille libere in Cęsarẽ Octa
uium

nium inueheret,hoc gratificatũ Octa-
uio poetam omnes annotant . certe in-
ter omnes conſtat legum morumq; &
antiquitatis,ac iuris ciuilis doctum ap-
prime Labeonem eſſe habitum , ita vt
eum Petronius arbiter Seruio Sulpitio
compararet,illo verſiculo,atq; eſto,quid
quid Seruius & Labeo. Inuenio etiam
apud autores Veſtiliã prętoria familia
genitam vulgaſſe apud ædiles ſtupri li
centiam,more inter veteres recepto , q
ſatis pęnarum aduerſum impudicas in
ipſa profeſſione flagitii credebant, exa-
ctam etiam a Titidio (ſic.n.ſcriptũ eſt
pro Antiſtio forte) Labeone Veſtiliæ
marito rationem , cur in vxore delicti
manifeſta vltionem legis omiſiſſet, atq;
illo prętendente,ſexaginta dies ad con-
ſultandum datos,nõdum ꝑteriiſſe, ſatis
viſum eſt de Veſtilia ſtatuere , eaq; in
inſulam Seriphũ ablegata eſt.Sed,quia
multi aliarum quoq; gẽtium Labeonis
tulere cognomen,hoc libentius eã con
tumeliam ab Antiſtio auerterim.eſt &
apud Senecam inter oratores declama-
toreſq; Labeo.cuius tamen libri accura
tius ſcripti Labienum ſeruant,conſen-
tien:

tiente etiam Suetonio. Cornelium La-
beonem citat Macrobius, nos Fabium
Labeonem supra memorauimus. Idẽ
error ex Labieno Labeonẽ fecit apud
Plutarchũ in Pompeio, ĩ Gręcis quoq;
exemplaribus. & si Antistii etiam Pom- Plutarchi locus emẽ datus.
peium affinitate contigerint . habuit.n.
primis nuptiis in matrimonio Antisti-
am, cuius pater vir prętorius propter
eam propinquitatem quasi Syllanus in
senatu iugulatus est. Illud certe de hoc
Labeone traditur, primum codicillis eẽ
vsum, atq; ita factum, vt huius simul &
pręceptoris sui Trebatii, quã diximus,
autoritate, postea nemini dubiũ fuerit,
quin iure optimo suprema voluntas co
dicillis testata relinqueretur. Ex La-
beonis operibus, inter quæ numeranẽ
etiam ad xii tabulas. & xl. posteriorum
libri, ad edictũ pręt. pegrini xxx., ad vr-
bani complures, existimat Politianus
adhibitos a Tribuniano in suos legum
centones, decem libros posteriorum,
octo probabilium. quam sentẽtiam Ri
uallius refellit ratione non insubtili;
neq; in eo tãtu, sed & in Q. Mutio põt.
& Aquilio Gallo. Sane, quãuis Labeo
principali

principali studio iuris prudentiam exercuerit, & consulentibus publice respõderit, attamen cęterarum quoq; bonarũ artium expers non fuit, & in grãmaticam sese atq; dialecticam literasq; antiquiores altioresq; dederat, ac latinarum vocum origines rationesq; & proprietates percallebat. eaq; pręcipue scientia ad enodãdos plęrosq; iuris laqueos vtebatur. apparuit hoc ipsum in libris posteriorum, post eius mortem, vt ferunt, editis, quorum cõtinui tres. xxxviii. xxxix. xl. pleni erant id genus rerum, ad enarrandam illustrãdamq; latinam linguã ad modum conducentium.

C. Atteius Capito.

C. Atteius Capito, auo centurione Syllano, patre prętorio, haud admodum vetere, nec tamen ignobili familia ortus, consulatum Romę gessit cũ Germanico Cęsare, Octauii imperio, anno post Christum natũ decimo tertio. Quo quidem in magistratu adeo nihil egisse traditur, vt ne iudicauerit quidem, collega eius omnia

judicia

iudicia pagente. error est in Coss. Cassiodori, Holoandri, Glareani, pro Atteio Fonteium scribentiũ, quos diuersos fuisse, & hunc consulem, etiam ex Tacito discas. Is quoq; magnã sibi in iure ciuili autoritatem comparauerat, & alterum quasi oraculum ciuitatis eo tẽpore habebatur. Doctorem habuerat Ofilium, in cuius etiam prçceptis, atq; sentẽtiis perseuerabat, dissidebatq; a Labeone nõ modo disciplinç exercitatione, sed moribus etiam, & toto vitç genere, ille cum principibus contumacia certabat, hic obsequiosus dominantibus in adulationẽ vsq; erat. Quibus illecebris probatus Octauio, consulatum exq; eo honore inuidiam adeptus est, ac sequẽti anno incuratione aquarum Mçcenati successit. itaq; triennio inde cum Tiberis vrbem inundasset, relabentemq; secuta esset edificiorum, & hominũ strages, remedio cohercendi fluminis a Tiberio principe prçfectus est, collega dato, L. Arruucio. Qui cum in senatu egissent, an ob moderandas Tiberis exundationes, auerti flumina & lacus oporteret, p quos augescit, auditis municipiorũ

nicipiorum & coloniarum, ad quas ea res pertinere poterat, legationibus, nihil mutari placuit. Auxit adulationis vitium Capitoni, Tiberii principis dissimulata insolentia, qui, cum nimio plus adulatoribus delectaret, amare tamē in ciuibus, ac senatoribus libertatem dicēdi simulabat. itaq; eius animi non ignarus Capito, cum L. Ennius eques Ro. maiestatis postulatus, q; effigiem principis Tiberii promiscuum ad vsum argenti vertisset, recipi inter reos vetaret a Cęsare, palam, quasi per libertatē asp natus est, non enim debere eripi patribus autoritatem statuendi, neq; tantum maleficium impune habēdum, sane lētus in suo dolore esset, reip. iniurias ne largiretur. intellexit hæc Tiberius, vt erant, magisq̄ vt dicebantur, perstititq; intercedere. Capitoni insignior īfamia fuit, q; humani diuiniq; iuris sciēs, egregium publicum, & bonas domi artes dehonestauisset. eodemq; ipso anno ēst mortuus, q fuit post Christum natum xxiii. Illa Capitonis ridicula fuit adulatio: nam, cum Tiberius edicto quedam verbum parum apud latinos vetus in-

scripsisset, eiusq; recordatio noctu principi subisset, conuocatis postridie, quotquot Romę grammaticam aut verborum interpręrandorum scientiam profiterentur, Pomponio grammatico verbum reprę̄hēdente, Capito affirmauit, & esse illud antiquum, & , si non esset, futurum certe iam inde , & ciuitaté in gratiam Cęsaris id verbum inter antiqua relaturam. quod adeo tacitum non tulit, vt grammaticus ad Tiberium cō-uersus, mentitur Capito , respondetit, tu enim Cęsar ciuitatem Ro dare potes hominibus , verba & linguę latinę vsum non potes. eam responsionem Dion procillio cuidam senatori ascribit, sed pluris est apud me Suetonii diligētissimi scriptoris autoritas. Idem Capito Atteium philologum grammaticū dicebat inter grammaticos rhetorem, inter rhetores fuisse grammaticum. id quod hodie multis euenit. Reliquit Capito libros non paucos, quorum testimonio sæpe Gellius, iterdum & Macrobius & Frontinus vtūtur. Multa de Atteio Capitone Tribuno ple, sunt apud Dionem libro xxxix. sed ea ad pa

Dionis incuria

trem

trem potius iuris cõsultipertinere, tem porum ratio indicat. quemadmodum & quæ in senatus consulto a Cælio ad Ciceronem in epistolis misso. fortecp etiã, quæ de Atteio quodã copiarũ du- ctore per Octauii, & L. Antonii bellũ scribit Appianus libro v. bellorum ci- uilium. sed & illud, quod scribit Pater culus, Capitonem senatorii ordinis vi- rum, patruum suum, Agrippæ, C. Cas- sium de cæde Cæsaris lege Pedia accusã ti, subscripsisse, ad patrem melius q̃ ad filium referas, quasi iam tum ab eo hæ- reditarias acceperit partes Cæsarianas fi lius. licet hoc malit Zasius filio ascribe re. Fuit & quæstor Iudææ Capito qui dam, C. Caligulæ imperio, vt Philo Iu dæus scribit, quem non temere filiũ hu- ius iuris consulti existimaueris; quẽdã etiam Capitonem iter primarios decla matores memorat Seneca, Plinius iuni or Titinium Capitonem scriptorẽ vi- rorum illustrium. Sisinnium quoq & Asinium Capitones inuenio. Sed, vt ad nostrum redeamus, libros hos conscri- psit, commentaria ad xii. tabulas, conie- ctaneorũ libros cclx. de pontificio iure,

Error Zasii

cuius consultissimus fuit, septem, de senatoris officio vnum, de iure sacrificiorum decem, commentarium etiam de iudiciis publicis. ex iis operibus pmulta citantur a Gellio, Festo, Macrobio, Nonio, Frontino.

M. Cocceius Nerua pater, & filius.

M. Cocceius Nerua iurisconsultus, Cocceium Neruam patrē habuit, qui cum L. Gellio triūuirali dominatu consul fuit, & conciliādę inter Antonium & Octauium amicitię sese cum Męcenate interposuit. Narniense familię genus. Nerua ipse iuriscōsultus Labeonis sectam excepit, & dissensiones disciplinarum cum Capitonis successoribus adauxit. Is omnis diuini atq; humani iuris sciens, eaq; cognitione illustris, familiarissimus atq; assiduus Tiberio Cęsari fuit. In curatione aquarum (quod munus principibus in ciuitate viris dari cōsueuerat) Satrio Rufo successit, Seruio Cornelio Cethego L. Visellio Varrone Coss. anno post natum Christum quinto ac vigesimo.

mo. Biennio post solus ex senatorio or
dine Cęsarem in Campaniam atq; insu
lam Capreas secedentem secutus est,
ibiq; cũ eo annos ferme octo perman
sit. Traditur etiam ante consulatu fun
ctus .. quod extra ordinario ac suffecti
tio munere ei contigisse existimo, atq;
ideo nullum annum in commentariis
conficit, nec sciri potest, quibus coss.
gesserit consulatum. Anno, postquã
seccesserat, ferme octauo, cum Tiberi
us omnia cędis ac libidine repleuisset,
vir priscę probitatis Nerua, eius cõsue
tudinis impatiens, integro statu, corpo
re illeso, moriendi consilium cępit. qđ
vt Tiberio cognitum est, assidere Ner
uę, causas requirere, addere preces, fate
ri postremo, graue cõscientię, graue fa
mę suę, si proximus amicorum nullis
moriendi rationibus vitam fugeret.
auersatus sermonem Nerua, cum diu
nullis ꝑcibus elici ab eo respõsum po
tuisset, abstinentiam cibi continuauit,
atq; ita vitam finiuit. causę mortis prę
cipue ferebantur a gnaris cogitationũ
eius, ꝙ, quanto ꝓpius mala Reip. intue
retur, prę ira ac metu, dum integer, dũ

intentatus esset, honestum finem voluerit. alii prӕter alias hanc addũt, q leges a Cӕsare positas de condemnationibus reperiret, vnde infidelitatis plurimum, ac tumultus prouenire oporteret. Cӕterum adeo commotus est tacito mortis eius conuitio Tiberius, vt cõfestim ad mitigandas vsuras vigintiquinq sestertiorum millia in publicum contulerit, vnde gratuito indigentibus in trienniũ mutuo daret, & celeberrimos, ac notissimos quosq accusatores iusserit vno die interfici. Reliquit filium Nerua eadem iuris cognitione celebrem, qui libros de vsucapiõibus reliquit. Eo natus est Nerua ille, qui Ro. imperium optime omnium gessit, vt non modo Nerua hic probitate cõspicuus ipse fuerit, sed filio, nepote, ac deinceps propinquis, prӕsertim vero arrogato Traiano opt. principe iurisq diuini atq humani consultissimo, deincepsq adoptione optimorum principum ad Commodum vsq censendus sit. Nerua filius (si Vlpiano credimus) annum agens ӕtatis septimum ac decimum, aut paulo plus de iure publice respondit. Fuerunt &

Syllii

Syllii & Licinii Neruę, sed alię gentes, nec nisi cognominc similes.

Masurius Sabinus.

MAsurius Sabinus e plebe homo, Atteio Capitoni in disciplina iuris successit, & Cocceium Neruam emulum habuit. Receptus ē in equestrem ordinem iam grandis natu, & annorum fere quinquaginta. ei neq; amplę facultates fuerunt, sed plurimum a suis auditoribus sustentatus est. obtinuitq; a Tiberio Cęsare, vt sibi de iure respondere liceret. atq; ita publice primus rescripsit. Nam, vt obiter sciamus, ante tempora Augusti, publice respondendi ius non a principibus dabatur, sed, qui fiduciam studiorum suorū habebant, consulentibus respondebāt, neq; responsa, vtiq; signata, dabant, sed plęrūq; iudicibus ipsis scribebant, aut testabantur illos, ii, a quibus consulti fuerant. primus Oct. Augustus, vt maior iuris autoritas haberetur, constituit, vt ex autoritate eius responderēt. & ex illo tempore peti hoc pro benefitio cępit,

Vnde paulo post effectum est, vt pestis humani generis Caligula, inter cętera liuoris, ac malignitatis ī omnes claros viros scelera, de iuris quoq; consultis, quasi scientię eorum omnem vsum aboliturus, sępe iactauerit, se mehercle effecturū, ne quid respondere possent, pręter ęquum. Postea deinde optimus princeps Adrianus, quasi pristinū morem, & libertatem relaturus, cum ab eo viri periti peterent, vt sibi liceret respō dere, rescripsit eis, hoc nō peti, sed pręstari, atq; effici solere. & ideo, si quis fiduciam sui haberet, placiturū se populo, ad respondendum se prępararet. Postremo res eo deuenit, vt, retecto Augusti more, nemo iuris consultus appellaretur, aut publice ius ĩterpręraretur, de que eo responderet, nisi eam autoritatē a principe impetrasset. quorum omniū sententię, & opiniones in tantum honoris venere, vt ex principum constitutionibus recedere ab eorum responso iudicibus non liceret. & ex horum tantummodo scriptis Iustinianus confici pādectas suas, cęteris reiectis, voluerit. Extat de Masurio illud in satyra Persii

carmen

carmen in persona Libertini: vindicta postquam meus a prętore recessi, cur mihi non liceat, iussit quodcunq; volũtas, excepto, siqd Masuri, rubrica vetauit. & (vt quidam putant) epistola Plinii Cęcilii lib. iiii. qua eum vt religiosũ defensorem supremarum voluntatum laudat. sed ego ad illa tempora non puto peruenisse Masuriũ. Opera hæc ab eo feruntur relicta, memorabiliũ libri xii. iuris ciuilis tres, cõmentarii de indigenis, liber de furtis vnde multa Gellius Macrobiusq; nominatim sumpsere.

Cassius Longinus.

CAssii patritii iam inde ab initio Ro. libertatis magni atq; ampli extitere. Sp. enim Cassius, cognomento Becillinus (Vscellinum, Vicellinum autores aut librarii variant) octauo post pulsos reges anno cos. duos deinde alios, & magisterium equitum primus gessit. postremo, cum iactanda lege agraria, quæ nunquam deinde sine maximis motibus rerum agitata est, ea largitiõe captare animos plebis, & sibi

viam

viam ad tyrannidem facere videretur, ybi primum magistratu abiit, dãnatus necatusq; est. sunt, qui patrem autorem eius supplicii ferant. eum, cognita domi causa: verberasse ac necasse, peculiumq; filii Cereri consecrauisse, signũ inde factum esse, & ĩscriptũ, ex Cassia familia datum. sed, quæ familia primũ molitorem tyrannidis dederat; eadem post multos insignes viros, accerrimũ vindicem libertatis protulit C. Cassiũ, Iulii Cęsaris ĩterfectorem. Longini cognomen habuisse primus legitur Q. Cassius Cos. anno V. C. Dxc. multiq; deinde amplissimis functi magistratibus, insignis est in genere & L. ille Cassius prętor, cuius tribunal, propter nimiam seueritatem, scopulus reorum dicebatur. Ex hac gente, Cassius Longinus, natus ex filia Tuberonis, nepte Seruii Sulpitii, prope hæreditariam iuris ciuilis scientiam exercuit, cum proauum Sulpitium, Tuberonem auũ maternos habuisset. Is Masurio Sabino successit, & Cassianorum nomen suis reliquit, princepsq; & parens eius scholę est habitus. Hũc alii C. alii L. prænominant.

minant. Consul fuit cum Quartino quem alii M. Vinitium vocãt, anno imperii Tiberii Cęsaris decimo septimo. In quo quid gesserit, vir alioqui ingentis spiritus, quoniam eius anni historia apud Tacitum desideratur, sciri non satis potest. Sequẽti anno, cum atroces in senatu sententiæ in Iuliam Tiberii quondam vxorem dicerentur, & vt bona Seiani, qui ex maxima principis gratia in seuissimam ignominiam ac necẽ deciderat, ęrario ablata ĩ fiscum referrẽtur, in iis & Cassius idem asseueratione multa censuit. Extremo deinde Caligulę principatu, cum Asię proconsul esset, & fortunę Antiatinę principi respondissent, vt a Cassio caueret, immemor princeps Cassium Cheree quoq; a quo postea occisus est, esse nomen, interficiendum Cassium Longinum delegauerat, sed fatalis necessitas ingruens Caligulæ Longinum seruauit. Rerũ inde potiente Claudio, Cassius Syrię pręfectururam accepit Marso succendens. qua in prouincia cum esset, sacerdotalem stolam pontificis Iudęorum, qua ille solẽnibus modo sacrificiis vtebatur.

batur, magna sumptu elaboratam, ĩ cu
stodiam Romanorum redegit. ea .n.
cum antea vsq; ad Tiberii tempora in
turri, quam Barin vocabant, seruare-
tur, ita, vt pridie sacrificiorum, adhibito
pontificis iudęi sigillo & ducis pręsidii
Ro. promeretur, & peractis sacris, eodẽ
inspiciente, cõderetur, Tiberius in gra
tiã Agrippę regis, stolã potestati oĩno
iudęorum permiserat. hanc igitur Cas-
sius cum Cuspio Fado procuratore iu-
dęę, ĩ Antonianã (sic.n. turrim, quæ pri
us Baris dicebatur, in Antonii gratiã
Herodes rex vocari iusserat) turrim de
poni iussit. Romanos.n. vt prius, prin-
cipes esse oportere. neq; de veteri iure
quidq̃ detrahi. id.n. petiturus de iudęis
Caspius, veritus ne non obtemperaret
gens religionis & sacrorum tenacissi-
ma, cui tum ipse pręerat, Cassium ex
Syria cum magnis copiis acciuerat. ro
ganti igitur populo, vt pręsides spa-
tium indulgerent legatos ad Claudiũ
Cęsarem super ea re mittendi, cõcessũ
est, acceptis filiis obsidibus. tãdemq; res
a Cęsare impetrata. Et, cum legati Par-
thorum Meherdatem eius gentis, qui
tum

tum Romę erat, in regem aduersus tyrannidem Gotarzis expetissent, princeps missum Meherdatem cum literis, Cassio, vt ad ripam Eufratis amnis deducat, mandat. Cassius ea tempestate cęteros prçeminebat peritia legum. militares enim artes per otium ignotę, industriosq; ac ignauos pax in æquo tenet. attamen, quantum sine bello dabatur, reuocare prçcisum morem, exercere legiones, cura, prouisu perinde agere, ac si hostis ingrueret, ita dignũ maioribus suis & familia Cassia, per illas quoq; gẽtes, ob virtutem egregiã C. Cassii eius, qui C. Iulium Cęsarem tyrannum interemerat, & Pompei legatus eam aliquando prouinciam obtinens bella cũ Parthis gesserat, celebrata, ratus. igitur excitis iis, quorum de sententia petitus rex fuerat, positisq; castris apd' Zeuma, vnde maxime peruius amnis, postquã illustres Parthi, rexq; Arabum Abbarus aduenerat, monet Meherdatẽ Cassius, barbarorum impetus primo acres, cunctatione inde languescere, aut in pfidiã mutari. itaq; vrgeret cępta. quod spretum fraude Abbari, Meherdatẽ in

 perniciem

perniciem ac manus inimicorũ dedu-
xit. Post nouẽnium, Nerone iam do
minatum exercente, nunciata de Par-
this victoria, cum finis non fieret agen-
dis supplicationibus, referendisq; inter
festos diebus, quibus parta victoria, &
ad senatũ nunciata relataq; esset, aliaq;
in eandem formam nimis modũ egres
sa decernerentur, Cassius cohiberi nõ
potuit, quin, de cęteris honoribus assen
sus, diceret in senatu, si pro benignitate
fortunę diis gratię agerentur, ne totum
quidem annum supplicationibus suffi-
cere, ideoq; oportere diuidi sacros, &
negociosos dies, quibus diuina colerent
tur, neq; humana impedirentur. Eo-
dem anno, tumultuãtibus seditione ple
bis in senatorium ordinem Puteolanis,
Cassius adhibẽdo remedio delectus ẽ.
cuius cum seueritatem nõ tolerarent,
precante eo, ad alios ea cura translata ẽ.
Triennio inde, cum ageretur in senatu
de nece Pedanii Secũdi pręfecti vrbis,
quem seruus eius, seu propter negatam
libertatem, cui pręcium pepigerat, siue
amori exoleti infensus, & dominũ emu
lum non tolerans, interfecerat, & ex ve

teri more familiam omnẽ, quæ ſub eo‑dem tecto manſitauerat, ad ſupplicium agi oporteret, ac concurſu plebis, quę tot innoxios protegebat, ad ſeditionem vſq; ventũ eſſet, ſenatoribuſq; ſtudiis in cõtrarias partes inclinãtibus, inter eos, qui nihil mutandum cenſebãt, Caſſius ſententię loco in hunc modum diſſeruit. Sępe numero P.C. in hoc ordine interfui, cũm contra inſtituta, & leges maiorum noua ſenatus decreta poſtularẽtur, neq; ſum aduerſatus, non quia dubitarem ſuper omnibus negotiis melius atq; rectius olim prouiſum, &, quę conuerterentur, in deterius mutari, ſed ne nimio amore antiqui moris ſtudium meum extollere viderer. ſimul, quicquid hoc in nobis autoritatis eſt, crebris contradictionibus deſtruendum non exiſtimabam, vt maneret integrum, ſi quando Reſpubl. conſiliis eguiſſet. quod hodie euenit, conſulari viro domi ſuæ interfecto per inſidias ſeruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concuſſo ſenatus conſulto, quod ſupplicium toti familiæ minitabatur. de‑

cernite

cernite hercule impunitatem. at quem dignitas sua defendet, cum praefectura vrbis non profuerit? quem numerus seruorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem feret, quae ne in metu quidẽ pericula nostra auertit? an, vt quidam fingere non erubescũt, iniurias suas vltus est interfector? quia de paterna pecunia trãsegerat, aut auitum mancipium detrahebatur, pronũciemus vltro dominum iure cęsum videri. libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatũ est. sed, & si nunc primum statuẽdum haberemus, creditis ne seruum interficiendi domini animum ita sumpsisse, vt nõ vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? sane consilium occuluit, telum ĩter ignaros parauit. nũ excubias transiret? cubiculi fores recluderet? lumẽ inferret? cędem patraret? omnibus nesciis. Multa sceleris indicia prçueniunt. serui si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios, postremo, si pereundum sit, non inulti ĩter nocẽtes agere. Suspecta maioribus nostris

nostris fuerunt ingenia seruorum, etiã cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, charitatemq; dominorũ statim acciperent. postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, colluuiem istam non nisi metu cohercueris. at quidam insontes peribũt. num & ex fuso exercitu, cum decimus quisq; fuste feritur, etiam strenui non sortiuntur? habet aliquid ex iniquo omne magnum exẽplum, quod cõtra singulos, vtilitate publica, rependitur. Sentẽtiæ Cassii, vt nemo vnus cõtraire ausus est, ita dissonę voces respondebant, numerum aut ętatem, aut sexum, ac plurimorum dubiã innocentiam miserantium. Pręualuit tamen pars, quæ supplicium decernebat. Quadriennio post, cum Poppeę Neronis coniugi mortuę funus fieret, Cassio Nero officia exequiarũ prohibuit. q̃d primum illi indicium mali fuit, neq; in longum dilatum est. igitur missa ad senatum oratione, remouendum Cassiũ a Rep. disseruit, obiectauitq;, ꝙ in vetere gentili stemmate, inter imagines maiorum, etiam C. Cassii tyrãnoctoni effi-

giem restituisset, ita ĩscriptam, duci partium. femina enim belli ciuilis & defectionem a domo Cęsarum quęsitã, ac, vt memoria tantum infensi nominis ad discordias vteretur, assumpsisse L. Syllanum iuuenem, genere nobilem, animo promptum, quem nouis rebus ostentaret. Is disciplina Cassii, apud quem educatus fuerat, ad magnam claritudinem euaserat. Inducit posthac sub nomine indicum, qui in Lepidam Cassii vxorẽ, amitam Syllani, incestum cum fratris filio, & diros sacrorum ritus cõfingerẽt. Tunc senatus consulto exilia Cassio, & Syllano decernuntur. de Lepida Cęsar statueret. Deportatus est in ĩsulam Sardiniã Cassius, & senatus iussus expectabatur. Syllanus quoq; relegatus paulo post iussu Neronis submisso percussore occiditur. Alii deinde multi, vt conscii, vexati sunt. adeo calamitas illa dira ciuitati Ro. incubuerat, vt senem iuris peritissimum luminibus orbatum (nã id quoq; de Cassio traditur) nullo crimine, nisi ꝙ opibus vetustis & grauitate morum pręcelleret, affligere non dubitauerit, & sunt (si diis placet) q principis

cipis vnius libidinem publicę libertati, vbi & sentire, quę velis, & quæ sentias, dicere liceat, anteponendam putent. Cęterum ad Cassium redeamus. qui beneficio longissimę ętatis, Rep. ad meliorem principem delata, a Vespasiano de relegatione reuocatus, vitam in patria finiuit. domū habuit, quę postea testamēto Numidiæ Quadratillæ ad Quadratum oratorē deuenit. Fuit & alius Longinus ex equestri ordine, q postea ad pręturā vsq; peruenit. ad quē cur potius exilium retulerit Aimarus Allobrox, quam ad consularem illum iuris consultum, equidem causam non inuenio, cum ex Tacito apertissime cōstet de iuris perito dictū. Aliū C. Cassium quidam memorant per Hadriani tempora, qui decem iuris ciuilis libros scripserit. ad quem mulierem quādam cum quinq; liberis, vno partu editis, adductā ait. Cassium & Macrobius citat. Inuenio etiam L. Cassium Longinum iisdem temporibus plebeio genere, verum antiquo honoratoq;, qui seuera patris disciplina educatus, facilitate sępiusq; industria cōmendatus fuerit. Cui

Error Riuallii.

Drusillam, Germanico Tiberii ex Dru so fratre, nepote, & adoptiuo filio, ortã, Tiberius in matrimonium dederit, sup ꝙ ea re cũ leui honore iuuenis ad sena tum scripserit, ac triennio post, cũ vrbs graui incendio afflicta esset, ęstimando cuiusꝙ detrimẽto, cum tribus sororiis & P. Petronio prçfecerit. eam Drusillã adeo amauit C. Caligula Imperator, quamuis sororem, vt & ante, quam Lõ gino collocaretur, virginem prętexta tus adhuc vitiauerit, & in concubitu eti am eius quondam deprçhensus sit ab auia Antonia, apud quam simul educa bantur. mox Lõgino nuptam abduxit, & in modum iustę vxoris prę palã ha buit. hęredem quoꝙ bonorum atꝙ im perii ęger instituit. eadem defuncta, iu stitium indixit, in quo risisse, lauasse, cę nasse cum parentibus aut coniuge libe ris ve capitale fuit. ac meroris impati ens, cum repente noctu profugisset ab vrbe, trãscurrissetꝙ Campaniam, Syra cusas petiit. rursusꝙ ĩde propere rediit, barba capilloꝙ promisso. nec vnquam postea, quantiscunꝙ de rebus, ne pro cocione quidem populi, aut apud mili

tes

tes nisi per nomen Drusillę deierauit. Hęc addidimus, quod aut filius fuisse, aut omnino aliquid attinuisse Longino is iuuenis existimari poterat. nam, vt hic ille sit, qui ad pręturam vsque peruenit, impedit, quod consularem eum appellat Suetonius. Apposuimus etiam epigrāma quoddam vetus libertorum Longini, Romæ repertum.

D. M.

C. Cassius Verecundus fecit sibi, & Cassię Damalidi libertæ carissimæ & bene mer. idem coniugi, & C. Cassio Cotino, & Cassię Moschidi parentibus, suis isdē patron. libertis C. Cassii Longini, & libertis suis, libertabusque, posterisque eorum.

Aminius Rebius.

AMinii Rebii nihil pręter mortē & epitaphium inuenimus. sed, quia eum Tacitus peritia legum inter primores numerat, visum est inserere. De maioribus nihil comperi. ipse pecuniæ ditissimus, famæ non admo

dum bonę fuit, ob libines mulicbriter infamis. mortem tamē opinione hominum cōstantius tulit, atq; adeo sumpsit. cruciatus enim ægræ senectæ, misso p venas sanguine, effugit. obiit imperii Neronis anno tertio.

Proculus.

SCholam, & disciplinā Neruæ patris Proculus excepit. magna is autoritate fuit, ac plurimū potuit nō in ciuili modo scientia, in qua tanti fuit, vt, q prius a Labeone, ac Nerua nomen accipiebant, ab eo Proculiani cæpti sint dici, sed (opinor) etiam in Rep. hunc non eum esse arbitror (multi enim & priscis temporibus, & illo æuo Proculi extitere) qui C. Acceronius Proculus vocatus, & cū C. Pontio Nigrino Cos. fuerit, extremo Tiberii principis anno. Caligula dominationem ingressus, cū decretum intercessisset, vt Coss. magistratu se abdicarēt, quo principi darēt, id quidem abnuit Imperator, sed vna tamen ipse ac Claudius patruus cū illis consulatum gessere. Sed ne eum quidē

puto,

puto,quem Cocceium Proculum vocat Tacitus,& spiculatorem fuisse indicat,nec quem Plinius Ceclius vt poetã bonum memorat. sed Licinium illum Proculum,qui Othonianas partes secutus, cæso Galba,præfectus ꝑtorio creatus ẽ.fuerat is ĩtima familiaritate Othoni coniunctus,ac suspectus cõsilia eius fouisse.Post,Ohone iam rerum potito, cum seditio,ac tumultus militum ipsorum in vrbe exortus esset,Proculus milites allocutus, ꝓmissis quinis millibus numum,turbas sedauit.Cũq; Otho obuiam ire Vitellio contenderet,plurimũ spei & fiduciæ ĩ Proculo collocauit. ita ꝙ eum peditum equitumq; copiis præfecit.is enim vrbanæ militiæ impiger, bellorum insolẽs, cæteros criminãdo, prauus & callidus bonos & modestos anteibat.Cum prope hostes ventũ ẽẽt, agitante cõsilia Othone, an bellũ trahi oporteret,cæteris ducibus trahendum putantibus,Proculus inclinatum in diuersam sententiam principem adulatione atq; imperita properatione iuuit.fortunam enim,ꝙ & copiæ alacres, & victoria recens esset,& princeps hostium

Vitellius aberat, deos quoq; & numen Othonis adesse cōsiliis, vna cum Ticiano fratre principis testabaẗ. itaq;, postq̄ pugnari placuit, idem autor principi, ne prælio interesset, vt Brixellum se cōferret, impulit, ibiq; dubiis præliorū exemptus summæ rerum & imperio se ipse reseruaret. quæ res in primis partes eius afflixit. profecto itaq; Brixellum Othone, honor imperii penes Titianum fratrem, ius atq; potestas ad Proculum resedit. qui, positis ridicule castris, inter media flumina atq; aquas milites siti cōficiebantur. &, cum postridie in hostem procedere vellet, itinere viginti milliū amplius, neq; Paulinus collega assētiretur, superuenere a Bebriaco Othonis literæ, quibus rem quamprimum decernere iubebantur. Vbi igitur ventum in pugnam est, cōfuso agmine, fusi Othoniani: ita vt apparuerit non ignauia militum, sed ducum temeritate peccatum. in fuga Proculus castra vitauit. Aliquāto post veniēte in Italiam Vitellio (nā duces absente eo ad Padum Othonianos deuicerant) cum cæteris ducibus occurrit & Proculus. quem cum Suetonio

nio Paulino primum tristi mora squal=
lidũ tenuit: donec audiri cũ necessariis magis defensionibus q̃ honestis vtere tur: proditionem vltro sibi imputabant: spatium longi ante prelium itineris: fati gationem Othonianorum: permixtum vehiculis agmẽ: ac pleraq; fortuita frau= di suæ assignãtes. ita Vitellius credidit de perfidia: & fidẽ absoluit. Hæc om nia ideo de iurisconsulto dici interpræ tati sumus: φ plurimum potuisse eum Põponius tradit: id quod de nullo alio Proculo his tẽporibus reperiebamus. nam neq; pretorii prefectura a iuris cõ sulto abhorrebat, quã postea & Papinia nus, tantus in ciuili facultate vir, aliiq; gesserint. Neq; vltra quidquã nobis de Proculo compertum est, nisi quod eũ Vlpianus quasi non leuem iuris autorẽ nominat ex rescripto diuorum fratrũ. Celsus vero etiam filium Proculum au torem iuris, habuisse videtur.

Celius Sabinus.

SVccessit Longino in disciplina iu= ris Celius Sabinus, is ab Othone bimestrem

bimestrem Quintili.f.& Sextili mense consulatum cũ Flauio Sabino ante acceperat.quorũ honori ne Vitellius quidem victor intercessit.Vespasiani tamẽ postea temporibus plurimum potuit, siue ꝙ cum fratre eius Flauio Sabino amicitia & consulatu cõiunctus fuerat, siue quia initiũ Vespasiano imperii primo eius consulatus die Cal. ipsis Sext. fęliciter occeperat, Alexãdro Tiberio in Vespasiani sacramentum Alexãdriæ adigente.isq̧ primus principatus dies ĩ posterum celebratus est.Librum de edicto ędilium curulium scripsisse dicitur, in quo multa scripsit de venaliũ seruorꝫ legibus.id enim erat præcipuum argumentum edilitii edicti.

Sex.Pedius.

QVo tempore vixerit Pedius,in incerto est. mihi non admodum abesse a vero videt̃, hominẽ circa hæc tempora ponere, illũq̧ ipsum esse,quẽ significat Persius in Satyra etiam oratorem eloquentissimum extitisse,illis versibus,

Fur es,

Fur es, ait Pedio, Pedius quid? carmina rasis
Librat in antithetis, doctas posuisse figuras, laudatur.
Nisi tamen malimus in Persio eum accipere, de quo & Horatius (solet n. Persius vti nomībus & psonis Horatianis.)
Cum Pedius causas exudet publicus.
Traditur & de Pedio Blęso temporibus Neronis, qui sit repetundarū & furti damnatus. Sed, quicunq; fuerit is iure consultus, & quacunq; ætate, libros reliquit de stipulationibus, item ad edictū quinq; ac viginti. vnde multa citantur a plęrisq; autoribus Iustiniani digestorū. quod indicio est hominem & satis antiquum esse: & magnę autoritatis.

Pegasus.

PRoculus successionem disciplinę reliquit Pegaso. Is temporibus Vespasiani Cos. fuit, cum pusiōe. quo magistratu ī verba eius factum est S.C. vt ei, qui rogatus esset hęreditatē restituere: perinde liceret quartam partē retinere, sicut per legē falcidiam ex le-

gatis retinere iampridē licuerat. ex singulis quoq; rebus per fideicōmissum relictis eadem permissa retentio est, illud quoq; eodem S.C. cauebatur, vt, si recusasset scriptus hæres adire hęreditatem quasi suspectam atq; damnosam, desiderante fideicōmissario, iussu pretoris adiret, & restitueret hęreditatē. cuius decreti multa abrogauit Iustinianus, multa ī Trebellianū S.C. trāstulit, pp captiosas nescio quas stipulationes. certe Pegasianum ab eo nomen habuit. Eodem imperante pręfectus vrbis fuit, atq; etiā Domitiano, quod significare videtur Iuuenalis, honorificentissimo hominis testimonio. ait enim.

Rapta properabat abolla
Pegasus, attonitę positus modo villicus vrbi.
An ne aliud tum pręfecti? quorum optimus atq;
Interpręs legum sanctissimus, omnia, quamquam
Temporibus diris, tractanda putabat inermi
Iustitia. Vexabat.n. tunc Romam Domitianus.

Priscus

SVccessit Cælio Sabino Priscus Iabolenus. Is officiis interfuit, adhibitus consiliis est, ac de iure publice respondit. tametsi sunt, qui eum inter male sanos numerēt. Ad Antonini Pii imperium vsq; peruenit: eoq; est vsus princeps iurisperito, cū multa iura sanciret. Argumentū dementiæ eius illud fertur, q, cum Passenius Paulus splendidus eques Ro. & in primis eruditus, scriptor elegorum, municeps & gētilis Propertii, recitaret, & ita carmen cæpisset dicere, Prisce iubes? ad hoc Iabolenus Priscus (aderat. n. vt Paulo amicissimus) ego vero non iubeo. hic tibi risus, ioci, eo maiores, quo vir grauioris professionis desipuerat, & quod Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulerat. E Cassio quindecim libros, epistolarū quatuordecim, quinq; ad Plautium reliquit. Fuit enim & Plautius īter iuris prudētes celeberrimus. de quo & si nihil comperti in vita habeo, sæpe tamen in libris legum accitur, multosq; & præcipuos iuris prudentes vel ad eū vel in opera eius scripsisse cōstat. quāq; eo quoq; cum multis tacuit Pompon.

CElsus pater Pegaso successit: de Mario quodã Celso multa apud Tacitum in rebus Othonis inuenio, quorum nihil petinere ad hunc nostrum arbitror. Is Celsus & apud Traianũ magno ĩ honore, & Hadriano prĩcipi inter iudicandum prçcipue in consilio fuit, cum ille non amicos suos, aut comites solum, sed iuris consultos etiã, quos tamẽ senatus omnis ꝓbasset, adhiberet. Filius quoq;, quẽ quidam Iulium vocãt, eodem studio clarus, duos consulatus ꝑ Hadriani, vt ferũt, principatum gessit, vnum cum Neratio Marcello, posteriorem cũ Iulio Balbo, quẽ apud Cassiodorum nõ comperio. sed & pro Marcello, Marcellinũ ponit. Plinius tamẽ Cecilius Marcellum seruat. est sane apud eũdem Cassiodorũ cos. Celsus cum Crispino per Traiani principatum, anno xiix. ante consulatum illum cum Neratio. vt possit is honos ad patrẽ etiam ptinere. Filius libros reliqt digestorum xxxix. institutionũ xx. epistolarum xiii. Hadriano in cõsilio fuit. De Iuuentiorum gente, satis supra demonstrauimus. Extat hodie apud Albe

rinos Romæ marmor cũ iis inſcriptio nibus libelli precum.

VELIVS FIDVS IVBENTIO CELSO COLLEGAE SVO SALVTEM.

deſideri frater Arri Alphii Arriæ Fadillæ domini. N. Imp. Antonini Aug. matris liberti libellũ tibi miſi cogniti mihi ex longo tempore primæ iuuentutis etiam miratus cũ ab ædibus eſſem quot eo lo. ſe cõtuliſſet, a quo didici cauſa ſe requitionis ſet & religiõis magno pe a domino N. Imp. impetraſſe ita ne qua mora videatur ei per nos fieri libellum ſubſcriptum per eudem publicũ ſine mora mihi remittas. opto te ſaluon & febeem es. Requietionis P.R.

EXEPLV LIBELLI DATI

Cum ante hos dies coiugem & filium amiſerim & preſſus neceſſitate corpora eorum fictili ſarcofago commendauerim doni quies locus quẽ emeram ædificaretur via Flaminia inter miliar. II. & III. euntibus ab vrbe parte læua cuſtodia monumẽti Fla. Thumeles Ame ſolæ M. Sini Orgili rogo domine permittas mihi in eodem loco in marmoreo Donec quietis P.R.

reo sarcofago quem mihi modo comparaui ea corpora colligere vt cuando ne ego esse desier pariter cũ eis ponar. fecretum fieri placet. Iubentius Celsus promagister subscripsi iii. non. Noeb. Antio Polione & Opimiano Kos. ordinalis Seuero & Sabiniano Cos.

Decretũ P. R.

Neratius Priscus.

IS quoq; scholã Celsi patris excepit. Traianus princeps optimus tantopere eum probauit, vt freqũes opinio fuerit, eum ĩ animo habuisse, Neratiũ; non Hadrianum, successorem relinquere, multis id ei amicis assentiẽtibus; vsq; adeo, vt Prisco aliquando dixerit, cõmendo tibi prouincias, si quid mihi fatale contigerit. nam & Traianus ipse (vt quidam tradũt) iuris diuini atq; humani consultissimus fuit. quod magni huic studio honoris loco habendũ est. Sed tamen Hadriano, seu fauore Plotinæ, seu propter suspicionem affectatæ a Palma & Celso inimicis eius contra Traianum tyrãnidis, in adoptione atq; imperii successionẽ promoto, Neratius inter

inter præcipuos iudiciario cõſilio affuit. conſulatum etiam, (incertum, quo tẽpore) adminiſtrauit. quidam addunt ei collegam Antonium aut Antoninum. eius hæc ferebant̃ volumina, membranarum libri ſeptem, quęſtionum tres, reſponſorum quinq;, e Plautio decẽ, quattuor epiſtolarum, regularũ quindecim, vnus de nuptiis, vnde Gellius morem ſponſaliorum latinorum annotat. Neratios pręter hunc aliquot legimus. Neratiũ Marcellum, vt dixi, nominat Cęcilius. eſt vero apud Gellium ex libris Labeonis nequam ille Neratius, qui ꝑ oblectamento hẽbat, os hominis liberi ſua manu verberare, ſequente ſeruo cũ loculis plenis aſſium. &, quemcunq; dominus depalmauerat, numerari ſtatim ex xii. tab. aſſes xxv. iubebat. propterea pręetores edixerunt, ſe iniuriis æſtimandis recuperatores daturos, atq; ita paulatim lex abolita deſuetudine eſt.

Domitius Labeo.

GEntis Domitiæ originem ac progreſſus, ad imperatorios titulos Neronis a Suetonio relatos, non

tam inertia hoc loco ꝑtermittimus, quã instituto & cõsilio, sua apud quemq; autorem relinquendi, nihilq;, tantum vt trãscribam, transcribendi, & quod, is Labeo familiæ ne ac stirpis Domitiæ fuerit, nobis in ambiguo est, cum præsertim ea nominum inditione plebeiorum hominum, qui se ipsi adoptabant, & maiorum gentium titulis nũcupabant, magna ex parte corruptam Ro. historiæ veritatem, Cicero affirmet. Is, quacũq; progenie fuerit, Hadriani temporibus floruisse dicitur, & libros epitomatum vnum, epistolarum complures ab eo relictos, vnde ea sint omnia, quæ Tribunianus suis digestis inseruit Labeonis nomine, nõ ab Antistio. quem Politiani errore, repetitũ, vt plæraq;, a Cotta, Riuallius Allobrox non absurde coarguit. cuius sententiam vt probem, facit a Labeone citata sæpe Labeonis in legibus autoritas. sic enim malo accipi, quã, vt mihi quoq; ipsi aliquando placuit, patrem a filio laudari. quos ambos supra memorauimus.

ff. de cond. & dem. l. xxxix & xl. §. pen.

T. Aristo.

TQuoque Aristonem, & si omisit Pomponius, nobis non est visũ præterire. fuit enim iuris consultus & doctus, & priuati iuris ac publici peritissimus. quod non modo Gellius indicat, sed Plinius quoque iunior honorificentissimis ad eum literis testatur. cõsulit enim hominem de obscuro iure quodã senatorio (quod, & si corruptis exemplaribus, partem ait esse publici.) an sententias diuidi, an iri in singulas oportuerit, aitque Aristoni, in omniũ pene negligentia, & temporum Domitiani iniquitate, supfuisse curæ, sic iura publica, vt priuata, sic antiqua, vt recentia, sic rara, vt assidua, tractare. apud eundẽ alia epistola se purgat, de recitatis versiculis molliusculis, in quo illum amice ac simpliciter a quibusdã reprahensum docuerat. scripsit Aristo volumina de decretis Frontinianis. Frõtinum enim & Corelliũ (vt ne hos quidem prætercam) ait idem Cæcilius spectatissimos in ciuitate viros extitisse sua tẽpestate, & a se in consilium adhibitos super in officioso testamento. quos tamẽ nescias an inter iuris peritos numeres, idẽ certe

Castigatus Cecilii locus.

Plinius mortem Corellii,ſine vlla eius profeſſionis mentione,deſcribit.ideoq; omittimus.

Alburnius Valens & Tuſcianus.

IAboleni auditores, Alburnius Valens,quem quidam Eburniũ, Capitolinus Saluium nuncupat,(niſi vero duo ſint,alter ab altero diuerſus Valẽs atq; Alburnius,ſiue malis Eburniũ) & Tuſcianus, parum omnino habent, quod in eorum vita memorari poſſit. niſi q̀ Valẽs traditur Antonino Pio operam ſuam in iure condendo, atq; vſum præſtitiſſe,ac reliquiſſe fideicommiſſorum libros ſeptem. Neq; vero ſatis conſtitutum habeo, hunc illum eſſe Valentem,ad quem ſunt Plinii Cęcilii literæ, cum nonnulla tamen ſignificatione vel iuri vel aduocatiõibus dediti hominis. illum quidã cũ Vero fuiſſe cos.tradũt.

Vindius Verus, Vlpius Marcellus.

HOs quoq; Antonino Pio fuiſſe in conſilio, cum iura conderet, quibus non mediocriter incubuit,

buit, Capitolinus est autor, sed ita, vt quibusdam quattuor, aliis duo videantur, quod propius vero est. Vlpium igitur Marcellum etiam Seueri imperio floruisse ferũt, & reliquisse libros digestorum vnum, vel, vt est apud alios, octo & triginta, responsorum vnum, sex ad leges. quibus adiicit Riuallius quæstionum xxiix. de iure militari duos, quinque de officio cos. Vtraque familia & Vera & Marcella nobilissimæ, illa vero etiam imperatoria, sed quarum nescias ii necne fuerint progenies. Marcella durat in hodiernum Venetiis, & pristinã nobilitatẽ retinet, vt & aliæ aliquot Ro. Calua, Memmia, Balba, Veturia, & vt quibusdã placet, Cornelia, ex fuga seruitutis & barbariei in portum libertatis principatusque seruatæ.

Arrianus.

HAdriani atque Antonini tempora vt pacata & iusta, multos iuris prudentes tulere, in iis etiã Arrianum. qui libros fertur scripsisse complures, præsertim de re militari. Sunt, q

existiment, hunc illum esse, qui res gestas Alexandri Macedonis græce scripserit. quibus ego non facile assentiar. citius illum extitisse putem, ad quē multæ sunt Cęcilii epistolæ, quibus eū non tam quasi iurisconsultum, quam vt aduocatum & oratorem, atq; adeo Demosthenii & Caluo vi oratiōis parem alloquitur. significatq; & in senatu versatū, tandemq; in otium secessisse.

Tertullianus.

Eidem ætati ascribitur Tertullianus, qui libros quæstionum quattuor, vnū de castrensi peculio edidit. quidam eum & cos. fuisse produnt. quod ego apud Cassiodorum non reperio, sed Tertullū, quē Cęcilius Cornutum uocat, principatu Antonini Pii, collegam Sacerdotis ad cuius etiam relationem factum interprętor S. C. Tertullianum, sed Hadriani imperio, de successione matris in bona filii intestati, ad quæ per xii. tab. antea nō admittebatur. sunt, qui coniiciant eūdem esse Tertullianum, qui postea religionem

Christi

Christi amplexus, egregios pro ea libros reliquerit. id mihi nondum plane liquet. extat alioqui apud D. Hieronymum inter scriptores christianos.

Saluius Iulianus.

SAluius Iulianus cognomento Seuerus origine Mediolanensi, nobili familia, iuris peritissimus fuit. quam cognitionem a Prisco Iaboleno acceperat. is perpetuum edictũ diligentissime composuit, suppleuitq́ etiã, nouo addito capite, quo liberi emancipato patri coniungerentur in bo. posses. o nibus successionum prætoriarũ, anno post natum Christum. cxxxiiii. per Hadriani imperium. cui etiam in consilio, cum iudicaret, assedit. Antonino deinde Pio ac DD. fratribus carus & magno ĩ honore fuit. eum enim quodam rescripto & amicum suum & V.C. appellãt. extat eius apud Pomponium memorabilis illa vox, & si alterum pedem in sepulchro haberem, adhuc tamẽ addiscere vellem. consulatus duos gessit, & p̃fecturam vrbis. sed iuris ciuilis scientia

maxime nobilitatus eſt. reliquit libros digeſtorum nonaginta, de ambiguitati- bus vnum, ad Minutium ſex, ad Vrſe ium quattuor. Hunc nonnulli vetuſtiſ- ſimum putant, inter eos, quorũ ex ope- ribus digeſta Iuſtiniani Tribunianus confecerit. conſtat ex antiquiſſimis & il- li æuo proximis autoribus, paternũ pro auum fuiſſe iuriſperitũ Didio Iuliano, qui, poſt Pertinacem, imperium Ro. a militibus pecunia redemit. tametſi apud alios leuioris fidei ſcriptores auum, a Politiano autem (per errorem credo) auunculus dicatur. nam ex iuriſconſulti filio natus Petronius Didius Seuerus, principem ex clara Aemilia genuit. Sal uium ad Commodi vſq; tempora per- ueniſſe, ab eoq; ĩter principes viros cæ ſum, memoriæ proditur a græcis qui- buſdam autoribus. quorum fidei tempo r um interualla non ſatis congruunt, ni- ſi ad extremam ſenectam venerit. Im- perator ipſe proauum iuris gloria adæ- quaſſe creditus. cuius vitam ꝙ optimis plurimiſq; autoribus, ampliore titulo, inter imperatorias traditam habemus, conſcribendi conſilium non fuit. Sepul tus eſt

Politiani error.

tus est vterq; via Labicana, milliario ab vrbe quinto. sunt, quibus placeat etiam Iulianum illum christianæ religionis desertorem, Ro. principem, ex hac familia nonnullam originem ducere. quod nobis non satis cõstat. ille enim ex Cõstantio Constãtini magni fratre germano est natus, prosapia paterna Dardanę originis, matre Basilina nobilissima. per quam si forte Iulianorum domum cõtingebat, satis impii nomine & scriptis testatam sui memoriam reliquit.

L. Volusius Metianus.

ANtoninus Pius, & (vt Politianus addit) Hadrianus etiam hoc quoq; iuris perito sunt vsi. Marcus vero Antoninus philosophus, cum iuuenis adhuc iuri operam daret, eundem hunc magistrum habuit. quod haud mediocris laudis loco equidem posuerim, cum ille vere diuinius princeps tantopere vel studia coleret, quibus meliorem fieri vitam negari non potest, vel magistros honoraret. solebat enim ille imagines præceptorum aureas in

larario

larario habere, & mortuorũ sepulchra, adhibitis hostiis & floribus, semp ornare. Traditur a Lampridio Metianus etiã discipulus fuisse Papiniani, & Alexandri imperatoris familiaris, & in cõsilio socius, vt ratione temporum adducar, ne eũdem Metianum putem. fuerunt alterutrius aut vtriusq; opera hæc, fideicõmissorum libri sexdecim, publicorum quattuordecim. addit Riuallius quæstionum singularem.

Martianus. Mauricianus.

VT similia nomina, quæ sępe mutuo viciantur, cõiungamus, fuit per eadem sane aut paulo ĩferiora tempora, Aelius Martianus autor iuris non inceleber. eum Didius Iulianus imperator iusserat occidi. sed elapsus discrimi, postea in consilio Alexandri fuit. Libri eius hi ferebantur, institutorũ sexdecim, regularum quinq;, de appellationibus duo, totidem publicorum, singulares tres, de delatoribus, hypothecariæ, ad Senatus Cõsultum Turpilianũ. Sane eadem hic quoq;, quæ & in Metiano,

no, ambiguitas. Martianum enim Lampridius inter discipulos Papiniani, familiaresq; socios & consiliarios Alexandri principis numerat, ad quem sunt ab Hadriano anni amplius centum, a Iuliano ferme quinquaginta. sed tamen nō habeo autorē veterem de intentata ei a Iuliano cęde. & pugna est non inter Capitolinum & Lampridium, sed ĩter hũc & Politianum, quiq; eius autoritatem secuti sunt. Mauricianũ præterea quēdam numerat Riuallius, cuius fuerint ad leges libri sex.

Serbidius Sceuola.

M. Antoninus, quem sapiētiæ studium, philosophi cognomine honestauit, hoc præcipue iuris perito & sanciēdis legibus, & in cōsilio impator est vsus, & ante imperiũ, vt nō nulli tradũt, etiam præceptore. Docuit præterea Serbidius Septimium Seuerũ Afrum, qui post Iulianũ gloriosissime imperauit, & Papinianũ etiam. solebat dicere, ius ciuile vigilantibus esse scriptũ. reliquit libros quæstionũ viginti,

digestorum

digeſtorum xxxx, reſponſorum ſex, regularum quattuor, de quæſtiõe familiæ vnum, alium quæſtionum publice tractatarum. in reſponſis eam ſemper cautionem adhibuit, vt ius ad facti cõditionem qualitatemq́ accommodaret. itaq́ ſemper illa clauſula vtitur, ſecũdum ea, quæ proponerentur.

Aemilius Papinianus.

IVris ciuilis cognitionẽ Papinianus, Hoſtilio Papiniano, atq́ Eugenia Gracili natus, a Sceuola didicit. procurationem fiſci poſt Septimium Seuerum exercuit. cui q̃ vel ex condiſcipulatu, vel affinitate per ſecundam vxorem (nã id quoq́ tradit̃) vel cõſuetudinis gratia, amiciſſimus erat, vbi ille rerum potitus eſt, Papinianũ præfectum prætorio conſtituit, non, vt ait Politianus & Cotta, vrbis, quo in magiſtratu Paulum atq́ Vlpianum diſcipulos ſuos aſſeſſores habuit. idem princeps ei moriens filios ſuos commendauit. quorum alter Antoninuus Baſſianus Caracalla a patre poſt habitus, ad imperium tamen

Error Politiãi & Cottæ

men fauore exercitus cum peruenisset, Getāq; de medio tollere in animo habe͞ret,& de insidiis eius apud prætorianos milites ī castris questus esset, Papinianus, etiam tum prætorii præfecturā obtinens, fratrum concordiam, quā potuit maxime, fouit, egitq;, ne Geta occideret. qua de re, cæso iā fratre, īfensus ei Caracalla, tametsi eum cum ceteris concordiæ autoribus pdere destinasset, ei tamen innitens, a Capitolio in palatium rediit. nec multo post, aliis complu ribus sublatis, qui fautores fuerant Getæ, a militibus, non solum permittente verum etiam suadente Caracalla, occisus traditur. sunt, qui in conspectu eius securi percussum, & a militibus confossum scribāt, ideoq; carnifici dixisse principem, gladio te exequi oportuit iussū meū. causa mortis, vtcūq;, aut ptextus certe atq; occasio, amor Papiniani non tam in fratrem, quam in concordiam vtriusq;, fuit. proditum tamen varie memoriæ est. multi dixerunt, Caracallam, occiso fratre, mādasse Papiniano, vt & in senatu per se & apud populum facinus dilueret, illū respondisse, non tam

facile

facile paricidium excusari posse, quam fieri. alii rogatum ferunt a principe, vt orationem, qua inueheretur in fratrẽ, sibi dictaret, recusasse, ac dixisse, aliud est paricidium, accusare innocẽtem occisum. quam causam tametsi quidã improbent, cur nõ cõueniat, haud equidẽ video: in iuris perito præsertim, qui nõ minorem dicẽdi quam armorum facultatem haberet. illud cõstat, diuinam ab eo in morte editam vocem. nam, cum raptus a militibus ad palatium traheretur occidendus, dixit, stultissimum fore, qui sibi succederet, præfectum, nisi violatam crudeliter, præfecturam vindicaret. quod & factum est. nam successor Papiniani Opilius Macrinus, & ipse a iuris studio nõ abhorrẽs, occiso Caracalla, ex præfecto prætorii imperium inuasit. cuius Macrini vitam, ꝙ multis imperii nomine conscripta est: non conficiemus, sicut nec Traiani quidẽ aut Iuliani aut deniq; cæterorum imperatorũ confecimus. Hunc finẽ immeritissimo habuit vir sanctitate morum, sciẽtia ac rebus gestis ĩclytus, qui iuris Asylum, qui doctrinæ legum thesaurus fuerat,

ex cuius

ex cujus ludo, tanquam ex equo Troia no, innumerabiles ciuilis scientiæ proceres exierant. atq; ideo habuit, ꝙ parricidium excusare noluerat, ne homini ꝑ se & sua cõscientia magno dignitas salutem deesset. verum enim vero longe tũ is ea de morte fęlicior, quam ille de imperio, qui se fęlicissimum omnium existimabat. Neq; tamen tanto scelere satiari rabies tyrannica potuit. sed innocentissimi filii cędem patris sanguini addidit. qui quũ triduo ante quęstor opulentum munus edidisset, interẽptus est. & paucis diebus ĩnumeri, qui Getæ partibus fauebant. ita, quantum in illa fuit peste, atq; immanissima bellua, seminarium omne iuris interciderat, nisi cõplures, atq; omnes, quos infra subnectam, haustam e Papiniani fontibus disciplinã, vnde ipsi Papinianistę sunt dicti, cõseruassent, & volumina eius, quæ hæc fuere, libri responsorum xix. quæstionũ xxxvii. definitionum duo, de adulteriis vnus, ad edictum ędiliũ curuliũ vnus, digestorum xiix. Fertur hominis epitaphium duplex. nã Socinus filius scribit, ætate sua, vt ex patre audierit, vrnã

argenteam,

argenteam, a quodam rustico Romæ inuentam, ossaq; inde in Tiberim proiecta, vbi hic titulus fuerit.
Aemilii Papiniani iureconsulti & præfecti prætorio requiescunt hic ossa, cui infęlix pater & mater sacrum fecerunt, mortuo anno suæ ætatis xxxviii.
Alterū ex marmoribus, quod ego diu quęsitum Romæ non cōperi, tale fuit.
D. M.
Aemilio Paulo Papiniano præfect. prætor iurisconsulto qui vixit annis xxxvi. diebus x. M. iiii. Papinianus Hostilius Eugenia Gracilis turbato ordine in senio heu parentes fecerūt filio opt.

Fabius Sabinus.

PAtrem Fabii Sabini Sabinum cōstat insignem virum & consularē fuisse. qui, cum senatus, iussu Heliogabali, cędem consobrini sui Alexandri, qui post cum imperauit, agitantis, vrbe excessisset, ipse q; remanserat, vocato per principem centurione, mollioribus verbis occidi est iussus. cęterum surdaster cēturio, vt vrbe Sabinus pelleretur,

leretur, mãdari sibi ratus, hominem eiecit. idq; viciũ saluti Sabino fuit. Ad eũ sunt scripti libri, ab Vlpiano, Paulo, Põponio, qui ad Sabinum feruntur. Filius Fabius Sabinus intimus Alexãdro & consiliarius, Cato sui temporis est dictus. de illo Politianus & Cotta dubitãt vter (nam alterutrum constat) Papiniano operam dederit, & libros scripserit iuris ciuilis tres, epistolarũ octo, ex Proculo singularem, quibus addit Riuallius responsorum tres, ad Vitellium xx. digestorum, ad edictum prætoris Vrbani quinq;. hæcq; filio attribuit. illud præterit, ĩ quo iidem illi ambigunt, vter fuerit, qui consularis & præfectus vrbi, sub Maximino iusse percussus in populo, atq; occisus, & in publico relictus sit. id Zasius patri, iuris scientiã filio cõcedit.

Domitius Vlpianus.

INsignem is etiam famam inter iuris consultos & viuens & post fata obtinuit, Phenicíæ vrbe Tyro, vt ipse fatetur, oriundus. Iam primũ Papiniani disciplina eruditus, eidem prætorii præfecto assedit, atq; in consilio fuit. moreq;

iam inde a M. & Commodo per Pescē nii Nigri motū tradito atq; obseruato, cum sacrorum scriniorum Alexandri principis magister & consiliarius asses sorq; fuisset, ac ad libellos apparuisset, statim præfectus prætorio & ipse est fa ctus. alii ab Heliogabalo delatū ei hūc honorem scribunt. vt cunq;, Helioga bali (imperio dicam an tyrannide?) vt vir bonus a rep. remotus est, cum illa impura bellua cędibus, exiliis, libidine cuncta repleret, vixq; vitam retinuit. cę terum, cum diutius ferre ciuitas tantam nequitiam non potuisset, trucidato tur pissime, atq; ī Tiberim proiecto Helio gabalo, fęlicius Alexander remp. acce pit, prudentius administrauit. cumq; in ter cętera, quę illi diuinitus egregia con tigere, nullam causam tractaret, nisi vi ris doctis adhibitis, negotiaq; & causas prius a scriniorum principibus & do ctissimis iurisperitis & sibi fidelibus tra ctari ordinariq;, atq; ita referri ad se prę cepisset, leges ad hæc multas de iure po puli & fisci moderatas sanciret, neq; vl lam cōstitutionem sacraret sine viginti iuris peritis, & doctissimis ac sapiētibus viris,

viris,iisq; disertissimis,non minus quin quaginta,vt non pauciores in consilio essent sententiæ,quam quot S. C.confi- cerent,& id quidem ita,vt iretur p sen- tentias singulorum,ac scriberetur, quid quisq; dixisset,dato tamen spacio ad di squirendum cogitandumq; prius, quã dicerent,ne inpræmeditati verba facere cogerentur de rebus ingẽtibus, in hoc egregio opere principem habuit Vlpia num.& in toto imperio ita honorauit, vt familiaris ac socius principis dicere- tur.cuius amplitudinis culmen nõnulli a consulatu Anniani & Maximi ordiũ tur,qui fuit quartus imperii Alexandri. Idem princeps,cum in animo haberet omnibus officiis genus vestis propriũ dare,& omnibus dignitatibus, vt ex ve stitu dignosceretur,& omnibus seruis, vt in populo possent agnosci, nequis se ditiosus esset,simul ne serui ĩgenuis mi scerent,id Vlpiano Pauloq; displicuit, dicentibus plurimarum rixarũ causam fore,si abiecti homines iniuriis expone rentur.itaq; iis autoribus res moderata est.Illud erat summi amoris indicium, q princeps,cũ post epistolas,simul om

nes amicos soleret admittere, cum omnibus pariter loqui, nec vnquam solum quemquam excipere, Vlpianũ modo præfectũ & assessores suos remotis arbitris introduci sinebat. &, si quis cum illis adhibendus esset, Vlpianum semper rogabat, neq; vllum vnquam alium, ne ex domesticis quidem, solum in palatio quam Vlpianum vidit. cumq; iter suos conuiuaretur, Vlpianum frequenter accersebat, qui cũ literatos aliquos sermones, quibus se recreari dicebat & pasci, habebat. Deniq; eũ pro tutore habuit, primo repugnãte Mammea matre, cui princeps tribuebat plurimum, dein gratias agente. Eiusdem sæpenumero purpuræ obiectu ab ira militum enixe defẽsus est Vlpianus. constititq; ideo sũmũ illum imperatorem extitisse, φ Vlpiani præcipue consiliis remp. gubernasset. Merito igitur quærenti Constantino magno, quid fuisset, quamobrẽ homo alienigena & Syrus & adolescens Alexander in talem euasisset principem, cũ Tiberii, Caligulæ, Claudii, Nerones, Galbæ, Othones, Vitellii, Domitiani, Cõmodi, Iuliani, ante illũ principes, italici

ac Ro. sanguinis, imperatorium nomẽ dignitatemq; fędassent, rescriptum est a prudentissimo rerum autore Lampridio, id potissimũ probitati ac moribus eorum esse accepto ferẽdum, quos ille princeps in consilio habuerat, quorũ & si primas tenuit Vlpianus, tantæ tamen gloriæ partem &, qui dicẽtur, cæteri iuris prudentes sibi ac sodalitium vendicant. Vtinamq; nostris principibus liberet interdum ad hæc animum intendere, vt, quos ratio ac religionis, quã profitentur, autoritas non mouet, exempla saltem prophanorum hominum excitarent. Verum illud integritati Vlpiani (vt omnibus aliquid fato negatũ est) defuit, q Christi pietatem, a qua non valde princeps eius abhorrebat (siquidem Christum in larario atq; Abrahã coluit) est insectatus. nam libro. v. de officio procos. rescripta principum cõtra christianos collegit, vt doceret, quibus pęnis affici oporteret eos, qui se cultores veri dei confiterentur. sed id nimirũ vitio temporum Vlpiano cõtigit. Inuenio apud quosdam Vlpiani basilicam Romæ nominari. Ei tãtũ a Modestino

aliiſq; tributum eſt, vt vertex legum, nobiliſſimus atq; egregius diceretur. Reliquit ingentem numerum librorũ, quibus potiſſimum referta ſunt Iuſtiniani digeſta, decem libros pro tribunali, totidẽ de officio procos. ad edictũ lxxxiii. xx. ad leges, ſeptem regularum, fideicõmiſſorũ ſex, de adulteriis quinq;, de appellationibus quattuor, ad Sabinum li. opinionũ ſex, de officio cos. tres. reſpõſorum duos, ſex de cenſibus, inſtitutorũ duos, ſeptem ſingulares, de ſpõſalibus, de officio præfecti vigilũ, de prætoris tutelaris, de quæſtoris, regularum rurſus, de officio præfecti vrbi, de curatoris reip. & publicarum diſceptationum.

Iulius Paulus.

EIdem Papiniano, quem præceptorẽ iuris habuerat, Paulus Patauinus, cuius ſtatuã hodieq; patria colit, aſſeſſor atq; in conſilio fuit, ac dein principis a memoria. perq; hos gradus, ad præturam & conſulatum, demumq; ad prætorii præfecturam, ſummum tunc a principe locum, peruenit.

eadem familiaritate, societateq́;, ac grauitate atq́; honore & consilii munere, quibus Vlpianus, apud Alexandrum floruit. nec minus de hoc, ab vtro præfecturam acceperit, Heliogabalo ne, an Alexandro, ambigitur. eandem constitutionem de vario hominũ vestitu improbauit. deniq́;, post Vlpianũ, nemo plus apud optimum principem Alexãdrum valuit. vt appareat, quantum vel boni aulici ac ciues principibus, vel boni principes, scientiis ac moribus prouehendis, reip. conferant. Itaq́; Paulus Vlpiano honore ac doctrina par, numero scriptorum etiam superior fuit. tres enim & viginti responsorum libros cõscripsit. quæstionũ sex supra viginti. ad edictum octoginta. tris & viginti breuium. ad Plautium duodeuiginti. ad Sabinum sexdecim, decem ad leges. regularum septem, sententiarum vel factorũ sex. sententiarum rursus quinq́;. ad Vitellium quattuor, ad Neratiũ quattuor, fideicommissorũ tres, de adulteriis tres, decretorum tres. manualium tres. de officio proconsulis duos. ad legem Iuliã duos, Institutorum duos, de iure fisc.

duos, ad legem Aeliam Sentiam tres. libros præterea singulares reliquit. regularum rursus, regularum tertio. de officio præfecti vigilum. de pęnis paganorum. de officio præfecti vrbi. de pęnis militum. de vsuris, de iure codicillorũ. de officio prætoris tutelaris, de pęnis omnium legũ. de gradibus & affinibus, de excusationibus tutelarum, ad S. C. Orificianum. ad S. C. Tertullianum, ad S. C. Velleianum, ad S. C. Libonianũ, seu Claudianum, ad S. C. Syllanianum. ad regulam Catonianam, de extraordinariis criminibus, de hypothecaria, ad municipalẽ, de publicis iudiciis. ad orationem diui Seueri. de inofficioso testamento. de secundis tabulis, ad orationẽ diui Marci. de tacito fideicõmisso, de septemuiralibus iudiciis. de iuris & facti ignorantia, de iure singulari, ad legem Falcidiam, ad legem Velleiam, ad legẽ Cinciam. de portiõibus, quæ liberis dãnatorum conceduntur. de adulteriis, de iure libellorum. de iure patronatus, de testamentis. de instructo & instrumento. de appellationibus. de iure patronatus, quod ex lege Iulia & Papia venit. de actionibus.

de actionibus. de intercessionibus fœmi narum, de concurrentibus actionibus. de legibus. de libertatibus dandis. de donationibus inter virum & vxorem. de legitimis hæreditatibus, & de S. C. librũ etiã singularẽ, de variis actionibus, & octo digestorũ. extant hodie lib. v. receptarũ sñiarũ ad filiũ, ex tã multis.

Pomponius.

FElici illo imperio Alexandri, floruit & Pomponius, vir legum peritissimus, doctrina Papiniani imbutus, familiaris, ac pene socius, consiliari usq; principis. is discẽdi studium vnam optimam viuẽdi rationem existimabat, eamq; in octauum & septuagesimum ætatis annum perduxit. quamobrem multa eius fuere volumina. illud extat eius singulare in hãc disciplinam beneficium, q; omnes ad Iulianum vsq; peritos iuris diligẽter collegit. qui labor nostrum hoc opus plurimũ adiuuit. Scripsit libros omnino, quorum sit habita ratio in conficiendis digestis, quorum nunc iure vtimur, ad Q. Mutiũ lectionum

num xxxix. ad Sabinum xxxv. epiſtolarum xx. variarum lectionũ xv. ad Plautium ſeptem. fideicõmiſſorum quinq;, ſenatuſconſultorum totidẽ. enchiridii duos. regularum vnum. iis adiungit Riuallius, ad ædem octoginta, ad edictum lxxxiiii. digeſtorum xl. de ſtipulationibus xvii. Gens Pomponia nõ in poſtremis clara vnum habuit in libera ciuitate cos. ſed bis, M. Pomponium Mathonem, anno V.C.Dxx. & biennio interiecto iterum. & xiiii poſt magiſtrũ equitum & prætorem eodem prænomine, itidemq; inſequenti anno, ac multis poſtea. vnum cos. ĩ ſerua reperio L. Põponiũ Flaccũ, principatu Tiberii.

Herennius Modeſtinus.

EIſdẽ honoribus, ætate, magiſtro Modeſtinus eſt vſus. acceſſit honos ex diſcipulo imperatore, Maximino filio, & ex conſulatu, quẽ geſſit principatu Alexandri. verſus etiã factitauit, quorũ extant in Virgilii libros argumenta, falſo quondã tributa Ouidio. ſed operibus legũ lõge clarior, ſcripſit

libros

libros respõsorũ xix. pãdectæ duodecĩ, regularũ decẽ, differentiarum nouem, de pœnis quattuor, singulares nouem, de præscriptionibus, de inofficioso testamento, de manumissionibus, de legatis & fideicõmissis, de testamentis, de eurematicis, de enucleatis casibus, de differẽtia dotis, de ritu nuptiarũ, excusationũ præterea sex libros dicĩt reliquisse, qđ nescias an idem sit opus cum eo, quod de excusatione tutelæ & curæ fertur de græco vertisse in latinum, ipsis legum verbis interdũ positis, si qua ĩcurrissent parum apta latinitati. quod tamen Politianus negat, & ĩepto alicui ascribere eã ĩterp̃tationẽ mauult. certe Tribonianus inde magnã partẽ tituli de excusatione tutorum in sua digesta transcripsit.

Aliquot aceruatim.

Reliqui sunt ex his, qui instructĩ a Papiniano, Alexandri tẽpora & imperiũ illustrauere, primiꝙ etiã Seueri & Antonini, aut paulo superiora, de q̃bus nihil pene præter libros habeo dicere. Taruntius paternus scripsit

psit libros militariũ quattuor. Macer militariũ, publicorũ, d' officio præsidis, Icaston, de appellationibus, binos. Terentius Clemens ad leges xx. Menãder militariũ quatuor. Archadius vnũ de testibus. Ruffinus regularum xii. Papirius Fronto quattuor responsorum. Anthius, vel Publius Furius Anthianus partis edicti quinq;. Maximus ad legẽ falcidiã. Hermogenianus epitomatũ sex. Africanus quæstionũ nouẽ. Florentinus institutorũ xii. Tryphonianus disputationũ xxi. Iustus constitutionũ xx. Calistratus de cognitiõibus sex, de iure fisci quattuor, institutorũ tres, quæstionũ tres, edictorũ monitoriorum sex. Venuleius stipulationũ xix. actionũ x. vnũ d' pęnis paganorũ, tres publicorũ, de interdictis sex, quattuor de officio procos. Celsus carissimus Alexandro, xxxiii. ad Sabinũ digestorũ libros, quæstionũ xxi. Fuere præterea per Alexandri tẽpora, quorũ nomina operũ nulla extant, Hermogenes, Alphenus iunior, Metianus iunior, Proculus, & Iulius Frontinus, cuius forte est opusculũ de limitibus,

non

non eius, qui vixit per Traiani tẽpora. Incertæ aũt ætatis Saturninus x. libros ad edictũ reliquit. Suphus quæſtionũ duos. Hadrianus de iterdictis totidẽ. Puteolanus aſſeſſorũ aliquot. Verriũ etiã Flaccũ Feſtus, Macrobius, Diomedes, vt iuriſperitũ, nõ ſemel laudant.

Tribonianus, & ſocii.

COnſtãtini, q primus Ro. imp. ſedẽ, deteriore euẽtu q̃ cõſilio mutauit, facto cõtigit, vt trãſmarini ẽt periti iuris cẽſendi ſint. quos ĩter Tribonianus primas facile tenet, vt cuius monitu & opa Iuſtinianus, diſpſum antea infinitis voluminibus ciuile ius, & crebris opinionũ diſſenſionibus, quaſi ĩteſtinis bellis, fluctuãs, in hãc, q̃ poſt. M. an. adhuc durat, breuitatẽ cõcordiãq; cõtraxerit. id qđ tãto ante C. ipſi Cæſari dictatori ĩ aĩo fuerat. Is igiẽ Tribonianus Macedoniani F. genere Pãphilius fuit, inter fori principes, cos. Iuſtiniano magiſter officiorũ, aſſeſſor, & quæſtor, qđ munus tũ apud Cõſtãtinop. impp. ſolẽne erat. Euenit ſeptimo principatus

anno,

anno, vt Veneti Prasiniq;, seditiosa fa-
ctionũ noĩa, ita conspirarent, vt, fugato
imp. ac senatu, vrbe magna ex parte in-
flãmata, ædes multas pub. q; opa incẽde
rint. quẽ tumultũ vt sedaret imp. Tribo
nianũ & Ioãnẽ præt. præf. in siccariorũ
grãm magr̃atu mouit. id. n. magnis vo-
cibus, pp exercitã ĩ se antea qetis rebus
seueritatẽ, ab armata plebe vndiq; flagi
tabat̃, probra ĩ vtrũq; tota vrbe iactabã-
tur, ipsiq; ad necẽ diu frustra q̃siti erant.
Triboniano Basilides successor datus,
vir mãsuetudine ac ęqtate ĩter patritios
clarus. postea tñ Tribonianus in suũ lo
cũ rediit. quo pfunctus, multos post an
nos morbo decessit. Vir fuit ingenio
miti atq; humano, vt nihil vnq̃ pterea a
quoq̃ ingratũ sit passus. Quibus mori-
bus & singulari oĩum artium doctrina
vnũ auaritiæ crimẽ facile obscurabat.
cũ tñ nõ nisi iustũ sectaret̃ lucrũ, leges-
q; assidue aliquas ex vsu aut antiquaret,
aut cõderet. qđ q oĩno arguũt, nę illi in
stabilẽ rerũ humanarũ cõditionẽ parũ
intelligũt. Hæc de Triboniano Proco-
pius, historicus haud paulo melior, q̃
Suidas nescioqs, a quo tradit̃ Tribonia-
nus

nus auaritiæ morbo misere laborasse, vt ius ipsum ꝑcio q̄si ꝓmercale hūerit, ac leges ad vtriusq; ꝑtis vsum nūc tulerit, nūc abrogarit, & q̄si q̄stuarias ꝓstitu erit, nullū putasse eē deū, pęnitusq; a religiōe abhorruisse, adulatorē atq; impostorē fuisse, vt q Iustiniano ꝑsuaserit, nō moriturū eū, sed cū ipso corpore ī cælos iri sublatū. Sed hæc qs credat incerto autori? cū cōtra stet scriptor grauis eoꝵ tēpoꝵ Procopius, nec Iustiniani opt. &, vl' Suidę ipsius testimonio, religiosiss. principis prudētia & pietas passura fuisse, ne dū altura & ꝓuectura eiusmodi mōstrū videat. Fuit eodē tpe Tribonianus alter, ex Sida Pāphiliæ vrbe, primarius & ipe causidicus, vir multæ eruditiōis & multoꝵ opeꝵ, q̄ ponit Suidas, nihil ad ius attinētia. Theophilus quoq;, Dorotheus, Isidorus, Cratinus, Talleleus, Theodorus, Anatolius, viri ills. & peritiss. iuris adhibiti a Iustiniano ad purgādas seligēdasq;, qbus vtimur, leges, insigne ab eo testimoniū doctrinæ ac fidei meruerunt.